Vår närmaste släkt

BESKRIVEN AV

LARS, GÖRAN OCH PER OLOF OSTERMAN

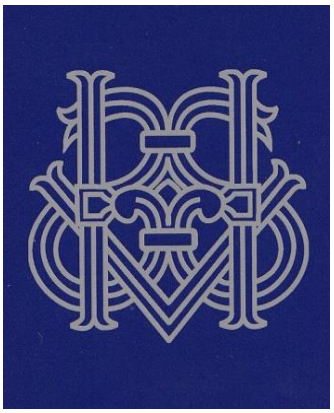

OSTERMAN **HUSS**

EDSTRÖM

Vår närmaste släkt 2011-06-06
Eget förlag Umeå – Härnösand – Uppsala
Redaktion Bröderna Osterman
Omslag Lars Osterman
Första upplagan
Tryck Bertil Larsson, Holmsunds Tryckeri AB
Hagaplan 3, 903 36 Umeå

Till

dem vars upphov vi är

Författarna korrekturläser för fulla muggar

INLEDNING

Det är vanligt att man, när man blir äldre, börjar intressera sig för sina föräldrars och far- och morföräldrars liv. Lika vanligt är det att detta uppvaknande intresse kommer för sent så att inga upplysningar längre finns att få på de frågor som dyker upp. Visst kan man ta reda på vissa väsentliga data i de avlidnas liv, men sällan kan man få någon god uppfattning om deras personligheter eller vardagsliv.

Vi, bröderna Lars, Göran och Per Olof har därför, för att underlätta för våra efterkommande, skrivit denna skrift som berättar om våra far- och morföräldrar, något om mormors och farmors släkt och våra föräldrars och vårt eget liv fram till den dag vi lämnade boet. Vi har också velat förmedla kunskap om utvalda släktingar från äldre tider, släktingar som på ett eller annat sätt gjort sig omtalade. Släktena Osterman och Huss är väl utredda och kan studeras i respektive släktböcker, släkten Edström mindre så. Från släktböckerna har vi sammanfattat lättillgänglig information. Ytterligare information har hämtats på internet, från kvarlämnade papper och brev, tidningars dödsrunor osv., men mycket är förstås sådant som vi upplevt eller informerats om av våra föräldrar. Till boken hör en DVD-skiva med de dokument som vi funnit men som inte tas upp i sin helhet i kröniketexten.

Släktforskningen underlättas något av att farmor och mormor var syskon. Det finns alltså bara tre släkter att studera som berör de tre generationerna.

När Du läser detta bör du också tänka på i vilken historisk tid de beskrivna släktingarna levt. Under tre generationer har vi upplevt två världskrig och andra mindre krig, den första bilen, flyget, telefonen, radion, TV, månlandning, internet, kärnkraften osv. osv. Samhället har förändrats radikalt och dess värderingar är idag inte desamma som på farfars tid. I dokumenten kommer Du också att märka att det svenska språket successivt förändras.

Meningen är att våra efterkommande skall fortsätta denna berättelse med omdömen om oss och uppgifter om sitt liv till nöje för våra barnbarn osv., om inte förr så då de sitter på äldreboendet.

Många gånger under vårt arbete har vi önskat att våra föräldrar vore tillgängliga att svara på våra frågor men i det här fallet är släkten, som ordspråket säger, värst, ”Fraendir aeru uslom vaerst” d.v.s. inte att lita på när man behöver hjälp, men felet är naturligtvis helt och hållet vårt.

Ju fler kockar…….?

Vad rätt vi minns om dem vi här notera,
vad vi i gömmor funnit efterhand,
i Umeå, Uppsala, Härnösand,
vill vi nedpräntat gärna presentera.

Nog ville vi väl sanningen frisera,
såsom i kungars krönikor ibland:
Ett sätt att kanske ändå litet grand
sig mot en postmortal kritik gardera.

Men det är sant allt det som här är skrivet
av oss som har det rätta perspektivet.
Uppdragets glöd har inget kunnat stoppa.

Med åren tog det slut, småbrödrakivet
och ensam kocks kan inte, det är givet,
alls överträffa trenne kockars soppa.

Lars, Göran och Per Olof

INNEHÅLL

Läsanvisning: Detta dokument innefattar dels själva släktkrönikan, dels en efterföljande del med dokumentation. Släktkrönikan är i princip densamma som i den tryckta boken beträffande text och struktur men har anpassats till annan stilstorlek och med flera bilder tillagda. Genom inlagda länkar i släktkrönikan kan man lätt nå information i dokumentationen. Om du vill växla mellan släktkrönikan och dokumentationen gör på följande sätt:

1. För att gå till länkat dokument tryck ned tangenten ctrl och vänsterklicka på blåmarkerade, understrukna ord
2. För att återgå till stället där du var i släktkrönikan använd ”Dokumentationsöversikt” (navigation) i fält till vänster.

INLEDNING 4

VÅR NÄRMASTE SLÄKT 10

BAKGRUND – URSPRUNG OCH ÄLDRE SLÄKTINGAR 11

Släkten Osterman 11
De äldsta kända släktingarna i Bochum, Westfalen 11
Tabell över de första kända generationerna Ostermann 12
Ryska släkten Osterman – Osterman-Tolstoj 13
Andrej Ivanovitj Osterman 13
Ivan Andrejevitj Osterman 13
Den svenska ätten Osterman 14

Släkten Huss 15
De äldsta kända släktingarna Huss 15
De mest kända släktingarna Huss och vårt släktskap med dem 16
Olof af Huss – adlad av Gustaf III 16
Magnus Huss – Vildhussen 16
Magnus Huss – generaldirektören 17
Erik Huss – bankdirektör, landshövding i Göteborg 18
Vår släktlinje fram till morfar Jonas Axel Huss 18

Släkten Edström 20
De äldsta kända släktingarna Edström 20
Vår släktlinje från 1600-talets slut fram till mormor och farmor 21

FARFAR, FARMOR OCH DERAS FAMILJ 22

Farfar och farmor 22

Våra fastrar 26
Faster Gunborg 26
Faster Birgit 26

Pappa som barn, student och ung läkare 27

MORFAR, MORMOR OCH DERAS FAMILJ 31

Morfar och mormor 31

Våra mostrar, morbröder och kusiner 34
Gustaf Huss 34
Anna Huss 35
Ester Huss 37
Gunnar Huss 37
Ingrid Huss 38
Ivar Huss 38
Mamma från barn till doktorinna 41
VÅR EGEN FAMILJ 44
Mamma och pappa i Vänersborg – Säter – Umeå 44
Pappa, en aktiv antinazist 46
I som här inträden 48
Familjen flyttar till Sidsjöns sjukhus 48
Våra fritidsaktiviteter 51
Idrottsaktiviteter 51
Pojkstreck 51
Våra vanligaste lekar 52
Aktiviteter kring Sidsjön 52
Vinteraktiviteter 53
Jul och påsk 53
Andra fritidsaktiviteter 55
Hembiträden, middagar och patientkontakter 55
Våra husdjur 57
Brott och straff 58
Skolåren 58
Sommarjobb 61
Andra jobb 62
Semestrar 62
Pappa som politiker och administratör 66
Pappa som vetenskapsman 67
Pappas sista år och begravningen 69
MAMMA EFTER PAPPAS BORGÅNG 71
På Södra Järnvägsgatan 71
Mamma i Uppsala 74
Lars berättelse 78
Görans berättelse 82
Per Olofs berättelse 86
Magnus Huss kända varningsord om dryckenskap 91

DOKUMENTATIONSDEL 92

BAKGRUND – VÅRT URSPRUNG OCH VÅRA ÄLDRE SLÄKTINGAR 93

Pappa Einars roll vid bildande av släktföreningen Osterman 93
Inbjudan till föreningens bildande 93
Tal framfört av Einar vid släktmiddagen den 3 december, 1949 94
Dikt framförd vid middagen av Einar 96

Die Bauernschaft Wiemelhausen (Bönderna i Wiemelhausen) 97

Graf Ostermann 103

Bild från husska släktföreningens möte 1950 i Sundsvall 129

Bild av släktgården Hussborg i Torpshammar 130

Om släkten Edström 131

FARFAR, FARMOR OCH DERAS FAMILJ 134

Oskar Fredriks kyrka. Ur Göteborgs Historia – Alla tiders Göteborg 134

Ur en artikel om Oscar Fredriks kyrka i ”DET GAMLA GÖTEBORG”. 138

Farfars dödsannons 139

Kyrkoherde Edv. Ostermans Jordafärd 139

Predikan 141

Edv. Ostermans grafvård aftäckes 144

Utdrag ur Birgits Minnesbok 146

Farmor Kerstins tal 1945 till dottern Birgit 50 år 147

Pappa Einars tal till vår farmor Kerstin på hennes 80-års dag 1948 148

Brev från, till och om Per Olof vid Göteborgsvistelse 1952 151

Predikan av Einar år ? 154

Predikan av Einar år 1909 154

Sagan Lydnad av Einar 155

Föredrag tillägnat vår farmor Kerstin julen 1912 157

Pappa Einars tal i familjen 1914 med anledning av Borggårdstalet 158

Skoluppsats? av Einar om Augustinus. Ålder? 160

Brev från välgörare till pappa Einar 161

Promemoria för Mamma Kerstin i freds- och krigstid 162

Pappas brev till sin moster Hulda 1926 163

Mamma Karins brev till Elsa Huss 1936 164

MORFAR, MORMOR OCH DERAS FAMILJ 165

Bibel som sägs ha räddats 1832 ur brunna prästhemmet i Fredrika 165

Soppslev som sägs ha räddats 1832 ur brunna prästhemmet i Fredrika 167
Chiffonjé gjord av Johan Olof Huss (1816 – 1920) + brev från mamma 1999 168
Johan Olof Huss 1894 om Ulvö nya kapells tillkomst – besök av Oscar II 1890 169
Om morfar i Vi Hussar 1953 av morbror Gunnar Huss 174
Brev från morbror Gunnar i Petrograd 1917 - 1918 178
Brev från morbror Ivar till morbror Gustaf julen 1919 184
Brev från morbror Ivar till vår kusin Elsa 1936 186
Mormor Huldas dödsannons 187
Mormor Huldas dödsruna i en Ö-vikstidning 187
Jordfästning av mormor Hulda 188
Pappa Einars tal vid mormor Huldas begravning den 15/11 1948 188
Brev från farmor Kerstin till morbror Ivar på 1950-talets mitt 189
Om moster Anna och hennes man Albin – berättat av sonen Lars Ohlson 191
Minnesord över morbror Gunnar Huss från SHT 1970 192
VÅR EGEN FAMILJ 193
Brev från mormor Hulda till mamma 1933 193
Einars brev daterade 5/5 – 22/5 1935 till Karin från bilresa i Europa 194
Pappa och finsk - ryska kriget vintern 1939 197
Brev från Churchills privatsekreterare 199
Tjeckiska legationens i Stockholm brev till Einar 1938 – 1948 199
Korrespondens med polska legationen och ubåtsbesättning 201
Korrespondens rörande 2 polska medborgare 208
Brev från Ian Maerac, engelsk flygare i Helsingmo 211
Norsk utmärkelse – Kung Haakon VII:s Frihetskors 214
Motivering för utdelande av Frihetskorset 216
Pappas förtjänsttecken 221
Sundsvalls Filmstudio – I som här inträden – skildring av filmvisning 222
I som här inträden – ur en avhandling 223
Sjukhusstad utanför Sundsvall, Aftonbladet juni 1942 224
Medelpadssång 225
Brev från Per Olof till mormor Hulda 1946 226
Brev från mamma Karin till pappa Einar 2 april 1947 226
Drapa i fornnordisk-homerisk stil av Einar vid ett SHT-möte 227
Farmor Kerstins tal till Einar 50 år 229

Per Olofs tal till pappa Einar vid hans 50-årsdag 20/6 1952 230
Einars tal till kvinnan vid middagen vid Medelpads läkarförenings möte år?? 230
Recept på två julkakor 231
Kongressresa till Zürich 1957 232
Einars brev från Milano 11/5 År 195? 232
Brev från Einar till en gammal klasskamrat (Urban) 233
Tredje psykiatriska världskongressen i Montreal 1960 234
Pappas brev från Basel till mamma 7/7 1960 235
Pappa Einar promoveras till hedersdoktor 1963 vid Uppsala universitet 237
Tre brev från pappa Einar till Per Olof månaderna innan han avled 238
Pappa Einars dödsruna i Sundsvalls Tidning 240
Pappa Einars ”Jordfästning” i Sundsvalls Tidning 241
Pappa Einars dödsruna i Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning (28/3-64) 242
Stig Holms kondoleansbrev till mamma Karin 243
Per Olofs tal vid begravningsmiddagen 3 april 1964 243
Brev från Olga Börjesson den 20/3 1965 till mamma 245
Minnesord av medicinalrådet Lennart Ljungberg 1980 245
Einar Osterman – mamma Karin intervjuad av Helena Osterman Gärskog 247
MAMMA EFTER PAPPAS BORTGÅNG 248
Allsång vid mamma Karins 85- och 90 årsmiddagar 248
Bordplacering 28 mars-98 Friiberghs herrgård 249
Hyllningsång till farmor Karin på 90-årsdagen 250
When I’m ninety-four 251
Tal av Per Olof vid samlingen vid mammas begravning 2006 253
Tal av Per Olof vid begravningsmiddagen 2006 254
Kusinträff 2010 256

VÅR NÄRMASTE SLÄKT

Johan Christopher Osterman, 1792 – 1875 gift med
Maria Catharina Gyzander, 1807-1887

Johan Olof Huss, 1816 – 1907 gift med
Johanna Margareta Nylén, 1820-1902

Edvard Constantin, 1843 – 1909 gift med
Kerstin Johanna Edström, 1868 – 1958

Jonas **Axel** Huss, 1848 – 1920 gift med
Hulda Elisabet Edström, 1866 - 1948

Systrar och döttrar till **Gustaf Robert** Edström, 1836-1908,
gift med **Hanna** Naeslund, 1838 - 1905

Einar Edvard Osterman, 1902 - 1964

Karin Margareta Huss, 1908 - 2006

Göran **Per Olof** **Lars**

BAKGRUND – URSPRUNG OCH ÄLDRE SLÄKTINGAR

Släkten Osterman

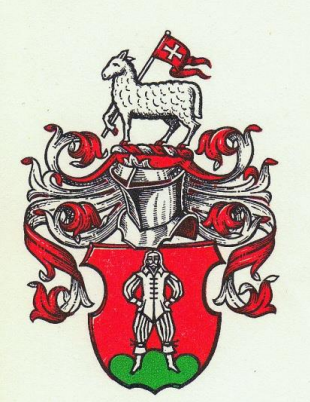

Den ostermanska släkten har sina rötter i Westfalen i Tyskland. Redan på 1400-talet finns i Bochum den ostermannska gården dokumenterad, där vår tidigast identifierade släkting, Matthäus Ostermann, levde på slutet av 1500-talet.

Sedan 1680 har släkten haft ett borgerligt vapen. Detta finns avbildat i ett heraldiskt verk av J-B Rietstap i Haag 1938, Planches de l'armorial général. Med hjälp av avbildningen har en vapentecknare ritat ett original som använts för tryckning av vårt ex libris från 1976, se bilden. Vapentecknaren var vid den tiden munk vid ett benediktinerkloster i Erlach, Österrike. I vapnet står en man i silver i ett rött fält på grön tretoppig upphöjning; på hjälmen ett lamm av silver förande en röd fana med silverkors. Hjälmtäcket är i rött och silver. Lammet skulle kunna vara en symbol för påsk, som heter Ostern på tyska, om man tolkar vårt släktnamn som "Påskman". I Heimatbuch 1951 från Bochum om "Die Bauernschaft Wiemelhausen" anges dock tolkningen "Österman"; "Der Name als solcher weist auf die Lage des Hofes im östlichen Teile des Siedlungsraumes hin"

Släkten Osterman finns med i Svensk Släktkalender 1914, 1918, 1930, 1938, 1943, 1950 och 1978. Dessvärre finns i Släktkalendern redan från början flera uppenbara fel i ingressen rörande de äldsta släktingarna. Exempelvis sägs Ewert, f 1641 vara far till brodern Christopher Diedrich som är född 1638, Ewerts barnlöse bror Johann Heinrich sägs vara far till brodern Johann Conrad f 1647 och Andrej Ivanovitj Osterman, istället för sonen Ivan, sägs felaktigt vara morbror till generalen Alexander Osterman-Tolstoj. De fakta som ges i vår släktberättelse nedan har stöd av senare släktforskning av sannolikt Olga Börjesson (psykiatriker, kamrat till Einar och Karin) och fakta som gått att kontrollera via sökning på internet. Bl.a har i Bochum åtta s.k Heimatbücher utgivits mellan 1925 och 1985. De från 1938 och 1951 innehåller utförliga artiklar som berör våra äldsta släktingar och som återges i dokumentationen.

Släktförening bildades 1949 och Einar Osterman var en av initiativtagarna, se dokumentationen. Den har inte varit aktiv under senare år.

De äldsta kända släktingarna i Bochum, Westfalen

Släkten Osterman(n) är en gammal borgerlig släkt. 1486 omtalas "Ostermann Hof" som en av sju i Wiemelhausen, då en förort till Bochum, i "Schatzbuch der Grafschaft Mark" (skattbok för grevskapet Mark). Gården är en av de äldsta i trakten. I Heimatbuch 1951 finns en artikel "Die Bauernschaft Wiemelhausen". Av artikeln framgår att den ostermannska bondgården var stor, att den beboddes av släkten genom århundradena men att den på 1930-talet såldes till företaget Gelsenkirchener Bergwerks-AG

Bochum. Området där ostermannska gården låg. Bilden finns förstorad i dokumentationen

Den äldste kände medlemmen i släkten är *Matthäus (Matthias) Ostermann*, även kallad Westfalus. Han var bosatt i Graz 1582 men avlade borgared i Bochum 1583 och skriver då in sig i stadsarkivet som ”Matheus Ostermann aus Wymelhausen”. Han blev borgarråd i staden 1593 och återfinns 1598 och 1618 som borgmästare i Bochum. Han var gift med Grete Sewerin (i en mormon pedigree benämnd von Schwerin).

Matthäus äldste son, *Johann Ostermann* var under åren 1637-75 kyrkoherde i lutherska församlingen i Bochum och lät 1655 bygga Pauluskyrkan där. Gift med Clara Zythopäus. Han hade fyra söner, Christopher Diedrich, Ewert, Johann Heinrich och Johann Conrad, se tabell nedan. Christopher Diedrich blir stamfar för den svenska grenen och Johann Conrads son Heinrich för den ryska.

Tabell över de första kända generationerna Ostermann

Matthäus Ostermann

↓

Johann Ostermann

↓

Christopher Diedrich f 1638, d 1724 Utvandrade till Sverige och blev vår stamfar	Ewert f 1641, d 1699 Pastor i Werden	Johann Heinrich f ?, d 1700 Jur.dr, advokat i Lübeck. Barnlös	Johann Conrad f 1647. Efterträder fadern som kyrkoherde i Bochum Gift m Ursula v Wittgenstein

↓

Heinrich Johann Friedrich = Andrej Ivanovitj Osterman
f 1687, d 1747
Flyttar till St Petersburg

↓

Ivan Osterman
f 1725, d 1811
Ryskt sändebud Stockholm
Rikskansler under Paul I
Barnlös

Systerson till Ivan
Alexander Ivanovitj Osterman-Tolstoj
f 1770, d 1857
Känd rysk general,
ärvde grevetiteln

Ryska släkten Osterman – Osterman-Tolstoj

Andrej Ivanovitj Osterman

Våra internationellt mest kända släktingar är avkommor till vår stamfars bror Johann Conrad, f 1647. Sonen Heinrich, född 9 juni 1687, började studera vid universitetet i Jena 1703 efter gymnasium i Soest och Dortmund. Han blev tvungen att fly kort därefter då han i berusat tillstånd med värjan dödligt sårade en studiekamrat, Gerhard Friedrich Borgerdin. I dödsregistret i Jena anges 1703 ”Herr Burgerding L. L. Studiosus, welcher den 4. May vorher Abends halb 12 Uhr auf der Hofe durch einen Studiosum Nahmens Ostermann bürtig aus Westfalen, in großer Trunkenheit erstochen worden und am 5 Max 1703 in Jena begraben." Heinrich tog sig till Amsterdam och tog tjänst i den ryska flottan. Han uppmärksammades tidigt under tjänst som löjtnant på amiralsskeppet av Peter den store för sin intelligens och språkbegåvning. Han talade då redan flytande ryska. Heinrich blev kejsarens sekreterare och steg allt högre i graderna. Han ledde de ryska förhandlingarna mot Sverige i freden i Nystad 1721 och blev sedan utrikesminister, vice kansler, adlades med grevetitel, blev

I tryckta upplagan är felaktigt bild av Alexander Osterman-Tolstoy angiven som Andrej Ivanovitj

kansler och generalamiral och slutligen den mäktigaste i rysk politik. Han tycks själv ha börjat använda det ryska förnamnet *Andrej* på 1720-talet. Som utlänning fick han fiender inom ryska adeln men han var en överlevare som lyckades göra sig mer eller mindre oumbärlig för regenterna genom klokhet och kunnighet. Andrej tjänade under Peter den store, dennes änka Katarina I, den unge Peter II och drottning Anna. Han var Peter den andres mentor och lärare. När Elisabeth tillträdde som kejsarinna 1741 hamnade han dock i onåd. Han ställdes inför rätta och förvisades till Sibirien där han dog 1747 i Beresow.

Ivan Andrejevitj Osterman

var son till Andrej och diplomat. Han blev envoyé i Stockholm och disponerade enorma summor för att muta svenska politiker inom mösspartiet. Han uppträdde vid riksdagarna 1765-66, 1769-70 och 1771-72 närmast som partichef, vilken t o m Gustaf III måste förhandla med. Efter 1772 års revolution försvann hans maktposition och han återvände till Ryssland. Ivan utnämndes till vice kansler 1775 och senare till Rikskansler. 1801 avpolletterades han. Ivan var barnlös. Hans systerson Alexander Ivanovitj Osterman-Tolstoj ärvde grevetiteln. Han var en av Rysslands stora generaler under Napoleonkrigen.

Den svenska ätten Osterman

Till Sverige inflyttade släkten med Matthäus' sonson *Christopher Diedrich* i slutet av 1600-talet, se tabellen ovan. Han blev rådman i Karlskrona och vid avskedet titulärborgmästare. Han gifte sig med Elesebe Margareta Schlyter och fick tolv barn. Äldste sonen *Christopher Diedrich (II),* född 1686, död 1755, blev överinspektör och tulldirektör i Karlskrona, där f.ö "Ostermansgatan" ligger nära hamnen. Christopher Diedrich II gifte sig med Sophia Lovisa Hauswolff och fick med henne femton barn. Ett av dessa, Christopher Diedrich III, blev stamfar för den äldre grenen och en annan son, Justus Christopher, för den yngre – vår gren. Från dessa härstammar alla nu levande medlemmar av den svenska släktgrenen.

Den äldre grenen Osterman

Christopher Diedrich III, född 1720 och död 1795, blev överkommissarie vid amiralitetet. Bland ättlingarna finns många militärer, ingenjörer och företagare. Den mest kända är Hans Osterman, född 1883 och död 1941, generalkonsul och grundare av Hans Osterman AB.

Den yngre grenen Osterman

Stamfar är ***Justus Christopher*** född 1721 och död 1786. Han var superkargör vid Ostindiska kompaniet. Gift med Maria Lovisa Nestia, född 1723 och död 1797. Paret hade två söner. Äldste brodern *Johan Christopher, född 1750*, blev kyrkoherde i Rommele socken i Göteborgs stift, hovpredikant och riksdagsman. Bland hans mer kända sentida ättlingar kan nämnas generallöjtnanten Oscar Fredrik Osterman, död 1956 och konstnären och Göteborgskoloristen Elvine Osterman (1908-1997), gift med Yngve Nordwall, skådespelare, Göteborg.

Den yngre brodern hette ***Christopher Diedrich,*** född 1763, död 1839. Han var godsägare. Gift 1786 med Anna Birgitta Röding. De hade två söner, Fredrik Wilhelm f 1791 och Johan Christopher.

Johan Christopher föddes 1792 och dog 1875. Han var godsägare. Gift 1833 med Maria Catharina Gyzander, 1807-1887. Han hade fyra söner. Näst äldste sonen Johan Fredrik, f 1838 blev disponent för Trävaru AB, JF Osterman i Skattkärr, Karlstad. Han blev farfar till Åke, Thord, Stig och Sven i Skattkärr, Einars kusinbarn och som han och Karin umgicks med.

Den yngste sonen till Johan Christopher var *vår farfar, Edvard Constantin född 1843 och död 1909.*

Vår släkt från Matthäus Ostermann på 1500-talet i rakt nedstigande led till våra dagar ser alltså ut på detta sätt:

Matthäus Ostermann – Johann Ostermann – Christopher Diedrich (utvandrad till Sverige) – Christopher Diedrich II – Justus Christopher – Christopher Diedrich - Johan Christopher – Edvard Constantin – Einar – Lars, Göran, Per Olof.

Släkten Huss

Om den norrländska släkten Huss vet vi en hel del från 1600-talet och framåt och det finns två släktböcker; Vi Hussar 1614-1964 som utkom 1965 samt Vi Hussar II som utgavs 2001. Släktkrönikan 1964 var fr. a ett verk av arkitekten Arvid Huss (1881-1973) och är grunden för den kunskap vi har idag om släkten. Tidigare finns mer ofullständiga beskrivningar i Ahlströms Norrländska Släkter och i Genealogi af Hussläkten av Frans Huss. Dessa bygger på avskrifter av gamla släktregister som tagits fram inom släkten på 1700- och 1800-talen. Släkten finns med i Svenska Släktkalendern 1917, 1927 och 1943.

Som påpekas i förordet till Vi Hussar II räknades tidigare endast blodsbanden på manssidan och barn födda utom äktenskapet räknades inte. Därför platsade inte Johannisbergssläkten Huss och Örnsköldsviks- och Finlandssläkterna Huss som släkt i Vi Hussar 1614-1964 utan omnämns som fristående. Johannisbergssläkten har blodsband på kvinnosidan med stamfadern Erik Nilsson Huss och de andra härstammar från oäkta barn men som har blodsband på manssidan och de ingår idag i Norrlandssläkten Huss. 1926 bildades släktföreningen Huss som ännu idag är aktiv och ordnar släktmöten regelbundet och sänder ut information genom Släktbladet Vi Hussar. Föreningen har egen hemsida, www.huss.se. Ett släktmärke utformades på 1940-talet, se bilden, och finns att köpa som nål eller brosch.

Om uppkomsten av namnet Huss tvistar de lärde som framgår av en längre analys i första släktboken. Det har funnits sådana som sökt koppling till den kände tjeckiske reformatorn Jan Hus (på tyska Huss) från Husinecz som levde 1371-1415, men mest sannolikt är att det finns ett samband med bynamnet Hussjö.

Under de första århundradena dominerade präster och klockare på den manliga sidan, en profil som försvunnit alltmer. År 2000 var 10.3 % av de döda manliga Hussättlingarna präster och klockare mot endast 0.6 % av de då levande.

De äldsta kända släktingarna Huss

Den tidigast kände anfadern är *Nils Ersson*, född omkring 1560, bonde i Hussjö by i Hässjö socken i Medelpad. Han var gift med Tekla Nilsdotter Röök och hade 5 barn. De tre sönerna, Erik, Olof och Jon skrevs in som studenter vid Uppsala universitet. Olof blev komminister i Offerdal, Jon kyrkoherde i Fasterna Uppland och de efterlämnade inga barn, liksom inte heller de två döttrarna.

Äldste sonen *Erik Nilsson Huss* föddes 1590. Han skrevs in vid Uppsala universitet 1614 som Ericus Nic. Medelpadius men kallades snart Ericus Hussius. 1614 räknas därför som födelseår för släkten Huss, som kan fira 400 år 2014. Efter prästvigning tjänstgjorde han på Alnön, i Sundsvall och Selånger och blev 1647 kyrkoherde i Torp. Han avled 1670. Han var gift med Marta Mattsdotter Stigzelia, vars bror Lars Stigzelius blev ärkebiskop. De hade 6 barn, varav Johan Eriksson Huss blev vår grens stamfar (Fiskalhussarna), Mattias stamfar för de s.k Klockarhussarna (han blev klockare i Torp) samt Olof Eriksson Huss stamfar för Prästhussarna. År 2000 fanns 743 levande ättlingar Fiskalshussar av totalt 1171 genom tiderna. Klockarhussar (70 levande) och Prästhussar (68 levande) är betydligt färre.

Johan Eriksson Huss var sannolikt född 1631. Han skrevs in i den Ångermanländska nationen vid Uppsala universitet 1650, som Johannes Hussius. När Carl Larsson Sparre 1664 utsågs till guvernör över Västernorrland med Jämtland och Härjedalen samt lappmarkerna blev Johan Huss hans fiskal. Han hade överinseende över ”förvaltningens vidmakthållande och efterlevnad alltifrån Gefle Stad till och med Tårneå”. Redan vid 40 års ålder ”fick han dödens bud då han steg in genom dörren i Watt-

joms gästgifvaregård" (Tuna). En utförlig presentation av hans liv och verksamhet med citat ur källor från tiden finns i första släktkrönikan.

Johan var gift med Margareta Olofsdotter Bacchæa och paret hade 6 barn. Sonen Johan Johansson Huss, född ca 1665, blev anfader till den s.k Johannisbergsläkten (eller Torpsläkten) Huss till vilken våra mest kände Magnus Huss hör, se nedan. *Den yngste sonen, Lars Johansson Huss, f 1671 är vår linjes anfader*, se nedan.

De mest kända släktingarna Huss och vårt släktskap med dem

Olof af Huss – adlad av Gustaf III

Olof tillhörde Prästhussarna, vars stamfar var Olof Eriksson Huss, se ovan. Olof var hans sonson och född 1714. Han gjorde en militär karriär och deltog bl.a i kriget mot Ryssland 1741-43 men gav sig sedan av till Frankrike och det svenskrekryterade regementet "Royal Suédois". Han deltog i det 7-åriga kriget som slutade 1763 och utnämndes till Livdrabant. Livdrabanterna var ett förband med elitofficerare som utgjorde kungens livvakt. Denne var själv dess kapten. Olof Huss belönades efter 7-åriga kriget för "ärhållen dimission utur Franska krigs-tjensten" med årlig pension, och blev 1770 utnämnd "Riddare af Pour le mérite militair". 1772 blev han utnämnd till överstelöjtnant och adlades samma år av Gustaf III. Han dog barnlös 1795, men redan på 1770-talet hade i adelssläkten upptagits en Clemens Biörner, släkt med släkten. Adelssläkten avregistrerades 1893 då inga kvarvarande ättlingar fanns.

Magnus Huss – Vildhussen

Vildhussen är Karin Ostermans farfars farfars tremänning. Han föddes i Torp 1755 och dog barnlös 1797. Mamman var dotterdotter till den Johan Johansson Huss som nämns ovan och gift med bonden och häradsdomaren Måns Mikaelsson i Storboda. Sönerna Måns och Johan antog mormoderns flicknamn Huss och Måns kallade sig Magnus Huss. Han arbetade som handelsman i Sundsvall. År 1794 engagerades han av en förening av bybor i Ragunda, det s.k Storforsbolaget för att leda arbetet med att åstadkomma en användbar vattenled förbi Storforsen (Gedungsen) i Indalsälven. Forsen hindrade laxen att komma uppströms och omöjliggjorde timmertransport från områden ovan fallet ned till kusten. 1765 hade den ansedde finske vattenbyggnadsexperten Jakob Stenius, på kungligt uppdrag, lagt fram ett förslag om hur man skulle kunna leda älven genom åsen vid sidan om Gedungsen. Magnus Huss använde vatten i Boängsbäcken som verktyg för att skapa en mindre kanal genom denna ås. Vattnet leddes in mot åsen med hjälp av trärännor. Hans plan på en ordnad förbindelse genom åsen gick i stöpet p.g.a. en ovanligt kraftig vårflod 1796. Älven bröt igenom den underminerade åsen och en stor del av denna försvann i vattenmassorna. På fyra timmar tömdes Ragundasjön på vatten och det tidigare fallet blev Döda fallet. Nedströms drabbades bönderna av den kraftiga flodvågen; lador, kvarnar, sågar och båtar drogs med. För dessa bönder framstod Vildhussen som oansvarig och okunnig och ansvarig för katastrofen. Händelsen den 6 juni 1796 har inspirerat till romantiserade framställningar i flera böcker av händelseförloppet och de inblandade personerna. En mycket utförlig skildring finns i Vi Hussar

1614-1964. Magnus Huss drunknade inte, som påstått i sägnen, i samband med Döda Fallets tillkomst utan återvände till Torp där han grundade Torpshammars järnbruk. Han dog 1797 och ligger begravd vid Indalsälven på Lidens kyrkogård. Magnus var barnlös.

Magnus Huss – generaldirektören

Magnus Huss var brorson till Vildhussen, son till Johan som var prost i Torp. Han föddes 1807 och dog 1890. Han avlade med. lic. examen 1834 och började arbeta på Karolinska Institutet. Magnus gjorde en nära två år lång studieresa till de mest kända klinikerna i bl.a Halle, Prag, Wien och Paris och gjorde även senare långa utlandsresor för att ta del av den medicinska utvecklingen. 1839 utnämns han till överläkare vid en för honom inrättad medicinsk klinik vid Serafimerlasarettet och följande år fick han en professur. Mest känd är Magnus Huss för sin kamp mot missbruket av brännvin. Hans ”Alcoholismus chronicus” 1849-1851 är klassisk och banbrytande i sin beskrivning av sjukdomsbilden vid alkoholism. Han belönades för denna insats med Franska Vetenskapsakademins Stora Pris 1854. Han fortsätter sedan en livslång kamp mot alkoholmissbruket. Arbetet resulterade 1855 i ett förbud för husbehovsbränningen. Beroendekliniken vid Karolinska sjukhuset bär namnet Magnus Huss klinik.

Magnus Huss anlitades som kunglig läkare under både Karl den XIV Johan och Oscar den I. Han adlades 1857. Tre år senare blev han Ordförande i Sundhetskollegiet och därmed chef över medicinalväsendet. Samma år blev han generaldirektör för rikets ”hospitalväsen, över lasarett och kurhus”. Tillsammans med vännerna Retzius och Sondén grundade han redan tidigt Svenska Läkarsällskapets Hygiea, där vetenskapliga iakttagelser publiceras. Han hedrades 1885 med en personlig jubelfest av Svenska Läkarsällskapet och då han avled 1890 anlade Svenska Läkarsällskapet fjorton dagars sorg. Vid jordfästningen närvarade kung Oscar och prins Carl och tusentals nykterhetsvänner. Vetenskapsakademin präglade en minnespenning.

Magnus hade en son, som skadades allvarligt vid en olycka och som dog 15 år gammal. Magnus Huss ätt upphörde alltså med honom själv. – Se också hans kända VARNINGSORD på sista sidan.

Erik Huss – bankdirektör, landshövding i Göteborg

Vår gemensamme anfader är kyrkoherden i Fredrika, Johan Axel Huss, 1787-1839, se nedan. Han är både Eriks och mamma Karins farfarsfar. Erik föddes 1913 i Stockholm och avled 2010. Han studerade vid Handelshögskolan och hade därefter en snabb karriär. Bland uppdragen kan nämnas finansborgarråd och kulturborgarråd i Stockholm på 1950-talet, VD i Sundsvallsbanken, VD i DN-Expressen 1961-1971, landshövding i Göteborgs- och Bohuslän. Erik hade en framträdande position i folkpartiet och var 1978-1979 statsråd och chef för Industridepartementet. Han var släktföreningens ordförande 1959-1989.

Vår släktlinje fram till morfar Jonas Axel Huss

Lars Johanson Huss, född 1671 i Torp, död 1707 i Stettin. Tillhörde Medelpad-Jämtska nationen i Uppsala och var den förste i släkten som disputerade och promoverades (1698). Han blev regementspastor och följde bl.a Karl XII till Polen. Gift med Catharina Brunberg vilken dog före 26 års ålder. De hade ett barn, Johan Larsson Huss.

Johan Larson Huss*,* född 1701 och, död 1768 tillhörde Medelpad-Jämtska nationen i Uppsala. Efter examen och disputation prästvigdes han 1732. Karriären började som gardespräst och slutade med att han 1744 blev kyrkoherde i Selånger och Sundsvall. Av Nils Ahnlund (Sundsvalls historia II, Uppsala 1921) beskrivs han som ”utan tvivel en av de främsta själaherdar Sundsvall ägt”. Johan var fullmäktig för prästståndet vid riksdagar på 1740- och 1750-talet. Enligt Vetenskapsakademins handlingar (1744 respektive 1749) ska han ha varit den förste att odla bovete och försökte också med en tobaksplantage på prästgården. Johan Larsson Huss skrev början på vår släkthistoria. Handlingarna brandskadades 1832 och är enligt uppgift svårlästa och utan sammanhang i tid och rum. Gift med Beata Elisabeth Elfbas. Makarna blev stamföräldrar till mer än 2/3 av vår släkt. De hade 5 barn och med det näst yngsta Johan Axel fortsätter vår linje.

Johan Axel Huss, född 1745 och död 1820 var också som student inskriven vid Medelpad-Jämtska nationen i Uppsala och blev präst. Han blev komminister i Selånger-Sundsvall och kyrkoherde i Föllinge, Jämtland som då tillhörde lappmarken. Han var gift med Stina Brita Ullberg och paret hade 5 barn. Den yngste, Johan Axel Huss d.y. är vår anfader.

Johan Axel Huss *d y, född 1787 och död 1839* blev även han präst efter studier i Uppsala, inskriven vid Medelpad-Jämtska nationen. Från 1826 till sin död var han kyrkoherde i Fredrika, Åsele lappmark. Prästgården brann 1832. Ur askan uppgrävdes två böcker. Den ena var en bibel på grekiska, hebreiska och latin, den andre farfaderns ”Beskrivning om Hussiska slägten”. Se i dokumentationen om bibeln respektive soppslev i silver från brunna prästgården. Han gifte sig med Sara Maria Nordenström och fick 5 barn och äldst var Johan Olof, stamfar för vår gren.

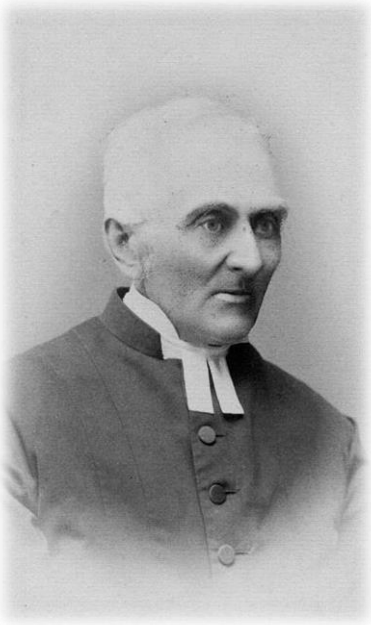

Johan Olof Huss, född 1816 och död 1907 blev även han präst efter studier i Uppsala, inskriven vid Norrlands nation. Efter olika pastorat i Ångermanland blev han kyrkoherde i Nätra från 1880. Johan Olof fortsatte sin farfarsfars anteckningar om släkten fram till 1881. Delar av deras släktkrönikor har återgetts av Bertil Hasselberg i Härnösands Stifts Julbok, ”Från Ådalar och Fjäll” 1944 och 1945. Per Olof har en kopia av dessa artiklar. Johan Olof tog initiativet till uppförande på Ulvön av ett nytt kapell, som invigdes 1894, se dokumentationen. Av den framgår också att Johan Olof var händig, han skall själv ha byggt den chiffonjé som vår kusin Jan Huss nu äger. Han gifte sig med Johanna Margareta Nylén (1820-1902) och fick med henne 10 barn. *Det näst äldsta barnet var vår morfar Jonas Axel, född 1848 och död 1920.*

Jo

Margareta Nylén och Johan Olof Huss

Vår släkt från bonden Nils Ersson på 1500-talet i rakt nedstigande led till våra dagar ser alltså ut på detta sätt:

Nils Ersson – Erik Nilsson Huss – Johan Eriksson Huss – Lars Johansson Huss – Johan Larsson Huss – Johan Axel Huss – Johan Axel Huss d.y. – Johan Olof Huss – Jonas Axel Huss – Karin Margareta Huss – Lars, Göran, Per Olof

Släkten Edström

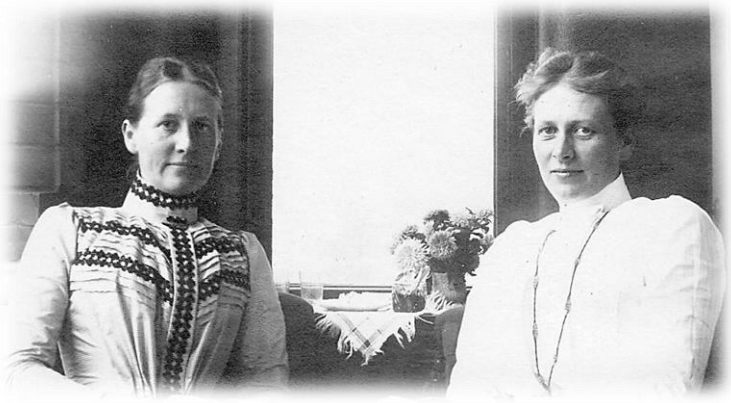

Farmor Kerstin Osterman och mormor Hulda Huss var syskon och döttrar till kyrkoherden Gustaf Robert Edström. Om den Edströmska släkten har vi väsentligt mindre kunskap än om släktena Osterman och Huss. Det mesta vi vet om släktingar som levt före Gustaf Robert rör deras yrken och årtalen då de fötts och dött. Vår källa här är släktforskning som Tord Bylund på Landsarkivet i Härnösand utfört åt en person i Kramfors och som visade sig ha delvis samma rötter som vi. På 1990-talet fick Lars av honom en för oss anpassad släktutredning som, utgående från Lars och bakåt, omfattar 85 sidor. Dessutom finns separata register där man vid sökning kan utgå från orter, personer eller sakuppgifter. Tyvärr finns denna fantastiska släktutredning inte tillgänglig digitalt utan i papperskopior hos var och en av oss bröder.

De äldsta kända släktingarna Edström

Släktutredningen av Tord Bylund omfattar både vår släkt med anfäder och deras giftermål och kartläggning av de ingifta kvinnornas släkter bakåt i tiden. Detta är anledningen till den stora volymen data som redovisas. Den Edströmska släkten är en norrlandssläkt som är befryndad med många andra kända släkter från Norrland, förutom med släkten Huss exempelvis släkten Bure, den kanske mest kända och utforskade av dem alla. Kunskapen om Bure-släktens ursprung går tillbaka till riksantikvarie Johannes Bureus' släktanteckningar som han samlade in under en Norrlandsresa 1600-1601. Anteckningarna sammanställdes i antavlor som omfattade mer än 1 000 personer och som är bevarade i flera avskrifter. Som anfader anförs av Johannes Bureus "Thord i Byhr" som skulle ha levt i slutet av 900-talet. Uppgifterna om de äldsta släktleden har ifrågasatts men det finns för flera anfäder fakta som styrker uppgifterna. Buresläkten har varit intressant även ur medicinsk synpunkt. Det finns belägg för att medelpadingen Nikolaus Fartegnson, en förfader till Johannes Bureus, led av sjukdomen Sjögren-Larssons syndrom, som sedan drabbat sentida ättlingar. Nikolaus Fartegnson eller Fale den unge, som han också kallades, utvandrade till Västerbotten 1317. Sjögren-Larssons syndrom innebär en kombination av torr hud (medfödd iktyos), rörelsehinder och utvecklingsstörning. Det är bara i Sverige som det finns en större grupp personer med diagnosen och de flesta bor i Umeå-Skellefteå-Piteåområdet. Sjukdomen orsakas av en skada (mutation) i ett arvsanlag på kromosom 17.

Den släktutredning som Tord Bylund redovisar går tillbaka till kungarna av Limerick på 900-talet och rentav Ragnar Lodbrok (28 generationen) och de långhåriga frankiska merovingerna före 500-talet (43 generationen!). Det är visserligen en fantasieggande tanke att vi kanske bräs på dessa historiska figurer men Ragnar Lodbrok anses vara en sagokung och graden av vår släktskap med de långhåriga merovingerna och kungarna av Limerick kan väl diskuteras. I vart fall torde det genetiska inflytandet på oss vara ganska litet.

Totte Bylund, en hyggelig prick,
gav oss bröder en skön uppåtkick.
För visst känns det perfekt
med Lodbrok vara släkt,
liksom kungar ifrån Limerick.

Vår släktlinje från 1600-talets slut fram till mormor och farmor

Mårten Olofsson Edström var bonde i Ede, Borgsjö. Uppgift om födelseår och dödsår saknas. Han var gift med Elisabeth Bång, född 1684 i Ånge. Paret hade 3 barn, äldste sonen, Erik, är vår anfader.

Erik Edström**,** född 1714 och död 1771 var gift med Gertrud Charlotta Pelt, född 1721, död 1804. ”Hennes pappa var brukspatron och provinsialmedikus.” Erik var brukspatron i Nyede, Ytterlännäs. 3 barn redovisas; vår linje fortsätter med Carl Martin.

Carl Martin Edström*,* f 1754 och död 1830 var liksom fadern brukspatron i Nyede i Ytterlännäs. Han var gift med Margareta Maria Nordstrand, 1764-1825. Äldste sonen av de två som redovisas blev komminister i Nätra, den yngste är Gustaf Ludvig.

Gustaf Ludvig Edström, född 1801 och död 1857 var kronolänsman i Nätra. Han var gift med Christina Margarea Nordén, 1809-1867. Dottern Fransisca Georgina gifte sig med en järnhandlare från Örnsköldvik, sonen Gustaf Robert är far till mormor och farmor.

Gustaf Robert Edström*,* föddes 14 april 1836 i Nätra församling, Västernorrlands län, och dog 1908 i Nordmaling. Han skrevs in vid Uppsala universitet 1856, och prästvigdes 1860. Han tjänstgjorde först som präst i Själevads församling, sedan som kyrkoherde i Vibyggerå och i Själevad från 1876. Från 1891 tjänstgjorde Gustaf Robert som kyrkoherde i Nordmaling och var kontraktsprost 1891-1904. Han var en följd av år landstingsman och ordförande i landstinget samt en kortare tid 1902-1903 ledamot av riksdagens 1:a kammare.

Se även bild sidan 20

I ett minnestal vid prästmöte i Luleå 1908 af O. Nordenstam beskrivs han ha ”ovanligt gedigen personlighet med klart praktiskt förstånd, förträfflig predikant, human kontraktsprost, överlägsen förmåga som ledare vare sig i landsting, på kyrkostämma eller då det gällde att på diskussionsmöten sammanfatta den förda diskussionen.” Se f.ö dokumentationen.

Hanna Naeslund

Gift i första giftet 1861 med Hanna Næslund**,** född 1838 och död 1895. Det anges att hon redan före äktenskapet förutspåddes mista sin syn och hon blev också blind, liksom dottern, vår mormor.

Barn bl.a Hulda *Elisabet, född 1866 och död 1948,* vår mormor och *Kerstin Johanna, född 1868 och död 1948*, vår farmor

Gift i andra giftet 1898 med Selma Elisabet Schmidt, f 1863.

FARFAR, FARMOR OCH DERAS FAMILJ

Farfar och farmor

Vår farfar, ***Edvard Constantin***, föddes 1843. Det var samma år som Sveriges första propellerdrivna ångfartyg sjösattes och 13 år innan Sveriges första järnväg med ånglok öppnades. Hans far, Johan Christopher, var född 1792, året då Gustaf III mördades, och var alltså 51 år då farfar föddes. Farfar avled 1909 då pappa bara var 7 år och flera decennier innan vi bröder föddes. Vi har därför inga självupplevda kunskaper om honom och farmor och fastrarna berättade inte heller mycket vad vi kommer ihåg.

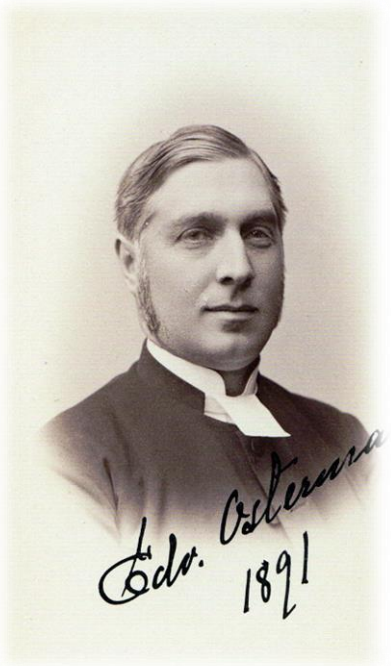

Pappan Johan Christopher omnämns som godsägare, varför man får förmoda att barndomshemmet var rätt välbeställt. Det påstås att föräldrarna var frireligiösa i en artikel om Oscar Fredriks kyrka av Harry Bohman (se dokumentationen). Att farfar tidigt var varmt religiös framhålls också av efterträdaren i Oscar Fredriks församling, kyrkoherde Viktor Rundgren, i hans begravningspredikan (se dokumentation): ”Den viktiga förutsättningen för studier till och val af det prästerliga kallet, som ligger i personlig omvändelse till och personlig bekantskap med själarnas öfverherde hade hos honom blifvit en verklighet, innan han valde denna lefnadsbana”.

Artikelförfattaren Harry Bohman ovan konfirmerades 1924 i Oscar Fredriks kyrka och berättar följande om farfar: ”Han invigdes i prästerligt ämbete 1874 och efter att ha fungerat som predikant i såväl Birgittas kapell som Johanneskyrkan utnämndes han 1889 till kyrkoherde. Osterman var efter den tidens mått mätt i sitt sätt utomordentligt folklig och lättillgänglig. Att dessutom vara född av frireligiösa föräldrar skapade i sin tur trassel för honom. En sådan bakgrund gjorde det helt omöjligt för dåvarande biskopen Gustaf Daniel Björck (1806-1888) att prästviga. Osterman begav sig då till Skara där han fick mottaga prästvigningen av biskop Beckman. Men det blev en konflikt inom de kyrkliga kretsarna då han skulle utnämnas till kyrkoherde. Från högkyrkligt håll var det en korrumperad debatt med fula angrepp där framlidne biskop Björks anda ledde Ostermans motståndare.”

Biskop Björck var en varm schartauan och bidrog till att rörelsen fick framgång i Göteborgs stift. Under hans tid som biskop besattes kyrkoherde- och prostbefattningar med präster ur den schartauanska riktningen. Att det blev en kyrklig strid i samband med utnämningen av farfar till kyrkoherde bekräftas också i en artikel om Oscar Fredriks kyrka i ”Det gamla Göteborg” av C.R.A. Fredberg. Det gamla Göteborg utkom i tre delar 1919-1923. Där skildras farfar och utnämningen på följande sätt:

”Oscar Fredriks förste kyrkoherde. Edv. Osterman, var på sin tid en av vår stads mest populära predikanter. Han hade redan 1873 blivit predikant vid Johanneskyrkan och för denna befattning passade han utmärkt. Hans medryckande föredrag, fritt från all torrhet och kyla, värmde åhörarne och redan de första åren av sitt kall vart hans popularitet grundlagd och växte mer och mer. I synnerhet var han omtyckt av den kvinnliga åhörarkretsen och tolererades av de frikyrklige.

Denna popularitet följde honom sedan under hela den tid, han var predikant vid Carnegiska bruken, och den fick ännu kraftigare uttryck vid valet av kyrkoherde i Masthuggsförsamlingen efter den nya territorialindelningen. Två partier stredo, som bekant, vid detta val, vilket under rättegångarne, som sedan följde, blottade en vitt utbredd korruption, vilken näppeligen är förenlig med det kristna

livet i en kristen församling. Kyrkoherde O. gick segrande ur denna strid, i vilken han naturligtvis inte tagit någon del, och utnämndes 1889 på våren till kyrkoherde i Masthugget."

Oscar Fredriks församlig uppstod genom avsöndring från Masthuggsförsamlingen 1889. Samma år började man bygga kyrkan i nygotisk stil efter ritningar av den berömde Helgo Zettervall. Kyrkan med nästan 1 700 sittplatser var påkostad och vacker och dess tillkomst sägs ha vållat protester. De protesterande menade att ett enklare utförande kunde vara nog i en stadsdel med utpräglad arbetarbefolkning. Kyrkan invigdes 1893.

Farfars popularitet synliggörs inte minst i samband med hans begravning 1909. Av tidningsreferat och bild i sannolikt Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning (se dokumentationen) framgår bl. a. att väldiga människomassor hade samlats där liktåget skulle gå fram. Till processionen anslöt sig medlemmar av stads- och kyrkofullmäktige och stadens och den kringliggande ortens prästerskap nästan utan undantag. Biskop Rohde förrättade jordfästningen och likpredikan hölls av hovpredikanten Rundgren. Vid altaret officierade församlingens båda präster, vice pastor Westbeck och kommunister Elmgren och kyrkoherdarna Wieselgren och Franch. Kistan bars ut till tonerna af Carl XV:s sorgmarsch, varefter processionen gick till Östra begravningsplatsen. En stor mängd blommor och kransar fyllde 5 vagnar.

Även vid avtäckningen av den gravvård som församlingen hade skänkt på Östra Kyrkogården, (se dokumentationen) "voro kompakta människomassor församlade af alla stånd och åldrar. Vid grafven märktes förutom den avlidne kyrkoherdens familj äfvenledes Oscar Fredriks kyrkoråd samt andra vänner till familjen."

Farfar var gift två gånger, Första äktenskapet ingicks med Selma Catharina Linneberg år 1874. Hon var född 1852 men dog barnlös redan 1888. Han gifte om sig med vår farmor, *Kerstin* Johanna Edström (1868-1958) år 1891 och fick med henne tre barn – *Gunborg* Johanna (1892-1985), Kerstin *Birgit* Maria (1895-1981) och vår pappa *Einar,* Gustaf Edvard (1902-1964). Av pappas tal till farmor på hennes 80-årsdag tycks farfar ha varit hennes konfirmationspräst (dokumentationen): "Där finns de dämpade tonerna från Din blinda mors psalmsång i Själevads prästgård men också de muntra skratten från gästande studenter, där finns

minnena från det originella lektorshemmet i Göteborg och det första hemmet i konfirmationspräs-tens trygga närhet…”

Familjen Edvard Osterman 1904. Farmor med Einar i knäet. Gunborg stående bakom Birgit bredvid farfar

Farmor Kerstin var husets härskarinna. Vi upplevde henne som ganska bister och sträng och med stark vilja som fastrarna fick underkasta sig. Hon ingav respekt och behövde inte höja rösten för att man skulle lyda henne. Hon gick alltid mörkt och korrekt klädd vad vi minns, men man får komma ihåg att hon fyllt sjuttio år redan 1938. Vi minns därför bara hennes sista 10-15 år. Vid hennes besök under påsken hos oss på Sidsjöns sjuk-hus var alla spel och saker som var lustbetonade förbjudna på långfredagen. Även vi barn fick gå uppklädda i prydliga och mörka kläder. Besök i Sundsvalls kyrka ingick då också, en av de tråkigare gudstjänsterna på kyrkoåret för ett barn, främst för att den var så lång och allvarlig med sin litania. I.ö tinade hon upp och blev på gott humör när vi löste korsord på kvällarna eller hade gäster.

Farmor var också snäll och omtänksam. Bland annat var det nog viss påfrestning att ha en trettonårig Per Olof som gäst i 2 veckor vid 84 års ålder år 1952. Den höga aktivitetsnivån fram-går av brevväxling till och från Per Olof, föräldrar och farmor (dokumentationen). I ett brev till pappa skriver Per Olof: ”Jag har köpt ett munspel. Väldigt fint är det med två skalor. Jag spelar väldigt tjusiga melodier (säger farmor)”. Hon engagerade sig också, som framgår av ett brev från farmor till mamma, i förlusten av Per Olofs plånbok under vistelsen. Mindre roligt var att det skulle vara tyst ganska tidigt på kvällen då farmor skulle sova. Det ledde till begränsning i möjligheten att lyssna på utsändningarna från Helsingforsolympiaden på radio kvälls-tid, svårt för en idrottsintresserad 13-årig kille att acceptera.

Om sin mamma skriver faster Birgit i sin Minnesbok, vars anteckningar skrevs sannolikt under 1920-talet (dokumentationen): ”Kerstin Hanna Osterman, änka efter framlidne kyrkoherden Edv. Osterman, född i Själevad, V. Norrlands län. 6 klasser i S Rudebecks skola, firad societetsskönhet, åtm. efter Norrländska förhållanden, gift 14 juli 1891, sedan dess bos. i Gbg, sedan 1914 anställd som organist vid V Begr.pl. Fru O, som har en nätt röst och en stor vänskara är mor till den sid. 20 juni omnämnde läk E Osterman”

Pappa framhåller i sitt tal på 80-årsdagen att farmor var den naturliga medelpunkten, som till och med stal publiken för sin publikhungrige son.

Farmor på 90-årsdagen

Han citerade också kyrkoherden i Oscar Fredriks församling, farmors gode vän Oskar Cullberg, som ”tidigare i dag givit en förklaring till Ditt väsen som jag i allt kan instämma i och inte behöva göra många tillägg till. Du har huvud, Du har hjärta. Och Du har humor”.

Kyrkoherdefamiljen bodde i den s.k Vegastaden på Linnégatan 11, nära Järntorget och inte så långt från farfars kyrka i samma stadsdel. Efter hans död 1909 flyttade farmor och barnen till Prinsgatan 3, ännu närmare Oscar Fredriks kyrka. Man tog med sig den fina mässingsskylten med farfars namn och den satt sedan kvar på ytterdörren på Prinsgatan 3 till dess lägenheten lämnades efter faster Gunborgs död 1985.

Farmor och barnen sorgklädda 1909

Lägenheten på Prinsgatan var en rymlig våning med högt i tak och tre stora rum i fil. Den var rätt mörk och sannolikt följde möblerna i huvudsak med från Linnégatan 11. Matsalsgruppen var en magnifik ekmöbel med jätteskåp. På toaletten med gammaldags WC med cisternen ovanför fanns en fabriksgjord skylt med enkla förhållningsregler uppsatt och den var försedd med ett tresiffrigt Göteborgsnummer att ringa vid felanmälan. Lägenheten låg ett par trappor upp i huset och det fanns två ingångar; en finare ingång från stora trappuppgången till hallen och en köksingång med smal trapp till bakgården. Den senare vara avsedd för bud och tjänstefolk och luktade i regel lite unket. Det verkar av farmors tal till Birgit på 50-årsdagen (citerat nedan) som att hon aldrig lämnade föräldrahemmet utan stannade och tog hand om sin åldrande mamma. Gunborg arbetade på olika orter och hade nog eget boende många år även i Göteborg. Systrarna tog semester på olika tider för att alltid någon skulle vara hemma hos farmor.

Våra minnen från hemmet i Göteborg härrör i stort sett från 1950-talet då kortare besök gjordes. Lasse tjänstgjorde i Göteborg vid några tillfällen, upp till ett halvår 1952-1953 och hälsade då på ganska ofta. Per Olof besökte farmor och faster Gunborg under 2 veckor 1952, se ovan, och kort 1955 i samband med att han vistades på flygpojkssläger vid Säve flygflottilj. Farmor och fastrar gjorde också besök hos oss på Sidsjöns sjukhus, oftast på påsken och vid högtidsdagar.

Våra fastrar

Faster Gunborg var sjuksköterska och chef på öronoperation på Sahlgrenska sjukhuset då vi lärde känna henne, hon uppnådde pensionsåldern redan 1959. Vi tyckte om henne för hennes humor och glada skratt. Hon var i jämförelse med Birgit lätt att prata med och tolerant. Per Olof har ett särskilt ljust minne av Gunborg från de två veckor av sommarlovet 1952 som hon tog hand om och roade honom under 2 veckor, se brevväxling i dokumentationen.

Om henne skriver Birgit i sin Minnesbok:
”Gunborg Johanna Osterman, dotter till den sid. 27 maj omnämnde Hanna. Efter grundliga skolstudier genomgick O den nordenfeltska handarbetsskolan och examinerades år 1912 som handarbetslärarinna. O:s håg låg emellertid åt annat håll och i maj 1913 övergav hon en lovande bana för att ägna sig åt sjuksköterskekallet. Utex. år 1916 från Sofiahemmet. Sedan dess anställd vid Gbg Barnsjukhus, Nyköpings las., Sthlms B.B. samt tidvis i privattjänst, bl.a hos den kända?? (suddat och överskrivet, svårläst.) von Bahr (suddat och omskrivet, inte helt säker på namnet) som vid upprepade tillfällen visat intresse för den sid. 20 juni omnämnde läk. E Osterman”

Faster Gunborg hade tillsammans med en väninna som hette Ebba von Rosen ett sommarställe i Brottkärr, och som vi besökte någon enstaka gång. Faster Birgit brukade ofta tillbringa sina semestrar i Tyskland och Österrike, naturligt med tanke på hennes yrke som tysklärare.

Faster Birgit upplevde vi som ganska strikt, torr och allvarlig, ja egentligen som den stränga lärarinna som vi från f.d. elever förstått att hon var. Hon var väldigt kontrollerad och lämnade inte ut mycket om sina tankar. Bilden av henne blir en helt annan då man läser hennes ”Minnesbok” som citerats ovan och som återfinns i dokumentationen. Den skrevs sannolikt under 1920-talet. Där framträder en underfundig humor med ironiska inslag som hon inte visade så ofta i vår närvaro. Om sig själv skriver Birgit i denna bok:

”Avgångsexamen från S Rudebecks skola v.t. 12, utexaminerad från Kjellb. Lärarrinneseminariet v.t. 15, sedan dess anställd vid Halls skola…..undervisar i tyska, kristendom och historia. Förhållande 1909-1913 med nuv. operas. B. Ivrig deltagare i ungdomsarbetet inom Oscar Fredriks förs. i Gbg.” Operasångaren hette Elof Benktander enligt anteckning av mamma Karin. Birgit var alltså 18 år då förhållandet enligt hennes anteckningar upphör och det har från mamma Karin sagts att detta var tragiskt för Birgit och något hon bar med sig hela livet och hon förblev ogift. Vilken roll vår religiösa och strikta farmor hade i detta kan man fråga sig?

I det sammanhanget väcker farmors tal till Birgit på 50-årsdagen (se dokumentationen) också vissa tankar. ”När du var färdig vid seminariet och skulle söka plats var det en plats med dina ämnen ledigförklarad i Jönköping, som du ämnade söka. Frida Pallin hade fått höra detta och ville ha dig och så blev det så att jag fick behålla dig i hemmet. Innan Frida Pallin slutade sa´ hon: ”jag är glad så länge jag får behålla henne, men hon gifter sig nog snart, söt som hon är”. Fridas spådom har ej gått i uppfyllelse, ännu åtminstone, men vad jag kan förstå är du lyckligt ogift.”

Vår anmärkning: Tänk på 4:e budet: Hedra din fader och din moder, på det att det må gå dig väl och du må länge leva i ditt land.

Birgit, Henny och Gunborg

Pappa som barn, student och ung läkare

Pappa föddes den 20 juni 1902 i Göteborg på Linnégatan 11. Han var endast 7 år när farfar dog. Sina första lärospån inhämtade han i en privat småskola och med all sannolikhet uppmuntrades han också i prästhemmet redan som litet barn att förkovra sig i olika ämnen, särskilt inom kristendomen förstås. Pappa var tidigt intellektuellt utvecklad och var vad man brukar kalla ett lillgammalt barn.

En predikan skriven i 7-års ålder finns bevarad och vittnar om hans tidiga mognad. Ytterligare exempel på detta är ett bevarat föredrag som han skrev till sin mamma i 10-årsåldern. Som exempel på den för åldern avancerade stilen kan följande citat gälla:

”Låt oss nu räkna upp några fordringar på ungdomen: Fullkomlig lydnad före myndighetsåldern. Vad detta beträffar hyser jag ganska berättigade farhågor härför. Ungdomen finnes ofta sent ute på gatorna, rökande cigarett eller görande något annat kropps- och själsfördärvande nöje (vilket jag icke gör).” Föredraget måste vara en dröm för en kyrklig mor och ett omen om en lysande framtid.

Vid knappt 12 års ålder höll han ett flammande, rojalistiskt tal, i familjens sköte, om krisen i landet efter det s.k Borggårdstalet, kanske ett första tecken på senare politiskt engagemang. Även detta tal med ett förvånansvärt vuxet språk. Sagan ”Lydnad”, sannolikt från samma tidiga, produktiva ålder, är också väl värd att läsas. Samtliga ovanstående tal och föredrag återges i dokumentationen.

De högre studierna bedrevs vid latinläroverket, Hvitfeldtska, i Göteborg, där han tog studenten. Han var vad man kallade helklassiker, vilket betydde att han, liksom blivande präster, läste både latin och grekiska under gymnasietiden, kunskaper som han bevarade och använde i sina framträdanden och skrifter hela livet och som han förmedlade till oss barn i våra studier. De förmedlade kunskaperna i naturvetenskapliga ämnen

på latingymnasiet var på den tiden tillräckliga för fortsatta studier till t.ex läkare. Hans gedigna klassiska bildning och kunskap i språk, som vi barn bara kunde avundas honom, var honom till stor nytta och glädje som yrkesman i internationellt umgänge, som politiker och som privatperson, t.ex i SHT. Han skrev senare flera av sina vetenskapliga arbeten på franska och han lärde sig av sina italienska underläkare att åtminstone förstå skriven italienska. Tillsammans med Per Olof arbetade han också med att lära sig ryska.

Ett sommarlov arbetade han som lärare på ett privat gods i Västergötland och eleverna kallade honom pastorn, då det vanligen brukade vara någon präst som undervisade. Flera somrar tillbringade pappa på Skattkärr vid Vänern c:a 10 km utanför Karlstad centrum tillsammans med kusinbarnen, t.ex blivande borgmästaren i Skänninge och skolkamraten Thord Osterman och skolkamraten, sedermera ögonläkaren Stig Holm. Vad vi förstått var dessa somrar helt fantastiska och skapade ett kamratskap som varade hela livet. Stig Holm skriver i ett kondoleansbrev (dokumentationen) till mamma efter pappas bortgång:

”Vi, klasskamraterna, minns Einar som den fasligt duktige skolgossen, men framför allt som den store glädjespridaren. I själva verket var han naturligtvis en pessimist, som likt oss andra vantrivdes i den självbelåtna välfärden och allmänna nerbusningen. Desto viktigare att ta vara på varje humoristisk poäng i den mänskliga parodien. I detta hänseende var hans begåvning ganska enastående. För att uthärda livet är två ting nödvändiga: humor och religion. Humorn var hans nådegåva. Och religionen var hans arv, förutom att den hölls levande av Viktor Rundgren.”

Pappa, mamma och Per Olof med kamrat till Göran i lånad båt

Under ungdomsåren i Göteborg var pappa mycket intresserad av segling och vi har förstått att han ofta var ute i båt med sina kamrater. Familjen hade ingen egen segelbåt. Senare i Sundsvall hände det att vi fick följa med på någon dagstur i båt som lånats av någon god vän och kollega mot att vi vårrustade båten. Mamma var dock en landkrabba och ville sällan följa med i den lutande segelbåten.

Pappa gjorde sin värnplikt i Sollefteå och en helg var han bjuden till kusin Anna och hennes man Albin Ohlson i det närliggande Härnösand. Där träffade han mamma, som då var 14 år, och tycke uppstod! Återkommen till Sollefteå skickade han ett vykort till henne, ”Västernorrlands vita ros”, men alla lumparkompisarna hade också skrivit under, varför Karin förargad rev sönder kortet och inte lät höra av sig.

Pappa började läsa medicin först i Lund och senare i Uppsala och blev med. kand. 1925. Han träffade då kanske många andra, bl.a Gerda, dotter till en häradshövding, men det hör inte till historien, sade mamma till Helena när hon intervjuade henne, så därom veta vi intet. Sommaren 1926 bjöd familjen Osterman (Farmor Kerstin, fastrarna Birgit och Gunborg) Karin hem till Göteborg. Karin hade inte varit så långt borta från Örnsköldsvik, frånsett ett besök i Stockholm hos bröderna Gustaf och Gunnar Huss 1923. Inbjudan sker i ett helt fantastiskt giljarbrev till vår mormor Hulda (dokumentationen). Uppenbarligen antogs brevskrivarens förslag och mamma for till Göteborg för

att träffa pappas familj. I Göteborg for man ut till Marstrand, promenerade i Slottsskogen, besökte Skansen kronan samt Långedrag med farmor Kerstin och andra. Besöket varade i minst 3 veckor och alla hade mycket trevligt.

Pappa gick BB-kursen i Stockholm, men för övrigt fick han hela sin utbildning i Uppsala och tog examen 1929. Efter examen förlovade sig mamma och pappa i Göteborg hos farmor Kerstin, som bjöd på middag där en mängd präster var närvarande, se Birgits underbart roliga Minnesbok. Birgit skriver där om mamma när hon var på besök i Göteborg 1926:

”Yngst i en stor syskonskara skapade hon sig tidigt ett namn för en, även efter norrländska förhållanden, ganska ovanlig täckhet. Då denna också var förenad med ett hurtigt och vänsällt väsen och en icke obetydlig musikalisk talang, kan man ej förvåna sig över de ganska tätt duggande giftermålsanbuden. Hittills ha de emellertid avvisats.” Man avlade många artighetsvisiter, bland andra hos Beatrice Dickson, en högaktad fröken i Göteborg. Sommaren 1929 besökte de nyförlovade även moster Anna och morbror Albin Ohlson i Härnösand och detta besök filmades av en professionell fotograf. Filmen finns bifogad på dokumentationsskivan.

Pappa arbetade först som assistentläkare på kirurgiska kliniken vid Sahlgrenska sjukhuset i Göteborg. Han var under denna den ekonomiska depressionens tid oavlönad men fick ersättning för rum och mat, eftersom han bodde hemma. Ett par brev som bevarats från en älskvärd, och humoristisk, för oss okänd man, Herbert Jakobowsky, vittnar om att pappa fick ett ekonomiskt stöd under denna tid. Han skall ha fått ett tusen kronor av denne välgörare, en summa som i 2010 års penningvärde motsvarar 26 000 kr (dokumentationen). Hans avsikt, har han senare uppgett, var att bli invärtesmedicinare men för att tjäna litet pengar, när han nu skulle gifta sig och bli försörjningspliktig, tog han ett vikariat på Långbro psykiatriska sjukhus i Stockholm, där han stannade till sommaren 1930. Då flyttade han till Sundby sjukhus i Strängnäs. Inom kort sökte han sig till Källshagens sjukhus i Vänersborg där han bodde i en tvårummare, och han förefaller nu ha lämnat planerna på att bli invärtesmedicinare. Det är inget ovanligt inom läkarkåren. Det är inte många som hamnar i den disciplin de tänkt sig från början. Som ett kuriosum kan dock nämnas att pappa långt senareallvarligt uppmanade Göran och Per Olof att inte bli psykiatriker under motivering att ”alla svenska psykiatriker är galna”, ett råd som vi bar med oss och respekterade vid val av specialitet. Mamma och pappa gifte sig 4 okt. 1930 i Seglora kyrka på Skansen och vigdes av prästen Filip Lundahl.

Middagen intogs på hotell Anglais. Mammas bror Gunnar sjöng i kyrkan. Morbror Gunnar och moster Ester var goda sångare. Bröllopsresan gick till Vänersborg. Återfärden försvårades i Stockholm av trafik på grund av återhämtning av medlemmarna i Andréexpeditionen. 1936 gjorde pappa och mamma sin första utlandsresa till Estland, en resa som de upplevde väldigt positivt och som kanske var en slags försenad bröllopsresa (se dokumentationen).

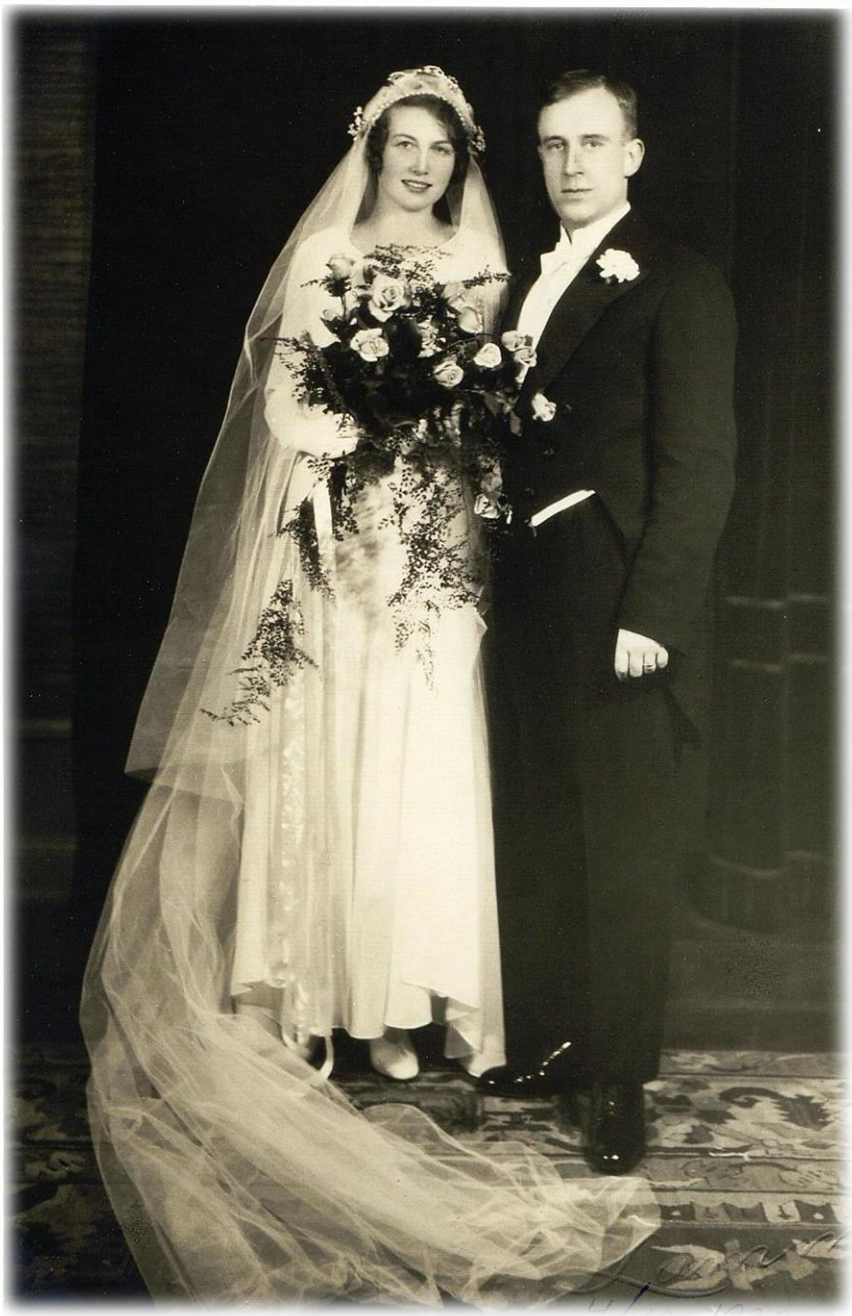

MORFAR, MORMOR OCH DERAS FAMILJ

Morfar och mormor

Vår morfar *Jonas **Axel Huss*** var son till kyrkoherden i Nätra Johan Olof Huss. Morfar föddes i Grundsunda, strax norr om Örnsköldsvik den 26/8 1848. Han genomgick 6 klasser i Härnösand och blev efter skogspraktik vid Kramfors bruk bokhållare vid Mo ångsåg. Senare flyttade han till Domsjö där han arbetade som kassör. 1896 blev han förvaltare där och familjen bodde i den stora förvaltarbostaden fram till 1910.

Han var kommunal- och landstingsman. Efter pensioneringen 1910 övertog han skötseln av jordbruket vid Husums sågverk, men flyttade efter ett par år till Örnsköldsvik, där han avled 23/4 1920 då vår mamma var 12 år gammal.

På en stor affisch utgiven av MoDo museum finns en bild av kontoret i Domsjö, där två män sitter mitt emot varandra vid en stor skrivpulpet under en fotogentakkrona och där en allvarlig, gråhårig och mustaschförsedd morfar står och talar med någon i telefon.

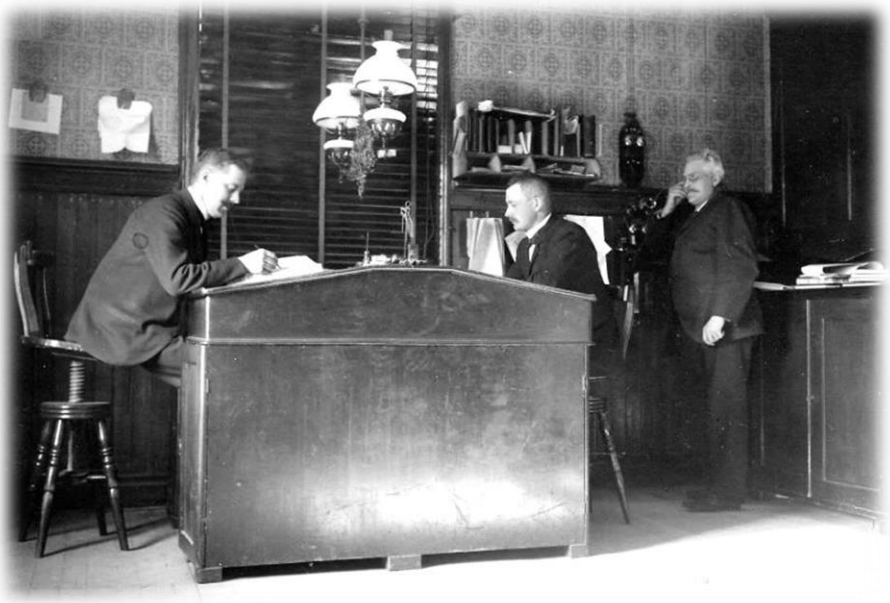

Mammas berättade aldrig om sin far, kanske av det enkla skälet att hennes minnen av honom härrörde från de tidiga barnaåren och var få och osäkra. Det finns dock i släktföreningens medlemsblad ”Vi Hussar” från 1953 en mycket fin artikel om morfar, skriven av vår morbror Gunnar, se dokumentationen. Av denna framgår att morfar av ekonomiska skäl var tvungen att avbryta sina gymnasiestudier i Härnösand. Han arbetade sig emellertid upp i familjen Kempes företag. Han var mycket flitig och företagsam. Hemmet sägs ha varit mycket gästfritt och där ”skämt och gamman rådde, och sång och musik idkades”. Se även morbror Ivars beskrivning av julförberedelserna 1919 och morfars sjukdom, en cancer som dödade honom inom några månader.

Från Domsjö herrgård 1895. Fr. v Linnéa, Hulda, Gunborg, Gustaf (stående) Gunnar, Anna, Ester, Maria Kesselgren (sittande på stol), Ingrid, Farmor Kerstin, Morfar Jonas Axel samt farfar Edvard Osterman

Domsjö herrgård med familjen Axel Huss år 1903 eller 1904. Från vänster Linnea, Gunborg Osterman, Ivar, Ingrid, mormor Hulda, hunden Gissa, Gustaf, morfar Axel, Ester, Anna och Gunnar

Morfar gifte sig 14/8 1885 med ***Hulda*** *Elisabet* ***Edström***, som var född i Själevad 15/3 1866 och dotter till kontraktsprosten Gustaf Robert Edström och Johanna (Hanna) Naeslund. Om mormor vet vi heller inte så mycket, men vi träffade henne ändå när hon var gammal i hennes och morbror Ivars hem på Centralgatan och Ivars och moster Ingrids sommarställe vid Bäckfjärden. Hon var naturligtvis då åldrad och tillbakadragen i huset så vårt minne av henne är ganska dystert. Men sådan var hon inte när hon var yngre.

”Den bortgångna drabbades i somras av lunginflammation och efter denna påfrestning har hon inte kunnat återhämta krafterna utan tynade bort allt mer. Under några år har hon också varit bunden vid sin rullstol efter ett benbrott, varjämte hon under senare tid även förlorat sin syn. Trots detta bibehöll hon in i det sista mycket av det soliga sinne och den hjärtats godhet som i hennes krafts dagar gav henne en hedersplats i den vidsträckta vänkretsen. Många som tillhör en äldre generation minns henne med glädje från den tid, då hon var värdinnan och själen i förvaltarhemmet i Domsjö – en högt uppskattad samlingspunkt för vänner och bekanta. Men det var också ett hem med omfattande representationsplikter. Detta gjorde att hon helt ägnade sina krafter åt hemmet och de sina.”

I det välformulerade och innerliga tal som vår pappa höll vid hennes begravningsmiddag får vi en uppfattning om mormors väsen även om det sägs: ”om de döda inget om inte gott” (De mortuis nil nisi bene). Vi citerar ett stycke ur manuskriptet (se dokumentationen):

”I yttre avseende kanske inte Hulda Huss´ levnad var så märklig. Ramen för hennes liv var från dess början till dess slut denna bygd och denna stad, dess händelser, dess utveckling ägnade hon sitt intresse, här hade hon sina vänner, som hon alltid trofast höll fast vid. Men i inre mening var det en människa vars livslåga nu släckts. Mitt i vår tids rotlöshet, slapphet och brist på fasta värdenormer kändes det på något sätt tryggt, att hos Hulda Huss möta en på fäderneärvda tros- och pliktföreställningar grundad, sluten livsåskådning, en trofasthet mot ideal och vänner, som höll i alla livets skiften och en känsla för arbetets ära, helgd och välsignelse, som blir allt mera ovanlig. Få människor i den nu levande generationen torde ha ett så levande sinne för skyldigheten för människan att verka, så länge oss dagen förunnas. Sysslolöshet var otänkbar i samband med Hulda Huss, och hon fördrog den inte hos andra. Och ändå fanns det inte någon atmosfär av glädjelös puritanism i den miljö, Hulda Huss skapade omkring sig. Många här närvarande kan vittna om den naturliga glättighet och det ystra skämt, som förljuvade tillvaron i det husska hemmet. Inte minst hennes syskon och hennes barn har lätt att minnas den sidan av Moster Huldas väsen. Ännu då ålder och sjuklighet kastade långa skuggor över hennes väg, fann skämtet vägen till hennes läppar, och hon hade den alltför sällsynta förmågan att se sig själv och egna mänskliga svagheter under humorns synvinkel. Under den sista tiden, då vår Herre sänt det barmhärtigt vänliga soldis, som skiljer vad vi vet är liv och vad vi kalla död, sökte sig hennes tankar också ofta just till de arbetsfyllda men bekymmersfria och ljusare dagarna i hennes förra hem.

Morfar och mormor hade 8 barn och vår mamma var yngst

Våra mostrar, morbröder och kusiner

Gustaf Huss föddes 1886 och dog 1967. Han tog studenten i Härnösand, varefter han praktiserade ett par år på Mo och Domsjös skogsförvaltning och bl.a på Domsjö kontor. 1909 anställdes han på Skandinaviska Kredit AB där han avancerade till kamrer. Från 1938 var han kamrer på Skandiabanken. Gustaf var en betydelsefull person vid bildandet av släktföreningen och för sina insatser blev han hedersledamot och 1951 ”Vildhuss”. Han var gift med Hildur Gummesson, som var dotter till Hanna Viktoria Hoflund och Karl Hjalmar Gummesson, och hade barnen

Brita Huss, född 1917 och död 1975. Hon var ogift. Hon utbildade sig i stenografi och maskinskrivning och arbetade från 1940 på samma bank som pappa Gustaf. Brita var religiös och arbetade med ungdomsverksamhet och hade uppdrag inom församlingen t.ex i kyrkofullmäktige och som kyrkvärd. Enligt sin pappa klädde hon sig otidsenligt/omodernt och vi tyckte också att hon hade en något egen klädstil. Britta bodde med sin pappa i en stor och mörk våning på Karlbergsvägen 36. Hon hade en liten sommarstuga i Måttan, Skokloster som Elsa ärvde. Se film i dokumentationen. Karin Huss fick efter Britas död överta en hel del möbler som inte Elsa behövde.

Elsa, Gustaf och Brita Huss

Elsa Huss föddes 1919. Hon utbildade sig till laboratorieassistent och senare cytologassistent och arbetade på olika institutioner och sjukhus i Stockholm. Hon var ogift. Efter Elsas död 1987 visade sig det osannolika att vår mamma, som då var 79 år, var hennes arvtagerska. Mamma kunde med hjälp av detta arv bosätta sig i Uppsala på det förnämliga äldreboendet Kungsängsliljan. Allt från sommarstugan vid Mälaren till en frimärkssamling, en del matsilver och en ”paramouche”, ett nätlock att sätta över osten som skydd mot flugor ärvdes. Elsa, som hade svår astma, (se även brev från morbror Ivar i dokumentationen 1936) var nog en mycket rar, men ensam människa, och hennes död i ensamhet uppdagades alltför sent.

Linnéa Huss (moster Nea) föddes 1887. Efter grundläggande studier i Härnösand utbildade hon sig i huslig ekonomi i Uppsala för att bli skolkökslärarinna. Hon arbetade därefter vid en mängd olika skolor, på senare tid framför allt inom Domnarvets skoldistrikt.

Hon pensionerades 1948 och bodde kvar i Borlänge efter pensionen. Hon var ogift och barnlös, men ska enligt moster Ingrid en gång ha haft en olycklig kärlekshistoria med uppslagen förlovning. Hon delade under många år boende med Aina Montell, på bilden nedan tillsammans med Lars. Hon var syster till den kände etnologen och intendenten på etnologiska museet, Gösta Montell. Denne hade deltagit i Sven Hedins sista expedition 1929-1932 och gjort expeditioner i Mexiko och hemma hos dessa damer fanns en hel del vackra och ovanliga souvenirer. På äldre dagar blev moster Nea senil och vår mamma brukade vara med henne under långa perioder. Linnéa dog 1977.

Moster Nea var väldigt snäll. Hon brukade skicka härliga kolor, inslagna i smörpapper, till julen. Vi bröder träffade ibland moster Nea när vi sommartid var hos morbror Ivar i sommarstugan i Solvik vid Bäckfjärden utanför Ö-vik. Där hade hon för vana att, oavsett väder och temperatur, liksom Ingrid, ta ett morgondopp. Vi tyckte mycket om henne.

Anna Huss föddes 1888. Hon var gift med Albin Ohlson, som var förvaltare på Norrbyskär 1910-1918 och efter förvaltartiden försörjde sig som köpman och hade en s.k maskinaffär i Härnösand. De hade en sommarstuga på Härnön.

Albin och Anna

När vi skriver denna släktkrönika berättar Annas son Lars något som vi aldrig hört talas om – att Anna vid nio års ålder flyttade till vår farfar och farmor i Göteborg, se dokumentationen. Det var i samband med besök av vår farmor i Örnsköldsvik som hon lär ha sagt ungefär följande till mormor Hulda: ”Du har så många barn att Du nog har svårt att hinna med allt. Nu tar jag med mig Anna till Göteborg, så att Du får lite lättnad”. Anna gick i skola i Göteborg och blev retad för sin ångermanländska enligt Lars. Det är dock oklart hur länge hon bodde hos farfar och farmor i Göteborg.

Norrbyskär skapades av Franz Kempe och Albin var alltså anställd av honom. Lars berättar att även Albins far, Olof, arbetade för Kempe som skogsuppköpare, se dokumentationen. Olof omkom i en brand då han försökte rädda för Kempe värdefulla handlingar men Kempe var generös och bistod änkan Kristina med familj. Han hjälpte bl a till att bekosta de fem barnens utbildningar eller med medel att starta eget.

Anna och Albin gifte sig 1915. Albin dog 1960 och Anna 1970 och de hade 4 barn:

Kerstin Naesström f. Ohlson föddes 1916 Hörnefors (Norrbyskär). Hon arbetade vid Tullverket och gifte sig 1952 med Bertil Naesström, hade inga barn. Vi träffade henne inte ofta men mamma hade mycket god kontakt med Kerstin ända upp i hög ålder. Hon spelade piano mycket bra och gav pianolektioner. Ett lustigt sammanträffande är att Ivars dotter, Elisabet Tjernberg, tog lektioner av Kerstin utan att i vart fall Elisabet var medveten om att Kerstin var hennes faster. Kerstin avled 2005.

Gunnar Ohlson född 1918 (Norrbyskär). Vår kusin Gunnar kände vi inte väl och träffade vi bara enstaka gånger. Han övertog faderns företag. Han hade tbc och vårdades tidvis på Österåsens sanatorium, där han var mycket populär och underhöll de intagna med sina trollerikonster. Han blev också alkoholiserad och dog redan i 49 års ålder.

Inga Hult, 1921-1977 var gift med Olle Hult. Henne kände vi heller inte annat än genom hörsägen. Vad vi förstått var hon psykiskt sjuk och led av bipolär sjukdom som manodepression kallas idag. Pappa var engagerad i hennes behandling.

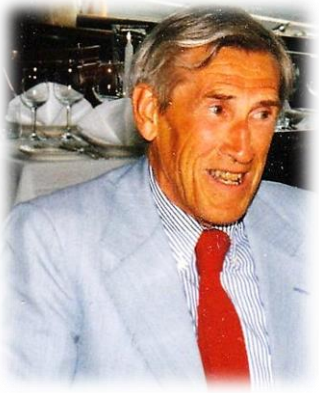

Lars Ohlson föddes 1925 i Härnösand. Han tog studentexamen i Härnösand 1944 och folkskollärarexamen i Gävle 1949. Efter dövlärarexamen i Stockholm 1954 arbetade han för de dövas gymnasieutbildning på Manillaskolan och i Örebro. Fil.mag. 1969. Han gifte sig med Margareta Flink som också arbetade som lärare för döva. De fick två döttrar och en son. Vi har haft mycket lite kontakt med Lars men mamma brevväxlade med honom ibland.

Ester Huss som föddes 1890 och dog 1965 var ogift. Vi känner inte till mycket om henne heller. Hon var översköterska vid Karolinska sjukhuset och vi vet att hon senare arbetade som privat sjuksköterska åt Jacob Fredrik Ljunglöf, som var en känd snusfabrikant i Stockholm och upphovsman till Swedish Match. (Ljunglöfs Ettan är Sveriges äldsta snussort, framställt av Ljunglöf i samarbete med kemisten Jöns Jacob Berzelius). Ett värdefullt fickur i guld, som Ester fick av Ljunglöf finns idag hos Per Olof. Fyra tavlor av Karl Tirén finns hos Lars, Per Olof och kusin Karin i Uppsala och påminner oss om att Ester också har tagit god hand om denne kände konstnär.

Gunnar Huss föddes 1892 och dog 1970 i Skanör. Han var gift med Carin Grönfeldt som i släkten kallades C-Karin för att undvika förväxlingar. Hon var född samma år som mamma och de båda levde länge och hade regelbundna brevkontakter.

Gunnar tog en fil. mag. examen och arbetade på ryska handelsdelegationen i Petrograd (senare Leningrad och idag S:t Petersburg). Han kom dit 1917 vid tiden för februarirevolutionen i Ryssland och vistades i staden ett par år; en omvälvande tid i slutet av första världskriget och efter att bolsjevikerna slutligen tagit makten. Vi har ett vykort från honom till den knappt 10-åriga systern Karin, vår mamma, som då bodde på Storgatan 13 i Örnsköldsvik, där han skriver att det just då var jämförelsevis lugnt. Det finns dock också några mycket intressanta bevarade brev från Gunnar 1918 om svält och fattigdom och då bolsjevikernas terror slutligen släpps lös, se dokumentationen. Han arbetade en tid även för Röda Korset med utväxling av krigsfångar. Senare arbetade Gunnar ett antal år på Diamantborrbolaget där han slutade 1941. Han värvades då som språklärare och intendent till Solbacka läroverk men från 1949 arbetade han som lärare vid Nordiska Språk- och kulturförlaget Naturmetoden i Stockholm. Han var studentsångare och liksom vår pappa Einar var han SHT-broder (under namnet Döda Fallet), se minnesord i dokumentationen).

Vinterpalatset 1918. Foto Gunnar

I familjen fanns tre barn:

Lena Sordot föddes 1933. Hon tog studenten 1952 och arbetade som kanslibiträde vid försvarsanstalten i Stockholm 1955-59 och som banktjänsteman i Paris 1959-60. Hon gifte sig med fransmannen, bankdirektören Marc Sordot i Katolska kyrkan i Stockholm 1959. De bor i Nantes och har tre söner och en dotter. Vi träffade Lena enstaka gånger hos morbror Ivar i Solvik och i Sundsvall under vår uppväxt, och i samband med husska släktföreningens 70-årsjubiléum på Hussborg 1996.

Jan Huss föddes 1934. Studentexamen tog han 1955. Jan fick en handelsutbildning på Schartau i Stockholm och har sedan arbetat som försäljare – försäljningschef – försäljningsdirektör vid olika svenska företag i Paris, t.ex för Stora Billerud S.A. Jan vistas ibland i Sverige och vi har haft mer kontakt med honom i vuxen ålder än med Lena och inte minst i samband med författande av denna släktkrönika, där Jan bidragit med värdefullt material. Han är gift med fransyskan Claudine Coquan från Chaville i Frankrike. De har två söner.

Carl-Gustaf Huss föddes 1936. Han tog studentexamen vid Påhlmans Handelsinstitut 1956 och arbetade som meteorolog vid Hägernäs flygflottilj 1956-57. Efter arbeten som säljare och företagsekonom samt platschef vid ASKL i Sundsvall och Malmö slutade han som försäljningschef vid NKR i Malmö 1969–87, då han avled till följd av en hjärntumör. Han var gift med Synnöve Gerdhem och fick två söner och en dotter.

Ingrid Huss föddes 1894. Hon tog realexamen 1911 och arbetade sedan som kamrer och kontrollföreståndare vid Systembolaget i Örnsköldsvik. Hon spelade piano bra. Ingrid var ogift, kanske beroende på att hon hade ett omfångsrikt, medfött lymfangiom på ena ansiktshalvan (en missprydande godartad kärltumör). Hennes attraktion låg på ett annat plan än skönhetens. Vi barn var mycket förtjusta i henne och träffade henne mycket när vi på somrarna var i Örnsköldsvik.

Ingrid var sjuk en period i tbc och vårdades då på Österåsens sanatorium. Som ung drabbades hon av den svårartade influensaepidemin Spanska sjukan och var så sjuk att hon var döende. På den tiden meddelades snabbt i tidningen vilka som fallit offer för Spanskan och en dag kunde man läsa att Ingrid hade dött. Detta var emellertid en betydande överdrift eftersom hon i stället hade tillfrisknat och då det var en vacker vårdag hade man öppnat fönstret till hennes rum för att ge henne frisk luft. Just detta öppnande av fönster hos de sjuka var vanligt när de dog och någon murvel var alltför snabb att föra upp henne på listan över avlidna. Hon dog på riktigt först 1966.

Moster Ingrid med Kerstin Osterman

Ivar Huss föddes 1897 i Örnsköldsvik och avled 1984 i Uppsala. Han avlade realexamen 1914 och långt senare de två förtjusande döttrar, Elisabet och Karin, vi lärt känna. Långt innan Elisabet föddes, hade också en liten flicka, som Ivar var far till, fötts i Stockholm. Om henne vet släkten inte mera än att hennes morfar var fotograf.

Ivar studerade vid Bröderna Påhlmans handelsinstitut och tjänstgjorde senare vid Skand. Kredit AB i Stockholm. Ivar var en glad och något oansvarig gamäng som verkar ha levt livets glada dagar i Stockholm och han levde ibland över sina tillgångar. Syskonen fick då gripa in och hjälpa honom att lösa uppkomna skulder.

Så småningom började Ivar den verksamhet som köpman i Örnsköldsvik, som varade hela hans yrkesliv. Som köpman var hans verksamhetsområde hela Norrland, särskilt kustbygderna, där han förmedlade kätting och många andra produkter som krävdes för timmerflottningen. Hans bekantskapskrets var därigenom stor och därtill bidrog också hans osedvanligt stora charm. Vi bröder älskade morbror Ivar som ofta besökte oss i Sundsvall och då hade med sig godis till oss och norrländska läckerheter som hjortron och åkerbär till mamma och pappa. Jämför även i dokumentationen farmor Kerstins brev till morbror Ivar på 1950-talet. Vem minns inte det blå skåpet i Solvik med alla godsakerna och lädersoffan, där vi satt och fes ikapp. Han var en god historieberättare och fångade vår odelade uppmärksamhet. Vi minns ännu många av de roliga historierna. Och vi fick sitta i hans underbara bil, en Hudson! Somrarna vid Bäckfjärden var underbara. Ivar hade 2 döttrar:

Ivar på besök i Sundsvall 1955

Elisabet Tjernberg föddes den 22/10 1939 i Engelbrekts församling i Stockholm som oäkta barn till Ivar och hans dåvarande fästmö Lena Fahlman. Hon bodde med sin mamma Lena och sin mormor och morfar Helga och Hjalmar Fahlman till hon blev tre år. I december 1942 dog hennes morfar och i mars 1943 gifte sig Lena med Stig Gustav Jakob Nyberg och i och med detta adopterades hon av dem tillsammans och fick efternamnet Nyberg. Ivar avsade sig då all rätt att umgås med henne. Elisabet fick två halvsystrar i familjen Nyberg – Barbro Stigsdotter 1944 och Kerstin Helena 1949.

Efter folkskola och 6-årig flickskola avlade Elisabeth examen 1958. Hon utbildade sig till småskollärare i Härnösand 1959-1961. Hon har arbetat som lärare fram till pensionen 2002. Elisabeth är en friluftsmänniska som trimorienterar, rider, paddlar kajak, sköter sin trädgård och folkdansar, sjunger och läser läxor med invandrare i Röda Korsets regi.

Med avlidne maken Lars Tjernberg har hon barnen Karin Elisabet född 1964, flygvärdinna, samt Hans Gunnar född 1969, produktionschef på Ipsos Operation. Hon har tre barnbarn.

Många år var hon helt ovetande om att hennes pappa Ivar fick ännu en dotter 1948, Karin. Först 1995 träffades de för första gången. De möttes hemma hos Elisabet i Härnösand. I tolv timmar varade deras första personliga samtal! Båda hade mycket att fråga om, många frågetecken skulle rätas ut. Nu vet de mycket om varandras liv och har en nära relation som betyder mycket för dem båda.

Karin Margareta Huss föddes den 16/9 1948 i Örträsks församling i Västerbotten. Hennes mamma, Margit Dahlgren, hade morbror Ivar blivit förtjust i, när hon arbetade som servitris på stadshotellet i Umeå. Där bodde han ibland på sina resor, när han skulle besöka flottningscheferna längs norrlandskusten. Det tidigare mönstret från morbror Ivars liv upprepades nu för tredje gången. Margit flyttade hem till sina föräldrar. Där bodde hon med Karin fram till januari 1954 då Ivar och Margit gifte sig och de slutligen alla tre kom att bo på Centralgatan 34 i Örnsköldsvik, de första åren även tillsammans med moster Ingrid, som kom att bli Karin mycket kär. Mamma har berättat, att morbror Ivar den här gången fick hjälp att fatta beslutet att ta ansvar för sin familj av dåvarande kyrkoherden i Örträsk, Gunnar Lundgren.

Karin gick 6 år i folkskola, 2 år i realskola och slutligen 4 år i gymnasium på Högre Allmänna Läroverket i Ö-vik. Hon tog studentexamen på allmänna linjens språkliga gren en solig dag den 5 maj 1967 efter att ha gått upp i muntan i sitt bästa respektive sämsta ämne: franska och historia. Mamma Karin reste från Sundsvall och var bland dem som uppvaktade på skolgården och hemma, något som Karin berättat att hon uppskattat mycket.

Karin med Ingrid, Gunborg och Margit i Sundsvall 1955

Efter studier i franska språket på Uppsala Universitet under höstterminen 1967 sadlade Karin om och utbildade sig till sjukgymnast på Karolinska Institutet i Stockholm. Hon tog examen 1970. I beslutet att välja sjukgymnastyrket hade två av oss bröder, Göran och Per Olof, oss ovetande ett finger med. Karin, som vid sidan av språk, var intresserad av medicinska ämnen, hade vid flera tillfällen inspirerats av vår kurslitteratur.

Påsken 1970 gifte hon sig i Örnsköldsvik med Raphael Dikana Imbia, geolog från Kamerun, utbildad i Moskva. Samma år i augusti när han, anställd av SGU, arbetade med mineralprospektering, omkom han i en drunkningsolycka i Umeälven. I februari 1971 föddes deras son Efongo.

Under åren 1973-1989 hade Karin ett förhållande med Makonnen Belew, bördig från Etiopien, fil.dr. i biokemi. Tillsammans med honom fick hon i maj 1981 sonen Johannes.

Båda sönerna är gifta och har tre respektive två barn.

De första yrkesverksamma åren 1970-1978 tjänstgjorde Karin på ett par olika sjukhus i Stockholm med undantag för en kort period på Örnsköldsviks sjukhus under 1970-71. Därefter flyttade hon till Uppsala och blev Akademiska sjukhuset trogen fram till att hon pensionerade sig i december 2010. De sista tio åren på sjukhuset hade hon sin största glädje i det arbete hon fick utföra anställd som oberoende bedömare i flera av ortopedklinikens kliniska forskningsprojekt.

Karin lever sedan 2001 tillsammans med Bernt Selmeryd. De har många gemensamma intressen och Bernt är en person som även Karins barn och barnbarn tycker mycket om.

Mamma från barn till doktorinna

Mamma föddes i Örnsköldsvik som yngsta barn i syskonskaran på 8 barn den 29 mars 1908. Hon var ett ”sladdbarn” som föddes nästan 11 år efter sitt yngsta syskon Ivar. Enligt mamma själv trodde vissa i Domsjö att föräldrarna tog hand om henne för att dölja att det egentligen var Linnea, 21 år gammal, som var hennes mamma. Hennes pappa Jonas Axel dog knappt 72 år gammal när hon var 12 år och hennes mamma var vid hennes födelse 44 år gammal.

Mamma växte till 4 års ålder upp på Domsjö Herrgård, som disponerades av pappan, förvaltaren vid Domsjö sågverk. Hon befann sig här i ett hus med stor representation, som också blev en samlingspunkt för många vänner och bekanta under mormor Huldas värdinnneskap. 1912 flyttade familjen Huss in till Örnsköldsvik. Vårt minne av mormor och syskonen Ivar och Ingrid härrör från den tid de bodde i en stor villa nära södra infarten på Centralgatan med utsikt mot skidhoppsbackarna.

Mamma var omvittnat söt som liten flicka och vacker som ung. I 2-3-årsåldern hade hon lockigt hår som beundrades av alla. Man blev orolig att hon skulle bli för mallig och försökte tona ned det hela, vilket hade till följd att hon snart oombedd gick fram till folk och sade: ”inga lottar baja håjet”!

Medan de äldre syskonen allteftersom lämnade hemmet blev mamma kvar hos vår mormor och de yngsta syskonen Ingrid och Ivar, som var de som småningom fick ta hand om vår mormor. Mormor fick, som nämnts ovan, med åren alltmer nedsatt syn och blev småningom helt blind, liksom sin mor.

Mamma har berättat att hon som 6-åring tillbringade en sommar på Kemparnas sågverksö, Norrbyskär söder om Umeå. Hennes syster Anna var som nämnts ovan gift med Albin Ohlson som var förvaltare på Norrbyskär 1910-1918. Bilden föreställer den i dag renoverade förvaltarbostaden. Mammas barnbarn hade sommaren 2010 en kusinträff på ön, så den är välkänd i släkten även i våra dagar. Mamma besökte också ön när hon nått hög ålder. Hon tyckte att mycket förändrats, framför allt hade det blivit mycket högre träd. Hon kände väl igen herrgårdsbyggnaden och kägelbanan (bilden här intill) där hon lekte. Hon kunde berätta att hon lekte tillsammans med en trevlig flicka och trivdes på ön tills vaktmästaren kom på henne med att leka med ett arbetarbarn och körde ut detsamma. Härefter kände hon sig mycket ensam.

Tyvärr är vår kunskap om mamma som flicka i Örnsköldsvik mycket begränsad. 1923 företog hon en resa till Stockholm där hon hälsade på sina bröder Gustaf och Gunnar, men i övrigt höll hon sig i Ö-vik. Mamma tog realexamen vid Samskolan i Örnsköldsvik 1925 varefter hon arbetade som skrivbiträde på häradsskrivarkontoret i Mellansels fögderi i Örnsköldsvik 1926 till 1930. Mamma omnämns på ett trevligt sätt i vår faster Birgits Minnesbok:

”År 1929 den 11/4 resulterade em. de preliminära underhandlingarna om giftermål med med.lic. E. Osterman i förlovning, som försiggick i Göteborg under högtidliga former. Allmänt anses att fröken Huss därmed säkerställt sin levnads lycka, då ovan nämnde O. är känd för nyktert och skötsamt leverne och anses vara en s.k coming man (se vidare talen sid 20 juni). Fästmön bar vid förlovningen en grön crêpe melanaiseklänning och vägde 60 kg.”

Den första kontakten med pappa finns beskriven i avsnittet om honom. Den 4/10 1930 gifte hon sig med pappa i Seglora kyrka.

VÅR EGEN FAMILJ

Mamma och pappa i Vänersborg – Säter – Umeå

Pappa arbetade på Restads sjukhus i Vänersborg när ”Lassegubben” föddes nyårsafton 1932. Han har av naturliga skäl inga minnen från vänersborgstiden men enligt mamma var det en trevlig tid med rikligt och trevligt umgänge som det ofta är mellan unga aktiva familjer. Anekdotiskt kan nämnas att man bl.a umgicks med föräldrarna till den blivande professorn Per Olov Lundberg, vilken blev Per Olofs handledare på neurologkliniken i Uppsala. Hans mamma var ganska gammal då graviditeten inträffade och man trodde först att det var en underlivstumör. Enligt mamma brukade man omnämna P O Lundberg som tumören Lundberg.

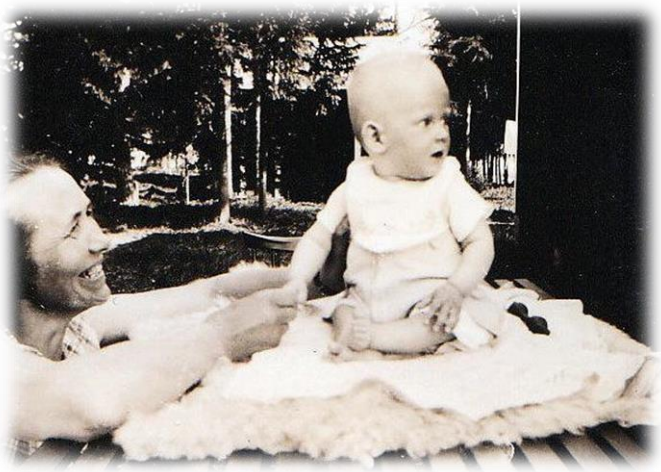

Efter avslutad amning av Lars fick mamma en besvärlig giftstruma (Basedows sjukdom) som opererades. Vårdtiden på sjukhuset blev långdragen och pappa flyttade till en ny tjänst på Säterdalens sjukhus i oktober 1933 medan mamma ännu var kvar på sjukhuset. Lars var under sjukhusvistelsen hos mormor och moster Linnéa i Örnsköldsvik vilket framgår av ovanstående bild och fick där ett gott omhändertagande enligt ett brev från dem till mamma (se dokumentationen). Våren 1935 gjorde pappa en semesterresa i Europa med bil med några vänner och skickade enligt dokumentationen då flitigt brev till mamma som var hemma.

Göran föddes i Säter 20/12 1935, där familjen bodde i en stor våning med utsikt över Ljustern.

Även sätertiden har beskrivits för oss som en lycklig tid med stort umgänge utan att vi för den skull har något påtagligt att berätta. Man skall ha haft goda kontakter med en auktionsfirma och investerade i en del antikviteter. Under tiden i Säter införskaffades en fransk bulldog, som hette Puck och den var med överallt men följde inte med till Umeå.

I februari 1936 flyttade familjen till Umedalen i Umeå, där pappa blev överläkare på den manliga avdelningen. Han blev därmed landets yngsta överläkare någonsin.

På sjukhuset fanns endast två överläkare till skillnad från idag då de är så många att det råder brist på underläkare att bestämma över. Där erbjöds en stor villa med köks- och fruktträdgård som finns kvar än i dag, (se bilden till vänster från 2011). Från tiden på Umedalen har vi hört berättas om friluftsliv som cykelturer och svampexkursioner. Särskilt mamma var mykologiskt kunnig och vi åt då svampsorter som vi inte vågar oss på idag. En lång cykeltur från Tärnaby till Storuman var mycket omtalad och vi har varit något förvånade över att vår spröda mamma klarade av det. Vägarna var av annan kvalitet än dagens! Pappa lär ha uppmuntrat henne med att det ju var utför!

Picknick med Göran och Lasse (bortvänd)

Grusgropen som användes för fester för patienterna med dans och tivoliliknande aktiviteter kommer både Lars och Göran ihåg. Där kunde man kasta boll på olika figurer upphängda på en stång och vi minns att Stalin och Molotov var mycket populära mål för våra kast.

Idag när vi är vuxna ser gropen jämförelsevis liten ut och det finns förslag om att göra en amfiteater där.

Per Olof, ”Lillen”, föddes på Umeå lasarett på kirurgen 2/4 1939.

Pappa, en aktiv antinazist

Mellan vänner hårdnar bandet.
Tag vår hälsning med er hem:
”Ja, vi elsker dette landet
som det stiger frem”.

Prins Vilhelm

Andra världskriget, som ju drabbade våra närmaste grannländer, avspeglade sig i de stämningar som vi levde i 1939 i Umeå och senare i Sundsvall. Det var naturligtvis pappas starka engagemang mot Nazityskland och för de allierade som vi upplevde i hemmet. Vi har minnen av de ständiga radiorapporterna från kriget, som inkluderade knastriga utsändningar från London på engelska och franska, och reaktionerna på dessa nyheter. Vi minns också de beridna soldaterna i sin vintermundering som övade i området. Ett flertal brev och andra handlingar som belyser pappas engagemang citeras här nedan och samtliga återfinns i dokumentationen.

Pappa var ingen passiv lyssnare utan han deltog i debatten och framförde frankt sina åsikter, något som säkert hade kunnat drabba honom hårt vid en eventuell tysk invasion av Sverige. Enligt vad vi hört stod han på nazisternas ”svarta lista”. Att han anammade devisen ”Finlands sak är vår” under det finsk-ryska kriget framgår av ett brev från Västerbottenskurirens chefsredaktör H.-K. Rönblom där denne försvarar den vanliga pacifistiska hållningen hos svensk press.

1939 tog vi i familjen emot en finsk flyktingpojke från Kuopio, Kalle Kajala. Vi har inga detaljerade minnen av honom. Han återvände till sin familj i Finland efter en tid och efter kriget hade mamma och pappa brevkontakter med hans föräldrar. Det finns ett foto som visar att mamman, Greta Kajala besökte oss i Umeå vintern 1940.

Under tiden i Umeå mottog pappa på sjukhuset norska medborgare som drabbats av psykisk sjukdom. Det var c:a 60 000 norrmän som flydde till Sverige under kriget. Detta var ett av skälen till att han 1947 belönades med *Haakon den VII:s Frihetskors* ”for fremragende fortjenster av Norges sak under krigen”. En tjänsteman vid Statens Utlänningskommission skrev följande till norska legationen i Stockholm: ”Som bekant äro ju våra sinnessjukhus överfyllda och det är ytterst svårt att få någon placerad även om han är svensk. Då sådana sjukdomsfall som motiverade ett intagande tillfälligt eller å längre tid inträffade bland norrmännen i Sverige under kriget visade Osterman sitt stora

På väg till norska flyktingförläggningen på Alnön 1943

intresse för norrmännen genom att alltid - jag höll på att säga vare sig det fanns möjlighet eller icke – tillse att vederbörande norrman blev intagen och detta var i Sverige vederbörande än befann sig." Medaljen som instiftades under kriget rankas som nummer två av de norska krigsmedaljerna och även civila och administrativa tjänster för Norge under krig kan ligga till grund för utnämning.

Pappa oroade sig för den av honom mycket beundrade Winston Churchill. Denne avbildades ständigt med en cigarr i handen eller munnen och själv rökare och medveten om rökningens risker skrev pappa till Churchill ett brev, där han uppmanade honom att sluta röka, för att hans hälsa inte skulle hindra honom att leda engelsmännen till seger i kriget. Han nämnde nog inget om den karismatiske ministerns enorma whiskykonsumtion, som säkert på kort sikt var ett mycket större hot mot hans omdöme och möjligheter till framgång, men den var inte så känd. Brevet skrevs som ett gratulationsbrev vid Churchills utnämning till marinminister i krigskabinettet september 1939. Pappa fick otroligt nog ett svarsbrev från Churchills privatsekreterare med tack för omtanken och lyckönskningar. Däremot slutade Churchill varken att röka eller dricka.

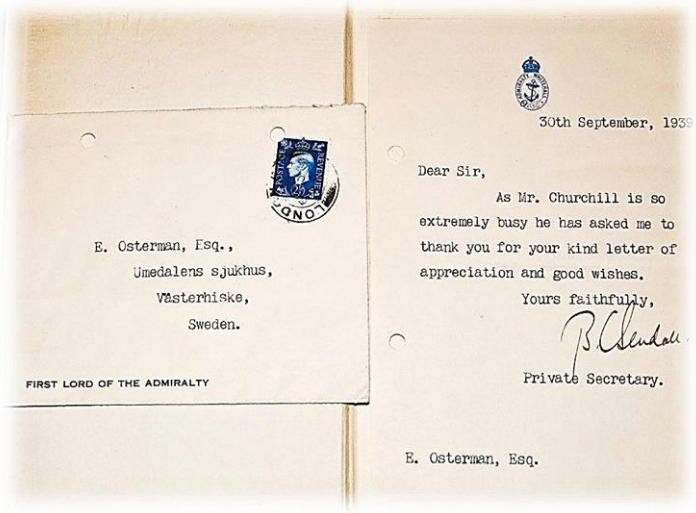

E. Osterman, Esq.,
Umedalens sjukhus,
Västerhiske,
Sweden.

FIRST LORD OF THE ADMIRALTY

30th September, 1939

Dear Sir,

As Mr. Churchill is so extremely busy he has asked me to thank you for your kind letter of appreciation and good wishes.

Yours faithfully,

Private Secretary.

E. Osterman, Esq.

Vår familj tog också hand om en engelsk flygare. Många sådana, liksom även tyska, nödlandade i Sverige och inhystes i läger på olika håll i landet. Efter att ha vistats i vår familj sändes även Ian Maerec till ett sådant i Hälsingbo, en avkrok i Hälsingland. Därifrån korresponderade han med pappa och tackade familjen för dess älskvärdhet och vänskap. I sista brevet skriver han att han äntligen skall åka till England med den första kontingenten över Nordsjön och att man räknar med att tyskarna har en mottagningskommitté för dem ute på havet. "It will be a fearful smack on the nose for him if we get through" skriver han – och det blev det småningom, men var Ian Maerec med då?

Pappa hade även kontakt med två polska u-båtskaptener, som när Polen anfölls av Tyskland 1939, minerade farvattnen utanför Gdansk och lämnade Polen. De och många andra fartyg kom till svenska hamnar, särskilt Vaxholm, där båtarna togs omhand, undanhölls tyskarna och återlämnades efter kriget. Av breven framgår att pappa lämnat pengar till besättningarna och en del franska tidningar till befälen. I ett brev uttrycker den Polska legationen i Sverige sitt tack för en generös gåva till det polska nationalförsvaret och vänlig omtanke.

Två polska undersåtar mottogs också av pappa på Umedalen, där de vistades under den tid det tog för de svenska myndigheterna att bestämma om deras öde. De blev senare av någon anledning utvisade till Finland, där de ville studera vid universitetet i Helsingfors, men eftersom de inte kunde finska tilläts inga studier. Deras öde är okänt. De skänkte enligt ett brev till pappa den båt de kommit med till Sverige, men vi har aldrig sett till den båten.

Vi har också funnit ett tackbrev från den Tjeckiska legationen i Stockholm för de sympatibevis pappa visat Tjeckoslovakien 1938 samt långt senare ett tackbrev från 1948 via den tjeckiska ambassaden från presidenten dr Edvard Benes för de vackra sympatibevis från Sveriges Riksdag (initierat av pappa?) som sänts med anledning av mordet på utrikesministern Jan Masaryk.

I som här inträden

1944 utkom en roman av den västerbottniska författarinnan Astrid Väring. Romanen som senare filmatiserades handlade om hennes makes vård på Umedalen och var en kritik av den svenska sinnessjukvården. Den betraktades som en nyckelroman och den svenska psykiatrikerkåren kände sig djupt kränkt av boken som man ansåg vara mycket osaklig, men hade svårt att försvara sig på grund av patientsekretessen. Den ocensurerade versionen av filmen med Georg Rydeberg i huvudrollen visades av Sundsvalls filmstudio på hotell Knaust.

I samband med Sundsvalls Filmstudios 25-årsjubileum 1970 skrevs en historisk tillbakablick och där ges följande bild av vad som hände efter visningen (se dokumentationen). ”Vid det därpå följande samkvämet utspann sig en mycket livlig diskussion mellan å ena sidan studions medlemmar och å andra sidan de läkare som mött upp från Sidsjöns Sjukhus med dr Osterman i spetsen. Läkarna reagerade häftigt mot filmen och påpekade med skärpa att de förhållanden som skildrades från ett mentalsjukhus inte överensstämde med verkligheten. Debattens vågor gick därvid så höga att dr Osterman inbjöd de närvarande till en nattlig rond på Sidsjöns sjukhus för att övertyga sig om att läkarnas uppgifter var riktiga. Det blev en kuslig nattvandring på den s.k stormen, där det under studiomedlemmarnas besök var tystare än i graven.”

Pappa, som då var riksdagsman för folkpartiet, inlämnade en motion till andra kammaren efter att Astrid Väring sagt nej till sjukjournalens offentliggörande. Den viktigaste orsaken till motionen var följande:

”Särskilt en mycket uppmärksammad roman framträder med anspråk på att utgöra en verklighetsskildring och föregiver sig alltså återge ett fall ur verkliga livet.” Med anledning av denna bok, som även gav stoff till en film, uppstod en livlig pressdebatt. Motionären ansåg att denna och liknande publikationer ”med deras föregivna verklighetsskildringar” hade rubbat förtroendet för sinnessjukvården hos allmänheten. Därför anhöll Osterman om ett visst offentliggörande av sjukjournaler i sådana fall då sekretessen ensidigt hade brutits ”genom en vilseledande framställning av sådana personliga förhållanden”. Motionen blev verkningslös och problemet med journalsekretess i mediauppmärksammade fall kvarstår än idag.

I den lokala Sundsvalls tidning skriver signaturen E.O. att man inte kan utesluta att boken är ett smart utnyttjande av ett på allmänhetens sensationslystnad ockrande uppslag. Se även i dokumentationen om Karin Edlunds avhandling om Astrid Väring.

Familjen flyttar till Sidsjöns sjukhus

Sidsjöns sjukhus i Sundsvall började byggas 1940. Om sjukhuset, se även dokumentationen. Sidsjöns sjukhus och de efterföljande mentalsjukhus som byggdes på 1950- och 1960-talet fick en kort livslängd. Förändrad syn på psykiatrisk sjukvård, nya behandlingsmetoder och de statliga mentalsjukhusens övertagande av landstingen 1967 ledde till att de snart började avvecklas.

Idag ägs området av det privata Sidsjö Fastigheter AB (utom läkarvillor och parhus med tomter). Vårdpaviljongerna kommer man att ha kvar eftersom de bedömts vara i gott skick och hyser bl a ett hotell. Ett 50-tal företag hyr lokaler och där finns förskolor och trygghetsboenden och flyktingförläggning. Stalingrad, se nedan, används för studentrum och U-paviljongen för lätt psykiskt sjuka används nu till kroniskt sjuka som inte kunnat slussas ut från sjukhuset.

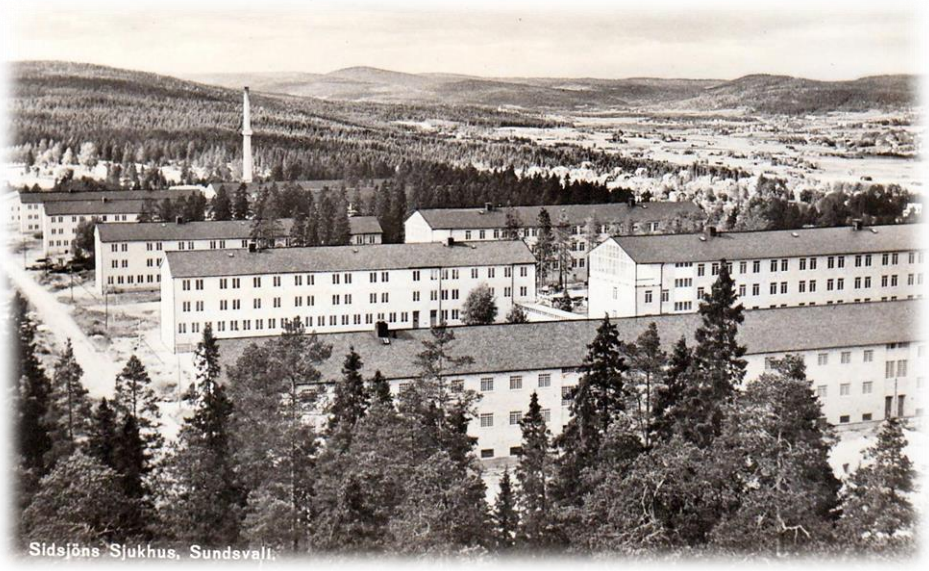

Pappa blev hösten 1941 utnämnd till överläkare och sjukhuschef där. Familjen kom senare med hembiträdet Dagny i januari 1942.

Sidsjöns sjukhus ligger söder om Sundsvall högt ovan staden, nedanför Södra stadsberget vid en c:a kilometerlång sjö som på den tiden var stadens vattentäkt, varför där rådde badförbud. Inom området fanns en fullstor idrottsanläggning innefattande en fotbollsplan med gräsunderlag, löparbanor med krossat tegel, hoppgropar, kul- och diskusringar och ansatsbanor. En naturlig slänt utgjorde en stor åskådarläktare. Där fanns också två välskötta grustennisbanor. I området fanns en ganska stor skog upp mot Lv 5 vid berget. Vid idrottsanläggningen låg ett stort antal personalbostäder uppdelade i ett läkarområde och ett område för skötar- och sköterskefamiljer, maskinist, förrådspersonal osv.

Föräldrarna och Per Olof framför villa 1 hösten 1942

Strax utanför sjukhusområdet fanns ytterligare skog och två skidbackar för träning i backhoppning. Vid sjön fanns stora trädgårdsodlingar och växthus och den s.k U-paviljongen för lättare psykiskt sjuka. Här fanns också Stalingrad, ett område med röda barackliknande tvåvåningsbyggnader med rum för ogift personal. Namnet avspeglar de pågående krigshändelserna, liksom Burma, som var beteckningen på ett område med parhus i närheten av där vi bodde.

Läkarvillorna. Vårt hus ligger bakom i trädgårdsmiljö

Avståndet till stadens centrum var inte långt men ändå utgjorde sjukhusområdet en avskild, närmast lantlig miljö. En busslinje gick genom området. I centrum låg de med en lång kulvert förenade paviljongerna i gult tegel med plats för tusen patienter, administrationsbyggnad, m.m. En terapi för patienterna var att i arbetslag sköta områdets alla delar.

Till sjukhuset fanns lokaliserat, förutom kärnverksamhetens mentalsjukvård, en fristående sluten rättspsykiatrisk enhet med kriminalpatienter, s.k 5-5-or dömda till vård enligt 5 kap. 5 § i strafflagen. En del av dess patienter mötte man som barn när de arbetade med trädgårdsarbete och gräsklippning och inte sällan försökte de imponera på oss genom att demonstrera sin styrka och svällande muskler. Tyvärr hände det inte sällan att de rymde, något som gav hela sjukhuset dåligt rykte, särskilt sedan en av rymlingarna mördat tre personer på Södra Stadsberget i slutet av 40-talet. Vi blev ofta tillfrågade hur vi vågade bo på sjukhuset men vi kände oss alltid trygga och förvissade om att sådana som rymde önskade sig därifrån så fort som möjligt.

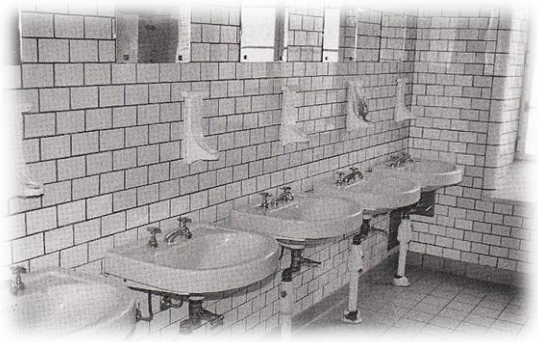

När vi kom till Sundsvall var vår tjänstebostad inte färdig utan vi fick bo på en avdelning avsedd för patienterna från januari till december 1942. Man kunde inte klaga på trångboddhet! Inga köer vid de dörrlösa toalettbåsen och många badkar att välja på, men litet ödsligt. I korridorerna kunde vi spela kägelspel. Göran lärde sig cykla inomhus i den kilometerlånga kulverten. Lars gick redan i skolan och Göran började detta år.

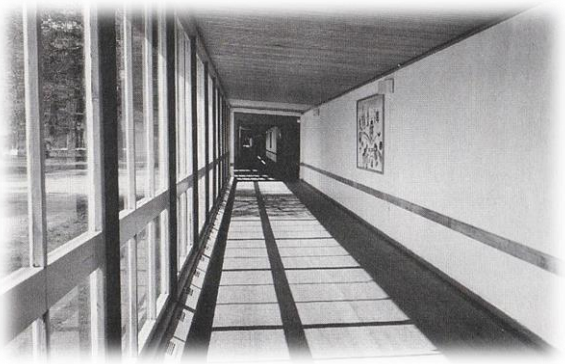

I december var bostaden klar för inflyttning. Det var en ganska ful kristidslåda i två plan, fristående med väl tilltagen gräsmattetomt, uppvuxna björkar, häggar och äppelträd, men ingen trädgård i övrigt. Vi hade var sitt rum, åtminstone när fröken Svensson, vårt nya hembiträde flyttat ut. Huset hade en vacker utsikt över Selångerdalen från pianorummet och balkongen. Det var bara Per Olof som lärde sig spela piano. Mamma var duktig på piano och kunde ibland spela fyrhändigt med en god vän. Det fanns en källare med matkällardel och en större del där vi kunde syssla med modellbygge och kemiska experiment eller spela pingis.

Från framsidan hade man god utsikt över fotbollsplanen där man på söndagsmorgnar brukade spela, för deltagarna nog så viktiga, ”korpmatcher”. Då kunde man, om solen sken, roa sig med att med en stor spegel skicka solkatter i ögonen på den östliga målvakten vid kritiska tillfällen. Då blev dom så arga, men vi tyckte att det ju jämnade ut sig efter sidbyte.

Med pappa på vår altan

I denna miljö tillbringade vi vår barndom till skolans slut. Det är naturligt att en redogörelse för våra aktiviteter här inte i alla delar och inte samtidigt kan gälla alla tre bröderna bl.a eftersom åldersskillnaden i dessa unga år har så stor betydelse. Men de lekar och verksamheter som vi beskriver har mer eller mindre alla vid olika tider utövats av oss alla tre. Vi är alla överens om att vi hade exceptionellt goda förutsättningar för en härlig och variationsrik barndom på Sidsjön, något som alla också intygade vid en återträff av barn som växt upp på sjukhuset 2007.

Våra fritidsaktiviteter

Idrottsaktiviteter

Med goda idrottsliga förutsättningar var det naturligt att det på området bildades en idrottsförening. Den fick det befängda namnet IK DYME, enligt uppgift för att någon sett det namnet på en gammal karta över Grekland och då måste det ju vara klassiskt. Ytterligare en förening med yngre deltagare bildades av Per Olof. Den fick det om möjligt än mer befängda namnet Fintpojkarna beroende på att Per Olof hade en låda med ”klubbnålar” som det stod FP på. Det var förstås nålar som vår pappa folkpartisten inte hade funnit anledning att dela ut men som nu kom till väl så god användning.

Åtminstone den äldre föreningen lyckades riktigt bra i den lokala konkurrensen, särskilt inom kastgrenar och korta sprintdistanser, när vi deltog i DM. All idrott som vi utövade skedde utan att den var organiserad och utan tränare. Det var vad man kan kalla spontanidrott.

Efter läxläsningen på kvällen gick vi ut och de som hade tid samlades till fotboll, kurra gömma eller kulspel allt efter ålder, tycke och smak. Fintpojkarna ordnade en del tävlingar där vi fick inkomst genom försäljning av glasspinnar som Per Olof fryst i kylens frysfack hemma; pinnglass var inte så vanligt på den tiden. Klubbkassan användes vid ett tillfälle till en utflykt med förtäring, vilket retade de föräldrar vars barn inte fick delta i utflykten.

Alla tre var vi roade av tennis och även pappa och en del av hans underläkare spelade. Göran blev småningom skolmästare och representant för läroverket i tennis vid de årliga triangelkamperna mot Härnösand och Hudiksvall. Lars var den modige av oss som tränade backhoppning med riktig utrustning i de närliggande Vidarbackarna, men även i den större Sundsvalls Skidbacke.

På sjukhuset fanns ett skyddsrum där vi spelade pingis och i anslutning till detta fanns en bra ångbastu och duschar. Där fanns också en gymnastiksal där vi bl a tränade boxning med riktiga boxarhandskar. Slag mot skallen var förbjudna.

Pojkstreck

Mobbning var ett ord som vi inte kände till och det var nog väldigt sällsynt. Kanske skall man ändå dit räkna det hartsfiolspelande som vi sysslade med mörka höstkväller och då speciellt hos dem som vi visste var ensamma och rädda. Skall man kanske också räkna som vuxenmobbning den spännande leken när vi mörka kvällar satt i den stora björken vid gatlyktan utanför vårt hus vid stora vägen med en nylontråd fäst i en plånbok på marken. När någon passerande böjde sig ned efter den förmodade förmögenheten ryckte vi upp den med en känsla av att sitta säkert i björkens övre grenar.

Ett likartat skämt var när vi satte snören i grindarna till sjukhusområdet och, när någon bilförare gick ut för att öppna dem, långsamt drog upp dem innan han kom fram. När han åter satt sig i bilen stängde vi dem igen innan han hunnit igenom. Det gick bara en gång innan vi fick lägga benen på ryggen.

Övriga aktiviteter i en närliggande bransch var sprängande av hundbomber i brevlådor, smällande med svavelsatsen från tändstickor i nycklar med spik i fronthålet och pallande av äpplen fast vi hade egna. Hundbomber var farliga saker som idag är förbjudna. De bestod av hårt packat papper kring en rejäl krutladdning med stubin. Men hit räknas inte cyklande med motorljudssimulerande, ekerklapprande pappsmällare med hög ljudamplitud, något som idag säkert är underkastat miljölagarna och kräver en omfattande konsekvensbeskrivning. Per Olof gjorde i sitt kemiexperimenterande i källaren hemmagjort svartkrut som han fick att smälla genom att slå på det med en hammare på altanen. Grunden för hans hörselskada kanske? Vi gjorde också rökbomber av hoprullad film lindad i papper.

Under paviljongerna fanns kombinerade skyddsrum och förråd för bl.a sängkläder. Det hände några gånger att Per Olof inbjöd klasskamraterna till kuddkrig i ett av dessa förråd, märkligt nog utan att personal ingrep, trots den höga ljudnivån.

Våra vanligaste lekar

De generösa skogsområdena använde vi för olika lekar av krigisk natur. Populärt var att dela in sig i två lag och leka tyskar och engelsmän med hemmagjorda trävapen eller rymmare och fasttagare, dvs. en slags kurragömma. Vi gick ofta på matiné på biograferna i centrum och mest såg vi nog Vilda Västernfilmer, vilka inspirerade oss att leka indianer och vita. Brännboll och andra bollspel var förstås populära och i regel var vi ett tjugotal ungdomar som lekte tillsammans.

På sjukhusets höga skorsten fanns en inmurad stege som vi brukade ta oss upp för. På skorstenens mitt fanns en varmvattenbehållare och till den nivån kom vi utan skräck eftersom det fanns skyddsringar bakom ryggen. Vi vågade oss däremot aldrig till toppen.

Nedanför sjukhuset ligger stadsdelen Södermalm. Där fanns Södermalmsligan med sin ledare Blåbärskrigaren. Stor antagonism rådde mellan denna klan och oss som bodde på Sidsjön. Under en period hände det att vi hade regelrätta drabbningar som också innebar stenkastning med risk för skada. Ibland kunde någon ensam råka ut för dessa busar och få stryk, men sådana oförrätter brukade hämnas vid senare tillfälle med hjälp av större och starkare kompisar. Kriget ebbade ut efter en tid utan formellt fredsslut, så egentligen pågår det ännu.

Vi hade samtidigt en mindre krigisk sida och gick under en period regelbundet i söndagsskola på sjukhuset. Lars och Göran var med i Vargungarna och sedan i scoutkåren och sjöscouterna. Det var en trevlig tid med lägerliv på Ostön och Rödön och segling i sundsvallsfjärden.

Aktiviteter kring Sidsjön

Vi hade egenhändigt tillverkade, ranka badbåtar av enklaste slag med vilka vi trafikerade alla delar av Sidsjön. Flytvästen var nog inte uppfunnen än men vattnet var i regel varmt och vi var simkunniga. Småningom inköptes en liten båt av märket Myggan med ett segel och två sidobord som kunde fällas ned för att hindra alltför stor avdrift. Den liknade en optimistjolle.

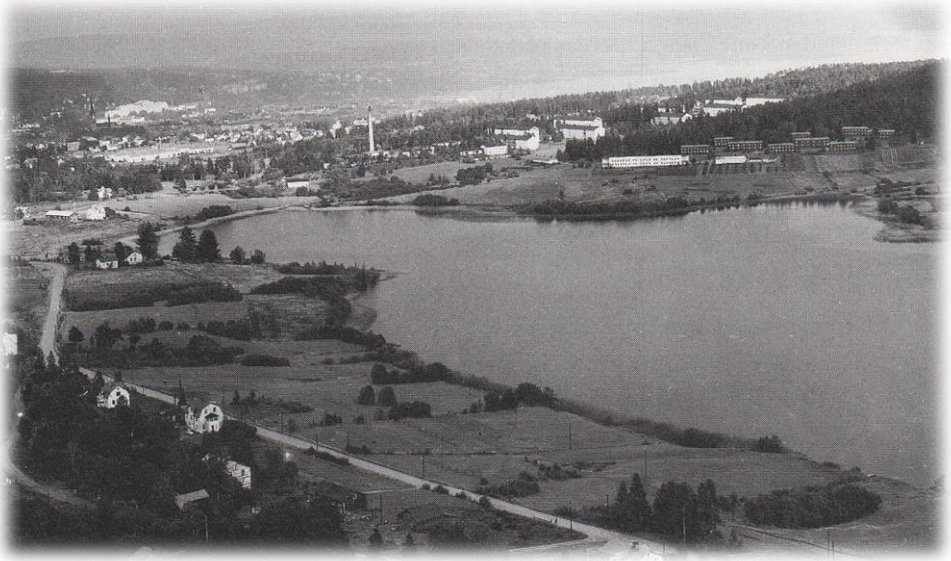

Mamma har berättat att hon fick utskällning och anklagades för att vara oansvarig då en bekant till henne sett oss ute i Myggan i hård blåst, som drev båten okontrollerat till andra sidan sjön. Vi

lärde oss seglingens grunder men blev aldrig duktiga seglare som pappa. Båten togs senare till Uppsala av Per Olof och användes i Ekoln, en vik av Mälaren där Göran och Birgitta en gång av misstag hamnade med den bland riktiga segelbåtar efter starten av en regatta som de inte observerat. Båten omgiven av ilskna tävlande hamnade på en stor bild i Uppsala Nya Tidning.

Sidsjön hade också en del fisk, gädda och abborre, som vi metade upp. I den tillförande bäcken i södra änden fanns små foreller som var riktigt goda, en fångst som uppskattades av mamma mer än de beniga gäddorna och de svårfjällade abborrarna. Pappa tog sig en gång för att inplantera kräftor i sjön, något som idag är förbjudet pga. risken för spridning av kräftpest. Vi kunde aldrig finna någon kräfta men vid återföreningen av gamla sidsjöbarn träffade vi en yngre man, som utan vetskap om pappas naturvårdande insats, berättade att det fanns gott om kräftor i sjön, men att det var få som kände till det. Det var roligt att få kräftorna bekräftade!

Vinteraktiviteter

Vintertid plogades en skridskobana på sjön där vi spelade bandy. Det var få som spelade hockey på den tiden. Skridskorna remmades fast på pjäxorna. Det var före bandyrörens tid.

Intill banan fanns vakar efter de stora mängder is som sågades ut för att användas i isboxar och iskällare för matförvaring. Frysbox hade ingen på 40-talet.

På vintrarna åkte vi förutom skridskor på sjön ibland skidor till stugorna på Klissberget, Fågelberget eller Huli. Man hade med sig matsäck med varm choklad och smörgåsar. Hulistugan ligger idag i utkanten av stadsbebyggelsen, men då var det en bit att åka. Vi bröder ägnade oss inte åt slalom. Det skulle ha inneburit att man skulle åka med s.k låg fästpunkt på kandaharbindningarna vilket var litet vanskligt men fr.a. skulle det ha inneburit en stor ansträngning att efter varje åk ta sig upp för backen igen. Vi var kanske litet lata. Liftar fanns inte. Vi ordnade också egna skidtävlingar på området. Populär förebild var Mora-Nisse.

Vi brukade också hoppa ned i den djupa snön nedanför likbodens tak och vid den snabba passagen av det stora fönstret hände det att vi kunde få syn på något lik. Per Olof har fortfarande ett starkt minne av ångesten då han fastande i den våta snön och inte kom loss förrän efter 15-30 minuter med hjälp av lärarinnan i söndagsskolan.

Jul och påsk

Pappa var mycket generös och inte så planerande när det gäller ekonomin. En medarbetare till pappa har berättat hur pappa lånade pengar av kollegorna inför hemresan från en kongress och sedan använde han dessa pengar för att bjuda alla på taxi till centralen. Trots hans höga position och många uppdrag fick mamma, som hushållsföreståndare, vända på slantarna för att de skulle räcka och vi hade ingen

bil. Mamma fick f.ö en månadspeng från pappa som skulle räcka för hushållets och hennes utgifter. Detta, i förening sannolikt med tradition och principer för uppfostran, gjorde att de mjuka och hårda paket vi fick nästan helt koncentrerades till födelsedagar och julafton. Någon snabb behovstillfredsställelse var det inte tal om, men god träning i att hantera längtan.

Under 1940-talet uppvaktades vi i hemmet av sjukhusets luciatåg. Ytterdörren var öppen och mamma hade i förväg ställt fram lussekatter och några kaksorter och bryggt termoskaffe, som lucian medförde upp på våra rum på övervåningen. För att luciatåget skulle hinna med sina andra besök kom det tidigt till oss, före klockan sex.

Pappa och Sicken skriver julklappsverser

Tiden mellan lucia och julafton präglade av storstädning då huset vädrades ut och kändes otrivsamt och kallt och av bak och julmatsförberedelser. Mamma och pappa gjorde egen korv, leverpastej, köttbullar, sillinläggningar och sylta. Man lutade lutfisk och kokade förstås julskinka och spadet användes för dopp i grytan av olika slags hårt och mjukt bröd och till spenatsoppa. Flera sorters kakor bakades och de recept som särskilt levt kvar är mammas pepparkakor och mormor Huldas bruna bröd utan kanel. De senare har särskilt Per Olof sett till har bakats varje jul i hans familj – degen är supergod! Se dokumentation för recept.

Julklappsinköpen förbereddes i god tid och hela familjen deltog i skrivande av julklappsverser på de paket de gav bort. Julklappsutdelningen blev därmed ganska lång och en trivsam familjestund med många skratt, även om antalet paket inte var överdrivet stort.

Julaftonens eftermiddag var strikt schemalagd. Efter traditionellt julbord hemma vid lunchtid var det julbön i samlingssalen på sjukhuset med patienter och personal. Därefter påbjöd traditionen att vi skulle delta i julronden på sjukhuset. Det var ingen medicinsk rond utan en långdans till dragspelsmusik genom pappas kvinnliga avdelningar tillsammans med klinikföreståndaren. Mamma deltog dock inte utan gick hem och förberedde julkaffet. På 1940-talet låg många patienter i bälte och med skyddshandskar på rummet på de oroliga avdelningarna och dagrummen var glest besatta. Då var det en speciell känsla att springa förbi och ropa ett God Jul, som inte sällan möttes av ilska. Efter julronden följde julkaffe hemma vid 17-tiden och på kvällen utdelning av julklappar.

Till jul eller påsk kom ofta vår farmor och fastrarna från Göteborg på besök. Vi tyckte att det var trevligt att ha dem i huset, även om farmors religiositet fick en något dämpande inverkan på oss barn. De liksom vi var roade av sällskapslekar och frågesport t.ex. ur Gösta Knutssons årligen utkommande frågesportsbok. Långfredagarna blev dock en pina när farmor var på besök. Då fick man inte ha roligt inne och inte vistas ute.

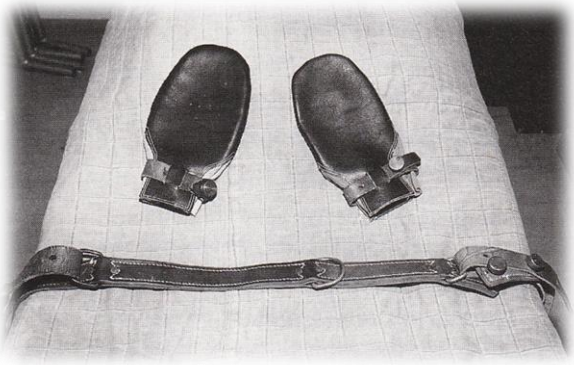

Andra fritidsaktiviteter

Familjen hade ingen bil och det var inget märkvärdigt med det. Vi tog buss om vi skulle på längre svamputflykter eller badturer till Alnön och vi cyklade långa sträckor t.ex till Östtjärn där vi badade och där det fanns blodiglar. Till stans centrum kom man med cykel eller spark på ett par minuter även om färden då var ganska riskfylld eftersom man hade att passera flera gator på den branta nedfarten. Vi ville ju helst inte bromsa. En gång blev Göran påkörd av en taxibil på Bergsgatan på väg till läroverket och släpades med några meter. Det enda som gick sönder var ryggsäcken och chauffören var mer upprörd än offret. Det senare blev dock därefter mer försiktigt. På 50-talet inköpte pappa en moped. Den kunde också trampas och det var ganska tungt men litet tillskott av human energi kunde behövas uppför Branta vägen.

Pappa var duktig botaniker och hjälpte Göran och Per Olof att samla växter på somrarna. Vi gick omkring med en plåtlåda i rem över axeln, en s.k portör, och hemma pressades sedan växterna för att på hösten visas upp och redovisas för biologiläraren. Växtsamling var den tiden inte längre obligatorisk men vi visste att det kunde bidra till ett högre betyg. Man skulle kunna latinska namn, familj, klass, växtplats osv. Vi hade hundratals växter från olika håll i landet och portör och press var med på semestrarna.

Vi fick ibland följa pappa på hans resor till olika små vårdinrättningar som han hade ansvar för: Gådeå sjukhus i Härnösand, Frånö, Hudiksvall, Söderhamn och Gysinge. På så sätt fick vi också se världen och hade pappa för oss själva. I Söderhamn besöktes av någon anledning flygflottiljen och Göran och Per Olof fick provsitta en J 21, till vår stora lycka.

När vi blev litet äldre och gick på läroverket brukade vi umgås med våra klasskamrater. Vi brukade ibland ha ”hippa”, dvs. vi samlades i någons hem och dansade och drack te. Gamla stenkakor spelades på vevgrammofon: Doris Day, Louis Armstrong, Benny Goodman osv.

Ljudnivån krävde inga hörselskydd särskilt inte till ”tryckare” som ”Too young to be in love”.

Hembiträden, middagar och patientkontakter

När hembiträdet Dagny slutade ersattes hon av fröken Svensson en medelålders småländska som tog väl hand om oss. Hon hade ett allvarligt fel och det var hennes pojkvän Helge om man nu kan säga så om en medelålders herre. Han var en ohjälplig etyliker, som i brist på sprit ofta satte i sig Watzins Keratin som var avsett för vård av torrt hår. Det slutade illa.

Fröken Svensson hade också en stor förtjänst, hon var släkt med skidstjärnan Mora-Nisse Karlsson och ordnade så att Mora-Nisses autograf blev den första i Per Olofs nya autografbok. När folkpartiledaren Bertil Ohlin sedan gästade oss vid valrörelsen 1948 bad pappa honom skriva sin autograf i Per Olofs bok men då tackade Per Olof nej med motiveringen att han redan hade Mora-Nisses. Det lär inte ha tagits så väl upp av den tillfrågade fick vi höra efteråt.

Släktsamling vid pappas 50-årsdag. Från vänster: Birgit, Farmor, Gunborg, Per Olof, Mamma, Inga-Maja gift med Thord, Ivar, Pappa och Thord Osterman.

Vid de ofta förekommande representationsmiddagarna tillkallades mer kompetenta kokerskor som lagade utsökt mat, i regel den korpulenta fru Edström. Vi minns glasstårtorna som kyldes av kolsyresnö. När man tog av locket på behållaren och stack ned huvudet högg det till av smärta i bröstet av den iskalla kolsyran. Ett effektfullt varningstecken för oss.

Återkommande var middagar för medicinalstyrelsens inspektörer, JO Bexelius, höjdare inom folkpartiet, direktionsfolk, landshövdingen Artur Engberg, kollegor osv. och då gällde det att vi barn höll oss i skinnet. Vi fick byta om till pyjamas i god tid före gästernas ankomst, i vart fall Per Olof, och sedan kunde vi i nåder få komma in och hälsa efter middagen. Mamma kunde som värdinna trampa på en liten klocka på golvet under bordet. En signal och en nedfallande klaff i ett skåp i köket förkunnade att en servitris då skulle komma in i matsalen för ordermottagning. Även andra rum i huset var en del av detta signalsystem men användes inte annat än på skoj av oss. När vi gått och lagt oss kunde vi notera en stigande stämning på bottenvåningen när middagen övergick till kaffe, Eau de Vie och grogg men några excesser var det definitivt inte fråga om och Helge deltog inte.

På sjukhuset arbetade många utländska läkare. Det var fr.a. danskar och italienare. Utlänningarna var inte alltid intresserade av psykiatri utan hade placerats på Sidsjön för att lära sig svenska förhållanden och det svenska språket. Pappa som hade lätt för språk lärde sig en hel del italienska och uppskattade dessa läkare som ofta var i vårt hus. Mamma lärde sig en hel del om det italienska köket och man gjorde pizza långt innan den blev populär i vårt land. Särskilt en Ezio Giacobini, som senare blev forskare i neurofarmakologi, spred sina kunskaper i köket och var en entusiastisk svampplockare, vars favorit var Karl Johan. Ezio blev senare professor i USA där han är fortsatt aktiv då detta skrivs. Ett glatt återseende upplevde Per Olof 1989 på ett Nobelsymposium om kolinerga mekanismer där bägge var inbjudna föreläsare.

Vi lärde känna många av de kroniskt sjuka patienterna ganska väl. Det hände att de kom på besök hemma, man träffade dem under deras frigång och ibland i samlingssalen eller vid midsommarfesten vid sjukhusets dansbana. Vi erbjöds bl a möjlighet att se svenska filmer, oftast komedier, tillsammans

med patienterna. Många av de gamla kroniskt sjuka var roliga och vi minns särskilt ”gummorna Alderin och Åkerlund”. Ofta bjöds vi på bitska kommentarer och ibland på somrarna på blåbär och smultron som serverades från förklädet som present till mamma. I sjukhusets bibliotek arbetade patienten J i många år. Han lärde Per Olof hur man arbetar med bokutlåning och gav honom också de kort, inklistringslappar och den datumstämpel som behövdes för att sätta igång egen biblioteksverksamhet. Per Olofs böcker märktes upp och lånades ut till kamraterna. Några av dessa böcker (liksom sannolikt flera av Görans!) finns nog kvar hos döttrar och barnbarn.

Våra husdjur

Under 1940-talet hade vi periodvis små sällskapsdjur. Lasse fick vid semester i Gnarp en söt, grå kattunge, som kallades Tarzan. Han växte snabbt upp till en stilig hankatt, men okastrerad som han var sökte han sig snart till nya revir. Försök att repatriera honom vid något tillfälle misslyckades och han skänktes bort till den familj i Sallyhill där han oftast vistades. Beslutet underlättades av att Lars vid det laget utvecklat en lättare allergi mot katt.

Per Olof (eller Pelle som han kallades hemma efter att han blivit för lång för ”lillen”) fick av pappa ett marsvin som kallades Tummeluns. Pappa hade fått ett av försöksdjuren på Karolinska Institutet. Tummeluns var söt men ganska trög och i längden inte så intressant. Inför en semester lämnades han hos vårt hembiträde fröken Svensson och hennes Helge och där fick han stanna. De var mycket förtjusta i honom och skämde bort honom och han blev med tiden tämligen fet och allt mer orörlig. Per Olof hade också en period en liten vit mus som han köpt av en skolkamrat och till mammas måttliga förtjusning. Musen var dock en mer tänkbar kamrat än den schimpans Per Olof önskade sig. Då han insåg att det var dyrt och svårt att köpa en schimpans beställde han, och avbeställde senare mamma, en silkeapa i stadens zoologiska affär.

Familjen hade i många år en Airedaleterrier som vi fick överta 1948 från en provinsialläkarfamilj i Stöde. Han var då 5 år gammal, hette Pope men kallades Sicken eller Sicken en och blev en viktig del av familjen. Anledningen till att vi fick överta honom var att deras 4-årige son plågade Sicken genom att peta honom i ögonen och försöka rida på honom. Därför höll de hunden inlåst i källaren på dagarna. Att detta satte sina spår visade sig genom att Sicken vägrade att besöka vår källare. Att övertagandet också satte sina spår hos 4-åringen bekräftades 30 år senare. Han blev så småningom läkare och hade i Borlänge en gemensam patient med Per Olof. Patienten medförde en gång en hälsning till Per Olof att bortskänkandet av Sicken hade varit mycket smärtsamt och något familjen ångrat.

Sicken blev framför allt Per Olofs hund. Han följde med på olika aktiviteter, exempelvis på långa skidturer. Han öppnade själv ytterdörren om den var olåst och var sällan kopplad utan gick lös på vår tomt.

”Biträdande överläkaren” går rond

Därifrån gjorde han dock egna utflykter och det hände att han kom hem med lappar på halsbandet med information om att han varit och grävt i någons land och med uppmaning att hålla honom kopplad.

Sista åren började han dessvärre tigga mat vid sjukhusköket på ett mycket hörbart sätt. Han brukade följa Per Olof till läroverket på morgonen och besökte då intressanta gårdar med hundar och kattor på vägen. Sedan sprang han hem lagom till att pappa skulle gå till arbetet. Han vistades hela dagarna på pappas expedition och kallades av personalen för biträdande överläkaren. Enligt kanslipersonalen smet han upp i soffan då pappa gick på rond och så fort han hörde pappas karakteristiska steg i trappen utanför la han sig under skrivbordet och låtsades som han legat där hela tiden. Han blev 15 år och mot slutet litet orörlig och låg ibland på vägen utanför huset så att den vänlige busschaufförен, som ju kände honom väl, fick stanna och mota bort honom.

Brott och straff

Vi bestraffades ibland, men inte ofta, för våra upptåg eller vår olydnad. Det kunde handla om uppstudsighet mot mamma och då kunde straffet dröja många timmar tills pappa kom hem. Mamma föredrog nämligen att han var domare och exekutor. Straffet kunde bestå i en reducerad veckopeng eller restriktioner i utelivet, men ibland fick vi helt enkelt stryk och detta skedde medelst en livrem på den bara rumpan. Någon rättvis rättegång hade inte föregått straffet, som kunde kännas djupt orättvist och kränkande och framkalla tankar på att lämna hemmet. Aga i måttlig grad hörde den tiden till.

Skolåren

Lars fortsatte den i Umeå påbörjade skolgången på Höglundaskolan en bit nedanför sjukhuset och efter en tid på ”kindergarten”, dvs. dagis började även Göran där. På kindergarten hade man höga vita bagarmössor och bakade stenhårda bullar som presenterades hemma. Per Olof började skolgången på Södermalmsskolan där han gick i två år. Det var en gammal ruffig skola med en rad av utedass men ändå mysig och där skolsalen värmdes med vedkamin. Han började sedan på Höglundaskolan där han gick klass tre och fyra.

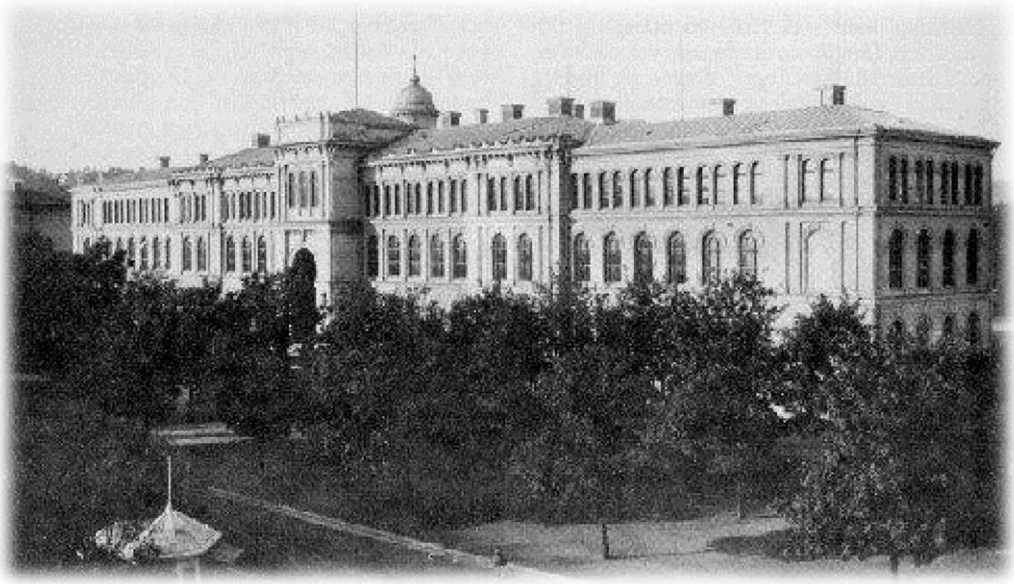

Högre allmänna läroverket, numera Hedbergska skolan

I tur och ordning överflyttades vi sedan till läroverkets (numera Hedbergska skolans) realskola, fick skolmössa med skärm och kallades föraktfullt ”knoddar” av dem som valt att fortsätta i folkskolan.

Dit gick man enligt stadgarna ”snyggt och ordentligt klädd och med nödiga läroböcker försedd” och inte bröt vi mot regeln ”allt spel om penningar eller penningars värde varde lärjunge strängeligen förbjudet” om nu inte spelkulor kunde anses ha värde. En annan regel var att elever inte fick vara ute efter kl 22.

Det gällde att komma i tid till skolan för dörrarna låstes i exakt rätt tid och försening utan giltigt skäl var inte accepterat. För oss hade det varit bra att kunna tågtidtabellen eftersom vi måste passera järnvägen där det gick ganska många tåg. Ibland var vi tvungna att smita under de fällda bommarna.

Varje morgon inleddes med att hela skolan samlades till morgonbön eller en musikstund. En morgon våren 1951 utsattes denna för ett practical joke av tre gymnasister som skulle ta studenten. De hade på natten tagit sig in i skolan och laddat en radiogrammofon på läktaren till aulan med Povel Ramels då mycket populära sång ”Far jag kan inte få upp min kokosnöt”.

Läktaren hade låsts inifrån och man hade firat sig ned från den. Grammofonen var ställd på oändlig repetition och startades med ett snöre som hängde ned från läktaren. Morgonbönen, som tyvärr den gången skulle ledas av någon inbjuden orator, blev helt spolierad. En av deltagarna, vilka snart avslöjades, var sonen till en god vän och kollega till pappa och granne till oss på Sidsjön. Händelsen blev en riksnyhet, man beundrade det tekniska utförandet men klandrade sabotaget av bönen. Eleverna hotades av relegering men det fick räcka med att de inför hela skolan fick be om ursäkt för sitt tilltag. De bad alla lärarna och de elever som tagit illa upp om ursäkt.

Undervisningen i skolan var i stort sett som den var på 1800-talet, dvs. katedral med dagliga muntliga läxförhör och återkommande skrivningar i språk, matematik och svenska m.m.

Grupparbeten, seminarier och diskussioner förekom knappast och inte hade man några stora projektarbeten att jobba med hemma. Det skall erkännas att det var mycket ”korvstoppning” men å andra sidan fastnade en mängd fakta i huvudet, den tidens hårddisk och USB-minne. Några nationella prov genomfördes inte förrän det var dags för real- eller studentexamen.

Lärarna var rotade vid skolan och välkända av många generationer elever. De var mestadels mycket kompetenta och hade god ordning på oss. Det var tyst i klassrummen åtminstone i ämnen där betygen hade någon betydelse för framtiden. Det hindrade inte att lärarna hade sina öknamn. Man kan nämna sådana som Gangster-Kalle, lektorn i historia, och hans hustru Puder-Kajsa, Marsipan-Messias, prästen i religionshistoria som kallades kristendom, Klang-Johan osv. I detta sammanhang kan nämnas att vi bröder alla kallades ”Osten” i skolan liksom vår faster Birgit, tyskläraren gjorde i Göteborg.

Hemma var man angelägen om våra studier och vi fick hjälp när så behövdes av pappa och mamma ställde på begäran upp som läxkontrollant. Vi tror att hon också lärde sig en hel del från våra läxor. På lunchen cyklade man i regel hem för att äta mammas goda inlagda strömming, middagsrester eller uppstekt gröt.

Vid tiden för Lars inträde i realskolan läste man tyska som första utländska språk. 3:e året började man dessutom läsa engelska. Göran och Per Olof började med engelska som första språk och sedan tyska. I realskolan gick vi i klasser med enbart pojkar. Lars, som inte var intresserad av fortsatta stu-

dier, valde att avsluta sin skolgång med realexamen 1951 efter en femårig realskola. Dagen efter avlagd examen reste han till Härnösand och skrevs in som volontär vid kustartilleriet på KA 4 H.

Göran och Per Olof, som tidigt hade läkaryrket respektive ingenjörsyrke i tankarna, fortsatte studierna på gymnasiet efter en fyraårig realskola och var angelägna om höga betyg, vilket fordrades för att komma in på de aktuella universitetsutbildningarna. Studentexamen var dels skriftlig dels muntlig. Före ”muntan” hade man en tid ledigt för att kunna plugga på de ämnen som tilldelats för förhör. Det kunde vara ämnen där man var svagare än andra eller ämnen där man låg nära till för högsta betyg. Vid tentamen, som pågick ett par dagar, närvarade censorer som var ett slags kontrollanter, bestående ofta av professorer och docenter från universiteten. När förhören sista dagen var klara samlades de berörda lärarna och censorerna i kollegierummet för att avgöra om alla hade klarat sig och när man förkunnat att så var fallet stormade de lättade eleverna ut med betygen i handen och sina nya vita mössor på huvudet till väntande anhöriga mot en ljusnande framtid och behängdes med blommor och åkte i vagnar genom staden, precis som idag. Sällan fick någon elev gå ut bakvägen från skolan eftersom de alltid i förväg varnades om risken att de inte skulle klara sig. På kvällen begicks den traditionella studentmiddagen med dans på Knaust, Sundsvalls berömda hotell, och här var det många som tog sitt första glas vin. Studentgrupperna fotograferades alltid stående i den vackra marmortrappan inne i hotellet där berusade gulaschbaroner sägs ha ridit upp på häst ibland.

Gymnasiet hade när Göran tog studenten bara två linjer: Latin- och reallinjen, den förra en språklinje den andra naturvetenskaplig. På Per Olofs tid hade det tillkommit en samhällslinje.

Göran valde latinlinjen men med biologi och blev skolans förste amanuens med ansvar för uppstoppade fåglar och formalinkonserverade foster, gallstenar och andra naturalia, då han trodde att han därmed skulle kunna skaffa sig högre betyg och tog studentexamen 1955.

Göran får råd av sin läromästare inför studentexamen 1955

Han fick under den följande sommaren, då han gjorde värnplikt i Sollefteå på T3 och hemma under hösten, via korrespondens läsa in ämnena kemi och fysik och en del matematik samt utföra laborationer på skolan. Därefter kunde han komplettera studentexamen i dessa ämnen och bege sig till Uppsala vårterminen 1956.

Per Olof valde reallinjens matematiska gren eftersom han tänkte sig att bli ingenjör och han tog studenten 1958. I samband med inryckning till militärtjänst vid I 5 i Östersund, Jämtlands Fältjä-

garregemente, tog han dock gruvligt fel på inryckningsdag (8 istället för 3 juni), blev inkommenderad efter ett par dagar och tillbringade första veckan i förhör hos löjtnant, kapten och major, då han inte tränades i hindergården eller övade ”ålning medelst hasning”. Man misstänkte att det rörde sig om ett tidigt fall av revolt mot det bestående och försökte spåra kommunistiska och pacifistiska böjelser. Det hela resulterade i en dom i Östersunds rådhusrätt med påföljden 8 dagsböter á 2.50 kr = dagpenningen på den tiden. Visserligen bemötte man honom med större respekt efter att läroverkets ledning hört av sig och meddelat att man önskade Per Olofs närvaro vid skolavslutningen för att ta emot pris som bästa student, donerat av 1908 års Sundsvallsstudenter, men då hade han redan tröttnat på fältjägarlivet. Han såg en möjlighet att slippa från detta genom att besluta sig för att istället bli läkare och söka sommartjänstgöring på T 3 i Sollefteå, vilket beviljades. På hösten läste han in biologi, som han saknade i examen, samtidigt som han arbetade som sjukvårdare på Sidsjöns sjukhus och Per Olof kunde börja sina medicinstudier vårterminen 1959.

Sommarjobb

Det fanns goda möjligheter till sommarjobb när vi växte upp. Man kunde arbeta i sjukhusets växthus eller en närliggande handelsträdgård som Per Olof gjorde. När vi blev äldre kunde vi arbeta på sjukhuset som assisterande nattvakter på någon avdelning. Det var ofta lugnt på avdelningen och man blev sömnig men det fanns en apparat med en roterande skiva med en spalt där man på ett underliggande oåtkomligt papper varje halvtimma skulle skriva sitt namn, så det var bäst att inte somna, särskilt som vi var Ostermans ungar.

Per Olof arbetade som sjukskötare flera somrar under gymnasietiden för att finansiera utlandsresor och dessutom hela hösten 1958.

Somrarna i slutet av 40-talet tillbringade Lars på skogsarbetsläger i Näsåker och Omsjö där man rensade och brände hyggen samt planterade skog. På bilden till vänster med yxan i högsta hugg.

Per Olof arbetade en sommar tillsammans med en kamrat som barnarbetare med timmersortering i skiljet vid Byske i Byskeälven. Han var då 15 år men hade uppgivit åldern 16 som var lägsta tillåtna. Resan de 45 milen på i huvudsak grusvägar företogs från Sundsvall med cykel och övernattningar i tält. Morbror Ivar besöktes i Örnsköldsvik på vägen. Som tur var kunde en del av färden ske med lastbil, vars chaufför förbarmade sig över oss i regnet.

Arbetet med timmersorteringen tillsammans med vuxna jobbare och baracklivet med dem var en nyttig erfarenhet.

Göran arbetade en sommar under gymnasietiden på golfbanan vid Kvissleby utanför Sundsvall som anlades då och cyklade en mil fram och tillbaka varje dag. Uselt betalt, delvis i form av golflektioner. Han kom aldrig längre än till att lära sig greppet på klubban och det greppet är dessutom omodernt idag. En annan sommar arbetade han på kontoret på Gunnebo spikfabrik vars chef var en kompis pappa. Fick delta i korplaget i fotboll som hunnit till final och gjorde ett mål. Stor lycka, men i tidningen stod det att målgöraren var en annan.

Vid en utställning fick han stå vid företagets monter och tillverka trådspikar med otrolig hastighet.

Andra jobb

Under julhelgerna distribuerade Lars blommor från en blomsterhandel och det blev mycket dricks men ganska sena julaftnar, men tiden till julklappsutdelningen gick fort. Under helgerna delade Lars och senare även Göran ut post i Sallyhill nedanför Sidsjön, ett av stadens största distrikt med både villor och höghus. Tidiga mornar och sena kvällar. Det var spark eller cykel som gällde. Under julen var den ordinarie brevbäraren med men han bjöds på så mycket glögg att han inte var till så stor hjälp.

Semestrar

Många somrar var vi hos morbror Ivar i Ö-vik på hans sommarställe Solvik vid Bäckfjärden.

Vår kusin Karin var då ännu inte upptäckt. Moster Linnéa och Ingrid var ofta i stugan när vi var där. Därifrån har vi alla ljusa minnen. Vi kommer ihåg det blå skåpet med godis, altanen där vi ofta bjöds på sotare (strömming stekt direkt på vedspisens platta) och filbunke med ingefära och socker på, och Lars lektioner i konsten att svära. Vi plockade kottar för att elda i spisen och fiskade upp id som stektes som sotare och verkligen åts upp. Kottarna använde Per Olof också till att göra kossor med tändsticksben till sin låtsasladugård. Men fr.a badade vi och lekte på den fina sandstranden, där vi så här efteråt kan erkänna att vi gjorde ”pissbullar” i sanden och kastade på varandra. Och det går till precis som du tror! Ja, det var somrar med många hyss hos Huss.

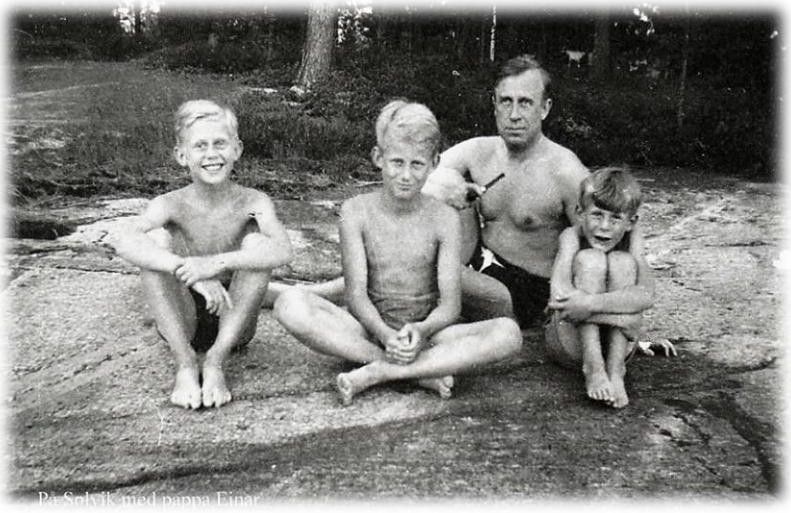

På Solvik med pappa Einar

Bilder från Bäckfjärden 40-talet

Interiör från Solvik med det blå skåpet med godis. Nedan Lars med pinnvagn, morbror Ivar, Göran som vill provköra Ivars fina bil samt gruppbild med från vänster Hildur, Elsa, Ivar och Gustaf.

Ett par somrar var vi på Ulvön där vi bodde på pensionat. Vi minns surströmmingsdoften från tunnorna som stod i solen på bryggorna. Idag tillverkas ingen surströmming där. Vi minns också regattan där vi en gång fick följa med i en båt. Vi låg i kajutan och läste så vi blev litet sjösjuka. Badvattnet var kallt som vanligt vid Höga kusten men det hindrade inte Lars att lära sig simma.

Pappas kontakt med landshövdingen Artur Engberg resulterade i en semester i Hassela där hans familj hade stort sommarhus. Där minns Göran att man hoppade från en höstack, men han missade dess utskjutande del i nedslaget och tappade andan fullständigt. I samband med den semestern var vi också på auktion och bl.a ropades olika stolar in och den skänk, som än idag benämns Hasselaskänken.

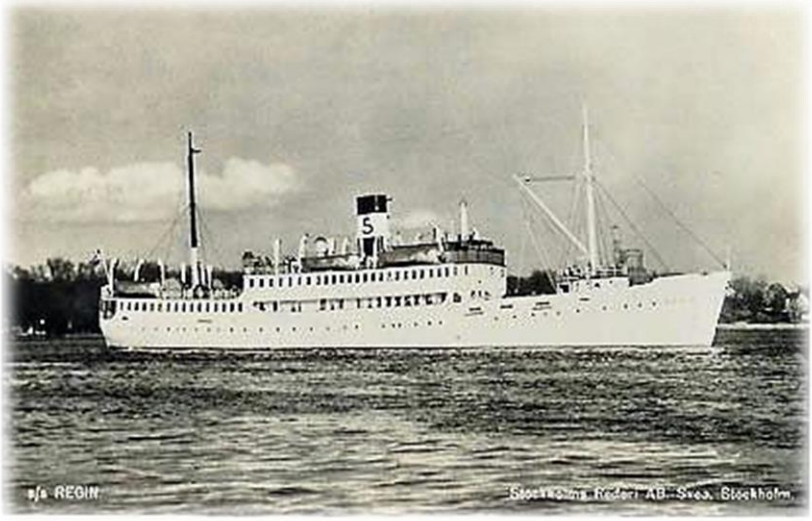

Förr fanns båttrafik från Vasa – Sundsvall och till Stockholm och en gång under pappas riksdagsår gjorde hela familjen en tur till Stockholm med en sådan båt. Ragne, eller var det Regin, ångade fram under natten och på morgonen när vi vaknade kunde vi se Stockholms skärgård och Vaxholm bada i sol. I Stockholm besökte vi morbröderna Gustafs och Gunnars familjer och gick på Gröna Lund.

Något år senare åkte vi nattbåt från Stockholm till Borgholm och därifrån rälsbuss till norra Öland för att vistas på pensionat i Byerum. Vi lekte med de andra gästernas barn, klättrade på raukar och använde taxi för besök på norra och södra Öland. Alvaret, Otterby och Långe Jan gjorde intryck.

En sommarsemester var vi med familjen Thord Osterman (borgmästare i Skänninge, barndomsvän till pappa och en av pojkarna på Skattkärr, se släktens bakgrund) i Malexander vid Sommen. Därifrån erinrar vi oss ett spännande nattligt kräftfiskafänge, men vi erinrar oss också med förbittring att vi inte fick vara med på kräftkalaset utan vara hemma med gumman ”Elle va?” i det lilla torpet där vi inhystes. Hon avslutade alltid sina påståenden med: eller va? Göran lärde sig simma där. En lång sträcka blev summen i Sommen. Gumman hade också en hund som drack av urinen i pottan på morgonen.

I Gnarp söder om Sundsvall bodde vi en semester på pensionat som låg intill ån. Fina abborrar fiskades upp och havsbadet var härligt. En annan veckolång semester tillbringade vi i en fäbod några mil från Sundsvall under mycket primitiva förhållanden med synnerligen enkelt kök och tvagning i en iskall bäck. Den vackra naturen i Djupdal kompenserade emellertid för detta, liksom de många växter, bl.a den väldoftande orkidén nattviol, som fanns där.

En regnig sommar 1950 var vi på pensionat på Orust, Henån, och fastrarna var med. Vi gjorde trevliga badturer med en stor öppen fiskebåt som kördes av en Rutgersson, sannolikt någon i den sedermera kända båtbyggarsläkten.

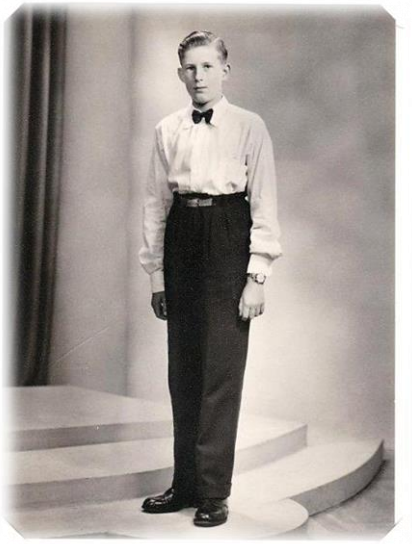

Göran gjorde i realskolan en utbytesresa till Sönderborg på södra Jylland där han bodde hos en familj vars dotter sedan bodde hos oss. Han var besviken över att det var en tjej, men fick se mycket och hade trevligt trots allt.

När Per Olof 1952 besökte farmor i Göteborg ett par veckor lät hon ta detta foto. Långa ben är ett släktdrag från Hussarna och når här nästan extrem grad! Eller är byxorna ovanligt högt uppdragna? Den allvarliga uppsynen beror på att fotografen i bokstavlig mening ordnade ett slickat hår.

Under gymnasietiden var Göran med en kamrat i Paris i fem veckor för att lära sig språket. Han var inskriven på Sorbonneuniversitetet och lyssnade dagligen på högtravande föreläsningar om fransk kultur. Tyvärr var det inte möjligt att skolka eftersom deras lärare i franska till deras förskräckelse också visade sig delta i kursen. De lärde sig Paris genom oändliga vandringar då metron kostade för mycket.

För Görans del kan vidare nämnas en cykeltur från Stockholm till Göteborg och åter med besök hos fastrarna, en botanisk resa till Storlien med pappa för att samla fjällväxter och en trevlig semester på bondgård i Sörnoret i Åsele vid Ångermanälven hos en bondeförbundare och vän till pappa. Där fiskade man harr, begravde döda stinkande får, var med på tjurslakt och tillagning av blodpalt, åkte MC mm.

Under gymnasietiden var Göran hemvärnsman under ett par år och en sommar var han på utbildning på Vällinge kursgård vid Mälaren. I en fälttävlan ingick livräddning av en docka som skulle föras i land från c:a 50 meters avstånd. Det var tungt för man simmade med kläderna på, så det var snarast han som räddades av dockan. Han hade ett kulsprutegevär hemma på vinden och rikligt med ammunition Vilka tider!

Per Olof gjorde tre utlandsresor under gymnasietiden vilka finansierades genom arbete som skötare på sjukhuset. 1955 och 1956 besöktes Storbritannien. Den första gick med båtar via Oslo till Newcastle och med hemfärd via Bergen. I Newcastle bodde han på ett studenthem och lärde känna många trevliga studenter från olika delar av samväldet och deltog i studentlivet med dans och öldrickande. Han hann med att resa runt i Skottland och Isle of Man (inbjuden av en av de kvinnliga studenterna) och bodde en vecka i London. Pga. penningbrist bodde han där på frälsningsarméns

härbärge vid Westminster Abbey, ett ruskigt ställe med avsigkomna individer och frekventa slagsmål. Som tur var visste inte mamma om vad hennes 16-åring hade för sig. På den resan lärde han sig också röka. Detta väckte dock ingen större reaktion hemma eftersom både pappa och mamma rökte under vår uppväxt.

Den andra resan företogs med tåg via Belgien och omfattade sydkusten och London. 1957 var det meningen att Per Olof skulle arbeta på en Kibbutz i Israel tillsammans med en skolkamrat. Det hela slogs upp i ett stort reportage i Sundsvalls Tidning men Suezkriget satte stopp för planerna och istället blev det 5 veckors tågluffning till Jugoslavien, Grekland och Italien. Den sydliga solen var de inte vana vid och Per Olof hann bränna sönder sig ordentligt i både Jugoslavien och Grekland. Många museer, utgrävningar och ruiner från antiken besöktes.

Pappa som politiker och administratör

Det har sagts att pappa vid 5 års ålder höll tal till arbetarna vid Domsjö, stående på en flotte.

Det är inget vi kan belägga som sant men är inte otroligt med tanke på hans brådmogenhet som yttrar sig exempelvis i föredraget till farmor vid 10 års ålder och talet vid borggårdskrisen vid knappt 12 (se dokumentationen). Att döma av dessa senare tal var kanske hans tal till arbetarna vid Domsjö fyllt av förmaningar, högtravande och influerat av farfar och morfar. Hans åsikter till dess han blev aktiv folkpartist vet vi inte heller så mycket om. Om sin politiska utveckling hände det att han citerade, vad som vanligen tillskrivs Winston Churchill: ”Den som inte är röd när han är ung har inget hjärta. Men den som inte är blå när han är gammal har ingen hjärna” (eller med Churchills ord: Any man who is under 30, and is not liberal, has no heart, and any man who is over 30, and is not a conservative, has no brains). Det kan ju tyda på att han eventuellt hade en period som var ganska radikal eller röd under studietiden men i dödsrunan i Sundsvalls Tidning framhålls att han var knuten till liberala folkrörelsen sedan ungdomsåren. Att hans åsikter på trettiotalet var klart liberala och i samklang med Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning och dess chefredaktör Torgny Segerstedt vet vi. Faktum är sedan att han i början på 1960-talet blev så arg på de radikala åsikter som framfördes av Liberala Ungdomsförbundet att han anmälde sitt utträde ur folkpartiet. Han blev med tiden alltså blåare.

Pappa var ledamot i stadsfullmäktige i Sundsvall 1943–1946 och invaldes 1944 i riksdagens andra kammare som representant för Västernorrlands län, Osterman i Sundsvall som han då hette. Inför valet 1948 avstod han att kandidera, kanske pga. bristande tid, kanske också för att han inte riktigt trivdes med att behöva hålla sig inom ramarna för partiets politik. Han trivdes dock säkert med många av partikamraterna, såsom värmlänningen Manne Ståhl, som inte sällan gästade vårt hem. Manne var tidningsman och bl a ordförande i publicistklubben i mitten av 1950-talet. Pappa var landstingsman 1946–1962 och en tid suppleant i förvaltningsutskottet samt medlem av sjukhusdirektionen på Sundsvalls lasarett.

Pappa fick olika expertuppdrag i anslutning till sjukvården och hade goda kontakter med den tidens medicinalstyrelse och inrikesdepartementet och dess ministrar (Hedlund i Rådom exempelvis) som man sorterade under. Han var ledamot av Riks-Saras styrelse, vilket hade den fördelen att han fick tips om goda och billiga viner som inflöt på systembolaget. Under styrelsetiden åt han i regel på Saras krogar vid restaurangbesök, hade kanske rabatt, och där vi barn ibland fick följa med.

Administrationsbyggnaden och laboratoriet på sjukhuset

Pappa arbetade mycket effektivt och hade en god administrativ förmåga och var så vitt vi förstår oomstridd som chef både bland personal och i statsapparaten. Han hade ett mycket stort nätverk både inom mentalsjukvården, sjukhusvärlden i.ö landstinget och i det civila samhället och kunde utnyttja detta nätverk för att driva sina frågor. Att han var en ledande psykiatriker och känd i sjukvårdssverige fick Göran och Per Olof klart för sig under medicinstudierna.

Pappa som vetenskapsman

Pappas forskning började tidsmässigt efter att han slutat som riksdagsman 1948. Kanske för att han fick mer tid, kanske också för att en spännande utveckling inleddes inom psykiatrin vid denna tid, där mer eller mindre effektiva behandlingar prövades. Det först publicerade vetenskapliga arbetet utförde han tillsammans med medarbetaren Börje Lassenius och narkosläkaren David Scott vid Sundsvall lasarett. Det handlade om elchocksbehandling under narkos (Sv. Läkartidningen 1954) och metoden lanserades som en skonsam form av elchock som med fördel kunde användas på ”mycket gamla, nedkomna och kroppsligt sjuka patienter”. Materialet omfattade hela 161 patienter.

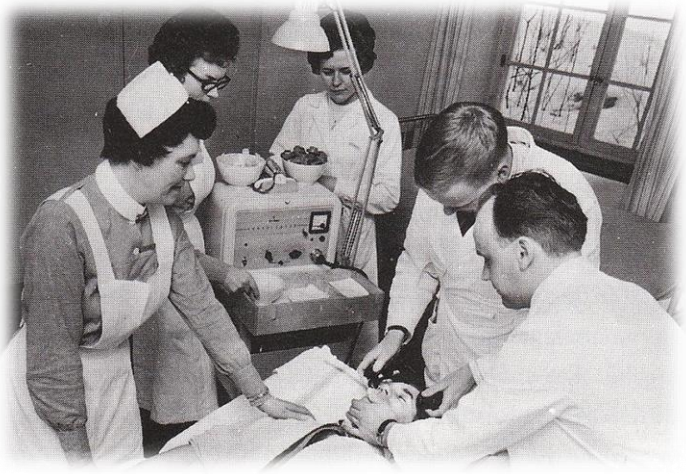

Den moderna psykofarmakologiska behandlingen introducerades med klorpromazin 1952 av fransmännen Delay och Deniker och i Sverige var pappa och Sidsjöns sjukhus bland de första att införa behandlingen (1954). Forskning kring behandling med olika psykofarmaka är också det område där han och medarbetarna gett de viktigaste vetenskapliga bidragen. Tillsammans med medarbetarna skapade pappa ett mycket gynnsamt klimat för forskning och utveckling inom psykiatrin, inte bara inom psykofarmakologi utan även inom exempelvis psykologi. Sidsjöns sjukhus var ledande i landet när det gäller samarbete mellan psykolog och psykiatriker inom vuxenpsykiatrin.

Sentida bild av Börje Lassenius

På sjukhuset samlades därför på 1950- och 1960-talet många yngre, aktiva och forskningsintresserade läkare från olika länder och fyra av dessa blev så småningom professorer (Ezio Giacobini, Carlo Perris, Giacomo d'Elia och Carl-Eric Brattemo, den senare psykolog). Den unge medarbetaren Börje Lassenius disputerade, blev docent och senare byråchef på Socialstyrelsens psykiatriska byrå. Sidsjöns sjukhus utvecklades på så sätt till ett mentalsjukhus i tätposition, trots avsaknad av knytning till universitet. I början på 1960-talet fick dock pappa möjlighet att forska vid Ulleråkers sjukhus, vid professor Hans Forssmans klinik. Därifrån utgick tre artiklar med omfattande material rörande psykoser under graviditet och efter förlossning, s k laktationspsykoser. Ett fjärde arbete hann inte bli färdigt innan han avled. Dessa arbeten, där pappa var ensam författare, publicerade han, förklarligt nog mot bakgrund av hans stora intresse för Frankrike och fransk psykiatri, i den ansedda tidningen L'Encephale.

Under den tid pappa var verksam fanns inte datorer för enskilt bruk och författandet rent praktiskt av vetenskapliga uppsatser var betydligt mer arbetskrävande än idag. Större patientmaterial samlades på hålkort där individuella data skrevs in. Korten hade en serie hål längs kanten, som vart och ett kunde kopplas till viss information. Nyckelinformation, exempelvis viss diagnos, stansades ut i form av kantklipp av relevant hål. Genom att stoppa de ifyllda korten i en kortlåda och köra en sticka genom visst hålläge, kunde korten sorteras efter valt begrepp. Man kunde då exempelvis lyfta upp alla kort med andra diagnoser än de som fått ett stansat hål. Allt för att underlätta beräkningarna. Manuskript skrevs först för hand och slutligen på skrivmaskin. Vi minns hur pappa och medarbetare satt långt in på nätterna med alla papper och hålkort utspridda över matsalsbordet.

Den kliniska forskningen med utprövande av läkemedel ledde till goda kontakter med läkemedelsindustrin och framför allt dåvarande läkemedelsbolagen Leo och KABI. På den tiden var kontakterna mellan läkare och läkemedelsbolag inte lika strikt reglerade som i vår tid men de förmåner pappa fick rörde sannolikt främst bidrag till kongressresor under angenäma former, exempelvis till Paris, Zürich, Basel och Milano (se dokumentation för Lassenius skildring av resa till Zürich samt pappas brev från Basel och Milano). Så här beskriver medicinalrådet Lennart Ljungberg resan till Paris 1955 i sina minnesord från 1980:

"Tillsammans med nedtecknaren av dessa minnesord var Einar en av de fyra svenska psykiater som var närvarande vid Colloque International sur la Clorpromazine i Paris i oktober 1955, där de första resultaten redovisades av behandling med Largactil, som det första klorpromazinpreparatet hette. Därtill glada minnen under dessa fyra dagar med stormning uppför trapporna till Elyséepalatset med franska miniatyrflaggor i händerna, vilka bärgats efter en fransk måltid. En övning som väl passade Einars galliska esprit, mera fransk än svensk som han var till kynnet, en varm beundrare av Frankrike och allt franskt."

På dessa kongressresor åkte han vanligen med kollegor medan mamma stannade hemma. 1961 följde hon emellertid med på resan till Montreal i Kanada och tredje världskongressen i psykiatri. I en omfattande artikel i Sundsvalls Tidning (dokumentationen) berättas om deras deltagande i denna kongress. Det var en lång resa som förstås företogs med båt. Av reportaget framgår att pappa bevakade framför allt sina "favoritämnen", åldringsvård, biokemi, organiska psykoser samt psykofarmakologi och att han själv bidrog med ett föredrag. Tillsammans med dr Knud Jensen, Danmark, redovisade han halten av ett transaminas, GOT, i ryggmärgsvätskan vid fall av cerebral atrofi (hjärnskrumpning). Ett antal studiebesök vid sjukhus hann man med och utflykter i omgivningarna. Att pappa trivdes i den fransktalande Quebecprovinsen står klart.

Pappa promoverades till medicine hedersdoktor vid Uppsala Universitet den 31 maj 1963, se dokumentationen. Den ring och den hatt han fick av fakulteten ärvdes senare av Per Olof, liksom den läderinbundna boken med pappas samlade skrifter.

I reportaget i Uppsala Nya Tidning framgår följande om fakultetens motivering:

”Det torde inte vara för mycket sagt att Sidsjöns sjukhus under Einar Ostermans ledning kommit att intaga en plats i främsta ledet bland de statliga mentalsjukhusen i Sverige. Nya uppslag och behandlingsmetoder har där påfallande snabbt tagits upp till prövning på ett kritiskt och omdömesgillt sätt och den vetenskapliga aktiviteten har trots en ofantlig belastning av löpande göromål varit imponerande.

Einar Osterman har själv ensam eller i samarbete med underordnade medarbetare publicerat ett 30-tal vetenskapliga arbeten, flertalet ägnade psykofarmakologiska problem.

Osterman har också ägnat sin uppmärksamhet åt andra viktiga kliniska problemställningar och han är i färd med att avsluta ett arbete baserat på ett genom många år bearbetat material av puerperalpsykoser, varom han också publicerat ett förelöpande meddelande. Verksamheten vid Sidsjöns sjukhus har under Ostermans ledning varit inspirerande för, kan man säga, hela den svenska mentalvården.”

Sist i referatet från promotionshögtidligheten nämner UNT att ”ett olyckstillbud” inträffade under promotionen, något som vi i familjen förstås upplevde som mycket skrämmande. ”Den nye medicinske hedersdoktorn Einar Osterman fick en hjärtattack och fördes till Akademiska sjukhuset, varifrån senare meddelas att ingen fara förelåg.”

Detta var dock den första av många attacker av akut medvetslöshet orsakade av rubbning i hjärtats rytm (Adams-Stokes attacker) och som ledde till hans död inom 10 månader.

Pappas sista år och begravningen

För att minska arbetsbördan och ge mer rum för forskning gavs pappa, sannolikt någon gång från 1961, möjlighet att vikariera som sjukhuschef vid Gådeå sjukhus i Härnösand. Firandet av hans 60-årsdag 20 juni, 1962 ägde rum där. Pappas hjärtsjukdom visade sig första gången sommaren 1962, då han hade en ”hjärtattack”, sannolikt en infarkt. Den sommaren skulle han annars åka på en kongress i München tillsammans med mamma, Lasse och Henny. Man skulle åka i Lasses bil. Alldeles innan resan skulle starta fick han sin hjärtåkomma och resan måste ställas in.

Adams-Stokes attackerna med akut medvetslöshet, som debuterade vid promotionen 1963, plågade pappa de sista 10 månaderna av hans liv. De kom helt utan förvarning och kunde leda till att han ramlade och slog sig. Han var väl medveten om att en sådan attack kunde leda till döden. Den stora osäkerheten och även omsorgen om mamma och oro för hennes framtid ledde till att han blev ängslig och ofta hade ångest. Han vårdades rätt långa tider på Sundsvalls lasarett för utprovning av medicin och där kände han sig tryggare. Som framgår av breven till Per Olof första månaderna 1964 (dokumentationen) var dock inte allt svart, han planerade för framtiden och kunde tänka sig fortsatt forskning i Uppsala eller Lund. I mars fick han möjlighet till en hälsovistelse på Tranås Badhotell till-

sammans med mamma. Där fick han svåra Adams-Stokes attacker. Via lasarettet i Eksjö skickades han i ambulans till Akademiska sjukhuset i Uppsala för inoperation av en pace maker, då en ny behandlingsmetod för denna typ av åkomma. Utanför Linköping fick han dock i ambulansen en attack som ledde till döden, den 26 mars 1964.

Pappa begravdes i enlighet med familjens önskan ”i stillhet” den 3 april och utan tal vid begravningsakten, förutom griftetalet av prosten Karl Hovelius. Innan denna var det dock en samling i den välfyllda samlingssalen på Sidsjöns sjukhus. Begravningen ägde rum i Sundsvalls Gustav Adolfs-kapell med efterföljande jordfästning. Psalmer sjöngs vid både samling, begravning och jordfästning, På kvällen samlades de många närvarande släktingarna till en middag på restaurang. Se f.ö dokumentationen rörande begravning, minnesord och Per Olofs tal vid middagen efter begravningen.

MAMMA EFTER PAPPAS BORTGÅNG

På Södra Järnvägsgatan

När pappa dog 1964 och mamma var 56 är gammal lämnade hon tjänstebostaden på Sidsjön och flyttade ned till stadens centrala delar, till Södra Järnvägsgatan 27, där hon etablerade sig i en 4 rumslägenhet med balkong mot söder och utsikt mot Södra Stadsberget. Där skulle hon bo till 81 års ålder 1989, då hon efter noggrant övervägande med oss barn, flyttade till Uppsala till ett serviceboende. Lägenheten i Sundsvall gav oss besökande möjlighet att övernatta hos henne. Den låg mellan två järnvägsövergångar med signaler när bommarna fälldes. Detta hände sig på den tiden, när tågen kom och gick i tid hela året oberoende av väder och vind. Hon upplevde själv att hon efter ett tag inte besvärades av ljudet utan snarast vaknade om tåget undantagsvis inte kom i tid. Hennes små barnbarn tyckte om att titta på de frekventa tågrörelserna.

Vi bröder visste inte alltid vad som hände i varandras familjer. Mamma däremot var väl informerad. Hon, som hade information från alla, kom därför att bli den förmedlande länken. Hon blev släktens centralgestalt och höll t.ex ännu i hög ålder reda på alla barnbarns och barnbarnbarns födelsedagar, ringde dem och skickade regelbundet en slant. Hon kallades av alla för ”Gammelfarmor”.

Liksom det senare i Uppsala var naturligt att Per Olof och hans familj, såsom boende närmast, hade mest kontakt med mamma var det i Sundsvall Lars och Henny i Härnösand, som hade den tätaste kontakten och stod för det mesta av den praktiska hjälp hon kunde behöva, med början efter pappas begravning då Lars tog mamma och fastrarna till Härnösand med bil.

Mamma var mycket aktiv under sin tid i Sundsvall och hade länge kvar sina vänner från tidigare och med dessa, som oftast var äldre än mamma, besökte hon konserter och teater och åt middagar så länge de orkade. Hon fortsatte sitt engagemang i Röda korset där hon stickade sockar och dekorativa lappar som syddes ihop till lapptäcken. Hon tog promenader och besökte och vårdade pappas grav på Gustaf Adolfs kyrkogård. Senare, när hon hade svårare att orka med, övertogs det ansvaret av Lars och Henny i Härnösand.

Mamma var ofta och hälsade på hos oss i både Härnösand, Umeå och Uppsala. Det hände ibland att hon var barnvakt under flera dagar i Härnösand och 1972 var hon barnvakt hos Per Olofs familj med hund när Per Olof och Karin var på utlandsresa 2,5 veckor till Japan. Efteråt fick vi höra att det hade varit jobbigt och känts mycket ansvarsfullt och inte minst den livliga 6-månaders valpen, Sicken II, hade gett mycket arbete.

Pappa hade uppmanat oss att inte ta med mamma på något som liknade campingliv! Den uppmaningen följde vi nog inte till punkt och pricka. Hon tyckte inte om att leva primitivt och klarade inte av några större strapatser. Hon var därför alltid negativ eller högst tveksam till förslag som omfattade matlagning på primuskök och övernattning i tält. När hon ändå väl övertalats visade det sig gå förvånansvärt bra och vi tror att hon var nöjd efteråt. En resa till Alta i Nordnorge i det mest strålande, varma sommarväder i sällskap med Görans familj och Birgittas pappa William med övernattning i tält uppskattades t.ex mycket mer än man från början kunnat tro. Lars och Henny gjorde många svamp-

resor med henne i sundsvalls- och härnösandstrakten så länge som hon kunde röra sig i terrängen. Ofta gick bilturerna via sidsjöområdet; hon ville gärna se vad som hände där.

Pappa följde en gång med till Tornedalen där han gjorde bekantskap med den snellska släkten och senare tog vi mamma dit flera gånger. Hon var också med på sommarön Hanhinkari där det verkligen var primitivt. Ett annat problem för mamma, som inte gillade sjön, var att man var tvungen att åka båt ganska långt ut i havet där det kunde gå höga vågor. Vi minns särskilt en underbart vacker sommar då vi tillsammans med Per Olof och Karin färgade tyger med batikfärger och hängde upp dem som ett sprakande färgskådespel kring huset. Se film i dokumentationsskivan. Det var den sommarn som var så varm och kavlugn att laxar dog och flöt vid stranden omgivna av drivor av spigg. Vattnet syresattes inte! Efter denna underbara vecka blev det uselt väder lagom till Lars och Hennys med familj ankomst.

Huset på Hanhinkari var en tidigare hamnkaptensbostad med iskällare och på vår tid mycket förfallet. Där, liksom i Obbola, fanns ett ”farmors rum”. Gasolspis, utedass, bränngrop, vatten från avlägsen källa o s v gällde. Dagarna fördrevs med fiske, rökning av lax och sik och bastubad och för barnens del besöktes ofta den stensatta labyrinten. Dom lubba runt´en.

Mamma var också många gånger med i sommarstugan i Obbola som från början var endast snäppet mindre primitiv än den på Hanhinkari, men som successivt fick en bättre standard och slutligen blev nästan som i sta´n. Här liksom på Hanhinkari badade mamma gärna bastu och doppade sig i havet. Hon var dock ganska besvärad av myggen, men det var hon inte ensam om. Hon ogillade också att marken var ojämn och hon rörde sig med försiktighet. En gång när också Birgittas mamma Hilda var där arbetade vi med att bygga en sovstuga. Damerna upplevde då att de inte fick tillräcklig uppmärksamhet och deklarerade att de ville in till sta´n och såg till att de kom dit.

1973 följde mamma med Per Olofs familj samt Gudrun Ocklind till Riccione i Italien. De bodde vid en starkt trafikerad och bullrig gata och nära ett mycket bullrigt tivoli och det var stark värme. Hon klagade dock inte och uppskattade särskilt morgondoppet i det ljumma Adriatiska havet. Hon deltog också i de ganska ansträngande utflykterna till San Marino och Florens.

Mamma uppskattade mötena inom släktföreningen Huss och deltog några gånger, även efter pappas död. 1964 deltog hon i släktmötet på Norrlands nation i Uppsala och övernattade då i Per Olofs och Karins studentdublett. Före middagen ordnades i dubbletten cocktailparty för Hussar från Ö-vik, Stocksund och Stockholm. Nästa dag bjöd Ivar alla på frukost på Rullan varefter Gustaf och Britta fick skjuts till hennes stuga vid Skokloster. Mamma åkte också med Lars och Henny i bil till en släktträff för släkten Huss i Lövånger där även vår kusin Elsa var med.

Sin äldsta syster Linnéa besökte hon ofta. Hon bodde ensam i Borlänge efter Aina Montells död och blev med åren tämligen dement, vilket bland annat yttrade sig i misstänksamhet mot grannarna. Mamma vistades i många månader hos Linnea. Vid ett besök i samband med Linnéas motvilliga flytt

till annat boende följde Henny och Ivars fru Margit med. Kanske var mammas uppoffring för Linnéa ett senkommet tack för hennes fantastiska hjälp med att ta hand om Lars när mamma var sjuk då Lars var nyfödd.

Mamma tyckte inte om uppmärksamhet kring sin egen person och detta märktes väl när släkten ville fira hennes jämna födelsedagar. Vi tog dessa som en förevändning att träffas och ha trevligt varför vi var mycket envisa i vår övertalning. Hon gruvade sig säkert men när festen verkligen hade börjat föreföll hon helt avspänd och nöjd. Många gånger undanhöll vi mamma information om våra planer och besök för att hon skulle slippa bekymra sig så långt i förväg. Vi tror att dessa tillställningar med närvaro av tre generationer var grunden för de kusinträffar som idag inträffar vart annat år.

70-årsdagen firades i Sundsvall med en i trapphuset ekande konsert uppförd av barnbarnen Helena på klarinett, Örjan på saxofon samt Annika och Kerstin på tvärflöjt.

Middag begicks i lägenheten där vi förtärde ”Flygande Jakob” och inledde med en drink: *Negroni: Lika delar Gin - Campari - Söt Vermut och Soda,* som därefter blev släktens elixir, men under namnet ”Farmors drink” för att undvika alla misstankar om rasism.

75-årsdagen firades också i Sundvall, men då firade vi tre bröder den ensamma med mamma, se bilden.

80-årsdagen firade vi i Åre på restaurang Karolinen, som därefter brann ned. Där deltog 18 personer och bl.a Per Olofs och Karins grannar Kerstin och John Gustavsson och flera medlemmar av släkten Ocklind. Champagne med tilltugg intogs före middagen i deras lägenhet i Björnen. På menyn stod

handölstäljstensgrillat kött, en metod som innebär en långvarig och trevlig middag med full sysselsättning för deltagarna. Vistelsen i Åre kombinerades med skidåkning, dock ej för farmor.

Bekantskapskretsen i Sundsvall glesnade småningom och efterhand blev mamma mycket ensam. Det var då dags att ta ställning till hur och var hon skulle bo i fortsättningen. Vi ville att någon av våra familjer skulle vara i hennes närhet. Vi lyckades nog finna det ideala boendet för henne i Uppsala på Kungsängsliljan, en bostadsrättsförening med gemensamma bekvämligheter. Uppsala låg bättre till för den del av hennes barn och barnbarn som bodde i mellansverige och var en stad som norrlandsfamiljerna ofta passerade privat eller i tjänsten.

Mamma i Uppsala

1989 flyttade mamma från Sundsvall till Uppsala och Kungsängsliljan, nedströms Islandsbron, där hon köpte en tvårumslägenhet i markplanet med fönster mot Östra Ågatan och Fyrisån, mitt emot stadsparken. Familjerna från Umeå och Härnösand var nere i Sundsvall och hjälpte till och Per Olof förberedde mottagandet i Uppsala. I Kungsängsliljan fanns både äldre och något yngre hyresgäster och där erbjöds service i form av bibliotek med flera tidningar, motionslokal m.m. Man kunde välja att äta middag i matsalen eller i det egna boendet och maten var utmärkt. Det var inte ovanligt och fullt accepterat att man tog med sig en flaska vin till maten. Vi var också välkomna som gäster och kunde ibland husera i ett vackert chambre séparé i anslutning till matsalen när vi var ett större sällskap. Mamma trivdes genast här, blev populär och fick många nya bekanta.

Varje gång Norrlänningarna var i Uppsala besökte de och deras barn henne. På Kungsängsliljan kunde de övernatta i rum för gäster till ett mycket facilt pris. De första åren kunde hon delta i olika evenemang som arrangerades, t.ex bussresor till teater i Stockholm. Hon fick efter flytten en rollator som var till stor glädje och ökade hennes aktionsradie väsentligt. Hon promenerade långa sträckor längs Fyrisån, besökte ofta stadsbiblioteket, uträttade ärenden på sta´n och besökte Per Olofs familj i samma kvarter och senare i villan på Oxelgatan. Även vi som inte bodde i Uppsala såg till att mamma kom ut ur stan på bilturer till Steninge slott, Linnés Hammarby, Skokloster osv. Sannolikt trivdes mamma ganska bra med att vara hemma och rå sig själv och vi oroade oss kanske i onödan för henne i det avseendet. Hon hade sina böcker och korsord och följde i radio och TV de aktuella händelserna i världen och när hon kände för litet sällskap fanns många trevliga och likasinnade medgäster i huset att kontakta.

85-årsdagen firades med en trevlig middag på Hamnpaviljongen vid Fyrisån med deltagande även av Margit Huss, Karin och Makonnen. Se hyllningssång i dokumentationen.

90-årsdagen var i planeringsskedet en riktig pärs men blev både för henne och alla deltagare en stor och trevlig händelse. Där var alla hennes då födda barn, barnbarn och barnbarnsbarn med, liksom Elisabet och Lars Tjernberg samt Elisabets halvsyster Karin Huss med barn och ett barnbarn. Firandet gick av stapeln på Friiberghs Herrgård utanför Uppsala och deltagarna övernattade där. Många trevliga aktiviteter arrangerades av Per Olofs barn. Vi söner underhöll med skönsång (se dokumentationen).

Mamma var lätt i kroppen, åt minimalt och hennes kroppskonstitution var spröd. Hon var försiktig där hon tog sig fram. Hon hade en medfödd snedhet i ryggen, en s k skolios, som med åren blev mer framträdande.

I yngre dagar hade hon besvär med värk i ryggen men det var inget bekymmer då hon blev äldre och då framför allt ledbesvären tilltog. Hon kunde t.ex åka bil hur länge som helst utan att klaga. Hon hade säkert ett mycket urkalkat och skört skelett och vid två olika tillfällen föll hon och bröt handleden, men fick inte mycket men av detta.

Det som småningom började invalidisera mamma var smärtor och nedsatt rörlighet i axlarna. Användandet av rollator var påfrestande för axlarna. Ibland blev problemen akuta och med mycket svåra smärtor när det uppstod blödning i en axel, en blödning som ibland måste tömmas ut. Röntgenundersökning visade 2002 en mycket ful destruktion av skulderleder och skelettet i anslutning till lederna, med vassa benkonturer som var orsak till blödningarna. Hon led av något som kallas Milwaukee syndrom, en sällsynt sjukdom, som ingen av oss hade hört talas om. Någon behandling, utöver smärtlindring fanns inte. Hon tog inflammationshämmande och smärtstillande medel regelbundet. Förutsättningen för att kunna bo på Kungsängsliljan började lida mot sitt slut.

Mamma fick också när hon var över 90 år, pga. urkalkning av skelettet, en fraktur i en höftled utan att hon hade fallit. Frakturen var en s.k inkilad fraktur utan väsentlig felställning, men man var tvungen att fixera den med en spik för att det inte skulle uppstå någon felställning. Operationen gick bra och hon var hemma igen efter ett par dagar och klarade sig utan hemhjälp.

Kort tid därefter, 2002, fick hon en ventrikelperforation, dvs. det uppstod ett hål i magsäcken ut mot bukhålan. Hon kom in till akuten på Akademiska sjukhuset för stor blödning i en axel. Medan hon väntade på att bli omhändertagen fick hon akuta buksmärtor, som visade sig bero på blödning från magen. Detta, som är ett akut och livsfarligt tillstånd bedömdes, efter diskussion, kräva en omedelbar operation. Tvekan att operera sammanhängde med mammas höga ålder och övriga krämpor, varför mammas egen vilja blev avgörande. Orsaken till såret kan ha varit den antiinflammatoriska medicin hon behövde för smärtorna i axlarna. Operationen gick utmärkt och hon repade sig förvånansvärt snabbt. Hon klarade emellertid inte att åka hem pga. sina svåra axelsmärtor och matthet och fick därför en akutplats på Örnens vårdboende. Där tillbringade hon en jul, där julafton firades på plats med Per Olof med familj.

Efter några månader flyttade hon till Höganäs vårdboende på Torkelsgatan 42 där hon bodde till sin död. Här levde hon med en del privata möbler i ett eget, ganska stort rum med litet pentry och sanitära anläggningar som var anpassade efter hennes begränsade rörlighet. Hon trivdes ganska väl här och kunde äta på rummet eller i den gemensamma matsalen och sommartid fanns möjlighet att sakta i rullstol följa med oss på promenad i omgivande park eller sitta på balkongen. Hon kunde också åka med färdtjänst till Per Olofs villa på Oxelgatan. De sista åren präglades dock också av de svåra smärtorna i axlarna och som behandlades med starka smärtstillande mediciner av morfintyp och där särskilt på- och avklädningen var smärtsamma moment.

95-årsdagen inträffade när hon hade flyttat till Höganäs vårdboende i Uppsala. Festen var förstås inte av samma magnitud som 90-årsdagen men i förhållande till den nu högre åldern var den ändå storslagen. Här fick vi nyttja personalens samlingsrum och kök och kunde duka upp ett trevligt bord med orientalisk cateringmat för många släktingar samt Karin (Huss) och hennes Bernt. Mamma var glad och skålade med oss i vin.

Mammas 98-årsdag firades hos Per Olofs familj tillsammans med Lars och Göran

Mamma var ända till sin död helt klar och fortsatte länge att konsumera stora mängder litteratur och lösa korsord. Hon blev småningom allt svagare och skröpligare och önskade själv få sluta sina dagar. Hon hade dock en önskan och det var att hinna få uppleva födelsen av ytterligare ett barnbarnsbarn, Lisas, men det förunnades henne inte. Efter akut försämring avled hon i sömnen den 19/6 2006 drygt 98 år gammal. Se Per Olofs tal vid begravningssamlingen och middagen i dokumentationen.

Till hennes begravning kom alla släktingar som kunde. Den blev den sista anledningen till en stor släktträff och där deltog, förutom släktingar i rakt nedstigande led, våra kusiner Jan med Claudine och Karin Huss med Bernt och barn. Begravningen ägde rum i S:t Perskyrkan. På kvällen åt vi alla middag och umgicks på restaurang Skarholmen vid Ekoln. Det var en varm och solig dag och en strålande vacker sommarkväll fram till tidpunkten då vi alla skulle inta en drink före middagen. Då hade himlen plötsligt blivit mörkblå och ett mycket häftigt åskväder utbröt. Alla slogs av samma tanke: Detta var mammas välkomsthälsning till alla gäster. Stämningen var inte dyster under kvällen.

Mamma kremerades enligt egen önskan och senare på sommaren gravsatte vi söner, Henny och Birgitta hennes urna bredvid pappa på Gustaf Adolfs kyrkogård i Sundsvall.

Den magiska himlen vid Skarholmen

Lars berättelse

Min berättelse börjar när jag 1951 tog värvning vid kustartilleriet i Härnösand. Dagen efter avlagd realexamen reste jag till Härnösand och skrevs in som volontär vid kustartilleriet på KA 4 H. Mina första dagar gick åt för att komma ikapp mina kamrater, som ryckte in hösten 1950. Det arbetet fick jag göra medan de andra hade semester. När alla var samlade reste vi till Umeå och Holmögadd för den första artilleriutbildningen. Efter 3 veckor åkte vi ner till Nynäshamn för att förläggas till Mälsten utanför Nynäshamn. Så här fortsatte utbildningen med skolor i Göteborg, Karlskrona, Fårösund och Vaxholm. Befälsskolorna genomfördes mestadels i Göteborg, där jag tillbringade många kvällar och helger med farmor och fastrarna.

1955 började jag på försvarets läroverk i Uppsala och hösten 1957 började jag på Marinen underofficersskola på Berga. Den sommaren hade jag träffat Henny på dans i Folkets Park och vi brevväxlade flitigt under nästan ett års tid innan jag kom tillbaka till Härnösand. Vi förlovade oss 1958 och gifte oss i Häggdångers kyrka 1960. På kvällen var det dans på en loge hos Hennys föräldrars granne.

Henny arbetade på tobaksfabriken i Härnösand och som tur var rökte hon inte och jag hade slutat 1956. Som tjänsteman arbetade hon på tobakskontoret, där man installerat en ny dator för att administrera alla kontor i Norrland.

1964 föddes Kerstin och 1967 Örjan. 1964 slutade Henny arbeta, för att stanna hemma med barnen till 1975, då hon fick ett erbjudande att bli kassör i Medborgarskolan. Efter ett år blev hon konsulent med ansvar för verksamheten och var det fram till dess att man lade ner härnösandsavdelningen.

Min verksamhet växlade mycket och det var mycket stimulerande att få tjänstgöra med många uppgifter på olika platser. Under 60-talet var det trupputbildning för tungt artilleri (mer än 12 cm kaliber) och det höll jag på med till 1968 då jag blev rättsvårdsofficer. Efter 3 år tog jag över ansvaret för materialområdena i Sundsvall och Härnösand, vilket innebar att jag ansvarande för förbandens duglighet och att de kunde mobilisera. Ett mycket fritt arbete, som gav god lärdom för mina kommande arbetsuppgifter.

I mitten av 70-talet började jag på sektion 2 med uppgifter på planläggningssidan och att skriva planer för de olika förbanden och administrera underhållstjänsten. En direkt följd av det arbete jag haft tidigare. Under den här perioden fick jag också en kommendering att tjänstgöra i Karlskrona och på Öland på en beredskapsradarstation. En intressant uppgift i det kalla krigets spår med ryska fiskebåtar, som spanade längs våra kuster. På Ölands södra udde kunde familjen vara

med, och de bodde i en husvagn nära radarstationen. På hemvägen reste vi till Göteborg och hälsade på fastrarna och därefter for vi genom Norge hem igen.

För att fullfölja utvecklingen så blev jag kommenderad att tjänstgöra vid marinstaben under tre år 1980 till 1983. Det blev ytterligare tillfälliga kommenderingar dit under två år. På marinstaben arbetade jag med marinens nya krigsorganisationssystem och var med och utvecklade det från början. Tänk att få vara med från början och påverka och inte få ett färdigt system, som inte fungerar i praktiken.

De tre sista åren före pension var jag chef för mobiliseringsavdelningen och då arbetade jag mycket med militärområdena i Östersund och Boden samt med marinstaben. Då hade jag nytta av att jag varit med och utvecklat krigsorganisationssystemet som nu kunde användas för att skriva förbandens mobiliseringsplaner.

Efter min pensionering efter 40 år, jag gick ett och ett halvt år i förväg, visste jag inte riktigt vad jag skulle göra. Henny arbetade fortfarande. Men det stämmer det som sägs att pensionärer har så mycket att göra. Är man bara intresserad finns det alltid erbjudanden. Jag hade inte trott det, men det kändes faktiskt ganska bra ett pensioneras, eftersom arbetssituationen blivit så förändrad, med alla nerdragningar och besparingar som blev en negativ trend.

SLS, Svenska Livräddningssällskapet, startade på KA 5 1951 och sedan dess har många på regementet arbetat där. Jag fick ett erbjudande att ta över arbetet som länskonsulent och sekreterare 1992 och har varit det tills dags datum. Arbetet har gett många kontakter med myndigheter, som arbetar med säkerhet vid vatten och på isar enligt den nya lagen om skydd mot olyckor. Vidare genomför vi övningar i isvaklivräddning och livräddningsdagar med polis, räddningstjänst och ambulans. Under 4 år var jag ledamot i livräddningssällskapets säkerhetskommitté i Stockholm.

Samtidigt skulle kretshemvärnschefen i Härnösand sluta, och även där fick jag erbjudande att ta över. Under 5 år, där hemvärnet utvecklades till en modernare organisation med mer samhällsinriktade skyddsobjekt, var jag kretshemvärnschef. Det var ett stimulerande arbete med kontakter med försvarsområdets och kommunens beredskapshandläggare och vi genomförde en del gemensamma övningar. Det var stora omvälvningar eftersom försvaret lade ner försvarsobjekt och det blev färre skyddsobjekt för hemvärnet.

Hjärt- och Lungsjukas förening i Härnösand behövde en ny ordförande och sekreterare, vilket resulterade i att både Henny och jag tillfrågades. Som en följd av detta var jag även medlem i Länsföreningen, där jag också blev ordförande. Under 10 år fullföljde vi uppdraget, men sedan blev det för mycket, eftersom barnbarnen började växa upp och tiden måste räcka till för familjen. Föreningen samlade under åren flera hundratusen kronor till hjärt-lungforskningen i Umeå, samt bidrog till att spirometrar inköptes till vårdcentraler i Härnösand.

Vårt intresse för dans som motion har hållit i sig i alla år. Förutom motionsdans började vi dansa squaredance under den period jag arbetade i Stockholm. 1985 bildade vi en klubb i Härnösand, som håller på fortfarande. Under sex års tid reste vi till Öland för att under en vecka dansa squaredance. Vi for också runt och dansade i Göteborg, Falun, Karlskrona, Malmö (2 gånger) med flera städer runt om i Sverige. Vi hade husvagn i över 30 år så boendet var alltid ordnat.

Under 6 somrar var vi på Öland och dansade under en vecka och bodde i husvagn på Bödabaden med den fantastiska stranden bara 100 meter bort.

Det stora intresset är nog ändå skog och mark, där vi plockar svamp och bär, både åt oss själva och tillsammans med släkt och vänner. Eftersom vi plockar många sorter är säsongen lång och vi plockar från maj till långt in november. För att få plats med all svamp torkar vi den på den inglasade altanen.

En stor händelse i Hennys och mitt liv var när vi lyckades samla alla barn och barnbarn på vårt guldbröllop. Vi hyrde in oss på Körningsgården och hade en fantastisk helg med upplevelser i Nordingrå. Vi var uppe i Slottdalsskrevan och besökte Rotsidan. Underbara dagar med sol och värme. Vi hann också fira midsommar i Nordingrå där även Göran och Birgitta överraskande dök upp med den nya valpen.

Det har varit roligt att skriva den här levnadsberättelsen. Tiden före 1950 beskrivs i den gemensamma berättelsen och det är mycket som poppat upp som jag inte tänkt på tidigare, och mycket är kanske inte heller tidsmässigt helt riktigt, men allt har hänt som det är skrivet.

Den blivande svamphunden med Annika och Ulf

Svart trumpetsvamp på tork

Vår nosblisa (andningshål) och växthus

Görans berättelse

De medicinska studierna i Uppsala var ingen sinekur men varvades när tillfälle gavs med ett trevligt studentliv. På min kurs gick en rar flicka från Haparanda, Birgitta Snell, som jag höll ihop med och 1962 gifte vi oss. Bröllopsresan gick till norra Italien och Rivieran i vår första bil, en begagnad SAAB.

Birgitta och jag i Haparanda.

Vi hade gjort våra assistenttjänstgöringar i Boden och återvände dit efter studierna. Härifrån flyttade vi till Luleå där jag arbetade på kvinnokliniken och bl a opererade framfall och förlöste mödrar med kejsarsnitt. Det var på den tiden då förlossningstängerna började ersättas av sugklockan. Den kunde temporärt deformera barnets kalott och jag minns hur jag lyckades vanställa huvudet på ett barn tillhörigt en god vän till Birgitta. Då blev jag litet osäker på hur det skulle gå, men huvudet blev proportionerligt och vackert och dess ägare klarade sig lysande i skolan.

När förordnandet gick ut började jag på röntgenavdelningen. Birgitta arbetade i Luleå på den geriatriska avdelningen. Annika föddes 1962 och Jonas 1963 i Boden, Helena 1967 i Luleå. Vi hade ett stort umgänge med andra läkarfamiljer och var ofta i Haparanda hos Birgittas föräldrar och sommarstugan på ön Hanhinkari.

1970 flyttade familjen till Umeå där vi avsåg att få ett års universitetsklinikutbildning. Vi blev kvar till pensionen. Birgitta utbildade sig till kardiolog men blev senare tillfrågad om hon ville börja på onkologen, där man behövde en internmedicinares kunskaper. Hon ”onkologiserades” där allt mer och blev en fullfjädrad cancerläkare med leukemier och fr.a. lymfom som specialitet. Hon blev mycket uppskattad i den stora norrländska regionen.

Jag arbetade på röntgenavdelningen, där jag allt mer ägnade mig åt invasiv radiologi, d v s undersökningar och behandlingar med kateterburen teknik. Det kom mer och mer att handla om undersökning och behandling av hjärtsjukdomar och samarbetet med kardiologer och fysiologer var tätare än med röntgenologerna. Småningom lämnade jag och en yngre kollega röntgenavdelningen och kom att ingå i Hjärtcentrum som också omfattade hjärtkirurgi, kardiologi och fysiologi. Det var ett lyckokast. Jag fick betydligt mer resurser för den egna verksamheten och arbetsmiljön förbättrades enormt när jag fick arbeta med andra regionala pionjärer och entusiaster inom ett gemensamt intresseområde.

Jag hade förmånen att få införa PTI-metoden i Umeå och bygga upp ett modernt och effektivt laboratorium för dessa behandlingar av förträngda kransartärer med ballongkateter. Umeå, i den gles-

befolkade, fattiga norrlandsregionen, var aldrig först i landet med nya metoder, men vi valde de rätta och bestående metoderna och var t.ex. ledande när det gäller stentning av de vidgade förträngningarna. Stentning innebar att man med metallnät stagade upp de vidgade förträngningarna i hjärtats kransartärer, något som betydligt förbättrade långtidsprognosen och minskade den akuta komplikationsfrekvensen. Vi var först i landet med att använda metoden vid akuta hjärtinfarkter och kunde därmed ofta begränsa skadorna i hjärtmuskeln. Vi undvek satsning på laserbehandling och andra mycket kostsamma och farliga metoder som nu är nedlagda. Utvecklingen inom området var snabb och ny kunskap inhämtades under många kongress– och studieresor världen över.

Många vetenskapliga uppsatser, där mitt deltagande var en del, producerades på kliniken. Få radiologer torde i sitt arbete ha utfört så många koronarangiografier och PTI-ingrepp som jag och utsatts för så stor dos av joniserande strålning men ännu 2011 har inga negativa effekter visat sig.

”Tja! Ingen rekordskörd precis”!

En annan insats som jag är litet stolt över är den lärobok i radiologisk diagnostik som jag skrev och senare utvidgade till att omfatta fler författare bland avdelningens kollegor. Den blev i många år använd i Norden av medicinstudenter och sköterskor.

Under några år deltog jag i tidningsdebatter om missförhållanden inom sjukvården och på annat håll, där inläggen utgjordes av satiriska sonetter eller limerickar. Det var ett bra sätt att framföra sina åsikter utan att behöva räkna med något svar. Samma metod användes senare mot Botniabanans propagandister och Umeås måttligt begåvade kommunalråd. I övrigt har ”lyriken” omfattat hyllningsdikter vid disputationer, födelsedagar osv. Exempel på av tidningen refuserade skaldestycken ses nedan.

Birgitta och jag har haft ett rikt liv. Det är inte alla förunnat att trivas så bra i arbetet och vi har inte haft några fritidsproblem. Birgitta som är mycket kreativ har prövat det mesta i handarbetsväg och har bland de grönaste fingrar man kan se. Själv har jag ägnat en stor del av fritiden åt snickrande på egna och barnens hus och med åren skaffat en icke oansenlig arsenal av redskap för detta. Det stora antalet vedeldade kaminer har krävt tid för fällande, kapande och klyvande av ved.

Man är inte rik för det man äger mycken ved, men stor fattigdom är att vara utan

På den tiden då timmer flottades i älven kom veden snällt till stugans strand men senare kunde det bli mer krisartat. Det löste sig dock alltid på något sätt så motion i den form som ses på bilden får jag än idag.

Ved skall vara gratis men en hälseneruptur och ett till hälften kapat finger är vad jag fått betala för de många tiotal kubikmeter ved jag under åren hanterat.

Skog och mark har också beskattats på svamp och bär. Ofta har vi gjort turer till Härnösand, dit vi kallats sedan Lars och Henny varit ute och spanat och funnit tidpunkten vara den rätta för insamling av gul trumpetsvamp eller vanliga gula kantareller.

Efter pensionen har Birgitta och jag under många år deltagit i läxläsningshjälp för invandrarbarn på högstadiet och gymnasiet i Rädda Barnens regi. Förutom att det upplevts som mycket meningsfullt har vi själva fått en bättre allmänbildning genom denna sentida repetition av skolårens kunskap.

För övrigt har pensionstiden dominerats av umgänget med barnbarnen som ju alla bor i Umeå och körande och hämtande av dessa till och från de mest skiftande aktiviteter. Mycket tid krävs också av den nyligen inskaffade hunden Muskot, en krydda i vår tillvaro.

Birgitta och jag på kongressresa i Genève

Husse och Musse

Etymologi är ett av mina stora intressen även om mina egna kunskaper om ordens härledning är mycket begränsade. Det kan ge en viss tillfredsställelse att t.ex få reda på att blomman Lövkoja inte har ett dugg med löv eller koja att göra, men när man får veta att den tidigare hette Levkoja och man förstår sambandet med dess grekiska ursprung Leukoion, som betyder vit viol, är lyckan fullständig. Det har ingen stor betydelse för mänskligheten, tvärt om, men är ett intellektuellt tidsfördriv i stil med korsordslösning.

Avslutningsvis några visdomsord om tidens flykt av Voltaire:

Varje människa formas av sitt eget århundrade, få kan höja sig över sin tids seder.

Mamma, jag och Helena med sonen Nils som bröllopsgäster vid Jonas och Pias bröllop 1999.

En onykter landstingsledamot (VP) och sentida själsfrände till Voltaire har i sin kamp mot kyrkan tagit elden till hjälp, men den tog sig dåligt. Voltaires verbala polemik under mottot:" Krossa den skändliga" hade nog varit att föredra.

Ecrasez l´infâme

En del får visst en kick och andlig styrka
av välta stenar på en nekropol,
av obekväma böcker på ett bål
och Röde Hanens framfart i en kyrka.

Man kan på fler poliser gärna yrka,
men torde ändå inte nå sitt mål
bland dem som fordom hört till Komsomol
och Josef Stalin mer än Herren dyrka.

Nu tog sig inte elden, med effekten
att allt kan återställas för kollekten,
men redan tanken är ju synd och skam.

Fast elden vore säkert inte släkt än
om mannen blåst en stund, för andedräkten var
eldfängd nog att bränna Nôtre Dame.

En kuppartad nazistföreläsning genomfördes vid universitetet av två ungdomar, Dan Berner och Carolina Matti till rektor Franckes förtvivlan.

Den Da´n, Den Sorgen
eller Carpe Diem! (Grip Da´n!)

Den knipa dom Francke försatt i
den bryr dom sig knappast ett skvatt i,
kärleksparet, vars plan
länge fängslade sta´n,
fast nu fängslas visst Dan!
Natti, Matti!

Per Olofs berättelse

De medicinska studierna började vårterminen 1959. Första året bodde jag hos doktorinnan Samuelsson, där också Göran bott något år tidigare. Hon var en äldre änka som hade flera hyresgäster och god tolerans och förståelse för studentlivets frestelser men var försiktig. Hyran höjdes från 100 till 105 kr/mån då jag köpte en radio, på grund av antagen ökad elförbrukning. Hennes lägenhet låg överst i huset i korsningen Drottninggatan-Trädgårdsgatan ovanför Gunnars konditori och granne med tre biografer och nära nationerna. Jag tillhörde Norrlands nation och prövade de flesta av studentlivets attraktioner i högt tempo.

Till Norrlandsgårdarna flyttade jag 1960 och ett nybyggt hus på Studentvägen 22, där jag delade dubblett med en kurskamrat. Tores fritidsintressen gjorde dock att han ofta var på annat håll och de medicinska kemistudierna bedrevs alltmer tillsammans med kurskamraten Karin Ocklind på Studentvägen 24. Tycke uppstod och vi förlovade oss 1961. På Norrlandsgårdarna bodde också Göran och Birgitta och Karins bror Lennart. Fritiden tillbringades mest med dem och med kurskamrater men i lugnare tempo jämfört med första året. Karin och jag gifte oss 1963 i Mörsils kyrka. Pappa och mamma var inte med pga. pappas sjukdom, de representerades av faster Gunborg och Birgit. Bröllopsresan var inte lång. Den ägde rum dagen efter och gick runt Kallsjön i bil tillsammans med fastrarna!!

På somrarna arbetade vi för att förbättra ekonomin. Varken Karin eller jag kunde få studielån då föräldrarna enligt tidens regelverk hade för hög inkomst. Vi vikarierade som biträden och sköterskor första åren, bl a på Sidsjöns sjukhus och på röntgenavdelningen i Piteå men därefter kunde man få läkarvikariat och jag arbetade två somrar som röntgenläkare i Sundsvall. Eva föddes 25 mars 1965, i slutet av pediatrikkursen, och Karin tenterade framgångsrikt 2 april och åkte sedan hem från BB, en fin födelsedagspresent till mig.

Mot slutet av utbildningen ingick att göra assistenttjänstgöringar i kirurgi och medicin och i valfritt ämne, för min del i gynekologi och för Karin på infektionsklinik. Karin och jag gjorde våra tjänstgöringar på Östersunds lasarett där vi trivdes väldigt bra och lärde oss mycket. Vi tänkte återvända till mellannorrland när vi blivit legitimerade, efter tentan i medicin för den legendariske och fruktade Ask Upmark 1966. Då hade emellertid jag erbjudande att börja som underläkare på neurologiska kliniken och Karin på lungkliniken vid Akademiska sjukhuset och vi stannade i Uppsala, för min del i 39 år på sjukhuset. Erbjudandet till Karin om fast tjänst var extra förmånligt och ekonomiskt eftersom hon då var gravid på nytt och Stina föddes samma år i november 1966.

Vårt liv var välordnat och borgerligt. Vi köpte stort hus på Malma Ringväg 1966 och sommarstugan i Brunnby, Björklinge 1969, samma år som Lisa föddes. Umgänget med grannarna i det nybyggda området var stort och särskilt med de tre övriga familjer som bodde i samma lilla gränd 64-66 A och B och som hade barn i samma åldrar. Bland annat ordnade vi regelbundet grändmiddagar där vi herrar lagade maten. Särskilt flitigt umgicks vi med familjen Kerstin och John Gustavsson. Flera år semestrade vi på deras sommarställe på Öland. På semestrarna reste vi mycket, både i Sverige och då mest till Jämtland och Karins släkt, och utomlands med både flyg och i bil. Några år sysslade vi med flyg-

ning med varmluftsballong, medtagna av konstnären Eric Ståhl, som vi träffade som patient till Karin. Vi gjorde också många fjällvandringar i både jämtlands- och lapplandsfjällen.

Karin och Stina i fjällen

När döttrarna var små hade vi under ett 10-tal år barnflickor/hembiträden för att kunna arbeta heltid som läkare bägge två. Deras förmåga skiftade, liksom anställningstiderna. Den kortaste varade 2 veckor, den längsta c:a 5 år. Kami Barbara, av indiskt ursprung och med några av 13 syskon i Sverige, kom vid 14 års ålder direkt från Uganda när Stina var ett halvt år och stannade ett par år. En bror, Kuldip, kom något år senare och bodde också i några år hos oss. Under 10 år hade vi en Airedaleterrier, Sicken II, som mycket liknade min barndoms hund; väldigt glad, intelligent, stark och envis. Under flera år red hela familjen och vi köpte då två hästar. Särskilt Cream Pot blev favorit och var duktig i både hoppning och dressyr.

Under mina 20 första år på neurologiska kliniken arbetade jag heltid som kliniker, forskare och lärare. Jag disputerade 1976 med en avhandling som rörde hjärnans (hypothalamus) reglering via hypofysen av binjurebarken och störningar av denna vid vissa sjukdomar. Följande år blev jag docent. En rolig upplevelse var att 1980 vid ett internationellt och välbesökt migränmöte i London få berätta om forskningsresultat som visar att vädret har betydelse för uppkomsten av migränanfall, en forskning som dock uppmärksammades kanske mest i veckotidningsvärlden.

Överläkare PER OLOF ÖSTERMAN i Uppsala är Sveriges förste forskare som sysslar med väder-sjukdomar

Visst blir många kvinnor sjuka av dåligt väder

AV SUSANNA HAUFFMAN. FOTO: JEPPE WIKSTRÖM

Någon gång har du säkert sagt: Vad jag känner mig trött och hängig i dag – det måste bero på vädret . . .
Och det kan faktiskt förhålla sig just så. Man anser i alla fall doktor P O Österman vid Akademiska sjukhuset i Uppsala som undersökt sambandet väder–sjukdom.
Och kvinnor är mycket känsligare för det här än män!

I Damernas Värld 1981

I.ö övergick med tiden min huvudsakliga forskning från neuroendokrinologi och huvudvärk till sjukdomar orsakades av autoimmuna angrepp på nerver och muskler och främst myastenia gravis och akut nervinflammation (Guillain-Barré syndromet). Fram till dess jag slutade var jag klinikens huvudansvarige för myastenivården och skrev tillsammans med en medförfattare ett kapitel om neuromuskulära sjukdomar i första svenska läroboken i Neurologi 1989. Jag var också ordförande en period i Svenska Neurologföreningen och generalsekreterare i Nordisk Neurologisk Förening och som sådan var jag huvudansvarig för den nordiska kongressen i Uppsala 1986. Den blev en stor succé med underbart försommarväder och stor anslutning. Sammanlagt hade jag 1986 ett hundratal publikationer. Min karriär ändrade då inriktning och jag blev till 80 % sjukvårdsadministratör, men behöll en mottagningseftermiddag i veckan på neurologkliniken till 2005.

I 3 år arbetade jag som bitr. chefläkare och i 6 som chefläkare på Akademiska sjukhuset. Jag deltog då i sjukhusets ledning och i förhandlingar med externa parter, som landstingen i sjukvårdsregionen. Jag engagerade mig också i förbättring av sjukhusets kvalitetsarbete och odlade förbindelserna med Socialstyrelsen.

Ambulans-helikopter på PR-resa till Torsby

TORSBY (VF)
– Om man hugger ner li- tråd och flyttar belys- ingen, då går det att lan- här. Det konstaterar ngt Gerdin från Akade- iska sjukhusets ambu- shelikopter, när han dar vid Torsby sjuk-

Klockan 14.10 på tisdagen lle den flygande intensiv- henheten landa väster om huset, vid den lilla rondel- där varubilarna åker in. efter att ha cirkulerat nå- varv över denna plats fly- helikoptern ivåg och lan- på en grässyta några hund- eter därifrån istället. Det såg lite trångt ut, vi var ia för belysningsstolpen på, säger chefläkare do- P O Osterman, som är kansvarig för den nya alshelikoptern.

Säker landning

Efter att piloterna närmare inspekterat platsen till fots, och bland annat flyttat undan en del lösa attiraljer på sjukhu- sets lasthbryggor, så kunde de med säkerhet genomföra en landning.

Ambulanshelikopten är helt ny och invigdes den 1 oktober. Under ett par veckor åker man nu runt till olika akutsjukhus i Mellansverige för att visa upp sig och berätta om verksamhe- ten samtidigt som de rekogno- serar landningsplatserna.

Helikoptern är knuten till Akademiska sjukhuset i Upp- sala som därmed blir Sveriges

Hugg ner några träd och flytta belysningen så går det bra att landa vid sjukhuset i Torsby tycker man från Akademiska sjukhus- ambulanshelikopter.

Värmlands Folkblad 6/10-93

1993 var jag en av de tre initiativtagarna och projektledare för start av sjukhusets verksamhet med intensivvårdshelikopter. Jag ägnade stor energi och arbetsinsats för att få igång verksamheten så snabbt som möjligt och drog på mig en giftstruma på köpet. Vi fick landstingsstyrelsens godkännande i slutet av april och i oktober startade vi med en jourlinje med 10 narkosläkare och 10 anestesisjuksköterskor. Entreprenörer var Ostermans Helikopter och Ostermans Aero och det väckte förstås frågor om jäv eller möjlig nepotism från chefläkaren. Som framgår av vår bakgrund måste man dock gå tillbaka till Christopher Diedrich (II), född 1686 för att finna en gemensam nämnare. Jag tog också initiativ till ett traumacentrum vid sjukhuset men det blev inte lika framgångsrikt och långlivat som helikopterverksamheten.

Efter chefläkartiden blev jag chef på neurocentrum, till vilket hörde neurokirurgi, neurologi, neurofysiologi, rehabiliteringsmedicin, sjukgymnastikavdelningen, arbetsterapiavdelningen och från 1999 även ögonklinken. De 7,5 år jag var chef där var bland de roligaste under min administrativa karriär. Vi utvecklade att partnerskapskoncept som gillades av remittenterna i sjukvårdsregionen och neurocentrums upptagningsområde, omsättning och intäkter från utomlänsvård ökade starkt. Som nya kunder fick vi Åland, Sörmland, delar av Örebro och Värmlands län.

Vår framgång kunde hela sjukhuset dra fördel av i avtalsförhandlingarna de följande 10 åren. År 2002 blev jag sjukhusdirektörens senior advisor med huvuduppdrag att utveckla samverkan med våra utomlänskunder och säkra nya sjukvårdsavtal. Våren 2005 blev jag förordnad som landstingsdirektör t o m 2006, då jag gick i pension. Det var en spännande tid med mycket arbete och många sammanträden och som gav en intressant inblick i politikernas villkor och sätt att arbeta. Närmaste åren efter min pension hade jag en del konsultuppdrag i sjukvårdsregionen.

Under min chefläkartid gick jag och Karin 1989 skilda vägar, en väldigt jobbig process för oss bägge. Jag flyttade samman med Marie Hallqvist som arbetade som ekonom på staben och vi gifte oss 1994. Då hade redan Erik fötts 1991 och Gustaf 1993.

Vi bodde första tiden i lägenhet på Hamnesplanaden, vid samma gård som Kungsängsliljan med farmor och i samma hus som Maries mamma. 1994 flyttade vi dock till hus på Oxelgatan i Fålhagen med närhet till dagis och skolor. Där bodde vi ända till 2010, då hela familjen flyttade till en stor central lägenhet vid Bäverns gränd med strålande utsikt över staden och slottet.

Vi ärvde med Maries syskon ett sommarhus på Söderön vid Östhammar men sålde det inom ett par år. Istället har vi använt våra semestrar till resor. Vi har gjort flera långresor med bil i Europa och så gott som varje år besökt länder vid Medelhavet. Familjen har också gjort gemensamma långresor till Australien, Sydafrika och USA. I flera år spelade Marie och jag tennis tillsammans, något som var

väldigt roligt och där vi bägge gav järnet. Tyvärr blev artrosbesvär i höft och knä ett hinder för några år sedan, liksom för golfen som jag och familjen spelade några år utan att bli riktigt bitna.

I Sydafrika 2007

Jag är rotarian sedan 10 år. När jag slutade som landstingsdirektör kände jag att jag behövde något att bita i och efter ett besök tillsammans med tandläkaren Sten Kvarfordh i Mutomo, Kenya år 2007, engagerade jag mig och min Rotaryklubb i hjälpprojekt där. Området är väldigt fattigt och lider stor brist på vatten. Det har varit en glädjande utveckling av projekten med ökade intäkter från Rotaryklubbar och enskilda donatorer och med resor till Mutomo för kontroll och planering två gånger per år. Arbetet är helt ideellt och t o m resorna sker på egen bekostnad. Nu har vi bildat en ideell förening, Mutomo Projektet, www.mutomo.se.

Vid en grundskola i Mutomo

Sista åren har jag även engagerat mig i Uppsala Senioruniversitet där jag dels ansvarar för en föreläsningsserie per termin inom området medicin och hälsa, dels deltar i flera spännande föreläsningsserier. Det roligaste har dock varit deltagandet i senioruniversitetets körsång. För mig, som aldrig har sjungit i kör, en stor utmaning att sjunga bas och tenorstämmor, men väldigt stimulerande.

När jag ser tillbaka på mina 72 år känner jag mig tacksam, priviligierad och väldigt nöjd. Jag är tacksam för den bakgrund jag har där tidigare generationer bidragit till en bra start och uppväxtmiljö, så som vi beskriver i denna släktkrönika. Jag har varit priviligierad som fått förmånen att uppleva kärlek och omtanke, att få en bra utbildning, forskningsmöjlighet, ha bra ställt ekonomiskt och med intressanta och varierande uppgifter i arbetslivet. Jag är väldigt nöjd och lycklig över mina fem välartade och framgångsrika barn och där jag fått privilegiet att leva under många år med hemmavarande barn. Eva, Stina och Lisa lämnade boet för mer än 20 år sedan och har redan egna familjer med sammanlagt 7 mysiga barn. När detta skrivs har Erik just flyttat till studentrum; han har gjort färdigt sitt första år på läkarlinjen i Uppsala och Gustaf går nu ut andra årskursen i gymnasiet.

Med åldern får man räkna med att krämpor dyker upp, som exempelvis mina artrosbesvär, men jag har haft förmånen att slippa allvarliga sjukdomar hittills. Med andra ord känns det som jag dragit många vinstlotter i livets tombola

SÅ ÄR DET DAGS FÖR NÄSTA GENERATION ATT FORTSÄTTA BERÄTTELSEN FÖR SIN BARN OCH BARNBARN

Magnus Huss kända varningsord om dryckenskap

På grund af Kungl. Majts genom Nåd. Bref den 10 febr. 1888 meddelade förståndigande skola dessa »Varningsord» anslås å sådant ställe i allmänna läroverkens och folkskolornas lärosalar, att de må varda för skolungdomen tillgängliga.

VARNINGSORD

mot brännvinsbruk och dryckenskap,

af f. d. Generaldirektören MAGNUS HUSS

den 22 Oktober 1887 ingifna till Kungl. Kommissionen för nykterhetsskrifters utgifning och spridning.

Det står skrifvet — 1 Kor. 6: 9—10 — att drinkare icke skola ärfva Guds rike.
Af denna hemska dom i Guds ord följer, att det måste vara hvarje kristens oafvisliga plikt att motarbeta dryckenskapslasten och varna för roten till denna last, bruk af berusande drycker.

Brännvin och andra berusande drycker äro människosläktets farligaste fiender.

1. Rus förnedrar människan till oskäligt djur; den rusige är mer eller mindre beröfvad förstånd och besinning; begår under ruset brottsliga och afskyvärda handlingar, såsom mord, dråp, rån, mordbrand, stöld m. m. — Af större eller mindre lagöfverträdelser, som vid domstolar afdömas, hafva de flesta blifvit begångna under rusigt tillstånd eller under intlytelse af rusdrycken; ruset mildrar ej straffet.
2. Inom samtliga samhällsklasser drabbas ingen så ofta af ett våldsamt dödssätt som drinkaren. Under rusigt tillstånd är död genom slagsmål, drunkning, kullkörning, förfrysning m. m. ofta förekommande, död inträffar ej sällan under och till följd af själfva ruset; af självmördare tillhöra flertalet drinkareklassen; hvarförutom tillfälliga sjukdomar och skador, hvilka för den afhållsamme merendels aflöpa lyckligt, för den på rusgifvande drycker begifne ofta taga dödlig utgång.
3. Förr eller senare försvagas drinkarens kroppsliga hälsa och hans arbetsförmåga minskas; ju oftare ruset förnyas, desto tidigare uppträda sådana tecken som tillhöra förgiftningstillstånd, såsom allmän svaghet, darrning, lamhet, fallandesot m. fl., alla ledande till för tidig död.
4. Under fortsatt dryckenskapslif blifva själens förmögenheter allt slöare; lust för arbete och sysselsättning aftager, tankekraften blir slapp, likaså viljan; till sist är drinkaren äfven utom rustillståndet oförmögen att bestämma sig själf, han blir ofta ett viljelöst redskap för sin omgifning.
5. Förståndet rubbas; sinnessjukdom uppträder, dels som fyllerigalenskap — en fasaväckande yrsel, hvarunder drinkaren tycker sig vara omgifven af och sällskapa med afgrundens väsen — dels under andra former af förståndsrubbning, hvilka merendels tvinga till inspärrning på dårhus.
6. Ganska tidigt blir drinkaren under sin bana som sådan likgiltig för religion och gudsfruktan; sedermera ej sällan föraktare och hädare, samt till sist mången gång förnekare af Gud och odödlighet: den fasaväckande följden häraf är uttryckt i ofvan angifna dom ur den Heliga Skrift.
7. Dryckenskap leder till fattigdom och elände; arbetsförtjänsten lägges på krogdisken; maka och barn få svälta, frysa, gå höljda i trasor; slutet blir vanligen fattighuset, tiggarstafven; drinkaren själf hemfaller åt allmänt förakt.
8. Vare sig mannen eller hustrun är slaf under rusbegäret, begrafves snart den husliga lyckan; den äktenskapliga kärleken förbleknar, förkväfves, dödas; i dess ställe träda kif, tvedräkt, hat, våldsamma uppträden; för den nyktre blir hemmet ett pinorum, som alstrar vämjelse och förtviflan.
9. Uti det hem, där dryckenskap är daglig gäst, försummas som regel barnens uppfostran; de uppväxa med endast fördärfliga och fördärfvande exempel för ögonen; förledas lätt att redan i unga år inträda på brottets bana; blifva förr eller senare samhällets olycksbarn; härförutan få de anlag för sjukdomar såsom skrofler, lungsot, engelska sjukan m. fl. samt blifva merendels svagt utrustade med själsförmögenheter; det bedröfligaste är, att de måhända erhålla i arf från fader eller moder fallenhet för dryckenskapen, ett arf, hvars följder tidigt befordras af exemplen i hemmet.

Ynglingar! Barn! I hafven nu blifvit upplysta om dessa hemska följder af berusande dryckers bruk och missbruk; I kunnen vara förvissade om att de ej äro öfverdrifna, utan alla grundade på sanning och verklighet. Flyn därför såsom en fiende så för kropp som för själ den förledande frestaren, under hvad namn eller form den än bjudes eder. Framtida olycka och fördärf kunna gömma sig på bottnen af det första glaset.

Aktiebolaget Svenska Nykterhetsförlaget, Stockholm. **Pris 5 öre.**

DOKUMENTATIONSDEL

BAKGRUND – VÅRT URSPRUNG OCH VÅRA ÄLDRE SLÄKTINGAR

Pappa Einars roll vid bildande av släktföreningen Osterman

Inbjudan till föreningens bildande

Einar var en av initiativtagarna till släktföreningen Osterman och undertecknare av inbjudan via ett stencilerat brev till konstituerande möte 3 december, 1949:

”I vårt land finnes en hel del släktföreningar, vilka förutom att vara ett föreningsband mellan äldre och yngre släktmedlemmar till inbördes trevnad och glädje också tjäna syftet att fördjupa släktforskningen, vilket även kunnat lämna värdefulla bidrag till kultur- och personhistorien. För medlemmar av släkten Osterman har ännu ej funnits någon sådan gemensam samlingspunkt. Under de sista åren har dock på flera håll intresse visats för åstadkommande av en ostermansk släktförening och under förberedande förhandlingar mellan för saken intresserade har beslutats att taga initiativet till en sådan förening. En stark impuls fick också tanken på en dylik släktförening genom det utkast till en fullständig släktkrönika, som på ett synnerligen förtjänstfullt sätt utarbetats av släktforskaren Erik Swartz och hans maka Karin, f Osterman.*

I anslutning till ovanstående få undertecknade såsom närmaste initiativtagare kalla Eder, värderade släktmedlem, till ett konstituerande sammanträde å Restaurang Stallmästargården i Stockholm lördagen den 3 december 1949 kl 18.30. I samband med släktmötet intages middag, pris 20 kr (Sandwich, varmrätt, dessert, pilsner eller vatten, rödvin, sherry, kaffe, servisavgift och rockpengar). Någon prisreduktion för dem, som icke önskar vin. Anmälan om deltagande skall ske till undertecknad Justus Osterman, adress S:t Eriksgatan 65, Stockholm, tel 31 3876, senast den 19 innevarande november. Det är givetvis synnerligen betydelsefullt, att redan vid detta första sammanträde anslutningen bland släktmedlemmar blir så stor som möjligt.

Stockholm den 7 november 1949

Oscar Osterman	Einar Osterman
Generallöjtnant, Stockholm	Överläkare, Sundsvall
Justus Osterman	John Osterman
Byrådirektör, Stockholm	Direktör, Stockholm
Rolf Osterman	Thord Osterman
Civilingenjör, Västerås	Kommunalborgmästare, Skänninge

Klädsel: Kavaj

* Bland pappren finns en beskrivning av släkten Osterman, första bladet med tabeller över tidigaste generationerna (skriven efter 1949 eftersom det hänvisas till band av Svenska Släktkalendern 1950). Ingressen lyder:

” Detta är en gammal tysk borgerlig släkt från Westfahlen. Forskningar i Tyskland skulle säkerligen giva en hel del upplysningar om släktens äldre led, ävensom utvisa om, såsom troligt är, släkten nu kvarlever därstädes. Sedan 1680-talet hava släktmedlemmar använt ett borgerligt vapen utvisande en silverne man i borgerlig dräkt, stående på ett grönt treberg, allt i röd sköld; på hjälmen ett påskalamm i silver, förande röd fana med silverkors. Hjälmtäcket i rött och silver.

Redan 1486 omnämns ”Ostermannska” gården i Wiemelhausen, en förort till Bochum i Westfahlen, i ”Schatzbuch der Grafschaft Mark”. Det är en av de äldsta gårdarna i denna trakt och fanns bevarad åtminstone ännu år 1937. Den äldste kände medlemmen av släkten Ostermann är Matthäus (Mattias), som återfinns under tabell 1.

Till Sverige inflyttade släkten med nämnde Matthäus’ sonson Christopher Diedrich, troligen i slutet av 1600-talet. En Osterman omnämns emellertid i Stockholm på Gustaf Vasas tid,. Men om han tillhör här ifrågavarande släkt är okänt.

Källor: Genealogisches Handbuch der Baltischen Ritterschaften (Stackelberg) abg 1929-31; Schulte, Andreas: Graf v Ostermann; Kleif: Bochum. Ein Heimatbuch. Bd 1-4. Bochum 1938; Örnberg: Svenska Ättartal, del 6 (1890); Elgenstierna: Svenska Släktkalendern 1914. 1918, 1930, 1938, 1943, 1950.”

Tal framfört av Einar vid släktmiddagen den 3 december, 1949

Ett av sina radioföredrag under krigsåren kallade Arthur Engberg ”Den har tro för vilken mycket är heligt”. Det är Heidenstams rubrik över dikten Himladrottningens bild i Heda. Fortsättningen utgör en bekännelse, kan man säga, av Arthur Engberg till den osinnliga tillvaro, som han trodde på utan några dogmatiska försök att formulera sin tro och tvinga den in i dogmernas tvångströja. Därför kan man säga en syntes av hans religiositet och hans humanism. Ett avsnitt av detta radioföredrag tycker jag skulle vara lämpligt att citera vid detta tillfälle, då så många medlemmar av en stor släkt med många gemensamma traditioner, men också med så många medlemmar, som ännu inte känner varandra, samlas för att bilda en släktförening, för bevarande av tradition och för att föra dessa traditioner vidare till nya släkter. Det är bara ett litet avsnitt av denna hans apoteos till religiositeten i allmän mening, till andakt, trofasthet och humanism. Men det är inte ett alldeles betydelselöst avsnitt och på Arthur Engbergs oefterhärmliga, poetiska och enkla språk lyder det, i all blygsamhet från min sida, så här:

”Vad allt ligger ej i traditionen? Den är bandet mellan nuet och det förflutna. Den är uppsummerade resultat av tankar, sedvänjor, strävanden och strider. Den innesluter släktledens mer eller mindre trevande, mer eller mindre målmedvetna försök att på andelivets olika områden bringa sina ideal till uttryck. På traditionernas grund bygga vi mer eller mindre allesammans. Den är vår gärnings basis. Den ger stommen åt allt vårt verk. Någon har kallat den stelnad historia. Knappast med rätta. Kalla den hellre och riktigare en levande arvssubstans. En levande historia. Den är liksom ett träd med rötter i det okända. Det skjuter upp genom tidevarven. Men livets safter kommunicera genom hela dess stam, ända ned från rotnätets finaste förgreningar och upp till toppen. Traditionen är vår förutsättning. Men det är också stoffet, virket, varur vi forma nytt genom att omvandla gammalt. I dess avlagringar kunna vi studera oss själva. Det är som om gränsen mellan nu och då bleve glidande. Den försvagas och utplånas. Varje punkt betecknar en brytning mellan gående och kommande. Allt blir genomgångsskede och övergångsskede. Den synes oss understundom likna en väv med oändlig ränning, vari varje generation slår in sin värft. Mönster och färger växla. Men ränningen växlar inte.

Traditionens värld är andaktens värld. Där nalkas det förflutnas gestalter. Där viska röster ur gravarna. Där bo sägnen och minnet. Släkt och familj, bygd och folk träda oss tillmötes. Även de minsta och obetydligaste ting få liksom stämma och talande tunga. Det öppnar sig tillbaka i tiden ett sammanhängande, stort perspektiv. Vi bli led i en utveckling som pågått före oss och kommer att pågå efter oss. Vi integreras i hela släktens liv. Där voro förfädren med. Där voro far och mor. Där gjorde de sin gärning, gladdes, sörjde, stredo och ledo. Där växte själva bygden fram med sina egenheter och särdrag. Där gestaltades sed och rätt. Där fick lagsamhället sin daning, rättsordningen sitt skaplynne. Levnadens stil tuktades till fasthet och karaktär. Ett folk fick sin hållning.

Perspektivet stämmer till vördnad. Det får rymd och vidd. Vad vore vi, om de ej funnits till? Vem mätte deras arbete? Vem talade deras mödor? Vem vägde deras börda? I minnenas ändlösa tempelhall träda de fram med ett ärende till oss. De voro tjänare de liksom vi. De hjälptes åt för att bygga detta rike. Segrar och nederlag omväxlade med varandra. Men de förlorade icke modet. De höllo ut. Och fritt och oberoende kunde landet gå från fäder till söner.

Bryggan mellan oss och livsmakterna, mellan oss och det vi hålla heligt, är sålunda icke ett vetande. Den är icke ett tankens och forskningens verk."

Så långt Arthur Engberg. Det är svårt för den som ej är skald, att fullfölja dessa tankegångar och föra dem vidare, men man kanske kunde försöka överföra hans symboler till ett mera dynamiskt plan. Jag bor (Görans kommentar: överstruket och ersatt med det svårförståeliga "Vi är här" eftersom mötet är i Stockholm; har han använt talet flera gånger, ex för Husska släktföreningen?) i en landsdel, där tre av Sveriges större älvar flyter igenom, och inte så sällan far jag utefter deras vackra stränder. Det har då ibland slagit mig, att den traditionella bilden av en släkt som ett träd, som från många rötter men en enhetlig stam sträcker sig mot himlen i allt flera grenar kanske kunde ställas mot en annan, mindre statisk. En älv har flera källfloder, vi kan knappast följa dem till deras första början mellan fjällen, en liten obetydlig bäck, men så plötsligt är den en älv, en samlad, mäktig och kraftfull enhet. Så förlorar sig en släkts ursprung i det fjärran, anat kanske, men dock långt borta i sagans och myternas tillvaro. Älven är kanske inte så bred och vattenrik till en början, men givmilda och täta sidoflöden befrämjar dess växt. Detta är släktens oupphörliga tillskott av nya gener, nya arvsanlag i ett ständigt förnyat spel mellan taga och giva och flyta samman. Här tillföres släkten främmande, oberäkneliga element på gott och ont, men ständigt i växelverkan med dem som redan funnits. De kanske inte kunna göra sig gällande mot starka, dominanta krafter och älvens-släktens lopp kanske föga påverkas, men det kan också taga sig uttryck i tvära kastningar, genombrytande av oväntade hinder och i dånande forsar. När Gedungsen tystades genom Vild-Hussens handaverkan, fick älven nytt lopp, sedigare och tamare, men ur mänsklig synpunkt nyttigare. Även i släktens historia finnas naturrevolutioner.

Individens utveckling upprepar artens. I varje släktgeneration finns det också något av älvens ystra och oberäkneliga lekfullhet, mannaålderns kraftfulla effektivitet och åldrandets ro före upptagandet i det omätliga, evigt svallande och barmhärtiga havet. Där mötas generationerna, där uppgå de i en större enhet.

Som älvens yta under sitt brådskande lopp mot havet återger landskap av många olika slag, fjälland, skogsbygd och bördig kustslätt, så speglar sig i släktet historiens skiftande öden. I de avgörande ögonblicken kan t.o.m. släktens historia bli släktets – en historiens identifiering i sin egen mänskliga förutsättning. Det var kanske vanligare förr än nu, när individens plats i de stora sammanhangen blivit så kringskuren. Men den historia, som nu är minneskunskap för oss, har dock upplevts som levande, glädjande eller plågsam verklighet för våra fäder.

Christopher Diedrich, f 1638, son av Rhenlandet, dit det svenska inflytandet under storhetstiden sträckte sig, följde säkert en pålitlig ledstjärna, då han sökte sig till landet med "de stora möjligheterna", Karlarnas Sverige. Och det är kanske inte heller någon tillfällighet att han och så många av hans avkomlingar blevo bofasta i Karlskrona, en stödpunkt för rikets ära och makt. Vid sin död 1718 hade han sett Sveriges stormaktsställning slås i grus och spillror. Hans sonsöner, Christopher Diedrich och Justus Christopher, upplevde frihetstidens ohämmade partistrider och fingo kanske genom hemvändande riksdagsmän av borgarståndet höra mustiga berättelser om intriger, där deras avlägsne släkting av ryska grenen hållit i trådarna. Två av den förres söner slutade sina dagar ett år efter att Finland spelades ut som trumfkort i kejsarens uppgörelse i Tilsit. Vi vet inte, vi nu levande, vad de tänkte och kände, då de läste Post- och Inrikestidningarnas skildringar av den store diktatorns segerrad, men de måste ha känt, starkt och partitagande, liksom vi, inför liknande händelser 150 år senare.

Kanske vi känner igen vissa drag hos oss själva hos den myndige, självmedvetne och ganska hänsynslöse rommeleprosten, Johan Christopher, som vid riksdagarna 1810 och 1817 var riksdagsman

för prästståndet. Åtminstone borde ju jag, som en gång lyckades armbåga mig fram till en plats vid de politiska köttgrytorna, göra det. Eller kanske den femte generationen, som också var den Atterbomska romantikens, Geijers och de vaknande folkrörelsernas tid står vårt kynne närmare.

Det utmärkta utkast till släktkrönika, som Swartz samvetsgranna arbete har lagt grunden till, ger inte och kan inte mer än glimtvis ge mer än yttre data om våra förfäder. Vad som dolde sig bakom den stångpiskprydde hovsekreteraren Christopher Diedrichs pudrade fasad, vad hans namne tänkte och tyckte vid Ratan 1809 vet vi inte, men vi skall i kväll ägna dem och alla de otaliga andra som gått före, men som burit samma namn som vi, vår hågkomst.

Släkten Osterman var en borgerlig släkt till sitt ursprung, den har så förblivit, och den står väl samlad nu. Märkliga ting har den måhända inte uträttat, och den är kanske ej märkligare än de flesta andra. Jag har ganska noggrant läst igenom den digra lunta, släktkrönikan utgör, och det har slagit mig, hur få som inte fyllt sin plats i ledet, att döma av vår älskvärde hävdatecknares historiebeskrivning. Att fylla sin plats var man än ställes, ha våra gener medgivit oss. Och kanske något därutöver – en viss framåtanda, kanske resultatet av en mörk kromosom från det svarta Ruhr.

Dikt framförd vid middagen av Einar

1.

Ljuva ostermanska kvinnor,
våra dagars gyllne tröst,
härdens ömma vårdarinnor
än i ålderns sena höst
låt Ert hjärtas starka flöden
skänka glans åt denna fest,
famna släktens mannaöden
i en moders milda gest.

2.

Farmors styva krinoliner
voro stöd för liten hand,
rosensteinska mediciner
lindring gav åt trasig tand.
Och när konglig sekterns kappa
grönskar både in och ut,
mormors stela fingrar lappa
ämbetsmannens grå syrtut.

3.

Nya kjolar, nya seder,
sambarytmens tidevarv
har i släktets unga leder
omgestaltat farmorsarv.
Men vår kvinnas sega tåga,
den finns kvar från Karlars dar,
och vårt hjärtas ömma låga
brinner ännu lika klar.

4.

Därför, låt oss glaset tömma
båd för stärksnibb och nylon,
Vi decemberdimman glömma
och det kalla krigets dån.
När sju släktleds mjuka armar
linda sig omkring vår hals,
dansa vi, men´s världen larmar
minnets röda wienervals.

Die Bauernschaft Wiemelhausen (Bönderna i Wiemelhausen)

Ur Heimatbuch 5, år 1951, utgiven i Bochum

2011 var länken till Heimatbücher:
http://www.bochum.de/C125708500379A31/CurrentBaseLink/W27CLH2Q731BOLDDE

Wiemelhausen ligger i Bochum, Westfalen, se kartan

Nedan följer en fri översättning från tyskan av Göran av relevanta utdrag av artikeln. Därefter följer hela artikeln på tyska.

Bönderna i Wiemelhausen (utdrag)

Dr Otto Hülsebusch

Innanför stadsgränsen är bl a Wiemelhausengatan. Löpande i sydlig riktning, förbinder den stadscentrum med delar av Wiemelhausen och förmedlar vidare trafiken mot Weitmar och Stiepel. En livlig gatutrafik i denna riktning understryker dess betydelse. I sitt förlopp leder Wiemelhauser Strasse, som uppvisar en aktningsvärd längd, genom ett kuperat landskap. Avsmalnande vid Petruskyrkan i Wiemelhausen vid skolan på berget sänker den sig mot viadukten under järnvägssträckan Laer-Dahlhausen, genomskär därvid Wiesentals övre del och stiger sedan upp bortom viadukten i några vindlingar till Wiemelhausens apotek, dess slutpunkt.

Endast ett fåtal torde veta att Wiemelhauser Strasse i övre Wiesendalen leder genom uråldrigt nybyggarlandskap, som man väl inte helt felaktigt kan beteckna som det forntida Wiemelhausens bönders vagga. Förvisso har utvecklingen, som satte in redan för flera årtionden sedan, fr a till följd av uppblomstrande byggande på berget, framkallat stora förändringar i den övre dalen och dess naturliga tillflödesområden. Först skall nämnas bygget av den omnämnda järnvägssträckan omkring år 1870. Ungefär ett årtionde senare följde färdigställandet av bansträckan Bochum – Nord – Weitmar, vilken förenar sig med Laer – Dahlhauserbanan bakom gruvfältet Prinzregent och under dagens Wohlfahrtstrasse korsar Wiesendalen på en mäktig damm. Till utbyggnaden av Wiemelhause-och Wohlfartsgatorna, påfyllnaden av dammen för Königsallén för 16 -17 år sedan ansluter sig den därintill fullbordade bebyggelsen i den närmare och vidare omgivningen, som redan efter sekelskiftet förstärktes. Alla dessa omständigheter har i grunden ändrat landskapsbilden i övre Wiesentalsområdet. Tillväxten av gruvan Prinzregent till en storschaktsanläggning med flera sidoanläggningar bör därvid inte förglömmas. Å andra sidan har också luftkriget lämnat sina spår och utplånat mycket som blivit historiskt. Icke desto mindre saknas inte heller idag ledtrådar som kan försätta oss tillbaka till tiden för wiemelhausenböndernas första tid. År 1519, ett år då Wiemelhausen för första gången, och t o m i den så kallade ”Kommunikantensteuerlise der Pfarrkirche zu Bochum”, kom till synes som bondegemenskap, fanns som ägare till gårdar resp. torp följande förtecknade: Dirik to Wymelhausen, Ostermann, Stratmann, Wytink, Kötting, Hane och Bredensche. Vid en vandring genom det redan mindre omfattande nybyggarområdet skall vi återkomma till dessa namn.

När vi, kommande från Bochum, lämnar spårvagnen strax bortom Petrikyrkan, så kan vi på den vänstra (östliga) sidan av Wiemelhauserstrasse urskilja flera byggnader, som en gång var medelpunkten för bondeverksamhet. Huset mitt emot värdshuset Knappman, som till följd av luftkriget ännu delvis är försett med ett nödtak, var förr bonden Vietings gårdsbyggnad. Bakom denna ligger med flera sidobyggnader godsgården Wiemelhausen, som idag ägs av Gelsenkircher Bergwerks –AB.

Denna beteckning har den sedan endast några årtionden; tidigare tillhörde den bonden Ostermann. Båda gårdarna, vars domäner delvis sträckte ut sig till Brenscheder och Borgholzstrasse och mot staden till Wasserstrasse, kan blicka tillbaka på en fyrahundraårig tillvaro. De finns också förtecknade i grevskapet Marks skattebok redan från år 1486, som förvisso inte känner till någon bondgård Wiemelhausen utan tvärt om innefattade Wiemelhausens gårdar och torp under bondgården Hreni (Rechen). Enligt skatteuppteckningen var Ostermann jämte Wiemelhausen den största av bondgårdarna. Släkten Ostermann räknas också bland de få bönder, som lyckades att, genom alla tidernas svårigheter och växlande öden, bevara sitt oberoende som godsherrar. Vi har också anledning till antagandet att familjen Ostermann, som vid sekelskiftet mellan 16:e och 17:e århundradet frambringade flera präster i Bochum, och från vilken också Heinrich Johann Friedrich Ostermann, den senare greven och vicekanslern Ostermann under Peter den Store i Ryssland, härstammar, går tillbaka till denna urgamla Wiemelhauserbondesläkt. **Namnet som sådant visar på gårdens läge i östliga delen av nybyggaområdet.**

Vieting var mot slutet av 16:e århundradet, som framgår av majsskattelistan år 1598, avgiftspliktig till abbedissan i Essen. Till slutet av trettioåriga kriget var ägaren till denna gård junkern Hans von der Leithe som bodde i själva huset.

Dagens Bochum med området där släktgården låg en gång, upp till höger vid byggnaden för GBAG (Gelsenkircher Bergwerks – AB)

Die Bauernschaft Wiemelhausen

Dr. Otto Hülsebusch

Ein wichtiger Verkehrsweg innerhalb der Stadtgrenzen ist u. a. die Wiemelhauser Straße. In südlicher Richtung verlaufend, verbindet sie die Stadtmitte mit Teilen Wiemelhausens und vermittelt darüber hinaus den Verkehr nach Weitmar und Stiepel. Ein lebhafter Straßenverkehr in dieser Richtung unterstreicht ihre Bedeutung. In ihrem Verlaufe führt die Wiemelhauser Straße, die eine beachtliche Länge aufweist, durch welliges Gelände. Unweit der Petrikirche in Wiemelhausen bei der Schule auf dem Berge senkt sie sich zur Unterführung der Eisenbahnstrecke Laer-Dahlhausen hin, durchschneidet dabei den oberen Teil des Wiesentales und steigt dann hinter der Unterführung in einigen Windungen zur Apotheke Wiemelhausen, ihrem Endpunkt, hinauf.

Nur wenige werden wissen, daß die Wiemelhauser Straße im oberen Wiesentale durch uraltes Siedlungsgelände führt, das man wohl nicht mit Unrecht als die Wiege der ehemaligen Bauernschaft Wiemelhausen bezeichnen kann. Allerdings hat die Entwicklung, die bereits vor vielen Jahrzehnten vornehmlich infolge des aufblühenden Bergbaues einsetzte, im oberen Tale und seinen natürlichen Zuflußgebieten große Änderungen hervorgerufen. Als erstes sei hier genannt der Bau der erwähnten Bahnstrecke um das Jahr 1870. Etwa ein Jahrzehnt später folgte die Fertigstellung der Bahnstrecke Bochum-Nord-Weitmar, die sich mit der Laer-Dahlhauser Bahn hinter der Zeche Prinzregent vereinigt und unterhalb der heutigen Wohlfahrtstraße das Wiesental auf einem mächtigen Damm überquert. Der Ausbau der Wiemelhauser und Wohlfahrtstraße, die Anschüttung des Dammes für die Königsallee vor etwa 16 bis 17 Jahren, die daneben sich vollziehende Besiedlung in der näheren und weiteren Umgebung, die bereits nach der Jahrhundertwende sich verstärkte, schlossen sich an. Alle diese Umstände haben das Landschaftsbild im Bereich des oberen Wiesentales von Grund auf umgestaltet. Das Anwachsen der Zeche Prinzregent zu einer Großschachtanlage mit vielen Nebenanlagen sei dabei nicht vergessen. Andererseits hat auch der Luftkrieg seine Spuren hinterlassen und manches geschichtlich Gewordene ausgelöscht. Nichtsdestoweniger fehlt es aber auch heute noch nicht an Anhaltspunkten, die uns in die Zeit der Anfänge der Bauernschaft Wiemelhausen zurückversetzen können. Im Jahre 1519, einem Jahr, in dem Wiemelhausen erstmalig, und zwar in der sog. Kommunikantensteuerliste der Pfarrkirche zu Bochum, als Bauernschaft erscheint, sind als Besitzer von Höfen bzw. Kotten verzeichnet Dirik to Wymelhusen, Ostermann, Stratmann, Vytink, Kötting, Hane und Bredensche. Bei einer Wanderung durch das bereits näher umschriebene Siedlungsgebiet werden wir auf diese Namen zurückkommen.

Wenn wir, von Bochum kommend, die Straßenbahn unweit der Petrikirche verlassen, so können wir auf der linken (östlichen) Seite der Wiemelhauser Straße mehrere Gebäude ausmachen, die einst Mittelpunkte bäuerlicher Betriebe waren. Das Haus gegenüber der Wirtschaft Knappmann, das in Auswirkung des Luftkrieges noch teilweise mit einem Notdach versehen ist, war ehedem das Hofgebäude des Bauern Vieting. Dahinter liegt mit mehreren Nebengebäuden der Gutshof Wiemelhausen, der sich heute, im Besitze der Gelsenkirchener Bergwerks-AG. befindet. Diese Bezeichnung führt er erst seit einigen Jahrzehnten; früher gehörte er dem Bauern 0stermann. Beide Höfe, deren Ländereien sich ausdehnten z. T. bis zur Brenscheder und Borgholzstraße und nach der Stadt bis zur Wasserstraße, können auf einen vielhundertjährigen Bestand zurückblicken. Auch sind sie schon im Schatzbuch der Grafschaft Mark vom Jahre 1486 verzeichnet, das allerdings eine Bauernschaft Wiemelhausen nicht kennt, vielmehr die Höfe und Kotten Wiemelhausens unter der Bauernschaft Hreni (Rechen) mitumfaßt. Der Veranlagung nach war Ostermann neben Wiemelhausen der größte Hof in der Bauernschaft. Das Geschlecht Ostermann rechnet auch zu denjenigen wenigen Bauern, denen es gelungen ist, über alle Ungunst und Wechselfälle der Zeiten hinweg ihre gutsherrliche Unabhängigkeit zu wahren. Wir haben auch allen Anlaß zu der Annahme, daß die Familie Ostermann, die um die Wende des 16. zum 17. Jahrhundert mehrere Pfarrer in Bochum stellte und aus der auch Heinrich Johann Friedrich Ostermann, der spätere Graf und Vizekanzler Ostermann unter Peter dem Großen in Rußland, hervorgegangen ist, auf dieses uralte Wiemelhauser Bauerngeschlecht zurückgeht. Der Name als solcher weist auf die Lage des Hofes im östlichen Teile des Siedlungsraumes hin. Vieting war gegen Ende des 16. Jahrhunderts, wie aus der Türkensteuerliste 1598 ersichtlich ist, der Äbtissin

zu Essen abgabepflichtig. Zu Ausgang des Dreißigjährigen Krieges war Grundherr dieses Hofes der Junker Hans von der Leithe, der bei ihm im selben Hause wohnte.

Auf der anderen - westlichen - Seite der Wiemelhauser Straße unterhalb der Wirtschaft Knappmann und im nördlichen Winkel mit der dort beginnenden Wiesenstraße lag der alte **Stratmannshof** der in den achtziger Jahren des vorigen Jahrhunderts niederbrannte. Es hat dann in der Folge ein Einliegerhaus (Fachwerk) an dieser Stelle gestanden, das aber durch Bomben vernichtet wurde. Auch zum Stratmannshof, in den um die Mitte des vorigen Jahrhunderts ein Vierhaus aus Grumme einheiratete, gehörten erhebliche Ländereien. Zum Teil lagen sie sogar zu beiden Seiten der heutigen Querenburger Straße. Die Steinbrüche auf der westlichen Seite dieser Straße, zwischen Wasser- und Brenscheder Straße, waren ehedem sein Besitz. Auch das Gelände des Wiemelhauser Friedhofs im Winkel zwischen Wasser- und Wiemelhauser Straße wurde von Stratmann (Vierhaus) erworben. Zuletzt hatte Stratmann den Hof an einem Wortberg verpachtet. Auch dieser Hof wird bereits im Schatzbuch (Straitmann) erwähnt Er führt dabei den Zusatz „tho Wiemelhausen". Möglicherweise weist dieser darauf hin, daß der Stratmannshof ein Abspliß des Wiemelhausen-Hofes ist, der anschließend noch behandelt wird. Der Name Stratmann wird verständlich, wenn man berücksichtigt, daß der alte Hellweg, von dem Darpe in seiner „Geschichte der Stadt Bochum berichtet, vom Hammerthal über Stiepel und Brenschede an Stratmann vorbei nach Bochum führte. Die heutige Wiemelhauser Straße, die in den Südhellweg ausmündet, dürfte seinen Verlauf in etwa wiedergeben. Nicht ausgeschlossen ist, daß der Zusatz „tho Wiemelhausen" den Bauer Stratmann von gleichen Namensträgern in anderen Bauernschaften, z. B. Hamme oder Laer, unterscheiden sollte. Von Interesse dürfte es auch sein, zu wissen, daß das vom Luftkrieg verschonte Einwohnerhaus an der Wiemelhauser Straße bzw. Wiesenstraße, an der Ausweiche Unterführung, ehedem ein Wirtschaftsgebäude des Stratmannshofes war. Nach dem Dreißigjährigen Krieg war Stratmann dem Herrn zu Rade, Nesselrode, abgabepflichtig. Gegen Ausgang des 18. Jahrhunderts lebten Stratmann wie Vieting bereits als Bauern auf freiem Grunde.

Das Wiesental läßt sich in seinem Verlauf nicht ohne weiteres weiter verfolgen, da der kaum 200 m abwärts aufgeschüttete Damm der Königsallee hier ein Halt gebietet; immerhin lohnt sich ein Gang in dieser Richtung am nördlichen Ufer entlang. Von der Wiesenstraße gehen wir hinauf zur Königsallee, gewahren rechter Hand unweit der Haltestelle der Linie 9 ein Anwesen, dem seine bäuerliche Vergangenheit unschwer abzulesen ist, wenn auch jetzt hier ein Gartenbaubetrieb zu Hause ist. Wir haben hier den ehemaligen Leithenhof vor uns, den die Stadt Bochum nach dem ersten Weltkrieg erworben hat. Hier war damals noch ein Waldbestand vorhanden, der aber dem weiteren Ausbau der Königsallee weichen mußte. Der Hof Leithe hat eine größere Vergangenheit, wenn der Name auch erst jüngeren Ursprungs ist. Bei diesem Hofe handelt es sich um jene Stätte, die viele Jahrhunderte hindurch den Namen Wiemelhausen bzw. Wiemelhaus getragen hat, welch letzterer erst zu Beginn des 19. Jahrhunderts als Hofname erlosch. Dieser Hof war ehedem der Mittel- und auch wohl der Ausgangspunkt der Bauernschaft **Wiemelhausen**, der sie ihren Namen gab. Im Laufe der Entwicklung ist dann der Name, nachdem er bereits im 16. Jahrhundert die Bauernschaft Rechen umfaßte, auf die spätere Landgemeinde und endlich bei der Eingemeindung im Jahre 1903 auf den Stadtteil Wiemelhausen übergegangen.

Der alte Wiemelhaus-Hof hatte im Mittelalter den Charakter eines Adelssitzes. Träger des Namens Wiemelhausen haben in dem 13. und 14. Jahrhundert verschiedentlich von sich reden gemacht. Im Jahre 1389 ist bspw. ein Freifrone Huge von Wymelhusen Zeuge bei einer Grundstücksübertragung, die vor dem Bochumer Freigrafen stattfand. Wymelhusen wird auch erwähnt, und zwar im selben Jahr anläßlich der Dortmunder Fehde. Der Hof fiel auch in den Bezirk, der dem Dortmunder Söldnerführer Ritter von Raesfeld zur Plünderung übergeben wurde. Doch schon verhältnismäßig früh muß er seine Wertung als Rittersitz eingebüßt haben. In dem Schatzbuch der Grafschaft Mark vom Jahre 1486 wird er nur noch als Bauernhof geführt, der dem Stift Essen abgabepflichtig war. Immerhin ist er der Veranlagung nach dem Bauern Ostermann noch ebenbürtig. Die Gründe für den Niedergang des Hofes sind nicht bekannt. In Abhängigkeit zur Äbtissin von Essen ist der Wiemelhaus-Hof jahrhundertelang geblieben, wie sich auch aus der Kaminsteuerliste des Amtes Bochum aus dem Jahre 1664 ergibt. Ein Einblick in dieses Verzeichnis ist auch noch aus einem anderen Grunde von Interesse.

Die Höfe der Bauernschaft Wiemelhausen, die in dieser Liste die Bauernschaft Rechen mit einschließt, weisen durchweg je zwei Feuerstätten auf, wovon die zweite einem Leibzüchter zustand. Die meisten Feuerstätten hatte der Hof Wiemelhaus, und zwar entfielen zwei auf den Hof selbst, eine dritte auf das Backhaus und die vierte auf die zum „Wiemelhausens Hof" gehörige Mühle, in der der Leineweber Hermann Schneider hauste. Auch die Zahl der Feuerstätten darf man noch als ein Zeichen der ehemaligen Größe des Hofes Wiemelhausen deuten.

Der Standort der Mühle ist nicht bekannt. Sie muß aber wohl in der Talniederung in nicht allzu großer Entfernung von dem Hofe gelegen haben. Bedenken, daß es hier etwa an Wasser gemangelt haben sollte, sind nicht begründet, zumal wenn man sich vergegenwärtigt, wie groß das Niederschlagsgebiet bis zu der Stelle, wo heute die Königsallee das obere Wiesental durchschneidet, gewesen ist. Einen erheblichen Zufluß wird bspw. das Borgholz, das z. T. bis zur Markstraße hinaufreichte, gebracht haben, von den anderen Randgebieten ganz abgesehen. Hinzu kommt, daß damals bei dem reichlichen Waldbestand das Grundwasser noch allgemein vorhanden war und der Bergbau trotz allem noch in seinen Anfängen steckte. Von Steinen weiß in seiner Westfälischen Geschichte (um 1750) von einer Mühle bei Wiemelhausen nicht mehr zu berichten, obschon er für Einrichtungen dieser Art ein starkes Augenmerk hatte.

Wenn man die Höhe der Kaminsteuer als Maßstab für die Größe und Bedeutung eines Hofes verwenden darf, so bleibt Wiemelhausen nach dem Dreißigjährigen Krieg nunmehr weit hinter Ostermann, selbst hinter Stratmann und **Hackert** zurück. Der Hackertshof, der auf der anderen Seite der Königsallee (im Winkel mit der Wohlfahrtstraße), also dem Leithen- bzw. Wiemelhaus-Hof gegenüberlag, ist ebenfalls dem Luftkrieg zum Opfer gefallen. Übrigens scheint gerade dieser Hof einer Teilung des ehemaligen Wiemelhausen seine Existenz zu verdanken. Erstmalig erscheint der Hackertshof anläßlich einer Kirchenschatzung der Pfarrkirche zu Bochum im Jahre 1547. Er steht in den folgenden Jahrhunderten in Abhängigkeit zu dem Frhr. v. Schell auf Haus Rechen. Zu Ausgang des 18. Jahrhunderts war Bürgermeister Jakobi von Bochum sein Gutsherr.

Auf der südlichen Seite des Wiesentales lagen noch drei weitere Kolonate, die zur Bauernschaft Wiemelhausen gehörten. Bei dem einen handelt es sich um den sog. **Dickamps** Kotten. Das Kottengebäude lag an der Wiemelhauser Straße unweit der Unterführung der bereits eingangs erwähnten Bahnstrecke Laer-Dahlhausen, somit in nächster Nähe von Stratmanns Hof, von dem ihn nur eine Talsohle trennte. Auch dieses Gebäude ist infolge verschiedener Luftangriffe zerstört worden. Es war ehedem ein Bauernhaus, wie es mit seinen schwarzen Pfosten und den weißen Gefachen für die westfälische Landschaft typisch ist, leider aber aus unserer engeren Heimat immer mehr verschwindet. Im Jahre 1917 ging Dickamps Kotten in den Besitz der Zeche über, nachdem das Kottengebäude selbst bereits früher zu Mietzwecken umgebaut war. Die Reste eines Obsthofes erinnern noch an seine frühere Existenz. Im Jahre 1519 wohnte hier ein Kötter namens Hane. Der Joergen Hane der Türkensteuerliste 1542 wird, wenn nicht mit ihm identisch, so doch sein Nachfolger im Besitz des Kottens gewesen sein. 1598 bewirtschaftete Dickamp gen. Have den Kotten. In der Kaminsteuerliste des Jahres 1664 wird für den Kotten nunmehr Dickamp als Pächter angeführt. Sein Gutsherr war damals der „Kurfürstliche Anwalt" Omphall, der gleichzeitig Besitzer des Hauses Steinkuhl war. Im Jahre 1798 war die Familie v. Vaerst, die auch das Haus oberste Steinkuhl besaß, Grundherrin dieses Kottens.

Es sei dann noch der **Köttings**-Hof angeführt, der an der heutigen Wohlfahrtstraße in der Nähe des Überganges der Laer-Dahlhausener Bahn gelegen war. Der Hof wurde beim Ausbau der Zeche Prinzregent zu einer Großanlage nach der Jahrhundertwende in das Betriebsgelände einbezogen. Das Hofgebäude lag etwa an der Stelle, wo sich heute das Kraftwerk befindet. Zu diesem Hof, der im Schatzbuch der Grafschaft Mark noch nicht erwähnt wird, gehörten ebenfalls Ländereien, die sich z. T. bis zur Markstraße Wiemelhausen erstreckten.

Sodann rechnet die Kommunikantensteuerliste 1519 den Hof **Bredensche** zur Bauernschaft Wiemelhausen. In der Türkensteuerliste 1542 wird er Schulte zur Breensche genannt, möglicherweise ist er mit dem Hof des „Schult" des Schatzbuches identisch. Die Lage des Hofes ist nicht bekannt wahrscheinlich hat er im Zuflußgebiet des oberen Wiesentales, wenn auch näher zum Haus Brenschede,

gelegen. Übrigens wird er bei der Kirchenschatzung 1547 und in der Türkensteuerliste 1598 zur Bauernschaft Querenburg gerechnet, zuletzt allerdings als unbewohnt bezeichnet.

Damit wären alle die Höfe und Kotten behandelt, die in der ersten Hälfte des 16. Jahrhunderts im Bereich des oberen Wiesentales vorhanden waren. Mehr oder weniger lehnten sie sich an das Tal selbst an. Ein wichtiger Umstand wird dabei die Tatsache gewesen sein, daß unweit des Hofes Wiemelhausen sich auch eine Mühle befand, wie die Kaminsteuerliste zu erkennen gibt. Schon durch die Benutzung der Mühle wird in einem gewissen Grad ein stärkeres zusammengehörigkeitsgefühl sich entwickelt haben. Die Höfe und Kotten sind in den folgenden Jahrhunderten der Landwirtschaft treu geblieben. Rechts und links des Wiesentales dehnten sich ihre Ländereien aus, häufig von Wald unterbrochen oder umschlossen. Im Laufe der Zeit ist dann eine dichtere Besiedlung erfolgt, die sich zu beiden Seiten des Tales vollzog. Es seien hier die Kotten Bredenbruch, Alten-kamp, Bleckmann und Schmidt erwähnt. Die drei letzteren wurden im Schultheißen Gehölz angelegt. Durch den sich immer mehr entfaltenden Bergbau wurden die landwirtschaftlichen Anwesen immer mehr zurückgedrängt und haben dann meistens schließlich ganz weichen müssen, um Raum für die in den letzten Jahrzehnten durchgeführte Bebauung zu schaffen.

Die Bauernschaft Wiemelhausen in ihren Anfängen interessiert aber auch noch aus einem anderen Grunde. Wir gehen in der Annahme nicht fehl, daß die Angehörigen dieser Bauernschaft schon sehr früh in ihren Sied-lungsraum selbst oder in der Nachbarschaft **Bergbau** betrieben haben. So hören wir aus dem Jahre 1634, daß Ostermann und Stratmann zu Wiemelhausen Kohle gewonnen haben. Damals fiel der Kohlberg zu Wiemelhausen ein, weshalb Stratmann sich bereit fand, trotz der Unsicherheit im Lande eine Karre Kohlen aus der Weitmarer Mark zu holen. Dieckamp gehörte neben Bußmann und Altenkamp zu den Bochumer Kohlenfuhrleuten, die gewerbsmäßig die Kohlen auf ihre Karren verfrachteten und verkauften. Im Jahre 1655 schwebten Streitigkeiten über einen Kohlberg im benachbarten Brenschede zwischen Wennemer von Melschede und dem Vertreter der Brandenburgisch-Preußischen Staatsgewalt, dem Bergvogt von Diest. Hierzu wurde u. a. neben Arndt auf dem Schrepping, 68 Jahre alt, auch Heinrich Kötting 60 Jahre alt, als Zeuge gehört. Beide bekunde-ten, daß sie vor 23-24 Jahren auf dem Kohlberg des Herrn von Brenschede gekohlt hätten. Diese Vernehmung fand am 3. Mai 1655 vor dem Richter Hugenpott in Bochum statt. Am 29. 7. 1659 erteilte der Bergvogt von Diest in der Bochumer Rentei dem Cord von Hallo, nachdem eine Verhandlung in Anwesenheit des Leonhardt Hackerts. Kohlenbergsgewerker zu Wiemelhauss" voraufgegangen war, auf eine Kohlenbank unweit Haß-linghausen bei Schwelm einen Mutungszettel. Zum Abbau der Kohlenberge taten sich häufig mehrere Kohlenbergsgewerken, später. auch Konsorten oder Interessenten genannt, zusammen, wobei in der Regel einer die Führung übernahm und die anderen Mitgewerken waren. Aus diesen Ausführungen ergibt sich, wie auch die Bauern und Kötter der alten Bauernschaft Wiemelhausen zu der Entwicklung des Bergbaues in unserer Heimat schon früh beigetragen haben.

Wie bereits an anderer Stelle erwähnt, ist aus der kleinen Bauernschaft am oberen Wiesental im Laufe der Jahrhunderte die größere Bauernschaft, später die Landgemeinde und schließlich der Stadtteil Wiemelhausen entstanden. Ohne das gewaltige Aufblühen des Bergbaues, besonders in den letzten Jahrzehnten, wäre dies nicht möglich gewesen. Im Zusammenhang hiermit wurde die gegenseitige wirtschaftliche und siedlungsmäßige Ver-flochtenheit zum eigentlichen Stadtkern immer enger. In demselben Umfange sind aber auch viele eindrucksvolle Zeugen einer bäuerlichen Vergangenheit Wiemelhausens, auch des hier in Rede stehende Siedlungsgebiets, insbesondere die Höfe und Kotten wie auch der Waldbestand fortschreitend verschwunden. Der Luftkrieg tat das Seinige hinzu. Aufgabe des Heimatforschers ist es, die Kunde und das Wissen um diese Dinge der Gegenwart und auch den Nachfahren zu erhalten und festzuhalten. Der vorliegende Aufsatz soll ein Versuch sein, zu dem angedeuteten Ziel beizutragen.

Graf Ostermann

(Heinrich Johann Friedrich = Andrej Ivanovitj Osterman)
(1687 in Bochum, verst. 1747 in Beresow)

Ur Heimatbuch 4, år 1938, utgiven i Bochum

2011 var länken till Heimatbücher:
http://www.bochum.de/C125708500379A31/CurrentBaseLink/W27CLH2Q731BOLDDE

Friedrich der Große schreibt einmal: „Unter der Regierung Peters des Großen hatte sich in der Schule der Erfahrung ein Mann herausgebildet, der imstande war, die Last der Staatsgeschäfte unter seinen Nachfolgern zu tragen: Graf Ostermann. Als geschickter Steuermann lenkte er das Staatsschiff mit stets sicherer Hand durch die Stürme der Revolutionen. Er stammte aus der Grafschaft Mark in Westfalen und war von niedriger Herkunft. Aber die Natur teilt die Talente ohne Rücksicht auf den Stammbaum aus. Dieser Minister kannte Rußland wie Berheyn den menschlichen Körper. Er war vorsichtig und kühn, je nach den Umständen, und entsagte den Intriguen am Hofe, um sich die Leitung des Staates zu erhalten." So urteilte der große König über Heinrich Johann Friedrich Ostermann aus Bochum, den späteren russischen Vizekanzler und Gerneraladmiral Andreas Graf von Ostermann.

Ein Bochumer Student von Jena nach St. Petersburg

Der Urgroßvater des Grafen, Matthäus Ostermann, der 1598 und 1618 als Bochumer Bürgermeister genannt wird, war als Student der Rechtswissenschaften recht weit in die Welt gekommen. 1582 z. B. finden wir ihn in Graz. 1583 leistete er in Bochum den Bürgereid. Aus der Eintragung im Bürgerbuch des Bochumer Stadtarchivs: „Matheus Ostermann von Wiemelhausen" geht hervor, daß er vom Ostermannschen Hofe in Wiemelhausen stammte. Wiemelhausen, ein südlicher Vorort, wurde 1904 nach Bochum eingemeindet. Der Ostermannsche Hof gehörte zu den ältesten dieser Gemeinde; u. a. wird er schon im Schatzbuch der Grafschaft Mark von 1486 erwähnt. Er wurde vor Jahren an die Deutsch-Luxemburgische Bergwerksgesellschaft verkauft. Die Hofstätte ist noch erhalten. Der letzte Aufsitzer allerdings war dem Blute nach kein Ostermann mehr.

Der Großvater Johann Ostermann, von 1637 - 1675 Pfarrer der lutherischen Gemeinde Bochum, erbaute 1655 die Pauluskirche. Seine Frau war eine Tochter des Predigers an der Hauskapelle zur Wischelingen, die zu St. Reinoldi in Dortmund gehörte, und Lehrer der Dortmunder höheren Schule: Johann Zythopäus. Er stammte aus Hachenburg in der Grafschaft Sahn. Daraus erklärt sich auch, daß unter den Taufzeugen Heinrich Johann Friedrich Ostermanns ein Landschultheiß Brüer aus Hachenburg erscheint. Der älteste Sohn dieser Ehe war der 1641 geborene Evert, der 1667 Pastor zu Werden wurde und dort am 8. 5. 1699 starb. Ein weiterer Sohn, Dr. Heinrich Ostermann, kam nach Lübeck, wo er sich 1676 verheiratet und 1700 kinderlos starb. Ein anderer Sohn, Christoph Dietrich, ging nach Schweden, wurde Stadtschreiber in Karlstrona und starb dort 1718 als Ratsherr. Auf ihn geht der 1792 in Upsala geborene Leutnant Ulrich Ostermann zurück, der 1836 spurlos verschwand.

Ein weiterer Sohn Johann Ostermanns war sein Nachfolger im Bochumer Pfarramt, Johann Konrad Ostermann. Er hatte in Dortmund, Kiel und Gießen studiert und war (in zweiter Ehe) verheiratet mit Ursula Magdalena Witgenstein, Witwe des Dr. Johann Bölling. Aus dieser Ehe gingen 4 Söhne hervor. Johann Konrad starb 1685 im zartesten Alter. Johann Adolf studierte mit seinem Bruder Johann Christoph Dietrich Rechtswissenschaft in Köln, Duisburg, Jena und Leipzig. Johann Adolf ging 1711, nachdem ihm Frau und Kinder gestorben, nochmals nach Jena, wo er 1711 als „juris Doctorand" starb und in der Kollegiatkirche bestattet wurde. Johann Christoph Dietrich kam 1702 mit dem aus Essen stammenden Staatsrat Heinrich Hunssen über Dresden und Wien nach Petersburg, wurde Lehrer am Hofe und später mecklenburgischer Geschäftsträger. Beim Sturze seines Bruders mußte auch er Rußland verlassen. Er lebte dann bei Verwandten auf Bönninghausen in Eickel und starb unverheiratet bei Verwandten in der Nähe Werdens kurz vor dem Siebenjährigen Kriege.

Der bedeutendste der Söhne Johann Konrad Ostermanns war **Heinrich Johann Friedrich**. Er wurde am 9. Juli 1687 geboren, nicht, wie so oft zu lesen ist, 1686. Das Geburtshaus stand Ecke Schützenbahn-Bongardstraße, es war die bekannte spätere Wirtschaft Bernhard Dahm, die 1906 abgebrochen wurde. (heute Brunstein und Woolworth.)

”Gedenktafel över Graf Ostermann” på Ostermannstrasse (som går nära Wiemelhausen) i Bochum:

”Sedan 1706 i rysk tjänst som diplomat, Vicekansler och premiärminister. 1742 förpassad till Sibirien”

(Minnestavlan finns att se i våra dagar)

Nach Dr. Kortum hat Pfarrer Ostermann seinen Sohn, der „lebhaft, feurig und cholerisch gewesen, strenge gehalten und sich äußerst bemüht, ihn fromm und christlich zu erziehen". Sein erster Lehrer war Johann Heinrich Matthäi, der 1701 als Prediger und Rektor nach Elbe ging. In der Schule zu Bochum „wurde zugleich die lateinische Sprache nebst anderen Humanioribus gelehrt". Nach dem alten Wirtschaftsbuche des Pfarrers Ostermann, in dem genau verzeichnet ist, was er seinen Söhnen während ihrer Studienzeit zuwendet, schickte er seinen Sohn Johann Heinrich am 15. Juni 1699 nach Soest zur Schule. Dort ist er „bei Herrn Diest für wöchentlich 1 Rtlr. An den Tisch getreten". Im Juli erhielt er drei Bücher (theologische Kontroversen, die ciceronischen Briefe und Offizien) und ein Körbchen mit Kirschen. Als Komödie gespielt wurde, übermittelte der Vater 1 Taler. Am 25. Oktober 1700 zog der junge Ostermann nach Dortmund zur Schule. Dort wurde er bei Herrn Hiltrop „ins Logement gethan" für wöchentlich 7 Blamüser. Im folgenden Jahre ging er jedoch wieder nach Soest, und zwar am 21. April. Er bekam mit „vor Behrung 20 Stüber, vor ein paar Schue 45 Stüber". Nach kurzer Zeit schickte der Vater Pasoris griechische Manuale. „So Dr. Becker, Präzeptor zu Rechen, geliehen". Ein Bote, der lahme Henrich, brachte u. a. ein Elaircordium. Unter den Studiengegenständen finden wir ein collegium logicum und gallicum erwähnt. Am 20. Juli 1702 holten Gertrud, die Magd - der Pfarrer war schon 1696 wieder Witwer geworden - und der lahme Henrich den jungen Studenten mit seinen Sachen wieder heim. Der Botenlohn betrug 30. Stüber.

Am 21. August 1702 reiste Johann Heinrich Friedrich Ostermann, 15 Jahre alt, nach Jena zur Universität. Dort wurde er am 9. September eingeschrieben. Der Vater hatte ihm 50 Tlr. mitgegeben. „Für den Boten Esaias", der, nach dem Namen und anderen Aufzeichnungen zu schließen, auch Geldgeschäfte besorgte, wurden 6 Tlr. Ausgegeben. Und wie vor Jahren der Vater den älteren Söhnen in Köln das Studium dadurch erleichterte, daß er durch Boten, die meist Handelsleute waren, allerlei kräftige Nachhilfe in Gestalt von Würsten, Schinken, gebratenen Gänsen und Hühnern, „Kauzungen", „Mostertstücken" usw. übermittelte, so machte er es auch jetzt. Neben dem Boten Esaias war wiederholt auch ein Friedrich tätig. Einmal legte der Vater für eine „Bibell und ein spanisch Rohr, so unten und oben mit Silber beschlagen", 3 Tlr. und 10 Stüber aus. Geldsendungen ziehen sich bis 1703 hin. Dann brechen die Aufzeichnungen für Jena ab.

Wie Dr. Kortum erfuhr, soll der Student der Rechte „in Jena sehr fleißig gewesen sein, aber doch zuweilen wegen seines hitzkopfes Bändel gehabt haben". Er wurde auch in das oft wüste studentische Leben damaliger Zeiten hineingezogen. Das gab Veranlassung zu einer Bluttat, die Wende für Ostermanns merkwürdige Lebensschicksale wurde. Johann Friedrich Tymann, der von 1714 - 1743 Pfarrer in Uemmingen war, berichtete darüber als Augenzeuge:

„Auf den Keller zu Jena kommt ein Student, der seine Studien vollendet und sich die Post bestellet hatte, um nach Hause zu reiten. Er läßt sich Essen reichen und setzt sich mit seinen Freunden in den Winkel eines Zimmers, in dem ein Schwarm betrunkener Westfälinger toset. Unter diesen ist der kleine Ostermann (D. soll ein hübscher Mann, aber klein von Figur gewesen sein), der, trunken, den Einfall bekommt zu tanzen und sich dabei so seltsam gebehrdet, daß der hinter dem Tische auf einer Bank sitzende Fremde darüber lächelt. Einer von der lärmenden Gesellschaft, der dies bemerkte, sagt zu Ostermann: Bruder, der da lacht dich aus. Ohne dies näher zu untersuchen und die gewöhnlichen Förmlichkeiten zu beobachten, zieht Ostermann den Degen und stößt den unglücklichen Jüngling augenblicklich nieder. Er flohe und entkam der Justiz.

1703 wurde im Jenaer Totenbuch S. 129 bemerkt: „Herr Burgerding L. L. Studiosus, welcher den 4. May vorher Abends halb 12 Uhr auf der Hofe durch einen Studiosum Nahmens Ostermann bürtig aus Westfalen, in großer Trunkenheit erstochen worden und am 5. Max 1703 in Jena begraben."

Aus der Matrikel der Universität Jena ergibt sich, daß der unglückliche Student Gerhard Friedrich Borgerding aus Hannover war. Er hatte sich schon zu dem am 4. August 1699 beginnenden Semester einschreiben lassen. Es ist begreiflich, daß sich die Aufzeichnungen des Vaters über die unglückliche Tat und den Aufenthalt des flüchtigen ausschweigen. Der junge Student wandte sich nach Holland. Darauf deuten auch die Aufzeichnungen des Vaters hin. Am 29. März 1704 hält er mit dem ihm verwandten Rentmeister Rodtberg in Werden Abrechnung und erstattet ihm, was er „zu den Reisekosten nach dem Haag ausgelegt", begleichen auch „die 15 Tlr., womitt er bezahlen sollte daß gelde, so er bei Herrn Stoet zu Ambsterdam für meinen Sohn geliehen". Wohl absichtlich dunkel bleibt er, wenn er einträft: „1704 den 11. April als mein Sohn Heinrich Johann Friedrich bereiset, hatt Rodtberg auf seinen Kredit bei Beckmann zu Essen für ihn aufgenommen elf Ellen Tuch, die Elle davon soll kosten ein Tlr., so ich ihm zahlen muß". Am 8. September 1704 bekommt der jenaische Bote Friedrich 3 Tlr. mit für „Schelhasen, so Vollmacht damahlen wegen meines Sohnes Heinrich Joh. Friedr. Zugeschickt". Schelhas war damals Hofgerichtsadvokat und Bürgermeister zu Jena. 1705 bezahlt ihm der Pfarrer Ostermann die „Reise uff Osnabrück zu den Studioso, obgleich nichts ausgerichtet". Auf die Regelung der Jenaer Angelegenheit hat dann wohl noch Bezug, daß im April 1706 „umb Dispens zu Elebe angehalten" wird, wozu der Vater 30 Tlr. aufwendet. Dann herrscht Schweigen über Heinrich bis 1710. Der Vater verzeichnet: „Den 15. August 1710 bin ich mit Johann Adolf uff Berlin gezogen und findt wir uff der Reife gewesen bis an den 7ten Tag; in Berlin unß auffgehalten 4 Tage. H. J. F. (= Heinrich Johann Friedrich) habe mitgegeben einen vergüldeten pfennig noch einen silbernen pfennig. Zur Reise habe mitgenohmen hundert Tlr., von welchen zurückgebracht 22 Tlr. und 40 St." Wahrscheinlich war der inzwischen zum Kanzleirat aufgestiegene Sohn mit in Berlin wegen polnischer Fragen. Nach langen Jahren sahen sich Vater und Sohn zum ersten Male wieder, aber auch zum letzten Male. Der einzige Hinweis auf den Aufenthalt der Söhne in Rußland findet sich unterm 26. März 1711. Pastor Ostermann gibt seinem Sohne Johann Adolf zwei Briefe mit nach Jena, „so er ahn meine Söhne uff Moscau verschicken sollte".

Aus der Tat der Trunkenheit ließ und läßt sich kein Duell machen. Es ist wohl glaubhaft, daß es nicht an Versuchen gefehlt hat, die unglückliche Sache so oder so aus der Welt zu schaffen. So lange der Makel von Jena nicht gelöscht war, war an eine Rückkehr von Rußland und an Unterkommen irgendwo in heimischen Landen nicht zur denken. Versuche dazu wird Ostermann gemacht haben, so, als er 1716 Peter den Großen auf seiner Reise nach dem Westen begleitete. Der Verfasser eines Gespräches im Reiche der Toten aus 1742 läßt Ostermann sagen: „Zu gleicher Zeit (1716) besuchte ich mein Vaterland und bemühte mich daselbst unter der Hand, ein Land = Dorf zu werden, weil ich sahe, wie gefährlich es in russischen Diensten sei . . Allein es wurde mir abgeschlagen". Auf dieser Reise ließ Ostermann auch einmal die Mutter des unglücklichen Studenten zu sich bitten, um unter Anbietung einer ansehnlichen Geldsumme Abbitte tun zu können. Allein die Mutter ließ ihm sagen: „Zu dem Mörder meines Sohnes komme ich nicht!" Auch dann noch, als Ostermann nach dem Anstädter Frieden zu wirklichem Ansehen gekommen war, blieb Jena hart; der Schatten einer raschen Tat ging mit ihm bis zum Blutgerüst.

Im Sommer 1703 kamen Steckbriefe auch nach Bochum. Sie waren in damals üblicher Weise von den Kanzeln bekannt zu machen. Pastor Ostermann bekam das peinliche Schreiben eines Sonntagmorgens „kurz vorher, da er die Kanzel besteigen wollte. Er fiel in Ohnmacht und konnte die Predigt nicht halten". Der Steckbrieflich Verfolgte war schon nach Holland gelangt. Von dort hoffte er wie so viele andere den Weg nach Rußland zu finden. Ein älterer Bruder war schon dort. In Holland hielt sich damals der in russischen Dienste stehende Vizeadmiral Gruhs auf, um geschickte Leute aller Berufe für Rußland zu werden. Er stieß u.a. auch auf zwei Deutsche, die ihrer Heimat entflohen waren, um in der Fremde ihr Glück zu suchen. Der eine war Wilhelm Tolle, der Sohn eines Professors in Göttingen. Er hatte in Jena studiert und war Rektor in Ilefeld geworden. Warum er geflohen war, ist unbekannt. Der andere war Heinrich Ostermann aus Bochum Gruhs nahm beide mit nach Petersburg. Dort wurde Tolle der erste Prediger der protestantlichen Gemeinde. Der gelehrte Mann, der 14 Sprachen beherrschte, starb schon 1710. Ostermann wurde Sekretär des Admirals. Auch der Resident Weber, der lange „die Ehre eines vertrauten Umganges" mit Ostermann genoß, berichtete, daß Ostermann durch Gruhs nach Rußland gekommen ist. Von dem Vorfall in Jena schweigt er; er spricht nur von einer Reise Ostermanns nach Holland.

Genauer ist der Adjutant des Feldmarschalls v. Münnich, Christoph von Manstein. Er war 1711 in Petersburg geboren und stand lange in russischen Militärdiensten. Nach ihm kam Ostermann 1704 nach Rußland. „Ostermann diente zuerst als Fähnrich auf den Galeeren. Nach einiger Zeit wurde er Leutnant, und darauf nahm ihn der Admiral Gruhs als Sekretär in feine Dienste. Als sich nun einige Jahre nachher Peter I. auf des Admirals Schiffe befand und Briefschaften auszufertigen hatte, fragte er den Admiral, ob er nicht einen Vertrauten habe, der sie schreiben könne. Der Admiral stellte ihm Ostermann vor, der das russische so gut gelernt hatte, daß er es wie seine Muttersprache redete. Da der Kaiser Verstand an ihm bemerkte, nahm er ihn in seine Dienste als Geheimschreiber, macht ihn zu seinem Vertrauten, bediente sich seiner in den wichtigsten Geschäften und erhob ihn in wenigen Jahren zu den höchsten Aemtern des Reiches.

Aufstieg zum Staatsmann

Russische Politiker und Historiker streiten heute noch darüber, ob die Zeit Peters des Großen für Rußland Segen oder Fluch gewesen sei. „Der westliche Betrachter wird dagegen, und zwar mit den besten russischen Geschichtsschreibern im Wert des Reformators eine schon von der Vergangenheit ihm überkommene historische Notwendigkeit erkennen. Jedoch wird er die Meinung nicht unterdrücken können, daß vieles im Innern allzu überstürzt geschah. Nur der Zwang der äußeren Lage dient hier zur Rechtfertigung". Der Dorfpater Historiker Brückner, der ausgezeichnete Kenner der russischen Geschichte, meint, Peter habe durch Begabung und Willenskraft das Zeitmaß des Europäisierungsprozesses beschleunigt, nicht mehr. Ein neuer russischer Historiker, Kliutschewski, möchte der durch viele Hände auch auf uns gekommenen Legende Glauben schenken, Peter habe einst die von Ostermann notierten Worte gesagt: „Wir brauchen Europa für einige Jahrzehnte, dann müssen wir ihm aber den H... zukehren". Auch er sieht die Widerstände, die sich Peters Werk entgegenstemmten. „Die Reform verwandelte sich allmählich in einen harnäckigen inneren Kampf, der den ganzen verschlammten Bodensatz des russischen Lebens aufwühlte." Jedenfalls war Peter eine oft unsagbar rohe, zügellose, aber auch eine zielbewußte, gewaltige Herrschernatur. Er bestand, Mitarbeiter großen Maßes zu finden, zu halten und zu stürzen. Es ist nun sehr bequem, aber auch sehr unrecht, die herangezogenen tüchtigen Ausländer, die unter aber nach ihm Rußland eid- und pflichtgemäß gedient und nicht bestohlen haben, unterschiedlos unter der Schlagzeile „ Abenteurer" aufzuhängen. Heute klebt dem Worte etwas an, das trotz aller Bewegtheit und Menschlichkeit ihres Lebens hier fehl ist: wenigstens sollte man Korn und Kaff auseinanderhalten. Auch Kliutschewski spricht z. B. von Deutschen, die zeitweilig nach Rußland hereinstäubten wie Spreu aus einem zerlöcherten Sack. Er weiß aber auch von Neuankömmlingen, die gebildete und verdienstvolle Männer gewesen seien, die nicht geneigt waren, die Verbindung zwischen ihrer neuen Heimat und der westeuropäischen Welt abzubrechen und der schmarozenden und ungebildeten großen Masse des russischen Hochadels in die Augen stachen. Unter ihnen nennt er auch unsern Ostermann.

Peter regierte selbst. Nach den Ablebend des Genfers Lesort und des Schotten Gordon waren seine ersten Mitarbeiter Menschikow und Schassirow, zu denen später Jaguschinski und Ostermann kamen. General b. Manstein, der jahrzehntelang in Rußland lebte und Zeitgenosse Ostermanns war, nennt ihn unstreitig einen der größten Minister seiner Zeit. Brückner hebt hervor, er habe mit einer ungewöhnlich vielseitigen Bildung eine Feinheit des Geistes und eine Geschmeidigkeit des Charakters vereinigt, welche ihn jeder schwierigen Lage gewachsen erscheinen ließen. Auch in russischen Kreisen sei der ungeheure Abstand von der Gleichgültigkeit und Trägheit der russischen Würdenträger zu der phänomenalen Spannkraft des Baron Andrei Iwanowitsch, wie man Ostermann in russischen Kreisen zu nennen pflegte, hervorgehoben worden.

Wie urteilen Neuere? Kliutschewski z. B. spricht von einem „großen Diplomaten mit Lakeinenallüren, der in dringenden Fällen nie wußte, was er sagen sollte und darum für undurchdringlich verschlossen galt, und wenn man ihn zur Ansprache nötigte, sofort an einer gehorsam zur Verfügung stehenden Uebelkeit oder Podagra erkrankte oder aber rätselhafte Dinge zu reden begann, daß er sie selber nicht verstand - eine schüchterne und verräterisch-intrigante Natur." Er räumt aber ein, daß der russische Hof - nach Peters Zeit - ohne ihn keinen Schritt zu gehen vermochte. Wenn die Verwahrer der vaterländischen Geschickte zusammenkamen und Ostermann sich wegen seiner politischen Krankheit entschuldigte, habe man ein Gläschen getrunken, sei wieder gegangen und habe dann vor den Baron geschwänzelt, „ um die schlechte Laune des Mephistopheles aus Westfalen zu vertreiben. Aber an Ostermann schätzen sie weder dessen Verstand, noch sein Wissen, noch seine Arbeitskraft, sie verachteten ihn als einen Fremdling, sie fürchteten ihn als Intriganten und haßten ihn als ihren Nebenbuhler". Dem gegenüber hebt Stählin hervor: „Ostermanns Methoden, die ihm die schlimme Charakterisierung als schüchterne und verräterisch-intrigante Natur eintrugen, sind nach Maßstab jener Zeitumstände zu messen, wo jeder dem andern feindselig gegenüberstand und niemand sicher war, ob ihn nicht über Nacht und Blitzstrahl von oben zerschmetterte". Auch Stählin sagt: „Niemand konnte Ostermann entbehren . . . Seine Bildung und vielseitige Sprachkenntnis, sein Eindringen bis in die Einzelheiten der Geschäfte, seien unermüdlichen Fleiß, mit dem er sich von seinen Zeitgenossen besonders vorteilhaft abhob, seine damals noch seltenere Unbestechlichkeit wird niemand leugnen wollen, ebensowenig seine Hingabe an die neue Heimat."

Ostermanns Ausstieg in Rußland begann in der Zeit des Nordischen Krieges. Im Besitz der Küstenländer und der Städte Wismar, Stalsund, Stettin, Riga und Reval, beherrschte Schweden die Ostsee. Als der 15jährige König Karl XII. den schwedischen Thron bestieg, glaubten Rußland, Polen und Dänemark die Zeit für gekommen, das schwedische Uebergewicht zu brechen. Für Rußland mußte ein Zugang zur Ostsee besonders wichtig sein; bis jetzt war es auf Archangelsk angewiesen. 1703 entrissen die Russen den Schweden die Rewamündung und legten hier den Grund zu der neuen Hauptstadt St. Petersburg. Im nächsten Jahre waren auch Lipland und Esthland in ihren Händen. 1709 wurden die Schweden bei Boltawa entscheidend geschlagen. Karl XII. rettete sich zu den Fürsten. Diese traten bald auch in den Krieg und brachten 1711 am Bruth die Russen unter Peter in eine Lage, die wohl mit einem russischen Sedan geendet hätte. In tiefer Schicksalsstunde benahm sich Peters Gemahlin Katharina wie ein Mann, wie Peter später öffentlich anerkannte. Im Verein mit Schassirow und Ostermann bewog sie den halsstarrigen Zaren zu Verhandlungen mit dem türkischen Großvezier, die ziemlich glimpflich für Peter ausliefen. Wie weit dabei Geld nachgeholfen hat, ist nicht ganz klar. Damals machte Ostermann sein diplomatisches Gesellenstück.

Der Türkenkrieg fiel ungefähr in die Mitte des nordischen Ringes. Nach der vollen Unterwerfung der baltischen Provinzen, denen die alten Privilegien belassen wurden, kam bald auch ganz Finnland mit den Aylandsinseln in Peters Gewalt. 1714 verbürgte Preußen den Russen Esthland, Ingermanland und Karelien, wofür ihm Pommern bis zur Beene und Stettin zugesichert wurde. Das war das Jahr, in dem Karl XII. aus der Türkei wiederkehrte. Noch einmal leuchtete sein Name zu kurzem Glanze auf. Aber schon 1716 fiel Wismar, der letzte schwedische Posten auf deutschem Boden.

Mählich sahen die beiden großen Gegenspieler doch ein, daß Verhandlungen irgendwie einen 20jährigen Kriegszustand beenden müßten. Man einigte sich auf die Aylandsinseln als Ort der Besprechungen. Als Unterhändler bestimmte Schweden neben Gyllenborg den Baron Schlitz-Görtz, den

besonderen Vertrauensmann Karls XII. Rußland benannte neben dem Generalfeldzeugmeister Bruce den Geheimrat Ostermann; Peter wird gewußt haben, warum.

Die russischen Bevollmächtigten hatten Weisung, nötigenfalls das als Faustpfand geltende Finnland aufzugeben, aber Ingermanland, Livland und Esthland nebst den Städten Reval und Wiborg festzuhalten. England bohrte damals bei den Schweden immer mit der Befürchtung, Rußland, im Besitz von Reval und Riga, werde Schweden und Dänemark einmal ganz von der Ostsee ausschließen. Ostermann, der König Karls Haß gegen England-Hannover zu gut kannte und den auch Peter teilte, hielt entgegen: „O, man erkennt die Nation, die ihrer Handelsvorteile wegen gern die Welt in Flammen setzte. Und wir wollten uns für sie aufopfern? Was würde uns unser Petersburg nützen, wenn die Schweden Meister des ganzen Petersburger Fahrwassers bleiben?" Ueber allerlei Vorgeplänkel kam man sich näher. Ostermann konnte erklären, Rußland wolle Schweden für seine Opfer schadlos zu halten behilflich sein. Diese Schadloshaltung sollte im dänischen Machtbereich gefunden werden. Ostermann bewog Peter, Karl freie Hand zu lassen, Dänemark zur Räumung Pommerns, zur Befriedigung des Herzogs von Holstein und zu Gewinn in Norwegen zu zwingen. Aber weil Rußland nicht unmittelbar behilflich sein wollte, drohten die Verhandlungen zu scheitern. Den Schweden erschien ihr Unterhändler, Baron Görtz, zu nachgiebig. Ja, man schmähte ihn als erkauften Verräter. Wie Ostermann seinem Herrn mitteilte, warf man Görtz sogar vor, geraten zu haben, Stockholm zu überrumpeln. Tatsache wird sein, daß Geld auch bei diesen Verhandlungen eine gewisse Rolle gespielt hat. Geld und Geldeswert hat schon oft an einem Nein vorn und hinten genagt, so daß ein Ei übrig blieb, aus dem ein freundlich-friedliches Küken kam. Jedenfalls hat Ostermann damals Peter geschrieben, er habe Görtz, als er wieder mal nach Stockholm zur Rücksprache reist, gesagt, er könne auf den besten Zobelpelz rechnen, der im russischen Reiche zu finden sei, und daß bis zu 100 000 Tlr. zu seiner Verfügung seien, wenn das Friedensgeschäft ein glückliches Ende nehme. Zur Ehre Ostermanns muß aber auch angefügt werden, daß er mit den ihm zur Verfügung stehenden Geldern nicht seine eigene Ehrlichkeit überfahren hat. „Er sah die Dürftigkeit der schwedischen Minister, und so konnte er mit den ihm anvertrauten Dukaten so sparsam und klug umgehen, daß er mit 10 000 Stück die Absicht seines Monarchen erreichte und diesem 90 000 zurückbrachte."

Ende Dezember 1718 traf Karl XII. bei der Belagerung der Feste Friedrichsball an der norwegischen Grenze eine tödliche Kugel. Dem nach Stockholm zurückgeeilten Görtz machten die Schweden den Prozeß. Zwar hatte die Umsicht Ostermanns bei der Tollkühnheit des Schwedenkönigs auch dessen plötzlichen Tod in seine Verrechnungen einbezogen. Aber seine Annahme, die Schweden würden eher die baltischen Lande verschmerzen als die deutschen Besitzungen, war fehl. In Schweden war Karls jüngere Schwester, Ulrike Eleonore, auf den Thron gekommen; sie war vermählt mit Prinz Friedrich von Hessen. An Görtzens Stelle wurde Baron Lilienstedt zum Unterhändler bestellt. Ostermann holt sich neue Weisungen und eilte ungesäumt zurück. Mit ihm erschien der preußische Unterhändler v. Mardefeld. Darüber zeigte sich Schweden reichlich erstaunt; andere wunderten sich, daß Lilienstedt mit seiner Ankunft so zögerte. Rechnete man etwa auf England? Georg von Hannover-England hatte als erster seine Sache mit Schweden ins reine gebracht. Die Russen griffen wieder zur Gewalt und warfen sengende und brennende Truppen an die schwedische Küste; die Dänen drängten am Kattegatufer. Als Ostermann mit den alten Vorschlägen in Stockhholm erschien und für den Weigerungsfall harte Möglichkeiten androhte, stieß er auf hartes Nein. Die Verhandlungen auf Anland flogen auf.

Mittlerweile kam Schweden zu Einzelfrieden mit Preußen, Polen und Dänemark. Im Lande selbst litt es arg unter Parteikämpfen, die niemand aufmerksamer verfolgte als Ostermann. Hannover hatte Schweden zwar Hilfe versprochen; aber sie wurde nur wirksam durch die Hetze der Gesandten an verschiedenen Höfen. England zeigte sich wegen der etwa kommenden Seegeltung Rußlands mehr und mehr „besorgt"; doch auf einen wirklichen Krieg wollte es diese Macht nicht ankommen lassen. Zwar erschien in drei Sommern hintereinander die englische Flotte in der Ostsee. Trotzdem wiederholten sich noch zweimal die verheerenden Einfälle der Russen in Schweden. Sie sollten den in Anstadt wieder aufgenommenen Friedensverhandlungen wirksamen Nachdruck verleihen. Die Russen ließen verschiedene Ansprüche fallen, bestanden jedoch auf Abtretung Revals, obwohl sich Schweden auf englischen Druck dagegenstemmte. Als es endlich doch Reval preisgab, hielt es um so stärker

an Wiborg fest. Ostermann hatte irgendwie erfahren, daß man notfalls auch diese fallen lassen werde. Der Zar war geneigt zu verzichten, damit desto schneller Friede werde. Voller Ungeduld schickte er seinen Adjutanten Jaguschinski mit der Vollmacht zum Verzicht. Ostermann, der Jaguschinskis Ehrgeiz voraussah, eigentlicher Friedenvollender zu werden, hatte den General Schumalow in Wiborg zu bestimmen gewußt, Jaguschinski möglichst lange aufzuhalten und ihn sofort zu benachrichtigen. Schumalow hielt auch wirklich Jaguschinski zwei Tage in Wiborg bei sich und gab Ostermann Nachricht. Unterdessen eröffnete Ostermann den Schweden, er wisse um den Befehl, in 24 Stunden zu Rande zu kommen ober - abzubrechen. Da gaben die Schweden auch Wiborg preis. Als Jaguschinski ankam, war der Friede gerade fertig; es blieb ihm nur übrig, sich über den Erfolg mit zu freuen. Er hat Ostermann nie verzeihen können, das er ihm diesen Streich spielte. General von Manstein erzählt, Ostermann habe immer wieder darauf gedrungen, an dem so wichtigen Wiborg festzuhalten. Er habe seinen Kopf zu Pfand gesetzt, die Schweden würden nachgeben. „Man sagt, er hätte das Vermöge der Verräterei eines schwedischen Gesandten sicher gewußt, der sein Geheimnis für 80 000 Rubel verkauft hätte." Büsching gibt im historischen Magazin nur 10 000 Dukaten an. Sei ihm, wie ihm wolle - die Behauptung eingeschlossen, das Ostermann bei Verhandlungen wohl den Betrunkenen gespielt und sich den schwedischen Gesandten Federkreuz durch Rückgabe livländischer Familiengüter geneigt gemacht habe - man darf mit Brückner wohl sagen, das Ostermann die russischen Belange mit Zähigkeit und Nachdruck nicht ohne eine gewisse Verschlagenheit vertreten hat. Und später war lange noch, wenn etwas gegen Ostermann gesagt wurde, trumpft daraus der Friede von Anstadt, an dem man ihm die ganze Ehre geben wollte. Der Friede von Anstadt (1721) brachte Rußland Livland, Esthland, Ingermannland, einen Teil Kareliens, Kerholm und Wiborg. Es gab Finnland zurück und zahlte den Geldarmen Schweden außerdem noch 2 Millionen Tlr.. Gustav Adolf hatte einmal gesagt, es werde den Russen kaum gelingen, die Ostsee zu überschreiten, „Über diesen Bach zu springen". Jetzt war es geschehen. Schweden war eine Macht minderen Grades geworden. 20 Jahre später machte es zweimal den Versuch, das Verlorene wieder zu gewinnen, vergebens. „Hätte die Schweden mir den Frieden zu machen überlassen", äußerte Peter damals gegenüber den General von V. Münnich, „Sie würden besser gefahren sein als jetzt. Nun es aufs Negoziiren ankam, habe ich sie den Kunstgriffen meiner Minister preisgegeben". Seinen beiden Ministern schrieb er: „ihr habt einen Fraktat vollendet, der, hätten wir ihn selbst aufgesetzt und den Schweden zur Unterschrift zu geschickt, nicht besser sein können... noch nie erhielt Rußland einen so vorteilhaften Frieden." Bald nach dem Anstädter Frieden nahm Peter Rang und Titel eines Kaisers an. Damit war hinlänglich angedeutet, welches Verhältnis Rußland von nun an zu den europäischen Mächten zu behaupten gewillt war. Die erste Macht, die den neuen Kaiser als solchen anerkannte, war - Preußen. Ostermann, der geheime Rat von der Kanzlei, wurde in Anerkennung seiner Verdienste zum Baron erhoben und bekam Generalmajors Rang. Einen weiteren Beweis der Dankbarkeit des Kaisers, aber auch wohl des Bestrebens, den gewandten Diplomaten endgültig an Rußland zu ketten, darf man wohl in der Verheiratung Ostermanns mit einer Strechnew erblicken; das vornehme Geschlecht hatte schon mal eine Zarin gestellt.

Als Peter der Große 1723 den bisherigen Vizekanzler Schassirow in die Verbannung schickte, vertrat vorerst Ostermann dessen Stelle. In diesem Jahre unterzeichnete er den Vertrag mit Persien , der als Frucht eines Feldzuges Rußland verschiedene Provinzen und Städte am Kaspisschen Meere einbrachte, den russischen Handel sichern und eine Handhabe gegen die Türken ermöglichen sollte. Bemerkenswert ist, das Ostermann dabei erstmals mit dem Vornamen Andreas unterschrieb. Das hat manchen, u. a. auch Dr. Kortum, anlaß zur Behauptung gegeben, Ostermann sei zur russischen Kirche übergetreten. Das ist irrig. Im allgemeinen konnten Ausländer zu damaliger Zeit bei heiraten ihre Religion bei behalten; die Kinder wurden aber der russische Kirche zu geführt. Peter hatte Ostermann mit einer Russin von Rang und Vermögen verheiratet, „doch blieb er noch immer lutherisch". Auch Hempel betont, „Der Herr Graf sei niemals abgefallen. Wie ihm eigens aus Petersburg versichert worden sei". Dr. Lemmerich, Lehrer der Petersburger deutschen schule erklärt, die Meinung von dem Glaubenswechsel sei nicht richtig. Vom Tage seiner Ankunft an sei Ostermann Mitglied der Lutherischen Gemeinde gewesen. Die Russen hätten den Namen Heinrich nicht und setzten bei Ausländern an dessen Stelle gewöhnlich den Namen Andreas. Das Ostermann immer Protestant geblieben, gehe aus dem Abendsmahlregister des Pastors Nazzius hervor, das bezeuge, am 22. Dezember 1741 habe

Graf Ostermann das Abendmahl empfangen. Nach Hempel hat Ostermann in der lutherischen Peterskirche in Petersburg auch einen eigenen Stuhl gehabt und oft den Predigten angewohnt. 1728 bedankte sich der Kirchenrat bei Ostermann dafür, das er das Bittgesuch an den Kaiser, das Grundstück für die Kirche zu schenken, so tatkräftig unterstützt habe. Als der Gemeinde beim Kirchbau das Geld ausging, vermittelte Ostermann eine Kaiserliche Spende von 1 000 Rubel. Ferner steht fest, das Ostermann nicht nur bei Ausländischen Gesandten die Geldsammlung für die neue Peterskirche unterstützte, sondern auch mit General Münnich in der Kirchlichen Gemeindeverwaltung tätig war.

1724, ein Jahr vor seinem Tode, reiste Peter nach Moskau, um in der alten Hauptstadt seine Gemahlin Katharina zur Kaiserin krönen zu lassen. Gar gewissenhaft wird uns berichtet, das Ostermann bei der Feierlichkeit auf der vierten Thronstufe gestanden und den Rang eines Generalleutnants erhalten habe, wie zum folgenden Jahre bemerkt wird, beim Leichenbegängnis Peters des Großen habe er neben drei anderen russische großen einen Zipfel des Sargtuches gehalten. Noch auf seinem Sterbebett hatte Peter den seinen Ostermann als einen Bedienten empfolen, den er selbst unter diesen und der also quid faciendum a faciente gelernt hätte, der folglich auch das wahre Interesse seines Reiches am besten kenne und dem selben unentbehrlich sei. Das war der selbe Zar, der von dem selben Ostermann dem Residenten Weber gegenüber geäußert hatte, das er in den Pflichten seines Ostermann noch niemals einen Fehltritt gespürt habe.

Der arbeitsfrohe Vizekansler

Peter hatte die Bestimmung hinterlassen, daß zukünftig jeder Herrscher seinen Nachfolger nach Gutdünken bestimmen könne. Er selbst war nicht mehr zur Regelung seiner Nachfolge gekommen. Nach seinem Tode stritten zwei Gruppen um Vorherrschaft. Die der jungen Vögel, wie Peters Geholfen genannt wurden, siegte über die altrussische. Ostermann war daran nicht ganz unschuldig, wenn er sich auch zurückhielt. Peters Gemahlin Katharina wurde auf den Thron erhoben. Das hatte sie hauptsächlich Menschikow, Peters vertrautestem Helfer, zu verdanken. Nun wurde seine ehemalige Buhle seine Puppe, die bald nur tat, was und wie er wollte. Zu den ersten Regierungshandlungen Katharinas gehörte, die Begnadigung Schassirows. Ostermann fürchtete, Schassirow werde wieder Kanzler werden. Um den gefährlichen Nebenbuhler nicht in den Weg zu kommen, bat er fünfmal um Entlassung. Aber Schassirow bekam nur die Leitung des Handelskollegiums

Heinrich Johann Friedrich = Andrej Ivanovitj Ostermann

Ostermann wurde wirklicher Vizekanzler. Peters leitender Senat wurde einem Geheimen Rat von 7 Mitgliedern untergeordnet, in dem Ostermann anfangs der einzige Nichtrusse war.Menschikow war der eigentliche Machthaber. Die Russen glaubten vielfach, Katharina werde ihn noch einmal heiraten und zum Zaren machen. Schreiben hatten Kaiserin und Günstling nicht gelernt, beide konnten nur ihren Namen kritzeln. Katharina ließ ihre Unterschrift gern durch ihre Tochter Elisabeth vollziehen,

nach andern wohl auch durch Ostermann. Nach Lage der Dinge blieb Ostermann nur übrig, den Machthaber zu ertragen - bis auf weiteres. Angelegenheiten wurde er immer unentbehrlicher. Vorübergehend wurde Ostermann auch mit inneren Staatsangelegenheiten befaßt. So war er beteiligt bei der Gründung und dem Ausbau der Akademie der Künste und Wissenschaften, die 1725 ihre erste Sitzung halten konnte. Im folgenden Jahre finden wir ihn bei der Neuregelung des Postwesens. Manche Maßnahmen lassen erkennen, daß er Rußland „kleiner" und die Postverwaltung „reiner" machen wollte. Auf sein Betreiben wurde Petersburg mit Archengelsk, der damals so wichtigen Hafenstadt im Norden, durch eine zuverlässige Post verbunden. Das Porto von Petersburg bis Memel wurde beträchtlich herabgesetzt. Als er auch für das Porto nach Archangelsk mäßige Sätze vorschlug, hob er hervor, daß damit für den Anfang wohl Verluste entstehen können; doch werde der Handel bald gewinnen, volkswirtschaftliche Vorteile gingen geldlichen vor. Ostermann war auch Vorsitzer eines Ausschusses, der Mittel zum rascheren Ablauf de Innenhandels finden sollte. Eine Frucht der Beratungen war eine neue Wechselordnung. Für die Garnindustrie wurden die Ausfuhrzölle auf weniger als ein Siebtel erniedrigt. Der Handel mit sibirischen Pelzwerk und mit Tabak und Salz wurde freigegeben. Im Petersburger Hafen verschwanden lähmende Monopole. Am Neujahrstage 1727 zeichnete Katharina den schaffensfreudigen und umsichtigen Staatsmann mit dem Andreasorden aus, dem höchsten Orden Rußlands.

Einige Monate später lag die Kaiserin auf dem Sterbebett. Eine unweibliche und rohe Lebensart rächte sich. Nun stand man wieder vor der Frage der Nachfolge. Mit anderen stellte auch Ostermann fest, daß für Katharinas Töchter Anna und Elisabeth wenig Meinung bestand. Erstere war mit einem Herzog von Holstein verheiratet und hatte auf Thronansprüche Verzicht leisten müssen. Elisabeth war mit einem Vetter des Holsteiners verlobt. Weite und einflußreiche Kreise sahen in den zwölfjährigen Großfürsten Peter, dem Sohne des unglücklichen Alexei, der im Gefängnis gestorben war, den am meisten berechtigten Thronerben. Alexei war der Sproß aus der ersten Ehe Peters des Großen mit der ins Kloster gesteckten Eudokia. Ostermann, um seine Meinung befragt, hatte eindringlich dargelegt, daß der jung Großfürst nicht zugunsten einer seiner Tanten ausgeschaltet werden könne. Menschikow, der anfangs andere Pläne verfolgte, erreichte daß Katharina ihr Zustimmung gab, demnächst den jungen Peter mit einer seiner Töchter zu verheiraten. Bei der Allmacht Menschikows war nun die Thronfolge keine Frage mehr. Als Katharinas Zustand bedenklich wurde, dachte man auf Abfassung eines Testaments. Baffewitz, der Minister des Holsteiners, soll es verfaßt und die Prinzessin Elisabeth im Auftrag der sterbenden Kaiserin unterschrieben haben. Auch Manstein erwähnt, daß Elisabeth das Testament unterschrieben hat, obwohl im Sitzungsbericht des Geheimen Rates ausdrücklich gesagt wurde, die Kaiserin selbst habe unterschrieben. Die Echtheit des Testaments konnte daher später bezweifelt werden, die Tatsache der amtlichen Veröffentlichung aber nicht. Als erbberechtigt erklärt wurden mit ihren Nachkommen der Großfürst Peter, die Prinzessinnen Anna und Elisabeth und Natalie, die Schwester des Großfürsten. Diese Ordnung war als unabänderliches Grundgesetz gedacht und stieß damit die Bestimmung Peters des Großen um. Jedenfalls ist dieses Testament, von dem gleich bei der Veröffentlichung das Gerücht einer Fälschung ging, Ostermann nach wenigen Jahren sturzgefährlich geworden. Menschikow nahm alsbald das volle ansehen eines Regenten in Anspruch. Ostermann wurden die schwierigsten Aufgaben zugeschoben. Schon zu Lebzeiten der verstorbenen Kaiserin war er zum Oberhofmeister des kleinen Peter ernannt worden. Nun nahm er sich des jungen Kaisers so väterlich an, daß es ihm bald gelang, seine volle Zuneigung zu gewinnen. Die von Ostermann verfaßte Einrichtung der Studien Peters des Andern zeugt von einer wirklich weitgreifenden Bildung des hochbegabten Mannes. Er entwickelte, wie ein demnächstiger Herrscher zu unterweisen sei über Staatsgeschichte, allgemeine Regeln der Staatsklugheit, Kriegskunst, alte Historie, Arithmetik, Geometrie und Trigometrie, Weltbeschreibung, physikalische Wissenschaften, bürgerliche Baukunst und galante Wissenschaften (Wappenkunde, Genealogie, Altertumskunde). Zuletzt wird für fünf Wochentage, halbjährlich wechselnd, ein genauer Stundenplan vorgelegt. Die Vorschläge zur religiösen Erziehung verfaßt der Nowgoroder Erzbischof Theophanes. Menschikow aber bestellte bald einen jungen Angehörigen des Geschlechts der Dolgoruki um Hofmeister, und der, einer der liederlichsten Patrone bei Hofe, gewann auf dem ohnehin leidenschaftlichen und eigensinnigen jungen Kaiser einen unheilvollen Einfluß. Ostermann suchte dem zu begegnen durch die Einwirkung der Schwester Natalie, vergebens. Machte Ostermann väterliche Vorstel-

lungen, so konnte der kaiserliche Knabe zum Weinen gerührt werden - bis morgens. Dann wurde alles in wildem Jagdvergnügen wieder vergessen.

Menschikow wurde immer anmaßender. Alles beugte sich vor ihm. Jede nur irgendwie unbequeme Größe wurde von Petersburg entfernt. „Nur Ostermann wußte sich bei allen Stürmen zu behaupten. Wiewohl Menschikow ihn gern von der Person des Monarchen losgemacht hätte, um noch unbedingter über diesen verfügen zu können, so war er ihm andererseits doch zu unentbehrlich, als daß er ihn gerade vor den Kopf stoßen durfte. So kam es, daß der Vizekanzler, weil er es sich nie einfallen ließ, im eigenen Namen zu gebieten, weil er seinen persönlichen Ehrgeiz nur darein setzte, über die allgemeinen Interessen und das, was notwendig geschehen mußte, seine Hand zu halten, durch seine ungemeine Schmiegsamkeit und politische Voraussicht doch immer der Ereignisse Herr blieb und im Grunde der Dinge im letzten sie leitete".

Der junge Kaiser wurde zwar mit einer Tochter Menschikows verlobt, doch bedeutete sie ihm nicht Besonderes. Bald erfuhr die Prinzessin Elisabeth mehr Aufmerksamkeiten als die Braut. Weil Menschikow mehr und mehr seine Macht fühlen ließ und die Habsucht sich sogar an kaiserlichen Geschenken vergriff, fing Peter an, seien zukünftigen Schwiegervater zu hassen. Eines Tages erklärte er Ostermann, er wolle nun doch endlich zeigen, wer eigentlich Kaiser sei. Von nun an sollten nur von ihm unterfertigte Befehle gelten. Menschikow bekam Hausarrest. Das bedeutete den Anfang vom Sturz. Frau und Kinder des Gewaltigen flehten um Gnade beim Kaiser, bei seiner Schwester, bei Elisabeth, vergebens. Frau Menschikow, übrigens eine sehr achtbare Persönlichkeit, warf sich nun Ostermann zu Füßen und bat fast eine Stunde lang um seine Vermittlung, der Vizekanzler blieb hart. Der unersättliche Machthaber wurde nach Sibirien verbannt; in Beresow starb er schon 1729. Man vergaß daß Menschikow trotz allem auch seine Verdienste um Rußland hatte, und wußte nur noch von verbrechen und Torheiten. Seine Gemahlin begleitete ihn aus freien Stücken nach Sibirien, weinte sich blind und endete schon auf der Ausreise in Wahnsinn. Zweifellos wird Ostermann an Menschikows Sturz so oder so beteiligt gewesen sein. Er sah die Dinge bei diesem Regiment und dieser Habgier zu gut kommen. Er wußte auch zu gut daß er dem Fürsten Menschikow mehr und mehr im Wege stand und einer von beiden eines Tages mit der üblichen Plötzlichkeit erledigt sein werde. Noch kurz vor Menschikows Sturz hatte es bei Hofe einen bezeichnenden auftritt gegeben. Um Ostermann den Hals zu brechen, hatte Menschikow hingeworfen, Ostermann suche den jungen Kaiser zu einer fremden Religion zu pressen. Leidenschaftlich drohte er im Laufe der Auseinandersetzung, er werde Ostermann rädern lassen. Wenn der Westfale darauf erwiderte, seiner Handlungen wegen werde er nie gerädert werden, wohl kenne er einen, dem das leicht begegnen könne, so sprach daraus nicht nur das gut Gewissen, sondern auch die gegründete Zuversicht aus der Kenntnis dessen, was sich vorbereitete.

„Bei allen Revolutionen", berichtete der sächsische Gesandte anfangs 1730, „hat man die Gewandtheit und Geschicklichkeit des Baron Ostermann bewundern müssen, namentlich aber jetzt bei dem Sturz Menschikows hat er durch seine außerordentliche Klugheit und die fortwährende Aufmerksamkeit für die Person seines Herrn und für das öffentliche Wohl sich das größte Verdienst erworben". Nun war die Frage für Ostermann, welche von den um den Vorrang streitenden Gruppen das Uebergewicht erhalten könne und wie er sich etwa kommenden Dingen gegenüber einzurichten habe. Die Richtung Dolgruki, aus der der junge Iwan der ständige Gesellschafter Peters war, wurde bald deutlich. Es war zu bekannt, was Ostermann für den jungen Kaiser bedeutete, er sollte entfernt werden. Der Wortführer der Dolgorukis drohte Ostermann bei einem heftigen Wortwechsel Tod und Verderben an; da wußte der Vizekanzler, wessen er sich zu versehen hatte. Er fand eine feste Stütze an dem Grafen Münnich. Zustatten kam ihm auch, daß die Dolgorukis sich bald veruneinigten. Aber im Haß gegen alle Ausländer waren sie eins.

Als der Hof wegen der Krönung des jungen Peter von Moskau verlegt worden war, sah sich Ostermann zwischen den Dolgorukis und den Altrussen. Wenn auch vorerst die Dolgorukis das Spiel gewonnen zu haben schienen, Ostermann konnte warten, „Er schritt seinen gewohnten Gang, man konnte ihm nicht vorwerfen". Es entging ihm zwar nicht, wie die Altrussen in Moskau immer mehr Boden gewannen. Darum drängte er auf Rückkehr nach Petersburg, stieß jedoch auf zu starken Wi-

derstand. Die Dolgorukis suchten es bald wie Menschikow zu treiben, und darauf gründete Ostermann sein Zukunftsbild. In all den Wirren bildete der unentwegt arbeitenden Mann, der zu schweigen verstand, ein Orakel, dem auch seine Gegner wegen seines klugen und besonnenen Benehmens Gerechtigkeit widerfahren lassen mußten. „Zwischen allen steuert Ostermann seine Barke mit wunderbarer Geschicklichkeit hindurch, geachtet von Großen und Geringen, und es scheint sogar, daß auch die herrschende Familie fühlt, daß sie Ostermanns Ratschläge nicht entbehren kann", berichtete Le Fort nach Dresden. Der frühe Tod der Schwester des jungen Kaisers, mit der so viele Ausländer viel Schutz verloren, mit der auch Ostermann für sich erheblichen Einfluß schwinden sah, beeindruckte ihn so, daß er angesichts der gesamten Lage ernstlich an Entlassung dachte. Der junge Kaiser war einmal wieder verlobt worden, diesmal mit einer Dolgoruki. Pater Dolgoruki wunderte sich, daß Peter schon so bald solche Kälte gegen seine Tochter bewies. Er fand auch, daß Peter nun wieder mehr bei Ostermann war. Ja, gar des Nachts schlich er sich zu seinem väterlichen Ratgeber, um sein Herz auszuschütten. Die Dolgorukis mochten ahnen, was sich vorbereitete, und drängten auf baldige Hochzeit. Da bekam Peter die Blattern. Ostermann wich nicht von seiner Seite. Es gelang ihm, die Trauung, die die Dolgorukis noch auf dem Sterbebett vollzogen haben wollten, wenigstens hinauszuschieben. Als Peter der Krankheit erlag, war er gut 14 Jahre alt. Sein jäher Tod, meinte man in Ausländerkreisen, habe Ostermann davor bewahrt, ein Opfer der Ränke der Dolgorukis zu werden.

Auf der Höhe des Schaffens

Beidem unvermutet frühen Ende Peters II. waren keinerlei Abmachungen für die Thronfolge getroffen. Nun würgte wieder ein Kampf den andern. Fünf Gruppen lagen sich in den Haaren. Ostermann war vom Sterbehaus sofort heimgegangen und schützte Krankheit vor, um bei den Hofstürmen weit genug fort zu sein. Was werden sollte, wußte so recht niemand. Der Vater der Kaiserbraut wollte durchdrücken, daß die Verlobte des verblichenen Kaisers die Krone erhalte. Dem Widersprach jedoch ganz entschieden sein Vetter, der Feldmarschall Dolgoruki. Solange noch ein Glied der Zarenfamilie lebe, werde er nicht dulden, daß ein Dolgoruki nach der Krone lange. Das konnte Ostermann bei der Stellung der Dolgorukis zu ihm nur recht sein. Nun schlug Fürst Golizyn die Herzogin Anna von Kurland vor. Sie war eine Tochter Iwans V., eines Halbruders Peters des Großen, der als Mitherrscher 1689 abgedankt hatte. Anne hatte den Herzog Friedrich Wilhelm von Kurland geheiratet und war sehr früh Witwe geworden. Maßgebende Große traten diesem Vorschlag bei. Ohne Familienrückhalt und ohne politisches Gewicht, erschien sie ganz geeignet, eine Herrscherin mit beschränkten Rechten abzugeben, bei der - nach politischem und schwedischem Vorbild - mitzuregieren sei. Als Ostermann um seine Meinung befragt wurde, wies er auf die Prinzessin Elisabeth als nächstberechtigte hin. Nachdem der Feldmarschall Dolgoruki dargelegt hatte, weshalb man sie nicht berücksichtigen könne, erklärte er sich einverstanden, lehnte aber die Abfassung der Wahlartikel ab, weil er doch Ausländer sei. Das wollte man nicht gelten lassen, da zog er sich auf seine Krankheit zurück. Er vergewisserte sich dann genau über die Stimmung beim Adel und beim Militär und richtete danach seine Pläne ein. Es gelang ihm auch, Anna die Verfügung über einige Regimenter in die Hand zu spielen und sie über alle Umstände auf dem Laufenden zu halten. Auch Jaguschinski hatte sie benachrichtigen lassen, nicht allem zu glauben, was man ihr vorlegen werde. Inzwischen bildete sich in Moskau eine starke Gruppe für Beibehaltung des alten Regiments, die täglich an Boden gewann.

Anna wurden acht sehr einschränkende Wahlbedingungen vorgelegt. Sie unterschrieb und kam nach Moskau. Als sie den Geheimen Rat empfing, fehlte Ostermann wegen Krankheit. Nun folgten Tage schwerer Spannungen. In einer Adelsversammlung erklärte der Fürst Tcherkaski, die Nation sei vom Rat nicht befragt worden, Offiziere der Garde verlangte lärmend Selbstherrschaft, und Anna, die mehr wußte, als den Machthabern lieb war, zerriß die Wahlbedingungen und trat als Selbstherrscherin die Regierung an. Ostermann hatte zu viel Kenntnis der russischen Zustände und zu viel politische Einsicht, um nicht die gänzliche Unhaltbarkeit einer beschränkten Regierung einzusehen. Dabei wäre das Aufkommen der geplanten Vielherrschaft dazu noch von so ausgesprochenen Altrussen, für ihn und die Ausländer der Anfang vom Ende geworden.

Um einen zu schroffen Übergang von den Verfassungskämpfen zu ruhigerer Zeit zu vermeiden, riet Ostermann der Kaiserin, den Geheimenrat aufzugeben und wieder einen Senat wie zu Peters I. Zeiten

einzurichten. Seine 21 Mitglieder traten aber gegen das Kabinett der drei Minister Kolowkin, Tcherkaski und Ostermann stark in den Hintergrund. An den Sitzungen dieses Kabinetts nahm bald auch der Generalfeldzeugmeister Graf Münnich teil. Ostermann hielt sich zwar zurück, er war aber doch der geheime Rat der Kaiserin, zu der sein Bruder Johann Christoph Dietrich, mecklenburgischer Gesandter, und die Herzogin von Mecklenburg, Annas Schwester, die Mittler machten.

Anna traute ihren Russen nicht gar sehr und stürzte sich mehr auf Ausländer, vor allem auf Deutsche, dabei nicht zuletzt auf Balten. Sie hatte aus Nitau ihren Sekretär und Kammerjunker Johann Biron mitgebracht, der zum Oberkammerherrn auf stieg. Sein eigentliches Staatsamt bekam er zwar nicht, obwohl er bald in einem Maße tonangebend wurde, daß die russischen Geschichtsschreiber Annas Zeit als die Zeit des Bironismus bezeichnen. Nicht ohne gewisse Fähigkeiten, mischte er sich mit der Zeit in ungefähr alle Staatsangelegenheiten. Dabei spielte er wohl oft ein Zug mit, den Stählin bei den Balten aus de Rassenverschiedenheit herleitet: Verachtung alles russischen Wesens. Man hat ihn mit dem Wort zu kennzeichnen versucht: „Sprach er von Menschen, so redete er wie von Pferden; sprach er von Pferden, so redete er wie von Menschen". Biron war Herr über Herz und Willen der Kaiserin. Auch Männern wie Ostermann und Münnich blieb er vorerst nur übrig, sich in die Umstände zu schicken, zu mal Biron einfach, daß beide unentbehrlich waren. Wie Anna, bangte auch Biron stets um Sicherheit. Wer gefährlich erschien, kam nach Sibirien. Zum Stolz eines Emporkömmlings gesellte sich die Raffsucht. Der Oberkammerherr mußte unglaubliche Geschenke auf sich zu lenken. Mit dem jüdischen Hofbankier Siepmann teilte er sich in die Ergebnisse nichtswürdiger Erpressungen und der Erschwerungen des Handels. Kein Wunder, daß nach seinem Sturz in seinem Hause Werte in Höhe von 14 Millionen vorgefunden wurden, abgesehen von Gütern, die er sich außerhalb Rußlands erworben hatte.

In dieser Hinsicht stand Biron in stärkstem Gegensatz zu Ostermann, von dem es gerade hieß: „Er ist nicht Geldgierig; denn in Betracht der vielen Gelegenheiten, die er gehabt hat, ist er arm". Anna beschenkte Ostermann, 1730 bei Annas Krönung Graf geworden, mit einem ansehnlichen Gut in Livland. Als die Dolgorukis gestürzt waren, bot ihm die Kaiserin mehrere der eingegangenen Güter dieser Familie an. Allein Ostermann lehnte ab. Er verfügte also nicht über den sprichwörtlichen russischen Reichtum, hielt aber das seine scharf zusammen, so das er in den Ruf eines Knickerers kam. Das deutet auch Kortum an. „Es ist zu vermuten, das er geizig gewesen ist; denn als die Teilung seines elterlichen Nachlasses, welcher ziemlich ansehnlich war, in Bochum geschah, ließ er sich sein Erbportion nach Rußland schicken, ungeachtet er gebeten wurde, seinen Anteil entweder der Kirche oder seinen Anverwandten zu schenken".

1730 berichtete der sächsische Gesandte nach Hause: „Auf Ostermann setzte ich großes Vertrauen; die große russische Staatsmaschine beruht größten Teils auf ihm, er ist der einzige Unbestechbare". Und das zu einer Zeit, als Geld, viel Geld wollte, Diplomatenberge und -täler zu bewältigen und Ostermann selbst nicht selten damit arbeiten mußte. Vom russischen Kabinett ging das Scherzwort um, Ostermann sei seine Seele, der Dicke Tscherkaski sein Körper; seine Mitminister traten eben dem Westfalen gegenüber ganz zurück. Sollten die Pläne Peters des Großen weiter geführt werden, so war Moskau, herz und Sinnbild Altrußlands, durch aus ungeeignet, Sitz der Regierung zu sein. Für das Maß russischen Einflußes in Europa stand dort zu viel auf dem Spiel. Ostermann und Münnich rasteten nicht, bis Anna 1732 die Residenz wieder nach Petersburg verlegte. Bezeichnend für Ostermanns Absichten war auch, das er sich der Universität Dorpat annahm und sie fast neu wieder herrichtete. Jeder, der in Rußland zu einem höheren Amte kommen wollte, sollte dort wenigsten zwei Semester studiert haben.

Neben Münnich traten am Hofe im Verbund der Ausländer die beiden Löwenwolde hervor, die aus Livland stammten. Der eine war Oberhofmarschall, der andere Oberstallmeister. Während ich das Verhältnis Ostermanns zu Münnich zeitweilig stark abkühlte, blieb es zu den Löwenwolden viel gleichmäßiger. Anna hielt große Stücke auf sie, und das wußte Ostermann wohl zu nutzen. Als der Oberstallmeister 1735 starb, verlor er seine starke Stütze. Sonderbar, das gerade dieser Löwenwolde, ohne es zu ahnen, einen Mann in die Gunst der Kaiserin brachte, der Ostermann und allen Deutschen später fast den Untergang gebracht hätte: Wolinski. Der russische hohe Adel aber sah sich mehr und

mehr ausgeschaltet. Viele wurden verband, andere endeten unter dem Beil. Am meisten geschwächt wurde die Familie Dolgoruki. Ein beliebtes Mittel waren auch „entfernte Aufträge". So ging Jaguschinski, der mit Ostermann gar nicht gut stand, zeitweilig als Gesandter nach Berlin. Allerdings wurden nicht selten auch wirklich Schuldige getroffen, am meisten wegen Unterschleife. Es war und blieb noch vielfach so, wie Jaguschinski einmal dem großen Peter gesagt hatte: „Wir stehlen alle, die einen mehr und augenfälliger als die anderen." Aber Härte sät auch Haß. Man sah auch, wie es bei Hofe zuging. Kostspielige Feste, späte Freuden, üppiger Kleideraufwand kamen noch zu stehen. Bei dem Bestreben vieler vornehmen Russen, westeuropäisch aufzutreten, kam es oft zu Lächerlichkeit und Widersinn. Wir verstehen heute nicht recht, wenn z. B. selbst ältere fremde Würdenträger, auch Ostermann, Birons wegen zu Hoffesten in rosafarbenem Gewand erschienen, wie Manstein berichtet.

Ostermann und Münnich waren freilich mehr als bloße Hofschranzen. Um Damen von Stand hat sich Ostermann nie Mühe gegeben. Das Beinleiden, das immer mehr Wahrheit denn Dichtung wurde, ließ sich trefflich als Entschuldigung anführen, wenn er dem Hofe fernbleiben wollte. Manches brachte Karl v. Brevern, Ostermann treuer und geschickter Helfer, in die Reihe. Ging es aber gar nicht anders, so ließ sich der Kanzler im Lehnsessel zu Hofe tragen. Brevern war mit Ostermanns Gedankengängen so vertraut wie kein zweiter. Der Westfale Ostermann war zugeknöpft, der Diplomat noch weit mehr. Sein Arbeitszimmer lag immer im Schimmer der Geheimnisse. Da arbeitete er am liebsten allein und mühte sich darum fast zu Tode. Es gab Zeiten, in denen der gichtgeplagte Staatsmann im Lehnsessel auch wohl sein Äußeres vernachlässigte.

Die Kriegerischen Auseinandersetzungen der beiden ersten Jahrzehnte des 18. Jh. Hatten erhebliche Machtverlagerungen gebracht. Frankreich war zurückgedrängt, Schweden niedergeworfen. England und Rußland standen stärker da. Die beiden folgenden Jahrzehnte hatten auch wohl noch ihre Spannungen und Drohungen, aber es war doch mehr ein Ausschäumen von Kriegen und Friedensschlüssen. Diplomatische Verhandlungen drängten sich vor, und die lagen Ostermann mehr als alles andere. Jähkopf von Jena war mit der Zeit ein wissender und wägender Politiker geworden. Selbst ein Stockrusse wie Ustrialow gibt Ostermann das Zeugnis, daß er Rußland mit Ehre und Ruhm auf der diplomatischen Laufbahn gedient habe. Der begabte, findige und arbeitsfrohe Staatsmann beherrschte das Russische, Französische und Italienische, ohne seine deutsche Muttersprache zu vernachlässigen oder gar zu vergessen. Jede politische Frage, deren Lösung bevorstand, studierte er aufs gründlichste. Als Redakteur war er unübertrefflich. Sein Talent für diplomatische Geschäfte in einer Zeit, da der Satz galt, die Sprache sei dazu da, die Gedanken zu verbergen, muß auffallend gewesen sein. „Er hatte eine sonderbare Art zu reden, daß sehr wenige Leute sich rühmen konnten, ihn verstanden zu haben. Oft wußten die auswärtigen Gesandten, wenn sie nach einer zwei Stunden langen Unterredung aus seinem Kabinette kamen, gerade nicht mehr von seinem Entschlusse als vorher. Wenn der spanische Herzog von Liria einmal schrieb, daß Ostermann der Verstellungskunst im höchsten Grade mächtig gewesen und es ihm leicht geworden sei, auch den listigsten Gegner zu täuschen, so vergißt er zu sagen, wie andere Diplomaten arbeiteten, räumt jedoch mittelbar ein, daß oft über Schlaue ein Schlauerer gekommen ist. Uebrigens rühmt der Spanier von Ostermann, daß er es mit dem russischen Reiche ehrlich und aufrichtige gemeint und unermüdlich für dessen wahres Wohl gewirkt habe.

Als Rußland an die Ostsee gelangt war, fürchtete England für seinen Ostseehandel. Das führte zum ersten englisch-russischen Zusammenstoß, ähnlich wie ein zweiter Zusammenprall erfolgte, als sich Rußland gegen Ende des 18 Jh. Am Schwarzen Meere stark machte. Allein nach dem Nystädter Frieden wußten sich die Engländer den Machtverlagerungen anzupassen. Die Zusammenarbeit mit der kapitalarmen kreditbedürftigen russische Wirtschaft, verbunden mit einem geschickten Wettbewerb gegenüber den Holländern, führte bereits 1734 zu einem Handelsvertrag, dem einzigen, den Rußland damals hatte. Die Bindungen mit Preußen, so 1726 und 1729/30, später 1740, waren Teile politischer Verträge und sahen nur Meistbegünstigung vor, was bei dem damaligen Stande des preußischen Außenhandels nicht allzu viel bedeutete.

Mit England fand sich Rußland in gleicher Gegnerschaft, nämlich zu Frankreich. Darum kamen sich beide nach Zeiten des Abwartens auch politisch näher. Ein förmlicher Bündnisvertrag, über den Ostermann einige Jahre lang verhandelte, reifte allerdings erst nach seinem Sturze aus, wie auch sein Plan, Dänemark, Preußen und Holland dem Zusammengehen mit England anzuschließen, nur Plan blieb. Frankreichs Bestreben nach Uebergewicht in den europäischen Verhältnissen, das fast immer Habsburg mehr oder weniger berührte, konnte für Rußland eine gefährliche Front mit Polen in der Mitte und Schweden und Türken auf den beiden Flügeln bedeuten. Frankreich im Bunde mit alten Feinden Rußlands? Ostermanns Hinneigung zu Oesterreich erklärt sich recht einfach.

Schon vor dem Tode Augusts II. von Sachsen-Polen hatten zwischen Rußland, Oesterreich und Preußen Verhandlungen über die Thronfolge in Polen stattgefunden. Für Rußland unterhandelte Löwenwolde, hinter dem man wohl Ostermann vermuten darf. Man war sich einig geworden, Stanislaus Lesczinski nicht wiederkehren zu lassen, auch wenn sich sein Schwiegervater, Ludwig XV. von Frankreich für ihn verwenden würde. In einem Geheimartikel war bestimmt, daß Kurland einmal an einen preußischen Prinzen fallen solle. Allerdings wurde der Vertrag von keiner Seite bindend unterzeichnet. Als August II. 1733 gestorben war, setzte sich Frankreich für Stanislaus ein. Ostermann ließ verlauten, Rußland werde eine Wahl desselben als Kriegserklärung betrachten. Eine gegenteilige Erklärung lag von Frankreich vor. Inzwischen hatten sich Oesterreich und Rußland für eine Wahl des Sohnes Augusts II. entschlossen. Preußen wollte zustimmen, wenn ihm seine Ansprüche auf Berg und Kurland verbürgt würden. Unter der Hand hatte sich Biron von dem zukünftigen König von Polen als Lehnsherrn Kurland zusichern lassen. Als Preußen noch zauderte, namentlich auch seiner Gefahren im Westen wegen, erklärten sich Oesterreich und Rußland für den Sachsen. In Rußland war Birons Plan eines Einvernehmens mit Oesterreich und Sachsen zu Siege gekommen und Löwenwolde-Ostermann mit dem Gedanken eines Zusammengehens mit Oesterreich und Preußen gescheitert. Als nun in Polen Stanislaus gewählt wurde, machte vor allem Rußland seine Drohung wahr. Zum erstemal standen sich Franzosen und Russen in Waffen gegenüber. Stanislaus mußte fliehen; eine Auslieferung an Rußland lehnte Preußen ab. Aber die französischen Pläne in Polen scheiterten, der österreichische-russische Kandidat bestieg als August III. den polnischen Königsthron.

Nicht so schnell sollten sich die Verwicklungen auf den beiden Flügeln erledigen. Der alte Drang Rußlands nach dem Schwarzen Meere war wohl seit 1711 mit den Abmachungen am Pruth vorerst zurückgepflockt, aber keineswegs begraben worden. Rußland, „ein Rock ohne Aermel", hatte 1721 einen zur Ostsee gefunden; der zum Schwarzen Meere fehlte noch. Sowohl von den Tartaren der Krim wie von Stämmen am Kaukasus hatte Rußland in der Folge manches einstecken müssen. Und bei den Türken rührte und schürte der Franzose. Für Ostermann stand fest, daß ein neuer Krieg mit den Türken unausbleiblich war. Die Frage war nur: wann beginnt er am füglichsten? Jedenfalls war es ratsam, sich Persien zum Freunde zu machen. Darum gab man ihm große Teile der unter Peter I. gemachten Eroberungen zurück. Ein Krieg zwischen Persern und Türken verlief für letztere wenig glücklich. Die Vertreter Rußlands bei der Pforte rieten, zeitig loszuschlagen und nicht erst Frieden abzuwarten. Der Draufgänger Münnich siegte über den bedächtigeren Ostermann, 1735 entschied sich Petersburg für Krieg. Ostermann glaubte, auf Oesterreich rechnen zu könne. In Verfolg des 1732 erneuerten Bündnisses waren 1735 für Oesterreich 12 000 Russen gegen Frankreich nach dem Rhein geworfen worden. Als nun Gegendienst gefordert wurde, stieß man auf taube Ohren. Ostermann sah seine Politik durchkreuzt und führte die weiteren Verhandlungen mit Oesterreich mit begreiflicher Bitterkeit, um so mehr, als er Frankreich mit im Spiele wußte. 1736 endlich entschied sich Oesterreich im Gedenken der Siege des Prinzen Eugen zur Teilnahme am Feldzug. Leider erwies sich, daß der gefeierte Heerführer wenig fähige Nachfolge hatte.

Die ersten Kriegsjahre verliefen wenig erfolgreich. Der persische Schah ließ die Russen im Stich. Darum wurde mehr von Oesterreich erwartet. Der österreichische Gesandte Ostein dachte auf französische Friedensvermittlung und wurde darin von Biron unterstützt. Ostermann war dagegen, weshalb sich Ostein immer wieder auf Ostermanns kriegerische Gesinnung berief. Die Spannung wurde schließlich so groß, daß Ostermann erklärte, wenn Ostein weiter so gegen ihn tätig sei, werde er seiner Kaiserin bitten, ihn von allen Verhandlungen mit ihm zu entbinden. Ostermann hatte aber auch noch andere Sorgen. Asow war zwar genommen, jedoch war es mit der Einigkeit der russische Gene-

rale nicht weit her. Verschiedene unter ihnen, darunter der Prinz von Hessen-Homburg, dachten daran, den Oberbefehlshaber Münnich verhaften zu lassen. Dazu kam es zwar nicht. Doch erreichten sie, daß Münnich sich vor dem Kriegsgericht verantworten mußte. Es sprach ihn frei, aber ein Stachel blieb. 1737 erstürmte Münnisch Otschakow, wenn auch mit starken Verlusten. Auch die Oesterreicher errangen etliche Erfolge. Wieder meldete sich Ostein mit der französischen Friedensvermittlung. Um die Türken williger zu machen, schlug er die Rückgabe Otschakows vor. Ostermann lehnte entschieden ab und suchte weiterem auszuweichen. Da mußte er auf ausdrücklichen Befehl der Kaiserin Anna, die von Biron und Wolinski beraten wurde, in eine französische Vermittlung willigen.

Auch das Jahr 1738 brachte den Verbündeten seine durchschlagenden Erfolge. Münnich, durch die abfällige Beurteilung seiner Kriegsführung seitens österreichischer Offiziere gereizt, zeigte sich noch mehr gegen seine Mitkämpfer eingenommen. Die Franzosen hatten inzwischen auch ein schwedisch-türkisches Einvernehmen eingefädelt. Ostermann mußte Ostein durch Brevern sagen lassen, wenn man Frieden wolle, müsse die österreichische Vertretung in Stockholm darauf hinwirken, daß die türkischen Waffenbestellungen in Schweden nicht ausgeführt würden. Auch in Petersburg wuchs die Stimmung für Frieden. Ostermann war gezwungen, die Kriegsziele niedriger zu stecken. Er wußte um die Schwächen der Bundesgenossen, um die französische Hetze im Norden, um das französische Bemühen, Wien von Petersburg zu trennen. Münnich sollte und wollte nun eine letzte große Karte aufspielen. Der Schlag gelang auch. Am Bruth von 1711 bei Stawutschane errangen 1739 die Russen den ersten großen Feldsieg über 90 000 Türken, ausgerechnet nach einer Vormarschrichtung wie sie die Oesterreicher schon wiederholt gewünscht hatten. Münnich frohlockte. Da kam die Nachricht, daß die Oesterreicher, trotz aller Abmachung gegen Sonderfrieden, mit der Pforte ins reine gekommen seien . Nun erkannten die Kaiserin Anna und Biron, daß Ostermann die französischen Vermittelungsangebote richtig eingeschätzt hatte. Zu spät. Rußland erreichte auch diesmal sein Absichten auf das Schwarze Meer nicht. Es ist begreiflich, daß damals in Petersburg Gerüchte von Ostermanns Rücktritt umgingen. Zu oft schon hatte man seine Pläne durchkreuzt. Er scheint aber Versicherungen erhalten zu haben, daß große Kinder der Eitelkeit mit und ohne Säbel zukünftig nicht mehr so viel zertreten sollten; er sei noch unentbehrlich.

Mittlerweile war die Lage am nördlichen Flügel auch bedenklicher geworden. Die Stimmung der Schweden gegen Rußland war gereizt geblieben, obwohl 1735 das Verteidigungsbündnis von 1724 erneuert worden war. Aufmerksam verfolgte Rußlands Gesandter in Stockholm, Bestuschew, alle rußlandfeindlichen Vorgänge, hinter denen auch hier die Franzosen standen. Er erfuhr, wie Schweden wiederum Verbindung mit den Türken anstrebte. Im Sommer 1738 gab er Petersburg den Polen nach Konstantinopel reise, aufzuheben und seine Papiere zu nehmen. Münnich griff den Gedanken auf und beauftragte zwei Offiziere, Sinclair auf der Rückreise Aufzugreifen. In der Nähe von Christianstadt auf sächsischem Boden wurden sie auch des Majors habhaft. Während der Durchsuchung des Gepäcks wurde Sinclair erschossen. Sein französischer Begleiter erhielt bald darauf die Freiheit; das Ungemach suchte man mit Geld abzugleichen. Natürlich wirbelte der Vorfall nicht nur in Schweden, sondern auch in ganz Europa ungeheure Erregung auf. Als der sächsische Gesandte Suhm Ostermann Nachricht von dem Ueberfall brachte, zeigte sich der Vizekanzler höchlich erschrocken und wies gleich auf die üble Nachrede hin, die nun in aller Welt aufkommen werde. So wichtig die Papiere auch sein möchten, er möchte jetzt wünschen, daß Sinclair ungefährdet entkommen wäre. Solche Mittel verdienten das Rad. gewollt hatte. Jedenfalls wurden die beiden schuldigen Offiziere nach Sibirien verbracht. Das sah nach Bestrafung aus. Es bedeutete jedoch auch, daß damit die Möglichkeit genommen war, den oder die Auftraggeber herauszubekommen. Sinclairs Briefschaften wurden der schwedischen Regierung in einem versi egelten und anscheinend unversehrten Paket mit der Hamburger Post wieder zugestellt. Ostermann teilte allen auswärtigen Ministern mit, seine Kaiserin versichere bei ihrem kaiserlichen Wort, die Tat sei ohne ihr Wissen und Wollen geschehen. Zweifellos hatte man aber erfahren, was schwarz auf weiß zwischen Schweden und Türken abgemacht war. Petersburg mochte daran liegen, daß Schweden sich nicht vor Beendigung des Türkenkrieges gegen Rußland erklärte. Stockholm rüstete zum Angriff und zur Rache, und Ende 1739 kam mit der Pforte ein Abwehrbündnis zustande. Da jedoch der Türkenkrieg beendet war und Frankreich, das hinter den Schweden stand, nicht genug Gewinn in neuen Verwicklungen sah, abmahnte, verzögerte sich ein

schwedisch-russischer Krieg noch bis 1741. Ostermann sah aber die Dinge kommen und ließ die nötigen Vorkehrungen treffen.

Historikern Ključevskij benämnde Andrej Ostermann ”Mephistopheles från Westphalen”.

In Petersburg war 1738 der Graf Wolinski in die Reihe der Minister eingetreten, ein sehr befähigter, aber auch ein sehr raffgieriger und käuflicher Mann. Biron glaubte, an ihm ein Werkzeug gegen alle zu finden, die ihm unbequem geworden waren. Dazu gehörte auch Graf Ostermann. Jaguschinski hatte schon 1736 gesagt, e sähe voraus, daß Wolinski es noch zum Minister bringen werde; er messe ihm dann noch etwa zwei Jahre zu, dann werde man ihn hängen müssen. Das Haus Wolinskis wurde Sammelpunkt aller, denen die Vorherrschaft der Deutschen verhaßt war. Die Maulwurfsarbeit des neuen Ministers richtete sich vor allem gegen Ostermann, der zwar wohl nicht mehr so ungehemmt einflußreich da stand wie ehedem, aber nach seiner Meinung noch viel zu mächtig war. War erst Ostermann beseitigt, so stand zu hoffen, durch Biron die Kaiserin besser beherrschen zu können und sich an die Spitze der Regierung zu bringen. Weil Wolinski vornehmlich mit inneren Angelegenheiten zu tun bekam, ließ ihn Ostermann ungefähr gewähren. Die Erfahrung hatte ihn gelehrt, daß alle diese hemmungslosen machthungrigen Streber sich selber ins Unglück geritten hatten. Er war auch zu klug, sich durch die aufbrausende Heftigkeit Wolinskis zu hängefähigen Aeußerungen hinreißen zu lassen. Noch wütender wurde Wolinski auf Ostermann, weil er ihm die Erledigung von Dingen überließ, die erfahrungsgemäß durchfielen und die Wolinski doch meistern wollte.

Noch 1739 überreichte Wolinski der Kaiserin und Biron eine Denkschrift, die Mittel vorschlug, schlechte Staatsdiener zu entlarven und Sicherheit, Treue und Ruhe herbeizuführen. Namen waren zwar nicht genannt, doch war mit Händen zu greifen, daß in der Hauptsache Ostermann gemeint war. As die Kaiserin fragte, auf wen denn eigentlich gespielt sei, kniff der Feigling und wollte nur ganz allgemein geraten haben. Das willfährigste Werkzeug Wolinskis war der Geheimschreiber der Kaiserin, Eichler. Er war der Sohn deutscher Eltern und in Rußland geboren. Ostermann hatte schon in der Zeit der Dolgorukis mit ihm unangenehme Erfahrungen gemacht. Ausgerechnet der Eichler lief eines Tages aus Moskau ein Brief ohne Unterschrift ein, der wiederum vor Ostermann warnte. Wie sich später ergab, hatten Wolinski und Eichler das feige Machwerk verfaßt und in Moskau durch einen

Vertrauten zur Post geben lassen. Andererseits fehlte es bei Hofe auch nicht an Stimmen, die Wolinski ins verdiente Licht setzten. Der Haß macht Wolinski blind. Weil ihm der Herzog von Kurland, dem Ostermann mit der Zeit auch unbequem geworden war, nicht willfährig genug war, hörte Wolinski mehr und mehr mit den Katzbuckeleien vor Biron auf. Man raunte, daß er nun auch Biron den Untergang geschworen habe. 1740 brach er mit ihm; mit seinen sonstigen vielen Feinden am Hofe glaubte er nicht rechnen zu brauchen. Nun wandte sich der Spieß gegen Wolinski selbst. In seiner Bedrängnis suchte der auch von Russen vielgehaßte Mann Zuflucht bei Münnich, der inzwischen mit Ostermann zerfallen war. Die Untersuchungshaft brachte Unglaubliches zu Tage, auch wenn viel Zweifelhaftes abgestrichen wird. Die Hauptklagen brachten Russen ein, und Russen verurteilen den Russen. Der Henker schlug ihm die rechte Hand ab und legte ihm den Kopf zu Füßen. Wäre Wolinski oben geblieben, so hätte er es gewiß mit seinen Gegnern nicht anders gemacht. Ganz sicher nicht anders bei den so gehaßten Ostermann, der stets so gemessen, verschlossen und berechnend war und ihm mit seiner ganzen Geisteshaltung und seinen sittlichen Grundsätzen überall im Wege stand. Für Ostermann handelte es sich damals um Sein oder Nichtsein, er wird darum auch an dem Sturze seines gefährlichen Gegners nach Kräften mitgearbeitet haben. Das räumt auch ein klarsehender Russe wie Korsakow ein. Er gibt zwar Ostermann mehr Schuld am Untergang Wolinskis als Biron; die meiste Schuld habe aber Wolinski selbst gehabt, der bei aller Anerkennung seines Nationalstolzes in seinen Leidenschaften sein Maß gekannt habe.

Nun kam die Zeit, von der ein neuerer Geschichtsschreiber sagt: „Die Regierung lag tatsächlich in den Händen des Herrn Biron aus Kalmzeen in Kurland, des Herrn Ostermann aus Bochum in Westfalen und des Herrn v. Münnich aus Neu-Huntorf in Oldenburg." Das Volk sah teilnahmslos zu, an Umsturz war nicht so leicht zu denken. Es war auch nichts Neues mehr, wenn sich Große einander hoben und stürzten. Kaiser war Biron, zwar nicht nach Titel, aber nach Tun. „Der schlaue Staatsmann Ostermann hielt sich stets in einiger Entfernung von Biron, weil er dessen Untergang voraussah, aber er blieb doch neutral." Der sächsische Oberst Neubauer berichtete 1740, daß Ostermann alle Privatsachen, die nicht unmittelbar auf seine Geschäfte Einfluß hätten, völlig gleichgültig seien. Er sei zufrieden, wenn die Sachen so angefaßt würden, wie er es für gut befunden. Er kümmere sich auch nicht um den Ruhm des Erfolges, den er sogar absichtlich von sich lenke. Alle Geschäfte würden im Einvernehmen mit Biron unternommen; Biron fasse nichts Wichtiges an, ohne Ostermanns Rat und Meinung gehört zu haben. „Durch dieses vorsichtige Benehmen erhält der Vizekanzler sich in der hohen Stellung, welcher er übrigens auch allein im ganzen Reiche gewachsen ist. In Bezug auf die auswärtigen Verhältnisse ist er vollends unersetzbar. Sehr zustatten kommt Ostermann das große Talent, überall die Leute herauszufinden, die er braucht."

Was Menschikow nicht erreicht hatte, errang Biron. 1737 wurde er Herzog von Kurland; der König von Polen war sein Lehnsherr. Von nun an war er noch schwerer zu ertragen. Sein Hochmut wollte über seinen Herzogshut weit hinaus. Um so freundlicher gab er sich der jungen Prinzessin Anna Leopoldowna, die von der Kaiserin Anna ausersehen war, demnächst dem Reiche einen jungen Kaiser zu schenken. Darum warb Biron bei der Prinzessin für seinen Sohn Peter. Vom Hofe her dachte man an einen deutschen Prinzen als Gemahl und brachte schließlich Anton Ulrich von Braunschweig-Bebern, den Schwager Friedrichs des Großen, in Vorschlag. Anna Leopoldowna mochte keinen der beiden, entschied sich aber doch für den Braunschweiger. 1739 war Hochzeit; Ostermann der Unentbehrliche mußte vom Lehnsessel aus alle Feierlichkeiten und Förmlichkeiten einrichten. Als nach Jahresfrist dem Paare ein Prinz geboren wurde, war niemand mehr verstimmt als Biron. Die Tage der Kaiserin Anna waren gezählt, und wie es dann mit seiner Macht werden würde, stand nicht fest. Für die kommende Zeit hatte er keinen mehr zu fürchten als den schier unerforschlichen Grafen Ostermann. „Die Partei, welcher Ostermann den Kopf lieh, mußte siegen. Biron glaubte auch zu bemerken, daß Ostermann seit der Geburt des Prinzen Iwan sich nicht mehr so wie früher fügen wollte." Nach Dresden wurde berichtet: „Der Herzog (Biron) ist mit dem Grafen wieder zerfallen, daß man es nicht genug beschreiben kann." Es war also nicht das erste Zerwürfnis. Biron hatte nun auch viel an der bedächtigen Geschäftsführung Ostermanns auszusetzen. Er hielt ihm vor, die englischen Angelegenheiten würden wie alle auswärtigen Fragen lässig und zu langsam betrieben. Eine 30 Seiten lange Recht-

fertigung Ostermanns wollte er nicht gelten lassen. Graf Ostermann bilde sich ein, alle Menschen seien im Vergleich zu ihm blind. Er habe jetzt alle Kunstgriffe durchschaut. Wenn auch die Gehilfen Ostermanns ihren Meister wie einen Gott hielten, er betrüge nicht Biron, sondern sich selbst, er habe ihm in seine Karten gesehen. Ostermann solle nicht meinen, daß man deshalb nicht in sein Inneres sehen könne, weil er keinen Bogen schreibe, ohne dabei zu beten und den lieben Gott einzumengen. Es mag schon sein, daß Ostermann bei solchen Anwürfen aus solchem Munde vor Wut geheult hat, wie berichtet wird.

Ostermann war Biron schon länger unbequem gewesen. Biron hatte zu Anfang 1740 den russischen Gesandten in Kopenhagen, Bestuschew, nach Petersburg geholt und in die Ministerrunde aufnehmen lassen, um gegen den zu überlegenen Ostermann ein Gegengewicht zu haben. Bestuschew war schlecht auf den Vizekanzler zu sprechen, weil er nicht genug für ihn getan hatte. Er wußte um den Wind, der wehte, und suchte sich bei Biron möglichst festzusetzen. Eine besondere Gelegenheit bot sich bald. Als die Kaiserin Anna dem Ende entgegenging, wußte Bestusschew es zu fingern, daß nicht Mutter, nicht Vater des kleinen Iwan, sondern Biron zum Regenten bestellt wurde. Alle Hofgrößen hatten unterschrieben bis auf Ostermann. Als er auch unterzeichnen sollte, machte er geltend, er sei doch nicht Russe von Nation. Man entgegnete, er bekleide eine hinlänglich naturalisierende Stelle. Nun schützte er Unvermögen der Hand infolge Krankheit vor. Es nützte nichts. Zitternd setzte er endlich seine Unterschrift. Als die strebende Kaiserin Birons Ernennung zum Regenten unterzeichnete, mußte Ostermann Zeuge sein und das Schriftstück versiegeln. Dann sollte er allen Großen mitteilen, die Angelegenheit sei nun ganz in Ordnung. Ostermann tat das in so unbestimmten ausdrücken, daß bis zum Ableben der Kaiserin niemand recht wußte, ob sie unterschrieben hatte oder nicht. Anna war tot, Biron war Regent - doch nur für drei Wochen. Graf Ostermann zog sich ganz in sein Arbeitszimmer zurück, er berief sich auf sein Fußleiden.

Zurückgedrängt?

Biron begann seine Regentschaft mit allerlei kleinlichen Kränkungen der Eltern des Kaisers in der Wiege. Der Vater, Prinz Anton Ulrich, plante recht bald, den Regenten gewaltsam abzuschütteln, und näherte sich Ostermann. Als er ihn um Rat fragte, gab der vielerfahrene Vizekanzler zurück, der Prinz könne nur dann etwas unternehmen, wenn er überzeugt sei, wirkliche Stärke hinter sich zu haben. Allzuviel Freunde hatte Anton Ulrich jedoch nicht. Als sein aussichtsloser Plan ruchbar wurde, kam der Prinz in Haft. Er konnte von Glück sagen, daß er mit einem Verweis davon kam. Da offenbarte sich die Mutter des kaiserlichen Kindes dem Grafen Münnich. Sie wußte, daß auch er Biron quer geworden war und sich überzeugt hielt, unter dieser Regentschaft Nicht auf seine Rechnung zu kommen. Als Anna Leopoldowna Münnich sagte, sie wisse darum, daß man sie aus dem Lande wiesen wolle, und bat, Münnich möge dafür sorgen, daß sie dann wenigstens ihr Kind mitnehmen könne, reckte sich in dem Feldmarschall der Ritter. Zwei Tage später war Biron zu nachtschlafender Zeit - verhaftet. Auch Bestuschew war aufgehoben. Im folgenden Jahre fuhr der Herzog von Kurland mit Familie nach Sibirien. Wenn sich wohl auch Ostermann über das Ende dieser Regentschaft freute und erleichtert fühlen konnte, herbeigeführt hatte er es aber nicht. Stoßkraft und Durchführen in solchen Dingen lag nicht in seinem Wesen. An dem Haß, den Biron gesät hatte, mußte Ostermann mittragen. Wenn auch Biron sich nicht sonderlich von anderen Günstlingen vor und nach ihm unterschied, wenn auch z. B. Menschikow und Schuwalow nicht weniger grausam, habsüchtig und hinterhältig waren, das Volk vergaß ihrer Schandtaten - sie waren ja Russen - in Biron haßte es die Deutschen. So urteilte, entgegen einseitigen Herunterreißern, schon vor Jahren der russische Geschichtsschreiber Korsakow.

Der Mann des Tages war jetzt Münnich. Anna Leopoldowna, zur Großfürstin und Regentin erklärt, ernannte Münnich zum Ersten Minister, Tscherkaski zum Kanzler, Golowkin zum Vizekanzler und Ostermann zum - Generaladmiral. Der hochtrabende Titel konnte Ostermann jedoch nicht darüber wegtäuschen, daß er von der Leitung der auswärtigen Angelegenheiten verdrängt war. Unter den leitenden Männern waren nur zwei Köpfe: Münnich und Ostermann; die anderen waren Puppen-Gestalten, aber wenigstens zwei Russen. Durch Münnichs Ernennung zum Ersten Minister kam die

Leitung der auswärtigen Angelegenheiten aus den erfahrenen Händen Ostermanns in die eines kühnen, ehrgeizigen und resch entschlossenen Soldaten. An die Stelle eines vertragstreuen Freundes Oesterreichs war en Feind Wiens und ein Freund Berlins getreten, was sich auch in dem Ende 1740 mit Preußen abgeschlossenen Vertrage erwies. Auf dem Gipfel seines Ruhmes hatte Münnich sein Auge mehr für seine alten Gegner, und deren waren viele. Dazu schaffte seine hochfahrende Art noch immer neue. Zu ihnen gehörte auch bald der Gemahl der Regentin, Anton Ulrich, der zwar zum Generalissmus ernannt wurde, doch nur dem Titel nach. Es war natürlich, daß sich der mit Geringschätzung behandelte Anton Ulrich mehr und mehr Ostermann zuwandte.

Anna Leopoldowna, 22 Jahre alt, offenbarte wenig Geschick und noch weniger Lust zum Regieren. Launenhaft und lässig von Hause aus, schwankte sie zwischen den Gestalten bei Hofe. Dabei war sie ohne alle Erfahrung. Ostermann, den die Last der Verantwortung, die vielen Hofstürme und die zahlreichen mehr oder weniger versteckt geführten Anschläge gegen ihn vorzeitig gealtert und noch verschlossener gemacht hatten, ließ sich oft im Lehnsessel zu Hofe tragen. Er sah in der jungen Frau die Regentin, der er durch Diensteid verbunden war, für die wie für das Reich er große Gefahren kommen sah. Eifersüchtig auf ihre Macht, wandte sich Anna bald wieder von dem Manne ab, dem sie hauptsächlich ihre Macht verdankte. Desto mehr gewann Einfluß der österreichische Gesandte Botta, noch mehr der schöne Graf Lynar, den man im Verdacht haben durfte, als demnächstiger Oberkammerherr bironmäßig Herr über Herz und Willen der Regentin zu werden. Schon wurden Richtsätze für die äußere österreichische Politik in nur österreichischem Sinne gefaßt und der Verwaltung Ostermanns Erschwerungen bereitet. Die Regentin gefiel sich eben darin, das Gegenteil von dem zu tun, was er wünschte. Auch seinen persönlichen Gegnern, durch deren Sturz sei emporgekommen war, gewährte sie Zutritt. Wenn sich auch der Ehrgeiz des zurückgedrängten Westfalen an dem Stolz des so hoch gestiegenen Oldenburgers rieb, es ließ sich nicht bestreiten, daß Münnich von auswärtigen Staatsangelegenheiten und ihren Zusammenhängen wenig verstand. Münnich war ja stets mit militärischen und technischen Dingen befaßt gewesen; da allerdings hatte er auch glänzend seinen Mann gestanden. Nicht ohne Absicht ließ Ostermann gelegentlich für seinen Nebenbuhler diplomatische Knoten liegen und berief sich auf seine Krankheit, die nicht mehr mit einem gewissen Lächeln und Zweifeln abgetan werden konnte. Ostermann erreichte denn auch, daß er für das Auswärtige mit der Zeit wieder mehr herangezogen wurde, ohne das er sich immer durchsetzen konnte. Dafür waren der Ratgeber der Hofe doch zu viele, die sich ihre Meinung zu oft von draußen her kneten ließen. Der Zwiespalt am Hofe führte zu heftigen Schwankungen; man sprach von einem Ringen zwischen Münnich und Ostermann. Der Vollzug der preußisch-russischen Abmachung scheiterte, weil die russische Ausfertigung dem preußischen Gesandten nicht preußisch genug war. Der Zwist endete damit, daß Münnich seinen Abschied erhielt. Seine Eigenköpfigkeit und sein Starrsinn hatte seinen Gegnern doch zu viele Blößen geboten. Sehr bald jedoch sollte zu bedauern sein, daß ein rasch entschlossener mutiger Degen zu früh in die Ecke gestellt worden war. Zwei Männer, jeder anders groß, berufen, sich wechselseitig stark zu machen, imstande sich klug zu Kräften und Schwächen der großen Länderkarte zu stellen, fehlten auf der schmalen Grundlage deutscher Geltung auseinander. Es soll ja leichter sein, zwei Deutsche in drei Gruppen aufzuspalten, als unter einem Hut zu halten.

Allein an der Macht

Schon im Frühjahr 1740 hatte Ostermann die ganze Lage in Europa sehr ernst angesehen. Der Gemeinplatz vom europäischen Gleichgewicht wackelte. Die Welt war weiter geworden. Frankreich und England standen sich drohend gegenüber. Der vielberufene erste Funke konnte einen großen Krieg auch ganz fern, vielleicht in Westindien anfachen. Größere und kleinere Höfe fingen an, die Zukunft aufzurechnen und die „Wenn" abzuwägen. Schweden sann auf Rache an Rußland. In Preußen war ein junger König zur Regierung gekommen. Anna Iwanowna, die russische Kaiserin, war am 28. Oktober gestorben, acht Tage vorher der deutsche Kaiser Karl VI. mit seinen vielen Sorgen um die pragmatische Sanktion, die Maria Theresia die Erbfolge sichern sollte. Und bald hörte man von Verhandlungen zwischen Berlin und Wien wegen - Schlesiens. Naturgemäß mußte Preußen daran gelegen

sein, von Rußland der für alle Fälle gesichert zu sein. Davon hing auch die Stellungnahme zu Frankreich und England-Hannover ab. Aber auch Rußland mußte wünschen, Schwedens wegen mit Preußen in ein festeres Verhältnis zu kommen. Das war nicht zuletzt Birons Begehr, der wegen der bedrohlichen schwedischen Rüstungen in Finnland für sein Herzogtum Kurland bangte. Graf Ostermann hatte schon immer die Verständigung mit Preußen empfohlen.

Grundlage der preußisch-russischen Verhandlungen war der alte Vertrag von 1726 mit einem Sondersatz von 1737, der die russische Bürgerschaft für die preußische Erbfolge in Jülich-Berg forderte und dafür Preußens Mitschutz für Kurland anbot. Ostermanns Gegenvorschlag sah gegenseitige Hilfe mit 10 000 Mann vor und nicht nur Sicherheit für die preußischen Ostseelande. Aber die Frage Jülich-Berg sei eine innere Reichssache, in die sich keine auswärtige Macht einzumischen habe; darum habe sich Rußland darin auch anderen Mächten versagt. Ein Geheimzusatz besagte jedoch, daß Rußland um Jülich-Berg keinerlei Verpflichtungen habe, die Preußen nachteilig oder zuwider sein könnten; man sei auch nicht gewillt, jemals solche zu übernehmen. Daraus war u. a. zu schließen, daß Rußland nicht für sächsische Absichten in dieser Frage eintreten werde. Ostermann mußte also wohl über Biron, Sachsen Freund, die Oberhand behalten haben. Jedenfalls war der preußische König mit dem Ergebnis zufrieden

Ehe sich Friedrich der Große zu entscheidenden Schritten wegen Schlesiens entschloß, überschlug er mit klarem Blick die gesamte Lage Europas. In Hinsicht auf Rußland meinte er: „Wenn die Russen uns angreifen, so können sie sicher sein, daß sofort Schweden gegen sie vorgeht; dann sind sie zwischen Hammer und Amboß . . . Wenn man auf die übrigen Minister (außer Biron, der die schlesische Herrschaft Wartenberg besaß) einigen Regen der Danae fallen läßt, so werden sie denken, wie man es haben will." Daß er Ostermann hätte ausnehmen müssen, lehrte auch ihn die Erfahrung. Einmal wies der seinem König unbedingt ergebene kluge Minister Bodewils, der in manchen Gedankengängen Ostermanns Auffassung teilte, darauf hin, Rußland sei vertraglich gehalten, Oesterreich mit 30 000 Mann zu Hilfe zu kommen. Der König hielt entgegen, in Preußen stehe doch eine ansehnliche militärische Macht, die zudem noch leicht verstärkt werden könne. Wagten die Russen trotzdem anzugreifen, so wisse er ihnen schon entgegenzutreten.

Der Vertrag mit Rußland war zwar schon im Oktober 1740 so gut wie fertig; noch aber standen die Unterschriften aus. Der preußische Gesandte v. Mardefeld war der Meinung, Ostermann zögere mit der Unterschrift nur aus Rücksicht auf Oesterreich. Anscheinend war er überhaupt nicht zu sehr für Ostermann eingenommen, wohl, weil er ihm nicht so willig und wienfeindlich wie Münnich war. In Wirklichkeit suchte Ostermann jedoch Zeit zu gewinnen und damit Möglichkeiten für friedlichere Auslösungen. Es war tatsächlich so, wie Rußlands Vertreter in Berlin zugab: Petersburg sei in äußerster Verlegenheit, zwei so nahe befreundete Mächte in Zwiespalt zu sehen. Auch der so scharf sehende Mardefeld mußte wissen, daß Ostermann gerade so gut wie Münnich den Oesterreichern den übereilten Frieden mit den Türken nachtrug, hinter zudem Frankreich gestanden hatte. Der österreichische Gesandte Ostein war der Meinung gewesen, von Ostermann sei wegen der nahe oder weiter einschlagenden preußischen Belange für Oesterreich nichts gutes, wohl aber alles üble zu besorgen, wenn er nicht daran gehindert werde. Und noch im März 1741 fürchtete der sächsische Gesandte Graf Lynar, Ostermann, übrigens unbestechlich, könne am Ende doch noch zu Preußen neigen. In Ostermanns Ueberlegungen spielte auch Schwedens Verhalten mit. Es lag auf der Hand, daß der preußische König, falls Rußland schwierig werden sollte, das auf Krieg sinnende Schweden mit in seine Pläne einbezog. Ob so oder so, wenn russische Soldaten zugunsten Oesterreichs auszögen, würden die Schweden losschlagen. Kein Wunder, daß weniger verantwortliche Ratgeber in Petersburg weder von Vertrag mit Oesterreich noch mit Preußen wissen wollten. So einfach lagen die Dinge für einen Staatsmann von Grund und Grad nun doch nicht. Nach Birons Sturz am 19. November 1740 beherrschte Münnich die Meinung am russischen Hofe. Er haßte die Oesterreicher, die ihm den Ruhm des Türkenkrieges vereitelt hatten. Schon darum war es dem preußischen König nicht schwer geworden, den ohnehin für Preußens gestrafftes Wesen eingenommenen Feldmarschall für sich zu gewinnen. Wie Friedrich der Große später in seinen Denkwürdigkeiten selbst sagte, wurde nicht an

Aufmerksamkeiten für ihn gespart. Als Münnich mit Preußen abschloß, betonte aber auch er, damit sei Rußland seiner Verpflichtungen gegen Oesterreich nicht ledig; der König möge etwas von seinen Forderungen ablassen, damit desto leichter eine Verständigung mit Maria Theresia erreicht werde. Auch Ostermann, der gern daran erinnerte, daß er geborener Preuße sei, wies den König auf die großen Gefahren hin, die er über Europa bringe, wenn er bei seiner Forderung beharre. Am 16. Dezember konnte Friedrich die schlesische Grenze überschreiten. Sein treuer Minister Bodewils wollte noch immer nicht seine Besorgnis unterdrücken, Rußland könnte trotz seiner eigenen Unsicherheit doch noch ganz zu Oesterreich treten und der Provinz Preußen gefährlich werden; da hatte de König nur ein „Piano". Er ließ durch Mardefeld in Petersburg mitteilen, so lange er noch Aussicht auf die guten Dienste Rußlands zu einer Verständigung habe, werde er die Erbietungen Frankreichs ausschlagen. An der Newa ging es damals hoch her. England, Sachsen, Oesterreich suchten die preußischen Bemühungen um Rußland zu übertrumpfen. Mardefeld schrieb damals, auch Ostermann müsse man warmhalten; Oesterreichs Gesandter Botta biete bis zu 200 000 Tlr. Ostermann jedoch blieb der alte, wenn es auch wurmte, daß zu Münnichs hoher Zeit der geborene Preuße völlig überschattet worden war. Er sah nach wie vor seine Aufgabe in der Verständigung zwischen Oesterreich und Preußen. Als, noch gerüchtweise, verlautete, der preußische König habe die schlesische Grenze überschritten, schrieb er dem König, Rußland bedauere Preußens Schritt, ohne sich eine Untersuchung der preußischen Ansprüche auf Schlesien anmaßen zu wollen, und biete seine guten Vermittlungsdienste an. Dieses Schreiben bezeichnete Münnich später als einen der schönsten Briefe, die jemals aus Ostermanns Feder geflossen seien. Im Februar 1741 hörte man von Verhandlungen über eine Zerstückelung Preußens. Als der Graf Lynar davon in Petersburg Mitteilung machte, offenbar mit einem Auge auf österreichfreundliche Kreise, wurde ihm aber kurzab nur bedeutet, das sei ein nichtswürdiger Plan und nur wert, in Feuer geworfen zu werden. Das bedeute natürlich eine große Beruhigung für Preußen. Ein ähnlicher Plan tauchte jedoch einige Tage später wiederum auf. Man glaubte gar, Ostermann, der sich kurz vorher bündigbindend dagegen ausgesprochen hatte, habe Anton Ulrich, Oesterreichs Freund und Münnichs Feind, dafür gewonnen. Wie sich erwies, hatte sich Mardefeld doch falsch berichten lassen; er hatte auch den Ursprung des Planes in Dresden gesucht, in Wirklichkeit war er englischer Herkunft. Spielen mit solchen Gewaltversuchen lag gar nicht in Ostermanns Art. Er wußte auch zu gut, was derlei für Rußland bedeutete. Als Münnich gestürzt war, fürchtete man in Preußen, der angebliche Zerstückelungsplan könne nun doch auch in Rußland eine Rolle spielen; dort wurde nochmals klipp und klar versichert, man billige ihn nicht und werde ihm nun und nimmer beitreten. Offenbar hat man damals auch nicht immer klar erkennen wollen und können, was alles dem Widerstreit Münnichs-Ostermanns zuzuschreiben war. Anton Ulrich aber stand unter dem Einfluß der Witwe des verstorbenen deutschen Kaisers, der er gutteils seine Stellung in Rußland verdankte und deren Schwester doch seine Mutter war.

Durch Ostermanns Auffassung der europäischen Verhältnisse zog sich eine fast ständige Gegnerschaft zu Frankreich. Noch Mitte 1741 forderte er, Frankreich solle in aller Form erklären, sich nicht in deutsche Angelegenheiten einmischen zu wollen. Der Staatsmann im Norden hatte immer verstanden, auch über ziemlich verschwiegene Dinge Kundschaft zu erhalten. Zweifellos wußte er auch um das heiße Bemühen Frankreichs, mit Preußen zu einem Einvernehmen zu kommen. Als England mit Rußland zu einem Vertrage gelangt und ein solcher mit Oesterreich so gut wie sicher war, kam denn auch am 5. Juli 1741 ein französisch-preußisches Abkommen zustande. Frankreich mußte sich u. a. verpflichten, Schweden instand zu setzen und zu gegebener Zeit zu veranlassen, den schon in der Luft liegenden Krieg mit Rußland anzufangen. Da Frankreich außerdem auch in der Türkei gegen Rußland stocherte, bildete sich in Petersburg eine starke Meinung für einen offenen Bruch mit Frankreich. Allein der vorsichtige Ostermann drang mit der Ansicht durch, erst einen offenbaren Beweis französischer Feindschaft abzuwarten.

Als Friedrich der Große sich als Gewinner Schlesiens betrachten durfte, dachte man in Petersburg auf einen Zusammenschluß mit Oesterreich und Preußen gegen Westen. Frankreich, das schon lange darauf hinarbeitete, Wien und Petersburg auseinander zu bringen, antwortete darauf mit einem

Doppelplan: Bedrohung Rußlands im Norden von Schweden her, im Süden aus dem türkischen Bereich heraus. Im Innern aber sollte ein Umsturz Elisabeth, die Tochter Peters, auf den Thron bringen.

Schon anfangs August 1741 erklärte Stockholm den Krieg an Rußland und bezog sich dabei auf angebliche russische Verletzung des Nystädter Friedens und die Ermordung Synclairs. Nach der schwedischen Niederlage bei Willmanstrand sah Ostermann größere Gefahren für Rußland zwar vorerst abgebogen. Aber der Brand konnte gefährlicher wieder aufflackern, und das forderte Bereitschaft. Den Vorteil aus dieser Lage konnte Preußens König ziehen, und die 30 000 Mann Hilfstruppen Rußlands für Oesterreich, von denen viel geredet wurde, bedeuteten vorerst nur Wahnung zur Mäßigung. Die möglichen Gefahren vom Süden her konnte Ostermann durch ein Verständigung mit den Türken ausschalten. Dabei kam ihm zustatten, daß die Türken nicht ohne Sorgen wegen Persiens waren. Es blieb auch nicht ohne Eindruck, daß Nadir Schah nach seinen Siegen gen Indien zu im Herbst 1741 eine pomphafte Gesandtschaft nach Petersburg schickte. Wenn auch nicht zu erweisen ist, daß der persische Gesandte bei dieser Gelegenheit um die Hand Elisabeths für seinen Herrn werben sollte, sicher ist, daß er persönlich mit der Prinzessin verhandeln wollte. Man hatte jedoch Grund einen solchen Empfang nicht zu verstatten. Darüber zeigte sich Elisabeth sehr ungehalten. Es ist für die damalige schon deutlich sich abhebende Lage bezeichnend, daß Elisabeth Ostermann sagen ließ, er bilde sich zwar ein, mit seiner Scheinheiligkeit die ganze Welt zu blenden. Sie wisse aber sehr wohl, daß er bei dieser wie bei jeder andern Gelegenheit sie nur zu demütigen suche, daß auf seinen Rat wider sie Anordnungen getroffen würden, an welche die Großfürstin in ihrer Herzensgüte nicht zu denken vermöge. Ostermann vergesse, wer die Prinzessin und wer er selbst sei, und daß es ihr Vater gewesen, dem er es zu danken habe, daß er aus einem Schreiber das geworden, was er jetzt bediene. Sie werde nie vergessen, was ihr von Gott und ihrer Geburt zukomme. Er könne versichert sein, daß sie sich darin nichts vergeben werde. Ostermann wurde jedenfalls bestätigt, daß gewisse Gerüchte um Elisabeths Absichten zu noch größere Vorsicht drängten.

Sturz

In Elisabeth sahen viele Russen die Tochter Peters des Großen mit begründeten Thronansprüchen. Andere wieder konnten nicht übersehen, daß sie eine voreheliche Tochter Peters und Katharinas war. Von ihren Eltern hatte sie nicht nur eine harte Gesundheit, sondern auch ebenso starke Sinnlichkeit geerbt. Nach dem Tode ihres Bräutigams war sie offenbar auf sittliche Abwege geraten. Wiederholt war versucht worden, sie nach dem Auslande zu verheiraten, vergebens. So lange sie sich mit der Reihe ihrer Liebhaber von öffentlichen Dingen fern hielt, ließ man sie gewähren, wenn man sie geldlich auch etwas kurz hielt. Seit dem Frühjahr 1741 pfiffen aber die Spatzen von den Dächern, daß Elisabeth nicht nur mit den Garden enge Beziehungen unterhielt, sondern auch mit dem Landesfeind in Verbindung stand.

Im Januar 1739 war in Petersburg als außerordentlicher Gesandter Frankreichs der Marquis de la Chétardie angekommen, ein Meister im Fühlen und Wühlen und Anritzen und zuspitzen. Er hatte bald heraus, wer in Petersburg etwas bedeutete und wer eine Null war. Ueber Ostermann waren Chétardie und Elisabeth von Anfang an einig: er mußte beseitigt werden. Ostermann hatte jedoch auch noch in der Gruppe der sogen. Russischen Patrioten unter dem Vizekanzler Golowkin Gegner. Sie waren an der Spitze, unzufrieden, wollten aber am Hause Anna Iwanownas festhalten. Die Patrioten bereiteten Ostermann viel Schwierigkeiten. Sie suchten auch Münnich u sich herüberzuziehen, der jedoch abwinkte. Das brachte ihn in den allerdings unbegründeten Verdacht, heimlich in Verbindung mit Elisabeth zu stehen. Als Golowkin mit dem Plan an Ostermann herantrat, Anna Leopoldowna zur Kaiserin zu erheben und Elisabeth in Kloster zu stecken, meinte Ostermann, jetzt, da der Feind an der Grenze stehe, sei für derlei Absichten wohl keine Zeit. Er hatte andere Sorgen.

Chétardie war verdächtig geschäftig. Er sparte auch nicht an Bestechungen. Den Verbindungsmann zu Elisabeth machte deren Arzt und Gesellschafter L`Estocq . Man wollte von großen Summen wissen, für die er sich und andere verkaufte. In geheimen Verhandlungen über Chétardie versprach Elisabeth den Schweden Erstattung aller Kriegskosten und Zuwendung der Handelsvorteile, die bis

jetzt die Engländer inne hätten. Nur mit Frankreich und Schweden wolle sie sich verbünden, London und Wien jedoch fallen lassen. Auf die Rückgabe der Landgewinne des Nystädter Friedens wollte sie sich nicht einlassen, so sehr die Schweden sich auch darum bemühten. Die Hoffnung des Franzosen ging allerdings weiter. Wenn Elisabeth einmal Kaiserin sei, werde das Werk Peters des Großen abgebaut werden. Das werde zwar besonders bei Ostermann auf stärksten Widerstand stoßen. Der deutsche Minister werde jedoch mit Beginn der Regierung Elisabeths verschwinden und damit ein mächtiger Feind Frankreichs und Schwedens. Das Elisabeth beide Mächte nur als Steigbügelhalter nutzen werde, mochte der schlaue Chétardie nicht glauben. Desto lauter mußte der schwedische General Löwenhaupt verkünden, er sei mit seiner Armee nur deshalb gekommen, Rußland von dem unerträglichen Joch der fremden Minister zu befreien. Ostermann macht Anna Leopoldowna darauf aufmerksam, unter den Fremden sei nicht nur er und er Oberhofmarschall Löwenwolde, sondern auch sei zu verstehen. Aber die Regentin zeigte sich nicht sonderlich berührt. Es kamen Warnungen vom österreichischen und englischen Gesandten, Anna blieb sorglos. Als Ostermann sich einmal zu ihr tragen ließ und von geheimen Unterredungen Elisabeths mit Chétardie berichtete, ging sie gar nicht darauf ein, sondern zeigte ihm ein neues Kleidchen, das sie dem kleinen Kaiser hatte machen lassen. Sie vertraute der Prinzessin Elisabeth, die sich doch bisher so ergeben gezeigt hatte, und wollte nichts Arges von ihr erwarten.

Endlich raffte sich Anna Leopoldowna auf Tatsachen ließen sich nun doch nicht mehr mit Kleiderfragen abtun. Aber anstatt handeln zu lassen, bat sie Elisabeth zu sich und eröffnete ihr, wenn das so weiter gehe, müsse sie Chétardie abberufen lassen. Ihr Doktor Stecke mit dem Franzosen unter einer Decke. Sollten sich die Gerüchte über ihn bewahrheiten, so werde sie ihn natürlich verhaften lassen. Elisabeth beteuerte, niemals daran gedacht zu haben, etwas gegen Anna oder ihren Sohn zu unternehmen. Sie sei zu gewissenhaft, den ihr geleisteten Treueid zu verletzen. Und dann weinten sich beide Frauen mit vielen Tränen auseinander.

Einen Tag später, am 5. Dezember, verließ General Keith den Kriegsrat, der bei Ostermann tagte, um wieder auf den schwedischen Kriegsschauplatz zu gehen. Am gleichen Tage erhielten die Garden Befehl, binnen 24 Stunden zum Abmarsch bereit zu sein. Das bedeutete die Entfernung auch der Grenadiere, die L`Estocq durch drei Vertraute mit französischem Gelde für Elisabeth erkauft hatte und die bereit waren zu gewisser Zeit für die Prinzessin ihr Leben zu wagen.

Elisabeth nahm den Zwang der Stunde an. Sie hatte von Münnich gelernt. In der Nacht vom 5. zum 6. Dezember 1741, bald nach Mitternacht, fuhr sie mit L`Estocq, Woronzow und Schwarz und sieben Grenadieren nach der Kaserne der Grenadiere, ließ die Soldaten wecken und stellte sich als nunmehrige Kaiserin vor. Dann begab sich Elisabeth mit etwa 200 Grenadieren zum Schloß der Regentin. Ohne stärkeren Widerstand zu finden, drang man ins Schlafgemach Annas ein, die Regentin wurde mit Gemahl und Kindern zum Hause Elisabeths verbracht. Dort hatte sich fast die gesamte Garde eingefunden.

Inzwischen hatte man sich auch des Grafen Münnich, der eine Reise nach Deutschland um einige Tage verschoben hatte, des Barons Mengden, Präsident der Handelsschaft, und auch des Grafen Ostermann bemächtigt. Ostermann hatte noch am Tage vorher um Verdoppelung seine Hauswache ersuchen lassen. Als die Wachen sich widersetzen wollten, stellte sich heraus, daß man wohl Gewehre, aber keinen Schießbedarf hatte. Aus dem Schlaf gerissen, begriff Ostermann nicht sofort, was vorging. Weil er dann die eindringenden Grenadiere Rebellen schalt, gingen diese mit dem kranken Manne recht grob um. Seine Gemahlin mit ihren Kindern durfte gleich anderen die Wohnung nicht verlassen. In erster Linie wurden natürlich Deutsche verhaftet. Das Muster zu solch rascher Tat der Nacht hatte ein Jahr zuvor Münnich geliefert. Wenn sich ein entschlossener Mann an die Spitze einiger Truppen gestellt hätte, wäre es noch zwei Tage nachher möglich gewesen, die neue Kaiserin vom Throne zu stoßen, behauptet Manstein, und der kannte das damalige Petersburg. Dazu paßt, was der sächsische Geschäftsträger Pezold seinem Minister schrieb: „Alle Russen bekennen, wenn sie vertraut sprechen, daß es bloß des Beistandes einer Anzahl Grenadiere, eines Kellers voll Branntwein und einiger Säcke Geld bedarf, um zu machen, was man will."

Der neue Senat bestand nur aus Russen. Bei den auswärtigen Geschäften verblieb Ostermanns rechte Hand, der Geheime Rat v. Berbern. Mit besonderer Eile wurde die Verurteilung der verhafteten „Staatsfeinde" betrieben. Zunächst war man hinter ihren Geldern her. Zur Untersuchung der zur Last gelegten Verbrechen wurde eine besonderer Ausschuß eingesetzt. Vermutungen wurden als Tatsachen behandelt. Ostermann hielt man gegen 80 Anklagepunkte vor. Mit Würde und Ruhe erklärte er, er werde alles so darstellen, wie er wisse und wie es geschehen sei. Er nehme nur zur Entschuldigung, daß er immer, so lange er einer Regierung durch Eid und Pflicht verbunden gewesen sei, ihr alle anderen Rücksichten geopfert habe. Die wichtigsten Anklagepunkte waren wohl die, die von vorsätzlicher Ausschließung Elisabeths vom Throne handelten. Das sei bei der Wahl der Herzogin von Kurland geschehen, als das Testament Katharinas verheimlicht worden sei. Das sei auch im Werke gewesen, als man jüngst Anna Leopoldowna zur Kaiserin habe ausrufen wollen. Das sei die Absicht gewesen, als man die jetzige Kaiserin wiederholt nach dem Ausland habe verheiraten wollen. Das war teils an sich falsch, teils übersah man, daß kein Staatsmann so bestrebt gewesen war, sich vom unmittelbaren Eingreifen in so rein russische Geschäfte fernzuhalten wie Ostermann. Auch eigenmächtige Führung der Politik, Sturz vornehmer Männer und ungerechtfertigte Bereicherung wurden ihm vorgeworfen. Ostermann gab ein vollständiges Verzeichnis seiner Vermögenswerte; da damals in Rußland noch keine öffentlichen Banken bestanden, waren Gelder allerdings im Auslande angelegt.

Auf wirkliche Gerechtigkeit konnte Ostermann nicht rechnen; schon sein verschlossenes strenges Wesen hatte vielen nicht gepaßt. Man wußte, wie Elisabeth gerade ihn persönlich haßte und seinen Untergang als ihre höchstpersönliche Sache betreiben ließ. Sie hatte ihn ja bereits in einer öffentlichen Kundgebung verurteilt, ohne die Untersuchung abzuwarten. Münnich hatte sich ähnlicher Anklagen zu erwehren. Als es ihm zu bunt wurde, sagte er seinen Anklägern, sie möchten ihre erwünschten Aussagen nur so aufsetzen, wie es passe, er werde alles glatt unterschreiben. Bestuschew, Ostermann alter Feind, war gewiß in Anklagen nicht sparsam. Aber die Art der Untersuchung ekelte ihn an. Er räumte ein, daß die meisten im Untersuchungsausschuß nur ihrer Rachgier freien Lauf ließen. Es tue ihm leid, seiner eigenen Nation nachsagen zu müssen, daß die, die noch am Ruder saßen, keine List und Lüge scheuten, um zu stürzen, einer den andern Sieghafte Rachemöglichkeit hat schon oft unvernünftig gemacht. Um das Urteil nicht unterzeichnen zu müssen, blieb er den letzten Sitzungen fern und gab Krankheit vor. Wie das Urteil lautete, erfuhren die Angeklagten herkömmlich erst auf dem Richtplatz.

Am 29. Januar sollte das Urteil vollstreckt werden. Schon am frühen Morgen hatte man die Gefangenen von der Festung zum Senatsgebäude geholt. Gegen 10 Uhr wurde einer nach dem anderen herausgeführt, vor und hinter jeden ein Bajonett. Zuerst kam, aus Schwächlichkeit und schon seit Jahren des Gebrauchs seiner Füße nicht mehr mächtig, in einem gewöhnlichen Bauernschlitten sitzend, Ostermann. Ueber der Perücke trug er eine schwarzsamtne heruntergeschlagene Reisemütze. Der Leib war in einen alten langen fuchsgefütterten Pelz gehüllt, wie er ihn in den letzten Jahren auch in seinem Arbeitszimmer trug. Nun folgten Feldmarschall Münnich, Vizekanzler Golowkin, Präsident Mengden, Oberhofmarschall Löwenwolde und Staatsrat Dimirasow.

Beim Blutgerüst angekommen, wurde Ostermann von vier Soldaten hinaufgetragen und auf einen Holzstuhl gesetzt. Als der Senatsschreiber das Urteil verlesen wollte, entblößte er das Haupt. Mit Gelassenheit hörte er hin. Er sollte geköpft und dann gerädert werden. Nur einigemale sah er auf und schüttelte er den Kopf. Was er sagen wollte, verstand jeder. Dann streckten ihn die Soldaten mit dem Gesicht erdwärts, entblößten den Hals und legten ihn auf den Block. Als der Henker mit dem Beil zum Schlagen ausholte, rief der Senatsschreiber: „Gott und die Kaiserin schenkten die das Leben!" Während der ganzen Zeit nahmen die Umstehenden an dem greisen Staatsmann keinerlei Verwandlung wahr; nur habe er, als er vom Block aufgerichtet wurde, etwas mit den Händen gezittert. Die Soldaten trugen ihn jetzt wieder in seinen Schlitten. Von den übrigen Angeklagten brauchte keiner das Blutgerüst zu besteigen. Für alle lautete das Urteil auf Tod, umgewandelt „aus angeborener Gnade" in Verbannung. Der Pöbel fand nicht recht seine Rechnung; viele Russen, auch in höhe-

ren Schichten, waren doch sehr nachdenklich geworden. Der sächsische Legationsrat Pezold, der die Vorgänge auf und beim Blutgerüst von seinem Fenster aus beobachtet hatte, und daher aus eigenem darüber berichten konnte, schloß seinen Bericht mit den Worten, daß er zeitlebens noch nichts Trübseligeres gesehen habe. Man dürfe in der Tat wohl sagen, daß Ostermann und Münnich mit Löwenwolde die ausgezeichnetsten Männer gewesen seien, die Rußland je in Diensten gehabt habe.

Das Vermögen der Verurteilten wurde eingezogen und unter die Machthaber verteilt. Bald sollten die Schlitten mit den Verbannten nach Sibirien sausen. Den Frauen war freigestellt, ihre Männer nach Sibirien zu begleiten. Ostermanns Gemahlin, Marfa Streschnew, entschied sich dafür, mit ihrem Manne das traurige Los zu teilen. Dann nahm der Graf Abschied von seinen drei Kindern; er sollte sie nicht mehr wiedersehen. Zu seinem Aufenthalt war Beresow (= Birkenort) bestimmt, in kalter Oede an der Soßna 40 Kilometer vor ihrer Mündung in den Ob gelegen. Dort war Menschikow in der Verbannung gestorben. Münnich kam nach Pelym, wo er das Häuslein bewohnte, das dem nun zurückgerufenen Biron gedient hatte. Jedem Staatsgefangenen wurde zum täglichen Unterhalt ein Rubel ausgesetzt; die Bedienten mußten mit 10 Kopeken auskommen. Rühmlich verdient bemerkt zu werden, daß diese freiwilligen Gefangenen ihre Sparpfennige aus guter Zeit opferten, um ihren ehemaligen Herren das harte Los zu erleichtern.

In Petersburg macht man Jagd auf alle Schriften, die Rühmliches aus dem Leben der Verbannten berichtet hatten; das deutsche Vaterland sah gerechter als die Fremde und hoffte auf baldige Begnadigung Elisabeth dachte nicht daran. Und doch: „Die schwere Aufgabe, eine große, aber noch ungebildete Nation zu einem geordneten Staatswesen zu erziehen, hatte nur einer im Auge, Ostermann, und die Erzählung von den elenden Richtigkeiten, die vorzugsweise in dieser Zeit die russische Geschichte erfüllen, läßt überall im Mittelpunkt des Ganzen nur diesen einen Staatsmann hervortreten, der als Mann der Notwendigkeit von allen gesucht, es allein verstand, die losen, fast in der Auflösung begriffenen Teile des noch so jungen Staates zusammenzuhalten." Daß macht blind.

Graf Ostermann überlebte seinen Sturz noch fünf Jahre. Ein altes Beinleiden fesselte ihn ans Zimmer, das ihm oft wegen der ständigen Soldatenwache schier zu enge wurde. Dann ließ er sich wohl auch in das Holzkirchlein tragen, das Menschikow erbaut hatte, um wenigstens zeitweise vor den verdrießlichen und lärmenden Soldaten Ruhe zu haben. So waren die Jahre in Beresow nur noch ein Warten auf den Tod. Körperlich gebrochen, aber seelisch gefaßt und ruhig, starb er am 25. Mai 1747.

Das war das Ende eines Staatsmannes, am und vom russischen Dank zerbrochen, dessen überragende Verdienste kein Fremdenhaß wegstiefeln, dessen sittlichen Charakter keiner antasten konnte. Seine Freude an Arbeit und Erfolg, kein Schaffen nach Plan und Ausrichtung über Augenblickssicht hinweg mochte man nicht begreifen und noch viel weniger nachahmen, um so schlimmer in einem großen Lande, das kein Gesicht gen Europa kehren sollte und noch viel zu asiatisch roh war, europäische Lebensformen und Staatsforderungen mit quickem Blut zu füllen. Man haßte das Orakel, aber man fragte es. Man liebte den verantwortungsbewußten Diener am Reich nicht, aber man ließ ihn sich aufreiben. Zugeknöpft von der Heimat her, hatte ihn die Fremde mit ihren Stürmen um den Thron, mit dem Steigen und Stürzen der Großen und den ständigen Fehden all derer, die ihren Topf auch ans Feuer stellen wollten, noch verschlossener gemacht. Mit westfälischer Zähigkeit stand er zu einmal übernommenen Aufgaben und Pflichten, nicht so sehr ein Mann des offenen Angriffes und des lauten Stürmens von der Art des wilden Draufgängers, wohl aber des verbissenen Wehrens und des unbedingten Durchhaltens. Er diente eidgemäß in deutscher Treue und Redlichkeit. Größe mißt man nicht an Kleine. Mag auch bei ihm wie immer da, wo sich Höhe über Sieches und Seichtes reckt, Menschliches, Allzumenschliches zwischen Morgen und Abend zu verzeichnen sein - leuchtend bleibt darüber stehen:

„Er war unbestechlich."

Und eine alte Sage weiß: schon vor tausend Jahren hat das ferne Land zwischen Europa und Asien nach fremden Herrschern suchen lassen, weil es nur zu wählen hatte zwischen fremder und keiner Ordnung.

Ivan Osterman, Andrejs son

Alexander Osterman-Tolstoj, Ivans systerson

Bild från husska släktföreningens möte 1950 i Sundsvall

Bild av släktgården Hussborg i Torpshammar

Bild från Döda Fallets teater med spel om VIldhussen

Om släkten Edström

Gustaf Robert Edström, född 14 april 1836 i Nätra församling, Västernorrlands län, död 11 februari 1908 i Nordmaling, var en svensk kontraktsprost och politiker.

Edström skrevs in vid i Uppsala universitet 1856 och avlade folkskollärarexamen 1860 samt prästvigdes samma år. Han blev kyrkoherde 1869 i Vibyggerå församling i Härnösands stift. Han var ordförande i landstinget och i riksdagen ledamot av första kammaren 1902-1903, invald i Västerbottens läns valkrets. *(Hämtat ur Wikipedia)*

Utdrag ur Vibyggerå sockens historia, 1800-talet, del 2

Den tredje prästen i socknen jag vill nämna om såsom betydande, är Gustaf Robert Edström, 1870 -76. Under hans ledning byggdes Vibyggerå nya kyrka. Arbetet skedde på ”gångled” eller genom dagsverken från de bönder som betalade skatt.

Dagsverkslistorna finns arkiverade i Länsarkivet och ger en totalbild av alla byar och skattlagda bönder i socknen, som utförde över tjugotusen dagsverken, innan kyrkan kunde invigas 1875. Edström slutade som kyrkoherde i Nordmaling. Han tillhörde riksdagens I:a kammare, var ordförande i landstinget och betecknades ha gott praktiskt förstånd, vara en förträfflig predikant och human kontraktsprost.

”Dessa kort är av **GUSTAF Robert Edström**, född 14 april 1836 i Nätra Y, död 11 februari 1908 i Nordmaling Y. Gift 1) 1861 med **Hanna Naeslund** (1838-1895, 2) 1898 med **SELMA Elisabet Schmidt** (1863-1950). Efter studier i Uppsala prästvigd 1860. Verksam i norra Ångermanland. Kyrkoherde i Nordmaling AC från 1891. Kontraktsprost 1891-1903. Ledamot av första kammaren 1903. Källor: Tvåkammarriksdagen 1867-1970, del 5, med välliknande foto. Svenskt portättgalleri, Härnösands stift, med välliknande foto. Härnösands stift herdaminne.”

Ovanstående kommentar med fakta är gjord av *Ingrid Norberg* 15 maj 2003 i tidningen Rötter

---

Från Härnösands Stifts Herdaminne av L Bygdén (inscannat på nätet) hämtas följande i kapitlet om Nordmaling, sid 355, avsnittet om Kyrkoherdar:

21. **Gustaf Robert Edström** (1891-1908), f. 14 apr. 1836 i Nätra, son af kronolänsman Gust. Ludv. E. i Bjästa och Christina Margareta Nordén. Stud. i Upsala ht. 1856, efter där afl. dimissions- och prästex.vt. 1860 prästv. i Sthm 12 juni s. å. och förordnad till past. adj. i Själevad, tillika nådårspred. vid sacellanien (*sacellan = hjälppräst = kaplan; kallas idag komminister)* därst. från nov. 1862, t. f. past. därst. från 1 juni 1866. Efter föreg. disput. prof past.ex. 1868; utn. khde i Vibyggerå med kgl. fullmakt 1 okt. 1869, tilltr. 1 maj 1870; khde i Själevad 2 juni 1876. tilltr. 1 juli s. å.; inspektor för Örnsköldsviks läroverk 1885; befullm. khde i Nordmaling 4 jan. 1890, tilltr. 1 maj 1891; kontr.prost i Ångermanlands nordvästra kontrakt 11 okt. 1882 och i det nordöstra 4 mars 1891, från hvilken tjänst han vid Luleå stifts nybildande 1 jan 1904 tog afsked.

En följd af år landstingsman och ordförande i landstinget samt en kortare tid ledamot af riksdagens 1:a kammare. En ovanligt gedigen personlighet med klart praktiskt förstånd, förträfflig predikant, human kontraktsprost, öfverlägsen förmåga som ledare vare sig i landsting, på kyrkostämma eller då det gällde att på diskussionsmöten sammanfatta den förda diskussionen. (Minnestal vid prästmötet i Luleå 1908 af *O.Nordenstam*.) Afled i Umeå 11 febr. 1908, begrafven i Själevad. LNO 1891, KVO 2 kl. 1903.

G. 1) 10/10 1861 m. ***Hanna Næslund*,** f. 19/2 1838, dotter af komm. i Torsåker- Ytterlännäs Isr. Næslund och Johanna Ruuth. Redan före äktenskapet förespådd att mista sin syn, blef hon oaktadt sin blindhet en förträfflig husmoder; d. å Sofiahemmet 7/3 1895.

2) 18/12 1898 m. ***Selma Elisabet Schmidt***, f. i Lysvik 20/3 1863, dotter af Hjalmar Schmidt, landtbrukare i Jonsbol, Stora Kil, och Selma Stockenstrand.

Barn: *Ludvig Israel Theodor*, f. i Själevad 9/8 1862, kommunal-kamrerare och polistjänsteman i Lundby, Göteb. län, d. 9/5 1900; *Maria Sulamit*, f. 5/12 1863, g. 14/7 1887, m. folkskollär. och organisten E. B. Hesselgren, Själevad; *Hulda Elisabet*, f. 15/3 1866, g. 14/7 1885 m. Joh. Axel Huss, förvaltare vid Domsjö sågverk; *Kerstin Johanna*, f. 27/5 1868, g. 14/7 1891 m. khden E. Osterman i Göteborg; *Gustaf Artur*, f. 21/5 1870, bokhållare vid Bollsta bruk; *Svea Ester Lovisa*, f. 15/11 1879, g. 14/7 1899 m. förvaltare Erik Em. Dyberg, Rundvik; änka 3/2 1924; *Anna*, d. 25/3 1885 i Själevads prästgård; dessutom 3 söner, döda unga. *Tr.:* Predikan på Fastlagssönd. (i Predikn. af Hsands stifts prester 1. 1883). – Predikan på sönd. Septuagesima (Vårt lands predikobil. 1887 n. 5). - Predikan på 3. sönd. eft. Tref. (ib. 1887 n. 25). - Predikan på Bönsönd. af G. R. E-m (ib. 1888 n. 20).

Släkthistoria som sträcker sig tillbaka till före 1000-talet (Lars uppgifter)

Litet kuriosa kring dessa uppgifter. Tord Bylund på riksarkivet i Härnösand har sammanställt uppgifter för släkterna Osterman, Huss och Edström. Detta har man kunnat göra tillsammans eftersom mamma och pappa var kusiner.

När man kommer tillräckligt långt tillbaka i tiden visar det sig att de mest konstiga sammanträffande kan ske. Huruvida detta är sant eller inte kan man fråga sig, med visst är det fascinerande att tänka sig att vi är släkt med vikingarna, som härjade i England under 1000-talet. Det finns också uppgifter om att vi är släkt med Ragnar Lodbrok. **Namnen med fet stil nedan** finns med i vår släkthistoria. Släkten Bure är också en stor släkt som finns med på 1500-talet där det visar sig att det även på Hen-

nys sida dyker gemensamma släktingar. Noteringarna sträcker sig 20 - 31 generationer bakåt i tiden.

Den första kungen av Söderöarna (öarna Man och Hebriderna) under norsk överhöghet antas vara Godred I Haraldsson. I hans regeringstid, ca 976-989, blev efter vanlig uppfattning Tynwald instiftat som allting (parlament) för Söderöarna. Tynwalds tusenårsjubileum blev firat 1979. **Godred Haralds-sons far synes vara Harald Sigtryggsson, kung av Limerick och yngste son till Sigtrygg Gale, som var kung av Dublin och Northumberland, England**. Godred var gift med en arvinge till ön Islay. Islay lies in Argyll just to the west of Jura and around 25 miles north of the Irish coast, which can be seen on a clear day. (Fra Skanke-slektens historie, G.V.C. Young, 1986) och (Fra Skanke-släktens historia, G.V.C. Young, stamtavla 1a)

All these facts, however, seem sufficiently to prove that during the interval between the death of Godred the son of Harold, in 989, and the accession of Godred Crowan, in 1079-1080, the Island of Man must have been an appendage of the Norwegian kingdom of Dublin, whereas it would appear that the Isles chiefly belonged to the Earls of Orkney. (Chronicle of Man and the Sudreys, notes 3-4.

FARFAR, FARMOR OCH DERAS FAMILJ

Oskar Fredriks kyrka. Ur Göteborgs Historia – Alla tiders Göteborg

17/12/2010 By Helio Duarte Leave a Comment

Artikeln om Oskar Fredriks kyrka är publicerad 2010 på hemsidan Göteborgs Historia – Alla tiders Göteborg, *www.alltidgot.com/oskar-fredriks-kyrka*. Alla tiders Göteborg var ett EU-projekt som gjordes för Göteborgs stadsmuseum på 1990-talet. Man utbildade arbetslösa arkeologer och kulturvetare inom media, och skapade samtidigt en hemsida om Göteborgs historia. Helio Duarte, en av projektledarna, fortsätter att publicera artiklar om gamla Göteborg, däribland alltså denna om Oscars Fredriks kyrka. Vi från Vega är en kamratförening, bildad 1946, för personer som bott eller bor i Vegastaden, där bl a Oscars Fredriks kyrka och Prinsgatan ligger. **Denna artikel är ursprungligen skriven av *Harry Bohman*; *Källa: Vi från Vega***

”1924 gick jag och läste för kyrkoherde Oscar Cullberg i forsamlingshemmet i hörnet av Värmlands- och Plantagegatorna och konfirmerades i Oskar Fredriks kyrka på våren. Och det var vid detta tillfälle jag för första gången gick i långbyxor ett stort ögonblick i en ung pojks liv. Och vandringen från hemmet på Vegagatan till kyrkan tillsammans med föräldrar och syskon var naturligtvis också en högtidlig upplevelse.

Och 1993 fyllde denna min konfirmationskyrka 100 år.

”Socken är den gamla benämningen på en församling. Till en socken hörde de som sökte sig till samma kyrka. Runt om i våra bygder ligga små och stora kyrkor. De ligga där som centralpunkter. Från byarna och gårdarna leda vägarna dit. Det gemensamma för dem alla, enda samlingsplatsen, var i forna dagar kyrkan. På en höjd, synlig vida omkring, ligger för det mesta kyrkan. Och ”uppåt visar korskrönt tinne till ett mål, som evigt är”.

Så ligger också Oscar Fredriks kyrka, så gott som mitt i församlingen. Dess höga spira når högt den omgivande bebyggelsen. Den vill vara hela församlingens mötesplats. Den vänder tanke och blick uppåt från vardagens bekymmer och möda”. (Oscar Cullberg 1946)

Dessförinnan hade emellertid något inträffat, som också hör till Oskar Fredriks kyrkas historia. Dess namn var ju anmärkningsvärt, då det ej, såsom eljest är sed överensstämde med församlingens namn. Det hade emellertid kommit till för att hugfästa minnet av landets konung Oscar II som för övrigt besökte kyrkan år 1898 och inskrev sitt namn i den gästbok, som förvaras i sakristian. När församlingsdelning skedde år 1889, bestämdes att den församling, som behöll kyrkan, skulle ha dess namn, medan den nya skulle benämnas Masthuggsförsamlingen.

Från och med detta år kunna vi alltså tala inte bara om Oscar Fredriks utan också om Oscar Fredriks församlings kyrka.

Genom avsöndring från Masthuggsförsamling bildades Oscar Fredriks församling med Paradisgatan som gräns i väster och Linnégatan i öster. Trots församlingsdelningen fortsatte ändå kyrkobokföringen i Masthuggs församling till år 1908. De som äro födda inom Vegaområdet före detta år blev sålunda födda i Masthugget. Det kanske också kan vara av intresse att veta att Slottsskogsparken med där befintliga bostäder för personalen ingår i Oscar Fredriks församling.

Eftersom Masthugget som Oscar Fredrik till en början inte hade egen kyrka hölls gudstjänsterna i Johanneskyrkan, men 1889 påbörjades bygget av kyrkan på Dahlinberget, som uppfördes av byggmästare F O Pettersson efter ritningar av arkitekten Helgo Zettervall. Den i nygotisk stil uppförda kyrkan är nog en av vårt lands vackraste, arkitektoniskt sett. Väggmålningarna gjordes av konstnären Albert Eldh. Glasmålningarna av artisten Callander**.**

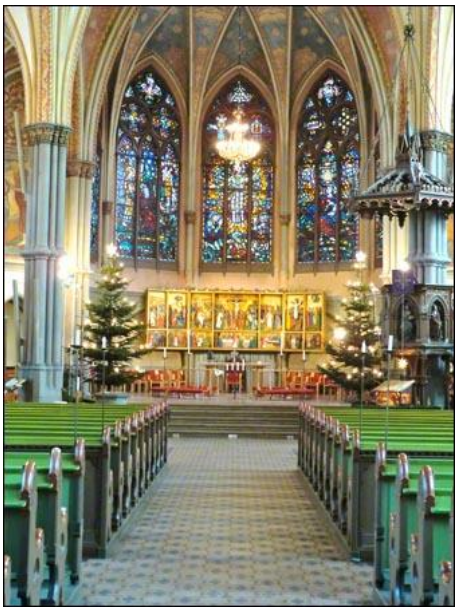

När kyrkan 2/4 1893 invigdes av biskop Rodhe löd sluträkningen på 515 000 kronor. I relation till denna kostnad kan jämförelsen göras med den 1978 utförda renoveringen, som belöpte sig till ett belopp av 9 500 000 (niomiljonerfemhundratusenkronor). Återinvigning skedde 3/12 1978.

Kyrkans tillkomst förorsakade på sin tid livliga protester. Protesterna berörde ej kostnaderna för templets uppförande, men så mycket mer det vackra utförandet, man menade att i en stadsdel med en utpräglad arbetarbefolkning kunde ett enklare utförande ha varit nog. Men som Fredberg skriver i sitt verk Det gamla Göteborg *”det nya templets lovprisare blevo inte svaret skyldiga. Det bereddes dem, som icke har råd eller tillfälle att besöka andra offentliga, tilltalande lokaler, en ädel och billig njutning, då de kunna ha glädjen att en stund i detta tempel få ägna sig åt ljuset och färgernas skönhet…”*

Vi kanske också skall nämna något om församlingens första kyrkoherde. Hans namn var

Edvard Konstantin Osterman född 1843. Han invigdes i prästerligt ämbete 1874 och efter att ha fungerat som predikant i såväl Birgittas kapel som Johanneskyrkan utnämndes han 1889 till kyrkoherde. Osterman var efter den tidens mått mätt i sitt sätt utomordentligt folklig och lättillgänglig. Att dessutom vara född av frireligiösa föräldrar skapade i sin tur trassel för honom. En sådan bakgrund gjorde det helt omöjligt för dåvarande biskopen Gustaf Daniel Björk (1806-1888) att prästviga. Osterman begav sig då till Skara där han fick mottaga prästvigningen av biskop Beckman. Men det blev en konflikt inom de kyrkliga kretserna då han skulle utnämnas till kyrkoherde. Från högkyrkligt håll var det en korrumperad debatt med fula angrepp där framlidne biskop Björks anda ledde Ostermans motståndare.

Kyrkoherdar i Oscar Fredriks kyrka har varit Osterman 1889-1909. Viktor Rundgren 1912-1921. Oscar Cullberg 1921-1957. Karl-Åke Henningsson 1958-1970. Lars-Gunnar Ericsson 1971-1986. Kenneth Kjellberg 1986.

Lite Kyrkligt

- Den nygotiska stilen, som i slutet av 1800-talet blev den förhäskade kyrkostilen och i Göteborg fick sitt främsta monumentet i Oscar Fredriks kyrka, uppförd av Börringe tegel som en korskyrka med välvt femsidigt kor.
- I början av seklet, närmare bestämt 1904, beklagade kyrkfolket fönstermålningarna i kyrkan som gjorde att färgskiftningen irriterade besökarna när solens strålar sökte sig in i kyrkan. **”Tvätta bort de kolerade gubbarna å fönstret på kyrkans södra långvägg och låt Guds klara dagsljus inkomma genom rena fönster i templet”**, löd tidningsrubrikerna.
- Den tredje adventsöndagen 1969 invigdes en ny orgel i kyrkan. Den gamla orgel ver från 1893 och hade i stort sett tjänat ut. Den nya som har 45 stämmor är byggd av Hammarbergs orgelbyggerioch det har tagit ett år att bygga orgel.
- I januari månad 1970 tog två kyrkotjuvar sig för att bryta sig in i kyrkan för att stjäla kyrksilver. Men en person som promenerade i parken kring kyrkan lade märkte till herrar tjuvar,ringde polisen som tog tjuvarna på bar gärning. Det visade sig vara ett fint kap. Det var nämligen två internationella förbrytare som togs till vara denna januarikväll.
- Och den förste mars 1972 stals två kandelabrar i kyrkan. En tid efteråt fann kyrkovärden dem stående utanför kyrkan. Så kom inte och säga att tjuvar är ohederliga.
- 1973 undrade församlingsborna om Oscar Fredriks kyrka höll på att falla sönder. Ja, så farligt var det inte, men en plåtprydnad, en halv meter lång och en halv meter hög, föll ned från tornet och en man som gick under klarade sig med blotta förskräckelsen.
- Men en olycka kommer sällan ensam. En äldre vegagatsbo berättade att hon 1909 eller möjligen 1910 såg en ballong med passagerare som fastnade i kyrkotornet. Historien om ballogen väckte liv i många andar och så sent som 1973 togs saken upp i göteborgspressen där många påstod att sagesmannen hade drömt alltsamman, men då kom ytterligare en församlingsbo till undsättning och förklarade att i dennes ungdom pratades det mycket om ballongolyckan i Oscar Fredriks kyrkotorn.
- En tråkig händelse inträffade när Oscar Fredriks kyrka byggdes. Ett blixtnedslag träffade en arbetare som höll på med plåtslageriarbeten på taket. Han avled omedelbart.
- Den 23 april 1973 firades kyrkans 80-årsjubileum med predikan av biskop Bo Giertz**.** I högmässan framfördes bl a en del av kantaten vid kyrkans invigning. En utställning hade också arrangerats i församlingshemmet. Här fanns fotografier och ritningar, nattvardskärl från invigningen. Omkring 150 församlingsbor samlades efter högtiden till kyrkkaffe.
- Söndagen den 18 april 1975 avgick musikdirektöten i Oscar Fredrik, Torsten Sörensson. Han fick en fin hyllning för allt det fina och uppskattade arbete han lagt inom kyrkan. Mellan 40 och 50 sångare medverkade i konserten, bland andra Sångsällskapet Lyran.
- Minns ni klockslagen i Oscar Fredriks kyrktorn. Det var en egendomlig klocka som slog fem slag när hon var ett, tre slag när hon var halv sex, nio slag när hon var fem och sexton slag när hon var tolv.
- Apropå slagverk i kyrkan så finns i tornet även tre stycken kyrkklockor som tillsammans väger inte mindre än 3 580 kilo.
- Komminister emerius Olof Elmgren-Warberg avled 1975, 84 år gammal. Elmgren-Warberg var en mycket känd och omtyckt person inom vår stadsdel. Han blev komminister i Oscar Fredriks församling 1933 och där han var verksam till pensioneringen 1961, samma tjänst i samma församling som sin fader, Fredrik Elmgren-Warberg.
- Modern kyrkomusik vållade strid i Oscar Fredrik på 1960-talet. Striden stod emellan musikdirektör Torsten Sörensson och kyrkorådet. Kyrkorådet sade ifrån att alltför modern och svårförståelig musik skall undvikas. Musikdirektören Sven Eric Johansson försvarade Torsten Sörensson och påstod att kyrkorådets beslut är ett utslag av brist på vett och vetande. Under tiden striden pågick han en poet dikta följande stygga vers.

I Oscar Fredrik nu blåses i stridstrumpet
koraler det gäller så striden står het.
Men stillsamma hjorden till Herran ber
att få slippa för många tramp i klaver.

- På 1960-talet beslutades att tornuret i kyrkan skulle automatiseras. Och det kunde säkert behövas, ty ibland stod visarna stilla så länge, så man trodde att dom fått pensionen på gamla dar.
- Högtidligt och stämningsfullt var det i kyrkan den 14 mars 1971 då den nye kyrkoherden Lars-Gunnar Ericsson installerades av biskop Bertil Gärtner. Bland de närvarande märktes den 83-åriga prosten Oscar Cullberg.
- På 1960-talet gick också Göteborgs prästerskap med kyrkoherde Karl-Åke Henningson i Oscar Fredrik i spetsen till attack mot omoralen och manade till värn om äktenskapet och protesterade mot den förråande anda, som breder ut sig i svensk kulturliv**.**
- Till ny kyrkoherde efter Lars-Gunnar Ericsson utsågs församlingens mångårige komminister Kenneth Kjellberg som installerades den 8 juni 1986 av biskop Bertil Gärtner under stor tillslutning av församlingsbor.

Ur en artikel om Oscar Fredriks kyrka i ”DET GAMLA GÖTEBORG”.

DET GAMLA GÖTEBORG utkom i tre delar 1919 - 1923. Skriven av C.R.A Fredberg. Detta är hämtat ur första delen ”Staden i Väster”

Oscar Fredriks förste kyrkoherde. Edv. Osterman, var på sin tid en av vår stads mest populära predikanter. Han hade redan 1873 blivit predikant vid Johanneskyrkan och för denna befattning passade han utmärkt. Hans medryckande föredrag, fritt från all torrhet och kyla, värmde åhörarne och redan de första åren av sitt kall vart hans popularitet grundlagd och växte mer och mer. I synnerhet var han omtyckt av den kvinnliga åhörarkretsen och tolererades av de frikyrklige.

Denna popularitet följde honom sedan under hela den tid, han var predikant vid Carnegiska bruken, och den fick ännu kraftigare uttryck vid valet av kyrkoherde i Masthuggsförsamlingen efter den nya territorialindelningen. Två partier stredo, som bekant, vid detta val, vilket under rättegångarne, som sedan följde, blottade en vitt utbredd korruption, vilken näppeligen är förenlig med det kristna livet i en kristen församling. Kyrkoherde O. gick segrande ur denna strid, i vilken han naturligtvis inte tagit någon del, och utnämndes 1899 på våren till kyrkoherde i Masthugget.

Edv. Osterman, som var född den 30 sept. 1843, avled den 22 aug. 1909, djupt sörjd av sin församling. Han efterträddes i ämbetet av predikanten V. Rundgren.

Farfars dödsannons

Döde

Vår älskade make och fader

Kyrkoherden i Oscar Fredriks församling i Göteborg L. N. O.

Edvard Osterman

Född den 30 September 1843, ingick i den eviga Sabbatsvilan Sön-

dagen den 22 Augusti 1909 kl. 9 f.m, outsägligt saknad af oss,

slägt, trotjänarinnor, många vänner samt församlingsbor.

Kerstin Osterman

Född Edström,

Gunborg. Birgit. Einar.

Jag hafver ju alltid och allestädes haft dig kär, därför har jag dragit dig till mig af idel barmhertighet. Jeremias 31:3.

Jordfästningen eger rum fredagen den 27 augusti 1909 kl. 2 e.m. i Oscar Fredriks kyrka. Samlingen sker vid kyrkan.

Tidningsreferat, sannolikt i Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning

Kyrkoherde Edv. Ostermans Jordafärd

i går blev en sorgefest af sällsynt imposant och gripande karaktär. Strax efter kl 1 e.m. fördes kistan från Sahlgrenska sjukhusets gravkapell, följd av de närmast sörjande. Vid Linnégatan flaggades allmänt på half stång och väldiga människomassor hade samlats där liktåget skulle gå fram. Utanför Oscar Fredriks pastorsexpedition anslöto sig till processionen medlemmar av stads- och kyrkofullmäktige, stadens och den kringliggande ortens presterskap nästan utan undantag, Oscar Fredriks och Masthuggets församlingars kyrkoråd, lärare och lärarinnor i 5:te skoldistriktet, m.fl. Prestaverna buros af domprosten Rexius och kamreraren i Folkskolestyrelsen Henriksson.

Oskar Fredriks kyrka var draperad i svart och rikt upplyst. I koret hade storslagna dekoreringsanordningar vidtagits. Sedan kistan inburits under tonerna av Chopins sorgmarsch sjöngs ps. 487:1-7. Biskop Rohde framträdde nu och förrättade jordfästningen enligt ritualen. En dubbelkvartett utförde omedelbart därefter ”Integer vitae” och ”Stilla skuggor”, varpå församlingen sjöng ps. 113:4-6.

Likpredikan hölls av hofpredikanten Rundgren, utgående från Luk. 1:38 och med 1 Kor. 15: 54-58 till text. I varma, hjärtegripande ordalag talade han om den förlust församlingen, anhöriga och vänner lidit genom Edv. Ostermans bortgång och huru hans död kraftigt borde mana till fortsatt arbete i Guds rikes tjänst. Det torde väl kunna sägas att inte ett öga var torrt under denna predikan, och själv hade predikanten svårt att behärska sin rörelse.

Efter predikan sjöngs unisont en för tillfället författad sång på melodien till n:r 86 i Sv. Psalmboken. Den återfinnes å annat ställe i dagens nummer. Vid altaret officierade församlingens båda prester, vice pastor Westbeck och kommunister Elmgren – Varberg, jämte kyrkoherdarna Wieselgren och Franch i V. Frölunda, samtliga klädda i messkrudar. Kyrkoherde Franch messade begrafningsbönen, pastorerna Westbeck och Elmgren – Varberg läste för stundens betydelse lämpade bibelspråk och kyrkoherde Wieselgren nedkallade välsignelsen.

Fru Niaz utförde solo en aria ur oratoriet ”Elias”: ”Då skola alla trogna skina” Och sedan församlingen stående sjungit ps. 486: -4 var den högtidliga, minnesvärda akten till ända. Kistan utbars under tonerna af Carl XV:s sorgmarsch, hvarefter processionen gick till Östra begrafningsplatsen.

Vid grafven sjöng S:t Johannis kyrkokör ”Den store hvide Flok” och ps. 486: -7. Här framfördes ett sista tack till den hänsofne af kamrer Henriksson från Oscar Fredriks församling, af kyrkoherde Bengtsson från Masthuggets församling, af kassör Johansson från Oscar Fredriks diakonikrets, af pastor Lundahl från forna konfirmander samt af kyrkoherde Holm och hofpredikanten Rundgren.

En stor mängd blommor och kransar hade anländt från när och fjärran, tillsammans fyllande 5 vagnar. Särskildt märktes en praktfull krans från Oscar Fredriks församlings kyrkoråd med inskription: ”Till församlingens älskade och djupt saknade kyrkoherde – tack för aldrig sparad möda, tack för aldrig sinad kärlek”, vidare kransar från Folkskolans lärarekår i V. distriktet, från Oscar Fredriks diakonikrets, från Oscar Fredriks församlings nykterhetsförening, från Johannesstiftelsen, från ungdomsföreningen ”Våren”, från Kyrkliga ungdomsförbundet, från styrelsen för Läsrum för sjömän samt en gemensam krans från flera av de ämbetsbröder, som stått den avlidne nära, nämligen Wieselgren, Holm, Pehrsson, Bengtsson, Bogren, Klingner och Lundahl.

Predikan

Vid
KYRKOHERDEN I GÖTEBORGS
OSCAR FREDRIKS FÖRSAMLING, L.N.O.

EDVARD OSTERMANS
JORDFÄSTNING

DEN 27 AUGUSTI 1909
AF
VIKTOR RUNDGREN

TRYCKT PÅ BEGÄRAN
BEHÄLLNINGEN TILLFALLER DIAKONIVERK-
SAMHETEN I OSCAR FREDRIKS FÖRSAMLING

Si Herrens tjänarinna, varde mig efter
Ditt tal. Och ängelen skildes ifrån henne.
Luk.ev. 1:38.

Dessa ord uttalades en gång, då lifvets ängel hade talat till den högst benådade bland kvinnor. Och de orden visa oss, huru en rätt kristen skall mottaga de budskap och de skickelser, som komma oss till del.

När en människa genom tron kommit i den rätta tjänareställningen till Gud, blir det henne möjligt att mottaga allt, som vederfares henne såsom en Guds gåfva och att i allt som möter kunna säga till Herren: varde mig efter ditt tal.

Men emedan Herrens vägar icke äro våra vägar och hans tankar icke äro våra tankar, kan den troende människans förmåga att glädja sig åt Herrens skickelser stundom sättas på mycket hårda prof. Detta gäller i synnerhet då, när den ängel blir utsänd till oss, som heter dödens ängel. När hans vingslag höras i närheten, när han stiger in i det lyckliga hemmet och sätter sitt märke på någon af våra kära, då är det rätt svårt att säga: varde mig efter ditt tal.

Denne ängel steg sistlidne söndags morgon in till denna församlings herde. När tempelklockorna kallade till gudstjänst, ringde evighetens tempelklockor samman och kallade honom, såsom vi på Guds nåd våga hoppas, till att blanda sin röst med den gudstjänstfirande församlingen i det tempel som inte med händer uppbyggdt är. Uppgiften för dem, med hvilka Herren härmed har talat, är denna, att af hjärtat kunna säga: si Herrens tjänare och tjänarinna, varde mig efter ditt tal. Härtill fordras ett ymnigt mottagande af den Gudens nåd, som hugsvalar oss i all vår bedröfvelse. Men det underlättas, när vi

besinna att äfven dödens ängel står i lifvets tjänst och när vi veta, att den, som bortkallats, har ställt sitt lif och sina krafter till Hans förfogande, som är vägen, sanningen och lifvet. Det hade den man gjort, vid hvars bår vi i dag äro samlade. Och i denna lifvets tjänst hade han vunnit segrar åt sin Herres sak. Därmed har han gifvit oss ett föredöme att fortsätta det arbete i lifvets tjänst, hvartill vi äro kallade och en uppmaning till dem, som sörja vid denna hemsökelse, att säga: si Herres tjänarinna, varde mig efter ditt tal. Må vi bedja om nåd att kunna säga detta af hela hjärtat.

Text: Cor. 15: 57 – 57

Ämne:

Den maning till trofast arbete i Herrens tjänst, som vi kunna hämta af den välsignelse, hvarmed Gud krönt sina hemgångna tjänares gärning.

1. Den välsignelse, hvarmed Gud krönt sina hemgångna tjänares gärning.

Guds hemgångna tjänare hade det ofta här på jorden svårt, så att de frestades till misstro och klenmodighet. Deras egen salighetssak syntes dem ofta anfäktad och deras arbete syntes dem ofta misslyckadt och fruktlöst, ändock deras ämbete var Herrens och deras sak hörde deras Gud till. Den skara eller sky af vittnen, som vi hafva omkring oss och till hvilken denna församlings herde efter hvad vi förvisso tro nu ingått, är en skara af människor, som en gång vandrade ibland oss och kämpade sina strider såsom fattiga, syndiga människor, men som därvid dock höllo fast vid den trofaste förbundsguden och därför icke kommo på skam.

Gud gaf dem seger genom Jesus Kristus. Deras tro segrade öfver misströstan och otro, deras hopp segrade över hopplöshetens och förtviflans mörka andar och deras kärlek var en återglans i förgängelsens och kärlekslöshetens värld från den eviga och fullkomliga kärlekens rike. Och var än denna, detta hopp och denna tro till det mesta mycket svagare än den kunnat och bort vara hos Guds barn och måste de än ofta straffa sig själva – den verkade dock, denna kärlek, värmande och lifgifvande i en värld, där död och synd och ödeläggelse hafva en så fruktansvärd makt. Och voro de än många som förkastade Herrens tjänares ord, så blef det likväl icke utan frukt hos andra. Och stötte sig än så många på Herrens tjänare, så blefvo dessa dock genom sin gärning och förkunnelse icke blott en dödens lukt till döden för somliga utan ock en lifvets lukt till lifvet för andra. Och fingo de än ofta med tårar så, så fingo de också stundom med glädje uppskära något av tåresådden redan här i timlighetens värld. Och blefvo de än stundom besvikna på mången lovande plantering, på mången människosjäl, af vilken de väntat mycket, så välsignade Herren deras arbete på annat håll, så att de fingo gå ifrån kraft till kraft och blefvo prydda med mycken välsignelse och fingo vara kraftkällor i lifvets öken och ledsagare för trötta medvandrare på vägen hem.

Såsom de mottagit frälsaren Kristus för egen räkning, så hade de ock blifvit delaktiga i hans prästerliga hjärta och kunde därför göra andra människors sak till sin och glädjas med dem, som äro glada, och gråta med dem, som gråta. Och om de än därunder måste lida mycket genom sin förmåga af medkänsla med andras lidande och mången sträng därvid brast sönder, så kunde likväl inte det brista, som var intaget i Guds hjärta och tillhörde det evigas värld.

För sådan välsignelse skola vi tacka Gud, som gifvit oss seger. Och om denna seger skall man sjunga i de rättfärdigas hyddor.

2. Den maning som vi häraf kunna hämta till fortsatt troget arbete i Herrens tjänst.

Det är en maning till att vara fasta, osvikliga och öfverflödande i Herrens verk alltid. Eftersom Herrens hemgångna tjänare kunnat vara fasta i tron och i Herrens verk under betydligt ogynnsammare förhållanden än våra, böra vi däraf taga den maningen att stå fasta i tron intill slutet och fortsätta deras arbete. Såsom ett folk i sina strider mot arffienden stundom uppmuntrar sig till mod och kamp genom

att komma ihåg hvad som tillfogats det af fienden, så böra vi manas till fortsatt arbete ej blott af segrarne utan ock av nederlagen och komma ihåg att vi hafva förluster att hämnas i kampen för det goda och för Guds sak. Huru många barnasjälar, som genom dopet blivit upptagna i gemenskap med Gud, hafva ej blivit förstörda endast i denna stad! Och när jag nyss vid uppgången till detta tempel såg de stora barnaskarorna härutanför och tänkte på, att så många af dem af den nu hemgångne församlingsherden blifvit döpta till att vara Guds egendom, så ville jag tillropa Eder, föräldrar, tagen vara på dessa barn, att de må växa upp till gudfruktiga män och kvinnor, som en gång få möta sin lärare i himmelen.

Herrens verk kan man ej utföra rätt, om man går utanför sitt kall, d.v.s. utanför den gärning, som genom hans yttre försynsstyrelse i skickelserna blifvit oss anvisad. Men man kan icke heller utföra det rätt, om man är så ängslig för att göra för mycket, att man hellre gör för litet. Måttet af vårt arbete i Herrens tjänst skall icke vara knappt utan rikligt och överflödande. Man kan lätt frestas att tröttna. Men låt oss då se på de gamles exempel, som före oss slutat vandringen, att ingen har kommit på skam, som förbidat Herren och arbetat i hans namn.

****

Älskade åhörare! Då vi talat denna stund öfver detta ämne, så är närmaste anledningen den, att Oscar Fredriks församlings herde, kyrkoherde m.m. Edvard Osterman kallats hädan och vi äro idag samlade vid hans bår. Han, som så ofta talat från detta rum om Herren, är nu stum. Och i det tempel, dit han så ofta vandrat upp för att förrätta den heliga tjänsten, hvilar nu för en kort stund kroppshyddan för att liksom bringa en sista hälsning och hålla en predikan, äfven den till hans älskade församling.

Edvard Osterman föddes den 30 sept. 1843 i Rödbo församling i Göteborgs stift. Föräldrarne voro landtbrukaren Johan Christoffer Osterman och Marie Katarina Gyzander. Han tillhörde en släkt som såväl i vårt stift som inom den tyska systerkyrkan bland sig räknat flere kyrkans tjänare. Den viktiga förutsättningen för studier till och val af det prästerliga kallet, som ligger i personlig omvändelse till och personlig bekantskap med själarnas öfverherde – en förutsättning som tyvärr icke kan påräknas hos alla teologie studerande – hade hos honom blifvit en verklighet, innan han valde denna lefnadsbana. I den bättring, som är inför Gud, och i den tro, som är till vår Herre Jesus Kristus, utvecklades han, såvidt människor kunna se, till att allt bättre förstå hvad Herren önskar finna hos dem, som i hans församling skola föda människorna med Kristi ord i denna tid. Hela sin prästerliga gärning fick han utföra här i Göteborg, där han 1889 blef kyrkoherde i Masthuggets församling. Såsom tillfällena här voro många att på olika sätt tjäna Herrens sak, så kunde han på ett förunderligt sätt hinna med att tillgodogöra sig en mångfald möjligheter och begagna olika sätt för den stora hufvudsaken att vinna människor för den salige Gudens härliga evangelium. Med denna anpassningsförmåga och gåfva att finna utvägar och medel att med evangelium nå människorna förband han en ovanlig trohet i det lilla och en uthållighet, som är sällsynt hos dem som hafva förmåga att lätt taga initiativ. Under den vidtomfattande verksamheten medhann han visserligen icke några djupare teologiska studier – ehuru han dock följde med de frågor, som för närvarande röra sig i teologiska kretsar – men så mycket mera att i Guds ord söka den näring för den egna själen, som en Gudsords tjänare behöfver. Hvad det inre livet vidkommer var han en bedjare, som kunde mana till efterföljd i denna i så mycket ytliga och äfven religiöst jäktiga tid. Den drivande kraften i hans arbete för den lekamliga nödens lindrande, i arbetet för ungdomen såväl som i andra företag var kärleken till själarne. Och denna kärlek åter hade sin grund i hans kärlek till själarnas herde och biskop. Hans lust var att arbeta i vår svenska församling och med glädje talade han helt nyligen om det fortsatta arbetet för den stundande vintern. Ett drag, som härvid kan vara nyttigt för oss alla att komma ihåg, var den ödmjukhet och den villighet att låta andra utföra arbetet, om så skulle vara, som ju icke lär vara så allmän bland äldre präster. När han sistlidne söndagsmorgon nedlade sin herdestaf och drog sin sista suck, kunde det i sanning sägas: där brast ett ädelt hjärta.

I, som sörjen vid hans bortgång – det stora som kan sägas om en människa är apostelns ord: jag tackar min Gud för Eder. Den aflidne var gifvet att få lefva i ett sällsynt lyckligt äktenskap och hade med avseende därpå mången gång gjort apostelns ord till sina. I kunnen också säga detsamma om den bortgångne maken, fadern och vännen: Vi tacka Gud för honom. Ty Gud hade satt honom till en välsignelse. Hans kärlek visade sig in i det sista. Och jag glömmer aldrig det gripande draget däraf, då han försökte gjädja de kringstående, när han inte längre kunde tala, med den lilla handrörelsen, till dess handen inte längre förmådde röra sig. Hur godt, när de sista yttringarne af det medvetna lifvet står i kärlekens och godhetens, icke syndens, tjänst.

I sörjande anhöriga och vänner, församlingsbor och nattvardsbarn, I hafven förlorat mycket. Hvad vi kunna göra, som lefva efter, det är att älska hvarandra medan vi hafva varandra och äro tillsammans på vägen.

Gud, som är all hugsvalelses Gud, som tager sig an änkor och faderlösa och är sin församlings trofaste öfverherde, som vill att även denna stunden och den bittra kalk, som nu måste tömmas, en gång skall ses i förklaringens ljus i det land , dit Herren hämtar sina kära – han give oss nåd att få en riktig ingång i Guds rike och att få samlas med de hemgångna i den härlighet, som intet öga sett och intet öra hört och i ingen människas hjärta stigen är men som han beredt åt dem, som honom älska. Amen.

Psalmer: 487, 113, 486.

Edv. Ostermans grafvård aftäckes

BILD

Kyrkoherde Rundgren bjuder täckelsen falla

Kyrkoherde Edv. Ostermans grafvård avtäcktes i går middag å Östra begrafningsplatsen. Såväl omkring grafområdet som å intill varande höjder voro kompakta människomassor församlade af alla stånd och åldrar. Vid grafven märktes förutom den avlidne kyrkoherdens familj äfvenledes Oscar Fredriks kyrkoråd samt andra vänner till familjen.

Högtidligheten började med ps. ”I himmelen”, som under kantor Brodéns ledning förtjänstfullt utfördes av S:t Johannis kyrkokör rytmiskt.

Hofpredikanten Rundgren höll ett mycket anslående anförande i anledning af Pauli ord i Ebr. 13, 7, 8: ”Tänker på edra lärare, de eder Guds ord sagt hava, och efterföljer deras tro, skådande hvilket slut deras umgängelse hade. Jesus Kristus i går och i dag och Han desslikes i evighet.” Ur talet anföra vi bl.a.:

Det stora budet att hedra fader och moder är ett ord även till församlingar och folk. Ty fjärde budet bjuder oss kristna att med vördnad och pietet minnas allt det värdefulla som de människor gifvit oss, hvilka vi kommit i beröring med. Men äfven i hedendomen visste man att minnet af död man var något som skulle aktas heligt. Minnet knyter samman det som döden åtskiljer. Hvad tjänar det till att vi samlas här å våra griftegårdar, om vi inte i minnet se framför oss våra kära aflidna? Minnet är en gåfva. Den heliga nattvarden t.ex. är en påminnelse till oss från frälsaren. Detta göres till min åminnelse. Minnet af de bortgångne innebär, att vi lefva tillsammans med dem, ty vi hafva gemenskap med alla Herrens trogna, som här vandra och med dem som fått gå hem för evigt.

Det vore icke för mycket, sade talaren, att vi också kunde få fira en alla själars dag, för att mera få tänka på de bortgångna, ty då lefva vi i tankegemenskap med den triumferande församlingen däruppe i höjden.

När nu här har blifvit rest en grafvård öfver framlidne kyrkoherde Osterman, så är det äfven för, att den skall predika öfver våra textord: Tänken på edra lärare. Osterman stod här på denna griftegård och vigde många till den sista hvilan, men hans kall var ock att tala till de lefvande, och vägleda de vilseförda, att tala om Frälsaren Jesus Kristus, att vinna trötta människor till honom.

Det är inte slut med våra lif, när lekamen viges till jorden, utan först då börjar det saliga lifvet. Ty vårt lif, om vi tror på Kristus, är en vandring till landet på andra sidan, till fullkomligheten.

Att vi skola tänka på våra lärare, det har helt visst varit meningen med denna grafvårds anskaffande, tänka på den bortgångne, tills vi får se honom bland den stora skaran däruppe. Måtte vi alla vara på väg dit.

I den önskan att denna vård måtte predika för oss, så att vi minns icke blott den käre hädangångne läraren och vännen utan ock framför allt den herre och mästare i hvars tjänst han stod, anhåller jag att täckelsen måtte falla.

Aftäckningen skedde därpå och visade en c:a 2½ meter hög vård af svart granit, utgången från stenhuggerifirman Liepe & Son härstädes, med inskription:

Kyrkoherden

i

Oscar Fredriks församling

Edvard Osterman

30 SEPT 1843 † 22 augusti 1909

Dav. Ps. 23 : 6.

Tacksamma församlingsbor

och vänner reste vården

Därpå sjöng kören ”Den store hvide flok” och teol. Lic. pastor Lundahl uppläste ett gripande poem. Kyrkoherde Rundgren förrättade bön och nedkallade välsignelsen. Den församlade medigheten sjöng därpå sv. Ps. 113: 5, 6 och kransar nedlades af hr Gustaf Johnsson från Oscar Fredriks församlings kyrkoråd, af lic. Lundahl från Oscar Fredriks kyrkliga ungdomsförening ”Våren” samt af en yngling från ynglingaföreningen ”Vi unga”.

Utdrag ur Birgits Minnesbok

Birgit Osterman, f 26/2 1895 har i en ”Minnesbok” skrivit noteringar om fr a och mest utförligt de närmaste familjemedlemmarna under de datum dessa var födda. Minnesboken är tryckt 1901 men på minnesbokens försättsblad står det ”Birgit Osterman 26 Febr 1909”, d v s dagen för hennes 14: e födelsedag. Anteckningarna i bläck verkar dock alla ha tillkommit långt senare, under 20-talet, att döma av innehållet. Ingen notering rör förhållanden senare än 1930. Stilen är som framgår något svårbedömd. Vad står den formella stilen och humoristiska/ironiska inslagen för? Boken har tagits om hand av mamma Karin vid upplösning av Göteborgshemmet och hon har också gjort en förtydligande anteckning på ett ställe.

Osterman, Kerstin, Johanna f 27 maj, 1868

”Kerstin Hanna Osterman, änka efter framlidne kyrkoherden Edv. Osterman, född i Själevad, V.norrlands län. 6 klasser i S Rudebecks skola, firad societetsskönhet, åtm. efter Norrländska förhållanden, gift 14 juli 1891, sedan dess bos. i Gbg, sedan 1914 anställd som organist vid V Begr.pl. Fru O, som har en nätt röst och en stor vänskara är mor till den sid. 20 juni omnämnde läk E Osterman”

Huss, Hulda, Elisabeth, f 15 mars, 1866

”Huss, Hulda, Elisabeth f 1866, f. Edström, syster till den sid. 27 maj nämnda Hanna O. Om H lär hennes syster, nyssnämnda Hanna, ha yttrat, att den förra ej haft någon ungdom. Diskuteras kan, huruvida detta yttrande kan sättas i samband med det faktum att Hulda Edström redan vid 19 års ålder ingick äkt. med den kände träindustrim. A Huss under det systern Kerstin först vid 23 års ålder blev i tillfälle att ingå äkt., ett förh., som enl. samtida vittnesmål ständigt utgjort ett föremål för hennes grämelse.”

Osterman, Gunborg, Johanna f 2 maj, 1892

”Gunborg Johanna Osterman, dotter till den sid.27 maj omnämnde Hanna. Efter grundliga skolstudier genomgick O den nordenfeltska handarbetsskolan och examinerades år 1912 som handarbetslärarinna. O:s håg låg emellertid åt annat håll och i maj 1913 övergav hon en lovande bana för att ägna sig åt sjuksköterskekallet. Utex. år 1916 från Sofiahemmet. Sedan dess anställd vid Gbg Barnsjukhus, Nyköpings las., Sthlms B.B. samt tidvis i privattjänst, bl a hos den kända ?? (suddat och överskrivet, svårläst.) von Bahr (suddat och omskrivet, inte helt säker på namnet) som vid upprepade tillfällen visat intresse för den sid. 20 juni omnämnde läk. E Osterman”

Osterman, Birgit, Kerstin, Maria f 20 februari, 1895

”Birgit Kerstin Maria Osterman, f. 1894, ogift (1925). Avgångsexamen från S Rudebecks skola v.t. 12, utexaminerad från Kjellb. Lärarrinneseminariet v.t. 15, sedan dess anställd vid Halls skola (2 lönegr 1925); undervisar i tyska, kristendom och historia. Förhållande 1909 – 1913 med nuv. operas. B*. Ivrig deltagare i ungdomsarbetet inom Oscar Fredriks förs. i Gbg.”

* Operasångaren hette enligt anteckning av mamma Karin, Elof Benktander. Han levde 1894 – 1975 och i *Vem är det 1957 beskrivs han så här: Operasångare, musiklärare, Gbg, f i Gbg 17/8 94 av skatteuppb.man Anders B. och Hilda Svensson; stud i Upps., sångutbildning f bl a Gillis Bratt i Sthlm, o. Bellini i Milano, elev vid K teat., eng. där 22-24 o 26-31, v. Stadttheat i Heilbronn 24-25 o i Halle 25-26 (bas). Musiklä:ex 31, musiklär. v Gbgs h.samsk. Fr. 31. Gm (23) Elin Mannheimer, f 01, dtr av v. häradsh. Otto M. o. Charlotte Abrahamson.*

Birgit var alltså 18 år då förhållandet enligt hennes anteckningar upphör och det har från mamma Karin sagts att detta var tragiskt för Birgit och något hon bar med sig hela livet, förblev ogift. Frågan är vilken roll farmor hade?

Osterman, Einar, Gustaf, Edvard, f 20 juni, 1902

Under hans födelsedatum 21 juni står:

”Några data ur hans liv må anföras: Studentexamen vid H.(Hvitfeldtska) Latinl. i Gbg v.t.20. Inskr. vid Uppsala Univers.v.t. 21. Med.kand. examen därstädes v.t. 25. Började klinisk tjänstgör. i Lund v.t.25. År 1929 den 8/4 avlade O med.lic. examen och förlovade sig vid den vid hans återkomst av modern Kerstin Johanna givna banketten med den sid 29 mars omnämnda Huss, Karin Margareta. Närv. vid banketten voro: Filip L., Oscar C., Anders B., Nils H. och Stig H.(olm); damerna: Alma L., Elin B., Märta H., Anna W., Alma C. I de tal som höllos framhölls allmänt dels hurusom de förväntn. man hyst betr. O alla uppfyllts, dels hurusom man nu väntade ännu större ting. I sitt svarstal lovade O. att alla skulle bli nöjda. Han kände med sig att inom honom slumrade fröet till en kliniker av mindre vanligt mått. Hans fästmö skulle också vara honom till stöd.”

Huss, Karin Margareta, f 29 mars, 1908

Huss, Karin Margaret, f 1908, dotter av förvaltare Axel Huss och hans maka, Hulda f Edström, syster till d. vid 27 maj omnämnda Hanna. Yngst i en stor syskonskara skapade hon sig tidigt ett namn för en även efter norrländska förhåll. ganska ovanlig täckhet. Då denna också var förenad med ett hurtigt och vänsällt väsen och en icke obet. musik. talang kan man ej förvåna sig över de ganska tätt duggande giftermålsanbuden. Hittills (1926) ha de emellertid avvisats.

Tillskrivet 1929:

År 1929 den 11/4 resulterade em. de preliminära underhandlingarna om giftermål med med.lic. E. Osterman i förlovning, som försiggick i Göteborg under högtidliga former. Allmänt anses att fröken Huss därmed säkerställt sin levnads lycka, då ovan nämnde O. är känd för nyktert och skötsamt leverne och anses vara en s.k. coming man (se vidare talen sid 20 juni). Fästmön bar vid förlovningen en grön crêpe melanaiseklänning och vägde 60 kg”

Farmor Kerstins tal 1945 till dottern Birgit 50 år

Älskade Birgit!

Jag har ej fått gåvan att hålla tal och skall således ej göra det nu heller, men som din mamma har jag ändå rättighet att såga dig några ord på din högtidsdag. Jag kommer så väl ihåg när du gjorde din entré i familjen. Det var en fettisdagskväll kl 10, stilla och försynt kom du, och den linjen har du behållit. Min hjälp vid tillfället sa´: O, en så´n fettisdagsbulle fru O fått med runda kinder och skär hy. Sen kom ryktet ut att vi fått en son med svart hår och Fru Robert Dickson skrev till sin bror, pappas gode vän, professor Zurnsel om det, som i sin tur gratulerade till sonen. Vi voro emellertid glada över vår dotter och sonen kom sju år efter.

Mycket vore att säga om dig älskade Birgit, men jag ville nu tacka dig så innerligt för allt vad du varit för mor och syskon. När du var färdig vid seminariet och skulle söka plats var det en plats med dina ämnen ledigförklarad i Jönköping, som du ämnade söka. Frida Pallin hade fått höra detta och ville ha dig och så blev det så att jag fick behålla dig i hemmet. Innan Frida Pallin slutade sa´hon: ”jag är glad så länge jag får behålla henne, men hon gifter sig nog snart, söt som hon är”. Fridas spådom har ej gått i uppfyllelse, ännu åtminstone, men vad jag kan förstå är du lyckligt ogift.

Genom att du stannade i Göteborg så fick jag behålla dig i hemmet. Vad det har betytt för vår familj skall ej nu tolkas. Men jag måste vid detta tillfälle ändå få säga dig kära Birgit ett så innerligt tack för all kärlek i tankar, ord och gärningar under de många åren. I detta tack deltager Gunborg, Einar och Karin. Må fjärde budets välsignelse följa dig alltfort som hittills.

Tack Birgit!

(Renskrivarens anmärkning) 4:e budet: Hedra din fader och din moder, på det att det må gå dig väl och du må länge leva i ditt land.

Pappa Einars tal till vår farmor Kerstin på hennes 80-års dag 1948

(från handskrivet manuskript)

Karl Gerhard: Vart tar alla vackra flickor vägen? Var kommer alla lea gamla kärringar ifrån? Denna pessimistiska uppfattning om en ung flickas ödesbestämda väg genom livet.

En annan lika schematiserad variant, om han känt mamma och följt hennes öden genom livet: Vart tar alla vackra flickor vägen, var kommer alla de förtjusande äldre damerna ifrån?

Kära Mamma. Du har vandrat en lång väg som ofta gått över leende lövängar men ofta över steniga stigar, där skuggor fallit långa. Men alltid har Du varit trogen dig själv och de ideal, Du gjort till Dina. Ditt liv hittills är kanske inte i yttre avseende märkligare än många andras, men Du har dock förstått att utforma det till ett enhetligt och starkt personligt präglat levnadsverk. Det är många element i det, många som har varit med om inränningen med inslag av rött och svart, men varpen är Din egen utomordentliga tåga, av hederligt ångermanländskt lin från ängarna kring Moälven. Där finns de dämpade tonerna från Din blinda mors psalmsång i Själevads prästgård men också de muntra skratten från gästande studenter, där finns minnena från det originella lektorshemmet i Göteborg och det första hemmet i konfirmationsprästens trygga närhet, de första åren av gemensam kamp och gemensam glädje, den stora sorgen och de små glädjeämnena som jämte den stora tron bar över, de tusen ömma omsorgerna om oss, som vi aldrig kunna nog tacka för, de nya tonerna till Mose och Lambsens visor (se not 1), de nya vännerna som också blev dina barns.

Överallt, kära mamma har Du varit den naturliga medelpunkten och när Du kommer upp till Sundsvall bland idel medelålders herrar eller ungdomar blir Du det också, inte på grund av några pretentioner men med en ladys suveräna självfallenhet. Ja, Du stjäl faktiskt publiken för Din publikhungrige son.

Oskar Cullberg har tidigare i dag givit en förklaring till Ditt väsen som jag i allt kan instämma i och inte behöva göra många tillägg till. Du har huvud, Du har hjärta. Och Du har humor, vilken är en underfundig syntes av båda – och dessutom en annan sak – att kunna se det skiftande nuet ur evighetens synvinkel, att utöver det bestående gränser kunna ana det oändligas perspektiv. Det är Din tro, och där, älskade mamma, har Du ännu mycket att lära bort – till mig och oss alla. Dess frukter har vi alla fått smaka – inte minst vi som står Dig närmast. Dina kära brev, som särskilt de sista åren droppat så tätt i brevlådan – och Du är en i våra dagar ovanlig brevskriverska – faktiskt en Oscar Fredriks Malla Silfverstolpe (not 2) ger i oktavformat (not 3) Ditt väsen. Vi tacka Dig för dem alla – De blir liggande allt längre och längre på nattduksbordet, ju mera åren gå.

Du har givit så mycket av slösande kärlek åt alla och kanske är det förklaringen till att Du har kunnat ge så mycket åt oss, dina barn och närmaste. Det blir en circulus benignus – så olik människoföraktets circulus vitiosus – där man ger och tar och ändock alltid får inkomsterna att stiga och mera över att ge. Det är som en del norrländska kallkällor, ju mer man öser ur dem, ju mer rinner det till.

För all Din kärlek och omvårdnad, all Din trofasta lojalitet mot oss, en lojalitet som är ett med Ditt väsen, för goda råd och lysande föredöme, för trevnad i hemmet i helg och söcken, för stränghet och ömhet tacka vi Dig, älskade mamma. Och i det tacket inlägger vi vår varmaste förhoppning att vi ännu i många, många år skall få njuta av dem. Och som läkare, älskade mamma, måste jag säga att vi har goda skäl för våra förhoppningar.

Från Wikipedia har följande hämtats:

Mose och Lambsens wisor

är exempel på en tidig version av väckelserörelsens och frikyrkornas psalmer. De övergripande rubrikerna berättar om **vad** man ansåg var viktigt att sjunga om i religiöst hänseende under denna tid; äm-

nen som ansluter till Kyrkoåret från Jesu födelse, lidande och död; ämnen som rör människan dagliga liv, arbete och möda; liv, sjukdom och död; synd, ånger, kyskhet; tacksägelse; dygnets, veckans och årets gång, måltider och vädjanden inför nöd.

Psalmtitlarna däremot beskriver mer om **hur** man uttryckte sin religiösa känsla. Genom lovsånger kunde man uttrycka sin beundran inför allt skönt livet erbjuder, sin beundran inför Jesus liv och död, sitt hopp om undvikande av död och hopp om ett evigt liv, med psalm sång kunde ånger och bön om förlåtelse uttryckas för att lindra samvetskvalen.

Mose och Lambsens wisor utkom första gången 1717 och har kallats "vår första helt för privatbruk avsedda sångsamling". Den innehöll då 61 sånger. Den ursprungliga titeln utan 'b' var *Mose och lamsens wisor*, vilket är ett citat ur Uppenbarelseboken 15:3. Bakom samlingen stod Georg Lybecker m.fl. och psalmboken innehåller utöver psalmer även andliga visor från tyska översättningar. Den fanns i minst 19 utgåvor fram till 1868, enligt Oscar Lövgrens *Psalm- och sånglexikon* (1964). Lövgren uppger också att den var mycket vanligt förekommande i den dåtida väckelserörelsen.

En utgåva, tryckt i frakturstil, hos Gabriel Björckegren i Linköping 1743 har 136 onumrerade psalmer över 355 sidor. Versionen från 1743 är sammanbunden Evangeliske Läro- och Böne-Psalmer 1743, som omfattar ytterligare 351 sidor plus ett alfabetiskt register över denna senare del. Förfarandet, att binda samman två eller flera verk inom samma pärmar, var vanligt då böcker var en exklusiv vara enbart för dem som hade råd att köpa dem. Det är en utgåva från 1743 som är källa till denna artikels innehåll.

Den första delens, Mose och lambsens wisor, fullständiga titel lyder: *Mose och lambsens wisor, å nyo uplagde och förökte*. Kompletterat med: *Evangeliske läro- och böne-psalmer, eller: andelige sånger, öfwer alla sön-, fäst- och helgedags evangelier, som hela åhret igenom äro brukelige. Å nyo uplagde, med större tilökning.*

Flertalet av psalmerna har en anvisning om till vilken melodi texten bör sjungas. Författare och kompositörer är inte angivna. I några fall hänvisas till de texter i Bibeln, som psalmen vilar på. Psalmerna är indelade i avsnitt efter deras karaktär. Många av psalmerna innehåller numrerade 30-40 verser, då oftast väldigt korta och bör närmast kallas strofer.

Magdalena "Malla" Sofia Silfverstolpe,

född Montgomery 8 februari 1782 i nuvarande Finland, död 17 januari 1861 i Uppsala, var en svensk författare och den mest kända så kallade salongsvärdinnan i Sverige.

Malla Silfverstolpe var dotter till överste Robert Montgomery i dennes äktenskap med friherrinnan Katarina Charlotta Rudbeck. Modern avled ett par månader efter födseln. 1783 flyttade hennes far, som då var regementschef i Finland, tillbaka till egentliga Sverige, och den moderlösa ettåriga dottern uppfostrades där, framför allt av sin mormor, Magdalena Rudbeck på Edsberg i Sollentuna. Hon gifte sig 1807 med översten i generalstaben David Gudmund Silfverstolpe (1769-1819). Hennes äktenskap var inte lyckligt, i synnerhet sedan hennes makes "mjältsjuka" förvärrats.

Silfverstolpe flyttade till Uppsala 1812 och kom så småningom att inta en betydande plats i denna stads då synnerligen rika och andligt betydelsefulla sällskapsliv; från år 1820, ett år efter att hon blev änka, höll hon "fredagsafton" efter exempel från de franska salongsdamerna. I hennes hem samlades de vetenskapliga kretsarna såväl som den högre societeten och betydelsefulla personer från utlandet, och det var under ett par årtionden inte bara en sällskaplig medelpunkt, utan även en samlande och sammanhållande makt inom de svenska romantiska kretsarna. Silfverstolpe var själv mycket mottaglig och bildningsintresserad och blev, trots att hon var uppfostrad i fransk bildning, fullkomligt medryckt av den nya, romantiska kulturen. Hon understödde också denna riktnings företrädare ekonomiskt, bland andra Per Ulrik Kernell och Adolf Fredrik Lindblad.

Malla Silfverstolpe. Teckning av Maria Röhl, 1843.

År 1822 började Silfverstolpe skriva memoarer baserade på dagboksanteckningar hon fört genom livet. Detta efter Kernells enträgna uppmaningar. Dessa gavs ut i utdrag i fyra delar av Malla Grandinson (1908-11 och i en andra upplaga 1914). De är mycket innehållsrika som person- och kulturhistoriska skildringar; hela den värld, där Sveriges främsta kulturpersonligheter levde under hennes tid, beskrivs med stor förtrogenhet, beundran och finkänslighet och ger viktiga bidrag till kunskapen om bland andra Carl Jonas Love Almqvist, Per Daniel Amadeus Atterbom, Erik Gustaf Geijer, Lindblad, Anders Fredrik Skjöldebrand, Esaias Tegnér, Adolf Törneros och Johan Olof Wallin. Även från Tysklands främsta kretsar ger hon livfulla och betecknande förstahandsintryck på utifrån sin vistelse där 1825-26 (tysk upplaga med inledning av Ellen Key, 1916).

Till Silfverstolpe skrevs flera dikter, av bland andra Atterbom, Geijer (*Reseda*) och Johan Olof Wallin. I striden om Almqvists *Det går an* deltog hon med *Månne det går an?* (1840).

Det finns en gata i Sollentuna uppkallad efter henne; Malla Silfverstolpes väg, vid vilken Rudbeckskolan ligger. Malla Silfverstolpe ligger begravd på Uppsala gamla kyrkogård.

Oktavformat

eller *oktavo*, ofta skrivet *8:o*, är en storleksbeteckning använd på framförallt böcker tryckta före eller under 1800-talets första hälft. Beteckningen oktav är egentligen en teknisk term och inte en storleksangivelse. Den innebär att varje pappersark som används vid tryckningen viks så att det bildar åtta blad i den färdiga boken. Men eftersom papper under denna tid framställdes för hand och i en och samma standardstorlek, är böcker i oktavformat ungefärligen lika stora. Storleken är ungefär som en modern svensk pocketbok.

Brev från, till och om Per Olof vid Göteborgsvistelse 1952

Breven är avskrivna och placerade i tidsföljd. Mamma var i Borlänge hos Linnea och Pappa var hemma i Sundsvall under tiden ”Pelle” var i Göteborg

Brev till mamma från Per Olof

Göteborg den 17/7 1952

Kära Mamma!

Tack så mycket för att du skickade kameran och ett brev. I kortet jag skickade dej kunde jag inte skriva så utförligt vad jag gjort här. Jag skall därför göra det nu. Redan dagen efter ankomsten hit var jag på Sjöfartsmuseet. Det var mycket folk men jag hann ändå se allting. I hamnen låg ”Stockholm” och ”Patricia” (*Amerika- och Englandsbåtarna, PO’s sentida anm*). Från land såg jag dock endast ”Stockholm”. Efter lunch åkte jag med Paddan i hamnen. Jag såg då även ”Patricia”. Otur hade jag emellertid för jag fick inte åka i kanalerna eftersom det var högvatten. Vilket vi icke heller fick för två år sedan. På kvällen gick jag på Liseberg med faster Gunborg. Jag åkte Blå Tåget vilket inte var så hemskt som förra året. Eftersom du förbjöd mig att åka Berg- och dalbana åkte jag månraketen. Jag tror inte jag gör om det ty maskinen vände och vred sig på det obehagliga sätt. Ibland stod man på huvudet och vice versa. Det var ett under att magen inte ramlade ur. Racerbilarna var det roligaste och med dem åkte vi tre gånger. De likna radiobilarna. I ett stånd vann jag en docka och en vaxhund. Dockan gav jag till en liten flicka och farmor har fått vaxhunden. Jag såg även en dansks radiostyrda krigsfartyg i spegeldammen. Det blev en upplevelse som jag sent ska glömma. I tisdags var vi ute vid Långedrag. Det är det inte så mycket att säga något om utom att det var en härlig tur. Igår var vi på trädgårdsföreningen och katolska kyrkan. På kvällen blev jag bjuden på bio av farmor. Det var Åke Söderblom som var huvudpersonen. Filmen var verkligt bra. Idag var jag hos fotografen. Det blev en hopplös stund därför fotografen var så löjlig. Faster och jag höll på att gå i rena rama ilskan. När jag kommer upp får du höra en del detaljer.

Hälsa moster Linnea och tant Aina.

Alla hälsar Pelle

Brev till pappa från Per Olof

Göteborg 23/7 1952

Hej Pappa!

Eftersom mamma skickade dej mitt brev till henne är det inte så mycket att skriva om. I torsdags var jag och såg på Coronia. Det är den största båt som gått in i Göteborgs hamn. Detta föranledde att jag tog tre kort på den. Fast priset var högt (30 000 dollar) var det massor av passagerare. Faster och jag var upp i Sjömanstornet där man såg båten väldigt bra. När vi kom hem åt vi en middag som sent skall glömmas. Vi fick köttbullar. Jag proppade i mig 25 st (nytt rekord) som var av mammas storlek*, Jag har köpt ett munspel. Väldigt fint är det med två skalor. Jag spelar väldigt tjusiga melodier (säger farmor). På fredagen var vi på Coronia andra gången. På lördagen hörde vi på Olympiska spelens invigning. På kvällen var vi inne och lekte med ett par lekar. På söndag var det vackert väder men det blåste så vi drog oss för att åka ut till Brottkärr vilket vi tänkt. Vi gick därför till trädgårdsföreningen. Trädgårdsföreningen (parken alltså) låg i lä och eftersom solen sken var det varmt och skönt. Vi var inne i växthuset.

Innanför dörren var en damm med guldfiskar. I den dammen låg en massa pengar i. De pengarna gick till nödställda och vi slängde i några*. När vi gått igenom de delar av växthuset som det uteslutande var växter i kom vi till några fågelburar. Den mest fängslande var en fågel vid namn Baba. Sedan vi solat oss en stund gick vi hem. Jag hörde på olympiarapporterna och var inte ute den kvällen, Igår var vi på Brottkärr. Jag kände igen det gamla kråkslottet till station. Det var onaturligt dyrt så man kan inte åka dit för ofta. Väl ute solade vi oss i bersån. Vi badade bara en gång men det var skönt. Ebba von Rosen kom ut med sin vespa och sedan hon badat hade vi en trevlig stund. Vi lyssnade på olympianytt och löste korsord. Vi skakade åter hem på det lilla leksakståget. Det var farmor som bjöd på biljett. Alla hälsar. Skicka brevet till mamma.

* Felen gjorda med vilje

(Att jag blev illamående och kräktes på natten efter köttbullsrekordet talar jag tydligen inte om, Per Olofs sentida anmärkning)

Brev från farmor Kerstin till mamma Karin

Göteborg den 24 juli 1952

Älskade Karin

Du må tro det blev glädje för Pelle när brev och den fina presenten kom. Gunborg och Pelle är på Liseberg ikväll. Jag har bjudit honom på kabereten där. I morgon skulle Gunborg ha Ebba, Susanne och en fru Edgren här på kvällen, även hon anställd på Sahlgrenska. Då bjuder jag Per Olof på bio; det är ju intet nöje för honom att sitta med vid bordet så får han äta när han kommer hem. Varför jag frågade när du skulle resa var att fotografen ville veta två dagar för Pelles avresa. Jag brydde sen mig ej om hans önskan utan ringde bara till fotografen och frågade om vi fick hämta provkorten på lördag och fick ett jakande svar. Måtte de nu bli bra. Oscar C hade bett samma fotograf till Särö kyrka för att ta 26 små konfirmander. Han höll på så länge med fotograferingen så Oscar sa' till sist "är det inte nu klart så får det vara" – (de skulle ju hem till middag). Pelle kommer nog att återge "sin situation"*, han är för dråplig att härma. Nu skulle Pelle då resa härifrån tisdag den 29 dennes med morgontåget. Jag hoppas du fått Pelles brev till Einar, som var så lustigt. Tänk så lätt han har att skriva, det gick i ett huj. Vi hava haft ett underbart väder, så vi ha ej orsak att klaga. Någon regnskur ibland har ej stört dagens program. Idag foro Gunborg och Pelle ut till Näset för att bada. Ledsamt nog tappade Per Olof sin plånbok med 16 kronor i – hela hans kassa. Vi får ju vara glada att det ej var någon olycka som hänt honom. Jag tog genast hans biljett när vi kommo hem från Borlänge. Han fick lägga den i en ask i förmaket. När de skulle ut till Brottkärr för att bada bad jag honom enträget att lägga 15 kr i samma ask, ty jag bjöd ju på resan. Då gjorde han det och jag trodde ej att han tog dem tillbaka då det förelåg samma anledning att låta dem ligga. Jag hade en gammal snygg portmonnä (vet ej huru det stavas) som han fick och så får han en femma på Olof-dagen så han har ifall han vill äta på tåget. Jag skall då be honom akta biljetten. Han är ju så duktig att sköta sig själv, men detta var en väldig otur. Han hade kavajen på sig och o plånboken i fickan. Då det blev varmt i bussen tog han av kavajen och hade den på armen. Det blev inget bad och han och Gunborg foro hem och anmälde det på Järntorget och Pelle har varit två gånger vid slottsskogsporten där bussarna stå men intet har funnits. Här stjäles i denna stad så det är någonting förskräckligt, men Pelle har ej velat tro det. Det var ju tråkigt, ty det hade ju ej behövts om han låtit dem ligga men tänk huru det skulle varit om en olycka hade hänt honom.

Nu skall jag göra i ordning teet till mitt barn och barnbarn. Birgit kommer hem den 29e från Jylland där hon varit några dagar med sin kamrat och förre rektor. Sen blir det Gunborgs tur att ha ledigt. Hälsa så innerligt till Linnea och Aina.

En riktig kram från den mycket tillgivna moster Kerstin.

** Fotografen tog egen saliv för att väta och kamma till mitt hår, inte uppskattat av mig. Sentida anmärkning av Per Olof*

Brev från pappa Einar till Per Olof

Sundsvall den 27 juli 1952

Hej, Per Olof.

Hjärtligt tack för Ditt pigga och trevliga brev och för alla upplysningar , jag fick, om Ditt liv i Göteborg. Dy utnyttjar verkligen alla möjligheter att få uppleva något nytt. Måtte bara faster Gunborg orka med detta intensiva turistliv. Jag har skickat Ditt brev vidare till mamma. Då hon ringde igår fick jag veta att Du väntas till Borlänge den 29. Hoppas detta brev når Dig innan Du reser, annars skickar farmor det efter till Borlänge. Den 1 augusti kommer Mamma och Du hem igen, Ni är mycket efterlängtade. Det är förresten samma dag som kungen är här i Sundsvall.

Något särskilt nytt, som kan intressera Dig, finns nog inte att berätta. Jag har tagit en del, men inte många växter, och givetvis också ett exemplar till Dig. Jag ser, att vi har rätt mycket kvar att göra med växtlapparna på de gamla, nu skall vi sätta lappar på samtidigt med att de sättas upp. Det verkar, som om de flesta av Dina kamrater rest på sommarnöje, men det är kanske bara det, att de inte kommer fram till vårt hus när du är borta. Nyströms är förstås på landet, men farbror Hans började tjänstgöra igår. De lär ha haft besök av släktingar till tant Ingeborg, så de har tidvis varit 11 personer i stugan. Då fick de ligga i lekstugan också. Göran har givit sig av på sin cykeltur nu. Gamfelts lyckades inte skaffa någon sovsäck åt honom, så han får nöja sig med ett par sammansydda filtar, men det går ju också bra, eftersom värmen nu tycks ha kommit. Åtminstone har vi häruppe haft några sköna dagar, särskilt idag är det nästan kvavt. Jag förstår att du levt med i Helsingforstävlingarna. Jag har också hört i radio ibland, men de svenska insatserna har inte varit ägnade att pigga upp oss hemmavarande. D v s brottningarna tycks vara ett undantag. Som friidrottsnation får nog Sverige aldrig mera samma ställning som sista 10 åren, de andra länderna börjar hämta sig efter kriget nu.-

I dag skulle Du ha varit med på baren. Oxrullader och glass med chokladsås. Men det är sant, så gott äter man nästan varje dag hos farmor, och hennes köttbullar är nog oöverträffade. Försök nu inte att slå Ditt personliga rekord i köttbullsätning utan nöj Dig för den här säsongen med vad Du hittills presterat.

Hälsa Farmor och faster Gunborg så varmt, kanske faster Birgit också har kommit hem. Jag skall nu börja på en skrivelse till Direktionssammanträdet i nästa vecka. Förlåt att brevet är så innehållslöst, men Du får åtminstone veta, att jag lever och mår bra.

Din Pappa

Predikan av Einar år ?

(Årtal okänt. Den är säker renskriven av farmor Kerstin med vacker och mycket tydlig handstil och med bibehållna stavfel).

Är du kris-ten:

Det är in-te så lätt att följa Jesus, men om du har tålamod, och riktigt försöker så går det nog. Att värkligen vill försöka! Det är det som är vic/kten. Att kunna visa den kärlek som Jesus gjorde. Du tycker väl kanske ”Inte behöver du börja än att följa Jesus jag har lång tid kvar! Men nej börjar du inte genast så går det aldrig. När du då är i syndens händer ”tänker du om jag ändå hade lytt Gud och börjat tro på honom i rätt tid. Men Guds nad är större än någon annans och han kan hjälpa dig.

Amen

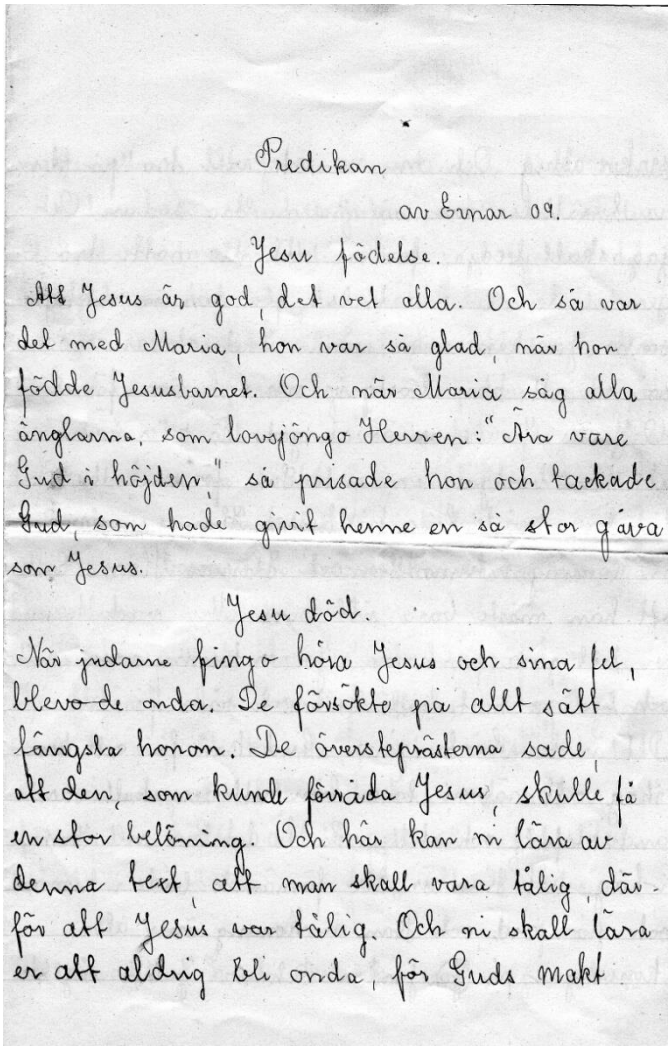

Predikan

av Einar 09.

Jesu födelse.

Att Jesus är god, det vet alla. Och så var det med Maria, hon var så glad, när hon födde Jesusbarnet. Och när Maria såg alla änglarna, som lovsjöngo Herren: "Ära vare Gud i höjden" så prisade hon och tackade Gud, som hade givit henne en så stor gåva som Jesus.

Jesu död.

När judarne fingo höra Jesus och sina fel, blevo de onda. De försökte på allt sätt fängsla honom. De översteprästerna sade, att den, som kunde förråda Jesus, skulle få en stor belöning. Och här kan ni lära av denna text, att man skall vara tålig, därför att Jesus var tålig. Och ni skall lära er att aldrig bli onda, för Guds makt

Predikan av Einar år 1909

Jesu födelse

Att Jesus är god, det vet alla. Och så var det med Maria, hon som var så glad, när hon födde Jesusbarnet. Och när Maria såg alla änglarna, som lovsjöngo Herren: ”Ära vare Gud i höjden”, så prisade hon och tackade Gud, som hade givit henne en så stor gåva som Jesus.

Jesu död

När judarna fingo höra Jesus och sina fel, blevo de onda. De försökte på allt sätt fängsla honom. De översteprästerna sade, att den, som kunde förråda Jesus, skulle få en stor belöning. Och här kan vi lära av denna text, att man skall vara tålig, därför att Jesus var tålig. Och ni skall lära er att aldrig bli onda, för Guds makt sviker aldrig. Och om ni inte vill tro på denna berättelse nu, så må ni tro sedan. Och jag skall bedja för er, att ni måtte tro genom denna berättelse, för den är riktigt sann. Ja, kära mina vänner, Gud älskar er också, så att han bortgav sin ende son för er. O, Jesus, Jesus han är så god. Tänk er vänner att han bortgav sin ende son för er skull. Tänk att han måste lida på korset. Han, som var en konung i himmelen och Herrans Herre. Tänk att han måste bära sitt kors. Men vad kunna vi väl göra för honom? Jo, vi kunna vara snälla och lydiga mot både Gud och våra föräldrar. Det är den bästa gåva, Gud kan få. Kom ihåg att Han är den förnämste både i himmel och på jord, och Han är konung över alla på jorden. Och när Jesus såg sin moder Maria och Johannes sade han till Maria: ”Se din son” och till Johannes: ”Se din moder. O, Gud, Gud allsmäktige Gud jag tycker det är synd om dig, att du måste lida så.

Förlåt oss alla våra synder och låt dem icke sarga dig. O, Gud låt mig icke gå in i syndens mörker, och låt inte alla mina vänner gå in i syndens mörker utan gå direkt till dig. Kära Gud låt dem se, hur gott de få i himmelen och låt alla små barn och människor bli änglar i himmelen.

Käre Gud låt oss icke sarga dig och slå dig, och låt översteprästerna och judarna omvända sig och komma in i himmelen och låt alla våra synder bli utstrukna, och att vi må finna en källa att doppa vår själ i, så att den må bliva ren från alla synder

Amen.

Allsmäktige Gud ske inte vår vilja utan din. Du vet så bra, om jag vill göra något ont. Hjälp mig nu i Jesu namn. Slut mig i din faders famn. Amen

---

Sagan Lydnad av Einar

I:sta delen

Mitt barn
Vill du nysta litet garn?
O, mamma, mamma så gärna så.
O, snälla mor jag gör det strax,
Var finns här någon sax?
Och strax hon grep i verket an
Och se! Det var guld på trå´n
Och hon var en prinsessa.
Så går det här i livet sa hennes mor.

Då kom det en vagn och körde in på gården. En ung ståtlig herre trädde ut ur vagnen. ”Goddag Maria” sade han. Maria neg djupt och sade: ”God dag och välkommen till vår lilla stuga. Kära mor kom hit. Här har kommit en prins till oss”. Mor kom rusande och stannade alldeles häpen i dörren.”Ha vi fått en prins till oss”, sa hon. ”Ja det har vi”, svarade Maria. Hon blev alldeles röd, när prinsen frågade, om hon ville bli hans brud. ”Ja mycket gärna”, sa hennes mor,”men vi är mycket fattiga. ”Det gör ingenting” sade prinsen. Maria stod blossande röd framför honom. Inte hade hon tänkt att hon skulle bli gift med en prins, men nu var hon ju ändå hans. Maria ville nästan gråta, så glad var hon. ”Vill du verkligen bli min”? frågade han åter. ”Ja”, svarade hon med eftertryck. ”Ja visst vill du bli hans” sade hennes mor. Prinsen kom rusande och tog henne i famn och kramade henne. Om 8 dagar hålla vi bröllop. Men innan dess hade prinsen gett henne en liten ring som var så beskaffad att om hon tryckte på den och önskade sig något fick hon det.

De 8 dagarna förflöto som en dag under liv och lust. Men en dag kom prinsen bort. Prinsessan sökte och sörjde men kunde inte hitta honom. Men en dag hittade hon honom. Då hon frågade var han hade varit svarade han:” Jag har varit i månen”. ”Å, visst inte”! – ”Då har jag varit i solen då”. ”Å, visst inte”! – ”Då har jag varit hos en elak häxa”. ”Å, visst inte”! – ”Jo, det är sanning”, sade prinsen. ”Då får jag väl tro dig då”, sade prinsessan. ”Ja, nu skall du berätta dina äventyr”, sade prinsessan. ”Ja, gärna”, svarade prinsen, och så började han berätta om den häxa, som hade tagit honom till fånga. Det var så många små trollungar som hade en stor, stor julgran. Och så dansade trollen så konstigt. Då kom det en skata flygande ned till mig. Hon frågade, varför jag var så sorgsen. Då sade jag: ”Jag kan väl inte annat än vara sorgsen som är fången här. ”Då vet jag råd”, sade skatan. ”Om du ger mig 4 kronor så skall jag hjälpa dig. Ser du att den här porten är en riktig, riktig trollport för att om man slår på den två slag öppnar den sig ner, slår man på den tre öppnar den sig alldeles. Nu skall jag hjälpa dig på det sättet att jag förvand-

lar dig till en råtta, men så fort du kommer hem får du din rätta skepnad. Ser du jag var egentligen en prinsessa men så ville häxan att jag skulle gifta mig med hennes son, men det ville jag icke för han var så liten och ful och om du nu vill ge mig 4 kr så skall jag vara löst från min förtrollning och häxans makt skall vara slut. Och om du vill ge mig en här på köpet att gripa häxan så skall du få en stor belöning men det måste vara en flicka som anför annars går det icke". "Ja, gärna". sade jag, "för jag trodde att du ville anföra". "Kanske det", sade prinsessan "men jag måste ha en rustning för annars tror häxan att jag är en flicka". "Ja visst", sade prinsen "jag skall ock vara med, jag skall smyga mig före till häxan och du kan ta din ring med dig". "Ja", sade prinsessan. Jag skall önska dig osynlig med min ring, men jag skall önska dig synlig när vi ska gripa häxan. "Topp för det", sa prinsen. Så gick han och sade det till sin pappa. "Ja, gärna", sade hans pappa. Och han sade till sina betjänter och vakter att de skulle skynda att kläda sig och prinsessan i rustning och gömma hennes långa hår under hjälmen.

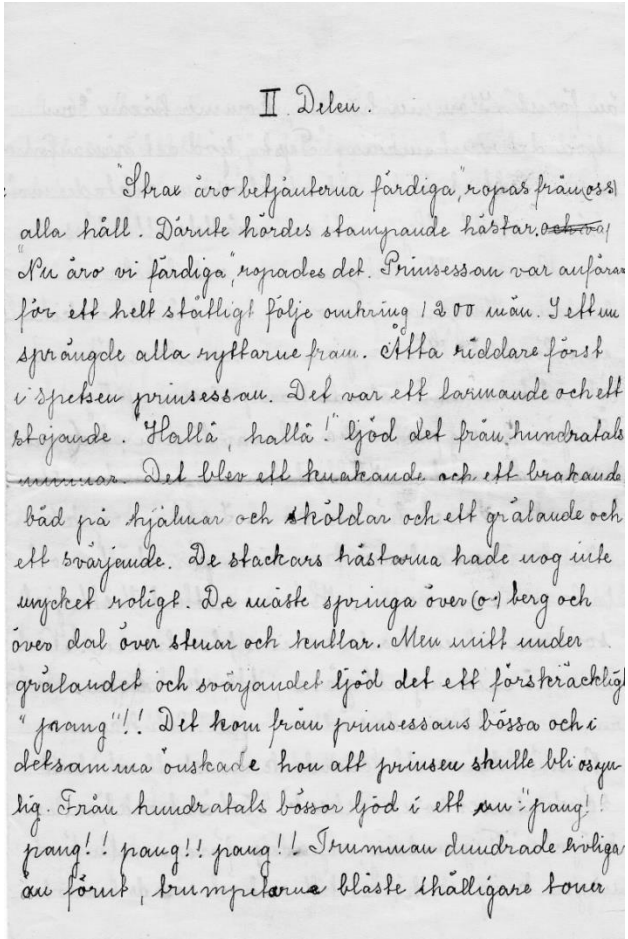

II. Delen.

"Strax äro betjänterna färdiga", ropas från (oss) alla håll. Därute hördes stampande hästar. ~~och va~~ "Nu äro vi färdiga", ropades det. Prinsessan var anförare för ett helt ståtligt följe omkring 1200 män. I ett nu sprängde alla ryttarne fram. Åtta riddare först i spetsen prinsessan. Det var ett larmande och ett stojande. "Hallå, hallå!" ljöd det från hundratals munnar. Det blev ett knakande och ett brakande båd på hjälmar och sköldar och ett grälande och ett svärjande. De stackars hästarna hade nog inte mycket roligt. De måste springa över (o-) berg och över dal över stenar och kullar. Men mitt under grälandet och svärjandet ljöd det ett förskräckligt "pang"!! Det kom från prinsessans bössa och i detsamma önskade hon att prinsen skulle bli osynlig. Från hundratals bössor ljöd i ett nu: "pang!! pang!! pang!! pang!! Trumman dundrade livligare än förut, trumpetarna blåste ihålligare toner

II Delen

"Strax äro betjänterna färdiga", ropas från alla håll. Därute hördes stampande hästar. "Nu äro vi färdiga", ropades det. Prinsessan var anförare för ett helt ståtligt följe omkring 1200 män. I ett nu sprängde alla ryttarne fram. Åtta riddare först i spetsen prinsessan. Det var ett larmande och ett stojande. "Hallå, hallå"! Ljöd det från hundratals munnar. Det blev ett knakande och ett brakande båd på hjälmar och sköldar och ett grälande och ett svärjande. De stackars hästarna hade nog inte mycket roligt. De måste springa över berg och över dal över stenar och kullar. Men mitt under grälandet och svärjandet ljud det ett förskräckligt "pang"!! Det kom från prinsessans bössa och i detsamma önskade hon att prinsen skulle bli osynlig. Från hundratals bössor ljöd i ett nu: "pang!! pang!! pang!! pang!! Trumman dundrade livligare än förut, trumpetarna blåste ihålligare toner än förut. "Kommer häxan, kommer häxan", ljöd det runt omkring. "Tyst", ljöd det från anförarens mun.

Ett, två, tre och alla bössorna riktades not häxans slott. Hej, i ett nu smällde alla bössorna av. Nu voro alla krigarna nere och hästarna bundna. Krigarna gingo nu tyst på tå och kikade i fönstret. "Göm er, göm er", ropade anföraren och i detsamma önskade hon prinsen synlig. Tre gömde sig på den ena sidan av dörren, tre (gömde sig) på den andra. I detsamma hördes ett knakande och häxan kom. I ett nu ryckte alla krigarna fram från sina gömställen och lade snara om henne. Häxan satte till ett tjut som om ulven hade varit efter henne. "Vad har ni med mig att göra", skrek häxan. Anföraren var blossande röd av vrede och harm. Nu smälldes av ett dånande kanonskott och bröt sönder huset som en leksak. "Det är käckt", sade en krigare. "Tig med dig", ropade anföraren. Nu förde några krigare häxan till en häst som de bundo henne vid och alla trollungarna hade de med sig. De hade fått en särskild vagn till dem. De spände för en häst och drogo häxans häst med sig. "Det blir ett förfarligt göra för kungen att döma alla de här små ungarna", sade en av krigarna. "Ja, det blir det nog", sade anföraren. Rätt som det var voro de framme. Där stod kungen. Han förde häxan tillika med några vakter till slottet. Han förde dem in på vinden uppför en trappa som ledde till ett torn. Där knuffade de in häxan. Trollungarna lät han göra ett litet särskilt rum. De hade ju intet gjort.

”Det var en duktig flicka”, sade kungen. ”Ja, nu är skatan löst”, sade flickan. ”Vilken skata”, frågade kungen nyfiken? ”Å, det är bara en liten skata som vi träffade, som var förtrollad”. Så bad kungen att hon skulle berätta allt. Det gjorde hon. Då sade kungen:” Du skall bli min sons hustru du har räddat från den elaka häxan”. ”Ja, det vill jag mycket gärna”, svarade prinsessan. Han kallade in prinsen. ”Ja, ja ”, ropade han och hoppade på ett ben.

III delen

Nu skall jag ställa till ett hejdundrande bröllop. I morgon fira vi det. Kungen gjorde ett gästabud så stort och ståtligt att det var en lust att se. Prinsessan satt i sin innersta kammare och sydde med tvenne tärnor. Prinsen sökte och grejade i sina lådor så att det stor härliga till för att få en ring.

Nu var det bröllopsdagen och bröllopsgästerna började infinna sig. Kungen hade köpt de stiligaste pallar han kunde komma åt med sidenfransar.

Nu voro alla gästerna samlade i kyrkan. Prästen talade så skönt om Jesus när han låg i krubban och Maria satt och vaktade. Prinsen och prinsessan voro de lyckligaste som fanns,

Jag tror att Lina kommer att tycka om denna berättelse.

Föredrag tillägnat vår farmor Kerstin julen 1912

Det finns många som ställa fordringar på ungdomen. Man får dock något beräkna att man då ej får vara för sträng i bedömandet. Från olika synpunkter sett tar det sig olika ut. Men ungdom kan också ställa fordringar på äldre. Mången mans eller kvinnas lycka kan bero på högre ledning eller uppfostran.

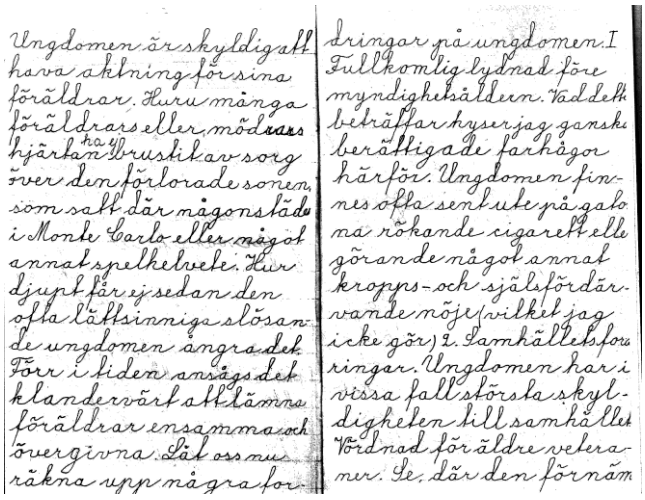

Ungdomen är skyldig att hava aktning för sina föräldrar. Huru många föräldrars eller mödrars ha ej brustit av sorg över den förlorade sonen, som satt där någonstädes i Monte Carlo eller något annat spelhelvete. Hur djupt får ej sedan den ofta lättsinniga, slösande ungdomen ångra det. Förr i tiden ansågs det klandervärt att lämna föräldrar ensamma och övergivna. Låt oss nu räkna upp några fordringar på ungdomen.

1. Fullkomlig lydnad före myndighetsåldern. Vad detta beträffar hyser jag ganska berättigade farhågor härför. Ungdomen finnes ofta sent ute på gatorna rökande cigarett eller görande något annat kropps- och själsfördärvande nöje (vilket jag icke gör)

2. Samhällets fordringar. Ungdomen har i vissa fall största skyldigheten till samhället. Vördnad för äldre veteraner. Se, där den förnämsta skyldigheten. Jag är benägen att tro att ingen fara för handen här föreligger. Men jag vill närmare beröra några andra punkter av det sociala livet. Jag sympatiserar mycket med Gustav II Adolf och ser gärna ungdomen taga honom till exempel. Icke blott till exempel av ridderligt mod och stora fältherreegenskaper utan av kristen tro och rena seder.

Jag vill nu tala litet om exercisen. Detta berör egentligen icke detta ämne men det kan i vissa fall räknas dit. Man bör ej räkna den saktmodige till de fega. Detta sker gärna inom militären. Detta får dock ej räknas dem till last. Ej därför att jag synnerligen älskar militären men i det sociala livet måste man vara

rättvis i sina omdömen. Jag nämde nu detta därför att ungdomen under militärlivet bli ganska råa och ohyfsade.

De kyrkliga fordringarne. I somliga societetskretsar som bestå av unge män (ja även kvinnor) nämnes Guds namn ofta lättsinnigt. Ja även kristliga föreningar kunna ej alltid ställas såsom mönster för sådana. En viss förening vid namn K.F.U.K. gäller för att vara en bildad societetskrets. (K.F.U.M.) I katolska land där påven är kyrkans överhuvud kan överhuvudtaget alla katolska medborgare vinna absolution eller syndaförlåtelse. Hos oss är det på ett annat sätt. Där är nattvarden en bild av återlösningen. Man kan kalla det ungdomens skyldighet att öppet bekänna sin tro utan människofruktan.

Ungdomens kamratkänsla. Det är måhända ett av de vackraste dragen hos en sann kristen. I skolorna är det ej alltid så (det har jag rikt fått erfara). Det kan vara olika skäl. I mina yngre dagar var det nästan alltid: ”Du har fjäsk!” Men det kan vara andra skäl, större och mindre. Ja, kamratkänslan är ej stor i skolorna.

Men äldre ungdomar har egentligen varmare kamratkänsla. Det övergår ofta till kärleksförbindelser. En sådan kärleksförbindelse är ofta ganska invecklad. Två unga människor, som förut kanske ej känt varandra, föras tillsamman deras banor korsas genom någon liten drunkningsolycka o.s.v. och Amor spinner sina trådar om de ungas hjärtan. Då när kärlekens trådar knytas genomilas deras hjärtan av outsäglig fröjd. Gamla människor säga:” De barnen, De barnen”! Men de känna icke heller Amors glödande varma livsgivande pilar i sina bröst.

Sammanfattat har ungdomen ganska stora plikter att uppfylla. Allt under samhällets fortskridning blir det allt mer och mer för ungdomen att utföra. Man behöver ej ha muntlig kallelse till något. Det är alldeles som låge det i blodet vissheten att ännu en plikt finnes att uppfylla. Den ungdom som känner dragning åt präskallet bör icke förkväva den. Den är Guds skickelse. Däri kan ligga någon särdeles betydelse. Gud kan därigenom låta en ringa man bli orsak till mången syndares bättring.

Pappa Einars tal i familjen 1914 med anledning av Borggårdstalet

Bakgrund till pappas tal

Gustaf V under borggårdstalet

Borggårdstalet var det tal som Gustaf V höll inför tusentals människor på Stockholms slotts borggård den 6 februari 1914 i samband med mottagandet av bondetåget. Talet ledde till den så kallade borggårdskrisen. Bakgrunden var att regeringen Staaff drog ner anslagen till försvaret, bland annat gick de emot beslutet om byggandet av F-båten, vilket föregående regeringen, regeringen Lindman, och riksdagen hade fattat.

I november 1913 hade tanken på en stor uppvaktning till kungen tagit form för att på så vis visa att Sveriges bönder stod bakom kungen i dennes strävan att bygga ut armén och flottan. De första planerna började diskuteras mellan godsägaren Uno Nyberg och direktör J. Möllersvärd i Uppsala. Möllersvärd tog kontakt med grosshandlaren J.E. Frykberg och resultatet blev ett första möte den 15 december med 35 lantmän från Uppland för att diskutera uppvaktningen. Ett nytt möte kom till stånd några dagar senare, den 20 december 1913, där 361 lantmän samlades och beslutade att denna uppvaktning skulle kallas "Bondetåget 1914".

Sven Hedin hade gjort sig känd som en försvarsvän som i föredrag och talarturnéer förespråkade en ökad satsning på försvaret. Han hade kontakt med Frykberg och kände till planerna på en uppvaktning utan att dock vara inblandad i det organisatoriska arbetet. Hedin diskuterade ofta försvarsfrågor med löjtnant Carl Bennedich och började i slutet av januari 1914 diskutera hur kungen med ett tal borde besvara denna uppvaktning. En natt omkring den 22 januari skrev de ned ett förslag.

Förmodligen den 25 januari ringde Hedin upp kabinettkammarherren greve Claes Lewenhaupt och bad att få träffa kungen. De träffades samma dag och Hedin bad kungen att ta en titt på utkastet. Kungen läste talet två gånger och förklarade sedan att detta var det tal han skulle hålla. Kungen hade redan bett riksmarskalken greve Douglas att skriva ett tal men denne uppskattade att Hedin nu skrivit ett tal som kungen accepterat.

Ehuru kungen förklarat att inget vare sig behövde läggas till eller tas bort i talet ändrade han ändå början av det sjätte stycket och formuleringen "*Om också de finnas, som hysa...*" till det inte lika utmanande "*De saknas visserligen ej inom vårt land, som hysa...*". Hedin visade sedan talet för förstakammarhögerns ledare Ernst Trygger. Trygger förklarade att talet var briljant ehuru det knappast gick att förutsäga vilka de politiska konsekvenserna skulle bli.

Kungen lät några politiker i förväg läsa talet, bland dem liberalen Louis de Geer och den tidigare statsministern Arvid Lindman som båda insåg att talet skulle kunna leda till en regeringskris. När statsminister Staaff den 5 februari hade bett att få veta vad kungen skulle säga fick denne dock inte veta några detaljer.

Hedin var inbjuden till lunch på slottet den 6 februari och kronprins Gustaf Adolf och prinsarna Carl och Eugen ville att några formuleringar skulle mjukas upp. När det verkade som om kungen var beredd att ge med sig reste sig drottning Victoria upp och förklarade att hon inte ville vara med vid framförandet av talet om kungen gav efter. Gustaf förklarade då snabbt att han skulle hålla talet precis som det var tänkt.

Gustaf V höll talet på inre borggården. För de människor som inte fått plats på inre borggården lästes talet upp på nytt av kronprins Gustaf Adolf och prins Carl. I talet gjorde kungen klart att han ville ha en förlängd militär grundutbildning, den fråga vars avgörande statsminister Staaff ville skjuta på till efter andrakammarvalet 1914. Talets formuleringar om "Min armé" etc antydde också att dessa krav inte var förhandlingsbara, oavsett regeringens synpunkter, och att monarken gjorde anspråk på att betraktas som krigsmaktens egentlige chef. Denna diskrepans mellan kungens inställning och hans regerings åsikter och position ledde inom några dagar till en konstitutionell kris, borggårdskrisen.

För samtiden var det inte känt att det var Hedin som skrivit talet. I tidningarnas ledarkommentarer efteråt utpekades framför allt Verner von Heidenstam som författaren.

Talet av pappa

”Ärade åhörare!

Vi ha samlats för att en stund betrakta den politiska ställningen. Som en inledning får jag säga att jag i allt gillar högerns förslag. Försvarsfrågan bör i sin helhet lösas i år. I fråga om nykterhetsrörelsen så har det satts i fråga att den bör gå före försvaret och jag får djupt beklaga att nykterhetsvännerna har tagit sig till att rösta med liberalerna. Går högern igenom så kommer ett förslag att framläggas på flere nya pansarbåtar. Herr Staffs politik att folket ej förmår bära så tunga skatter kan jag ej heller gilla. Det visade sig ju vid Bondetåget där 30 tusen bönder kommo och bådo om större skatter. Det har påståtts att bönderna icke visste varför de kommo till Stockholm. Varför kommo de då? För att för så billigt pris få se Stockholm och kungen, har det svarats. Men antagligt är att Uno Nyberg klargjorde vad deras resa gällde. Det har också påståtts att vänstern vill ha försvar. Bör vi inte svara på denna frågan: Bevisa det i gärning? Det finns två ytterligheter: Högern och arbetarpartiet. Däremellan står frisinnade och jämka och jämka. Men vi kunna icke slå av en tumsbredd av våra fodringar: Ett fritt och starkt Sverige. Gustav Adolf har sagt till kurfursten av Brandenburg: Antingen äro ni för mig eller emot mig. Något tredje finnes icke (*Tertium non datur = något tredje gives icke = pappas accepterade förslag till text på Görans skolmössa före studentexamen*). Huru skola vi betrakta liberalerna. Otvivelaktigt som fiender. Vår konung är för god. Han borde tagit i med hårdhandskarne. Har icke konungen yttrandefrihet? Han skall icke vara ett talrör eller en stämma. Men Staff däremot skall få smäda konungen efter bästa förmåga. Det står i en psalm: ”Det intet finns som inte vinns av kärleken som lider”. Så borde det vara, men det är tyvärr inte så. Ingen tycks hava försyn för vår konung. Så utbringa ett fyrfaldigt leve för konung och fosterland!”

Skoluppsats? av Einar om Augustinus. Ålder?

Kyrkofäderna äro de lärare i den gamla tidens kyrka som hade till huvuduppgift att utforma och fastställa den kristna kyrkans lära och försvara denna lära mot angrepp från olika håll. Härigenom drevos de att grundligt forska i de heliga skrifterna, lika väl som de även nödgades sätta sig in i den hedniska filosofien och den hedniska lärdomen för att på så sätt möta fienden på hans egen mark. Kyrkofäderna voro då i regel utomordentligt lärda män, av vilka en och annan överglänste i vältalighet mången grekisk vältalare. Så uppstod då en skara med Guds ande genomträngda män, av vilka en och annan med livet fick plikta för sitt oförskräckta mod och sin aldrig svikande sanningskärlek. Där uppträdde män sådana som Ireneus, Origenes och Tertullianus och gjorde sina utmärkta inslag i den kristna tron. Men störst både i fråga om begåvning och inflytande är Aurelius Augustinus.

Augustinus föddes år 354 i den lilla staden Tagaste i Numidien. Fader var hedning, en godmodig men uppbrusande och i sitt liv föga aktningsvärd man. Hans moder däremot, Monnica, var kristen, en mild och from kvinna och en god och hängiven mor. Strax efter födelsen ”tecknades A. med korsets tecken” och han upptogs bland katekumenerna (de som fick undervisning före dopet, avskr. anm.) men döptes inte ännu. Några år gammal sjuknade Aug. häftigt och begärde då att bli döpt. Men innan dopet ägt rum tillfrisknade han och man lät saken vara. Hunnen till mognad ålder, beklagade Augustinus djupt detta, ty han menade, att man som döpt bättre skulle motstått frestelserna. Tidigt vaknade hos honom ett trotsigt, äregirigt sinne och han råkade för sin vildhet ofta illa ut i skolan, där man satt honom, då föräldrarna märkt att han var ovanligt begåvad. Det berättas att han en gång, då han hotades med bestraffning sprang sin väg och bad Gud om att få slippa stryk.

(Endast ovanstående del av uppsatsen finns bevarad)

Brev från välgörare till pappa Einar

Enligt de två breven nedan har pappa fått ekonomiskt stöd, i vart fall till stor del som gåva, under studietiden av Herbert Jacobowsky (om vi tolkar namnteckningen rätt). 1 000 kr 1928 motsvarar 2010 drygt 26 000 kr.

Göteborg 20/12 1928

Med.kand. Einar Osterman

Pipergatan 5

Stockholm

Med anledning av Eder skrivelse den 17 dec. får jag glädjen att meddela, att vi härmed innesluter 1 000 kr – som en slags premium för, efter vad jag erfarit, ett plikttroget och framgångsrikt arbete. Min hustru är särskilt glad att föremålet är hennes forne religionslärares son. Någon återbetalning kan sålunda icke förekomma annat än i den formen, möjligen, att Ni föresätter Eder att i en framtid göra motsvarande till någon annan ung studerande – då ju detta premium blir av dubbelt värde för såväl mottagare som givare.

Tillönskar fortsatt framgång

Med synnerlig högaktning

Herbert Jacobowsky

Göteborg 25/1 1930

Herr Doktor Einar Osterman.

Jag är oefterrättlig – förvarar här ett påbörjat brev av den 21/12 1929 – vilket jag nu i avskrift meddelar.

”Jag blev verkligen riktigt glad att få brevet – det är inte utan jag undrar, om den långa tystnaden berodde på något missförstånd oss emellan – att jag t ex glömt bort något som jag lovat – jag har ju så många järn i elden, att ibland kan det bli snurr i huvudet – det förstår ju Doktorn för övrigt bättre än jag och har överseende med.

Emellertid är det ju bra, att Doktorn kommit dit – där Doktorn är nöjd – vad de djärva drömmarna beträffar (om det beror på mig) skola de gå i förverkligande – det lovar jag.

Både till Paris och Wien skall Doktorn resa, det är ju självklart. Uppriktigt sagt har jag en känsla av det allra största förtroende till Doktorn och --- ”

Ja, där blev jag avbruten förra året. Vad jag sedan skulle skrivit efter ”ochet” har jag nu glömt – men det gör detsamma. Doktorn vet ju var jag finnes – och är det något som Doktorn önskar – och jag behöver hjälpa med – skall jag pröva göra, om jag kan.

Detta tycker jag är roligt – det finnes 1 000 andra saker man får göra som inte äro roliga – alltså till Paris och Wien då det passar.

Med hjärtlig hälsning

Tillgivne

Herbert Jacobowsky

Förlåt det långa dröjsmålet och God Fortsättning på året

Promemoria för Mamma Kerstin i freds- och krigstid

A. Fredstid

1. Då Einar är utkallad till fredstjänstgöring åligger det mamma: a/ varannan vecka skriva och fråga, om tjänstgöringen överensstämmer med måttet av hans krafter. b/ i dessa brev innesluta 15 kr. 50 öre. c/ var tredje vecka tillsända honom en sockerkaka. d/ förvara hans hemliga order och se till att den allt fort hålles hemlig. e/ I Handelstidningen följa med dagens krigsutsikter.
2. Även då Einar inte är utkallad till fredstjänstgöring, gäller vad ovan under a, b och c sagts.

B. **Krigstid**.

Förutom vad ovan under fredstid sagts (med undantag av att mamma då skall studera och meddela fredsutsikterna) gäller: mamma skall:

1. Mottaga och förvara Einars tapperhetsmedaljer.
2. Förvalta och föröka hans förmögenhet samt tillsända honom dess avkastning*.
3. I händelse av dödlig utgång låta ringa tre timmar dagligen under fjorton dagar i Oscar Fredriks kyrka.
4. Därom skonsamt underrätta hans lärare.
5. Uppbränna den hemliga ordern

- Mot kvitto

Pappas brev till sin moster Hulda 1926

Göteborg, den 16 maj, 1926

Kära moster Hulda!

Genom ogynnsamma omständigheters makt har det blivit en stor lucka i vår korrespondens. Ja, om jag inte missminner mig, tror jag knappast, att Moster Hulda mottagit ett brev av min hand sedan den minnesrika sommaren 1914. Emellertid kan jag utan överdrift våga påstå, att jag flera gånger sedan dess haft mina tankar hos Moster, och sammanträffandet i Härnösand 1922 räknar jag som en av mina ungdomsårs angenämaste upplevelser. Så mycket mera klandervärd måste min försumlighet vid Mosters 60- årsdag te sig, och i hela dess vidd inseende djupet av min ovärdighet går jag till avfattande av detta brev, som Moster alltså bör uppfatta som ett mellanting mellan gratulationsbrev och utslag av allmän släktkänsla. Jag önskar moster många decennier av ogrumlad lycka.

I kretsen av vänskapligt sinnade anhöriga njuter jag efter en alltför sydsvensk termin av min hemstads aldrig sinande möjligheter, och min Moder och jag ha faktiskt så till den grad förälskat oss i densamma, att vi högst ogärna lämnar den. Det utomordentliga uppslag till rik och fruktbärande samverkan, mellan släktens olika grenar, som Moster i sitt senaste brev till mamma, skulle därför fått ligga obegagnat, om icke samma uppslag i min hjärna väckt till liv en lika genial som enkel idé. Har moster märkt. Att det enkla nästan alltid är genialt? Det enkla i min tankegång var, att jag erinrade mig min ljuva kusin Karin Huss, kallad ”Västernorrlands ros”, existens, det geniala åter ligger i min avsikt att förvärva henne för vår något karga Västkust.

Moster förstår, för att nu återgå till normalprosa, att det skulle vara obeskrivligt roligt för oss, om det läte sig göra, att Karin komme ned till oss några veckor. Mamma ropar just nu, att moster Hulda, som har sitt eget kapital så säkert placerat, gärna kan bestå sin yngsta telning resan hit. Huru därmed förhåller sig lämnar jag till damernas diskussion i nästa brev.

Utan att lova för mycket tror jag mig ha rätt att säga min kära kusin, att vi kunde få ganska trevligt om hon icke kommer med allför stora pretentioner. Staden erbjuder den besökande vackra parker, promenader, salta bad, tillfälle till segling med trevliga medicinare av vilka många också äro s.k. fördelaktiga partier m.m.

Alltnog, vill Moster göra oss riktigt glada, så låt nu dessa vackra drömmar gå i uppfyllelse.

Med den djupgående kännedom om unga flickors själsliv, livet tillåtit mig att förvärva, kan jag godtaga endast ett skäl till avböjande av mitt förslag. Det skulle vara mig mycket smärtsamt om detta skäl förelåge.

I det kommande meningsutbytet skall det bliva mig ett nöje att även direkt tillskriva min fagra kusin.

I spänd förväntan på svar

Mosters tillgivne Einar

Mamma Karins brev till Elsa Huss 1936

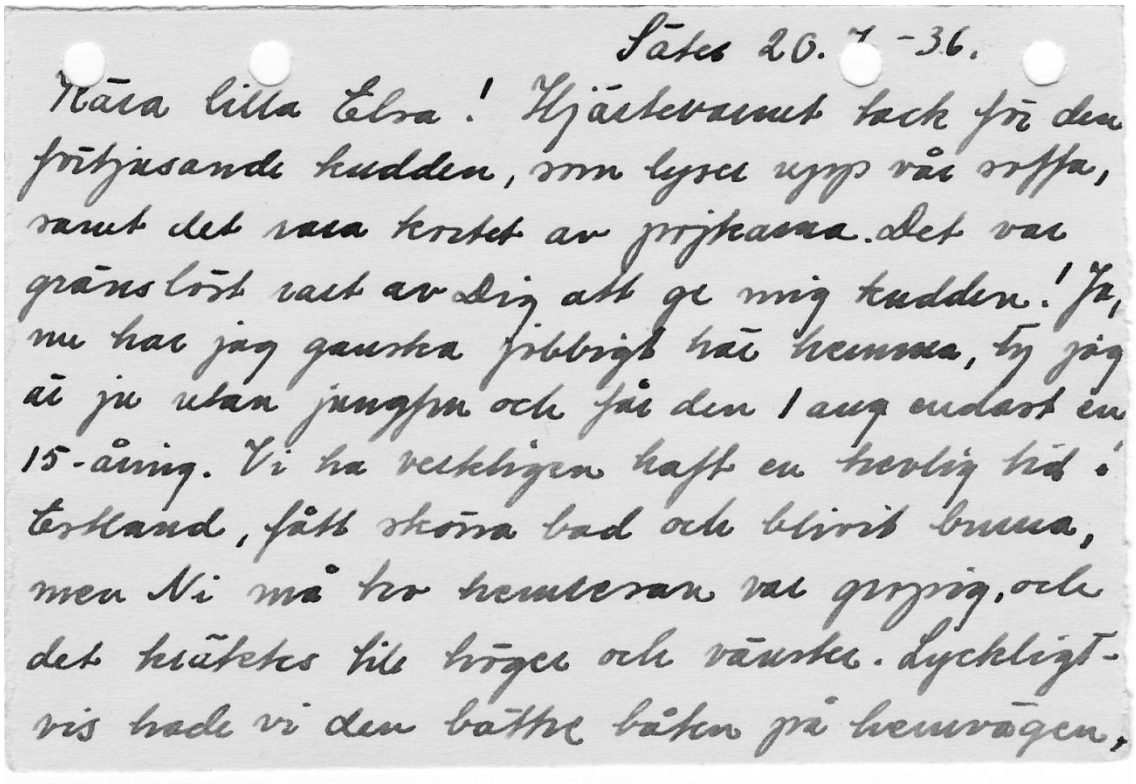

Säter 20/7 1936

Kära lilla Elsa!

Hjärtevarmt tack för den förtjusande kudden, som lyser upp vår soffa, samt det rara kortet av pojkarna. Det var gränslöst rart av Dig att ge mig kudden!

Ja nu har jag ganska jobbigt här hemma, ty jag är ju utan jungfru och får den första augusti endast en 15-åring. Vi har verkligen haft en trevlig tid i Estland, fått sköna bad och blivit bruna, men Ni må tro att hemresan var gropig, och det kräktes till höger och vänster. Lyckligtvis hade vi den bättre båten på hemvägen och både Einar och jag klarade oss bra. Vi blevo åtskilligt försenade, så vi hade bara 1 tim. på oss i Sthlm. Ester kom då ned till tåget, så vi fingo pratas vid en stund. Hoppas få hälsa på Er något i höst i stället.

Pojkarna voro så duktiga, när vi kommo hem. Det har varit tryggt att ha haft dem i Farmors vård.

Än en gång varmt tack för vad Du sände mig och hjärtliga hälsningar från familj till familj.

Din tillgivna faster

Karin

MORFAR, MORMOR OCH DERAS FAMILJ

Bibel som sägs ha räddats 1832 ur brunna prästhemmet i Fredrika

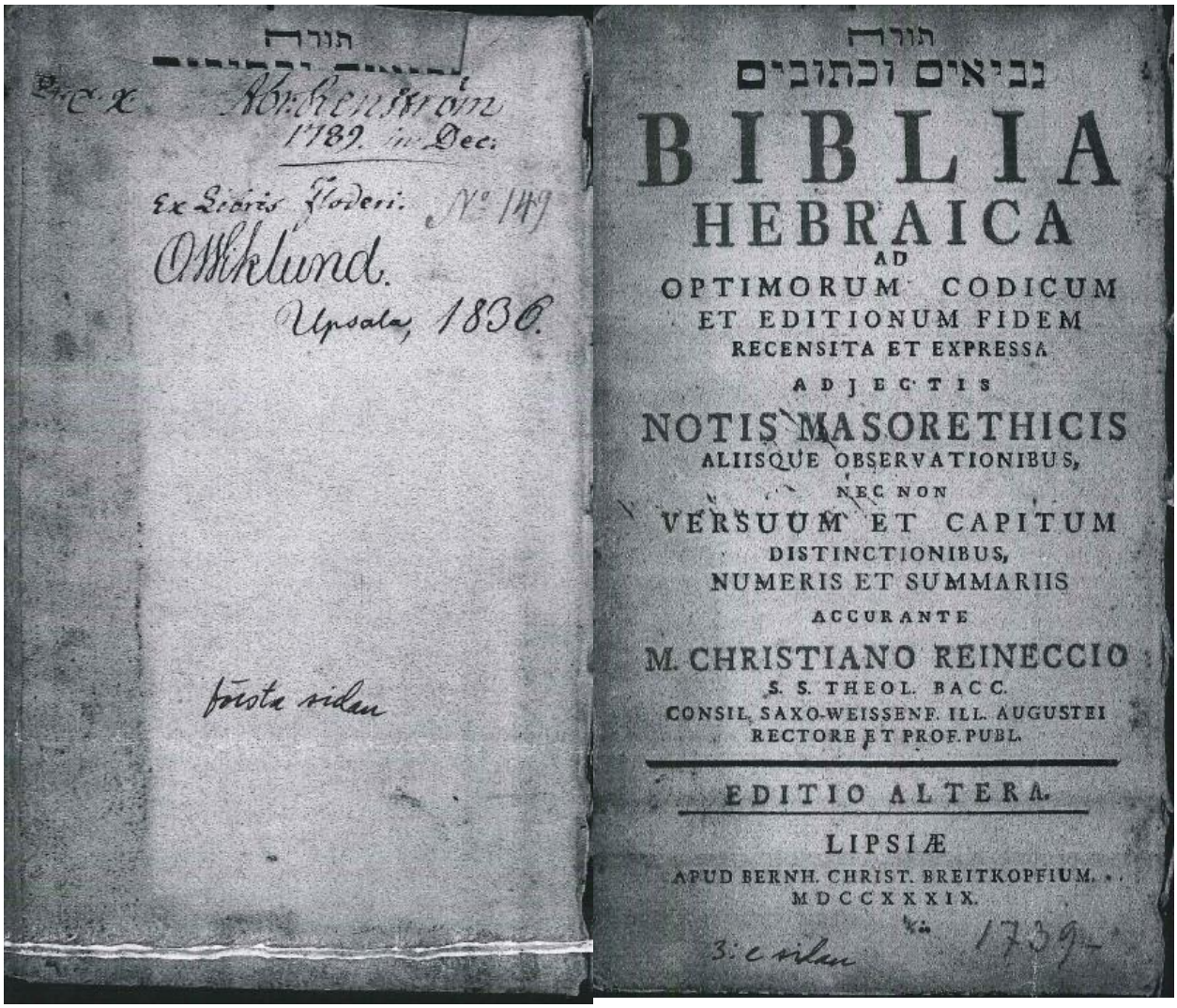

Denna bibel tillhörde det som räddades ur prästgården i Fredrika vid branden 1832. Där bodde vår morfars farfar *Johan Axel Huss d y*, född 1787 *och* död 1839 och som från 1826 till sin död var kyrkoherde i Fredrika, Åsele lappmark. Prästgården brann 1832. Ur askan uppgrävdes två böcker. Den ena var en bibel på grekiska, hebreiska och latin, den andre farfaderns ”Beskrifning om Hussiska slägten”. Dessutom räddades soppsleven nedan från denna brand

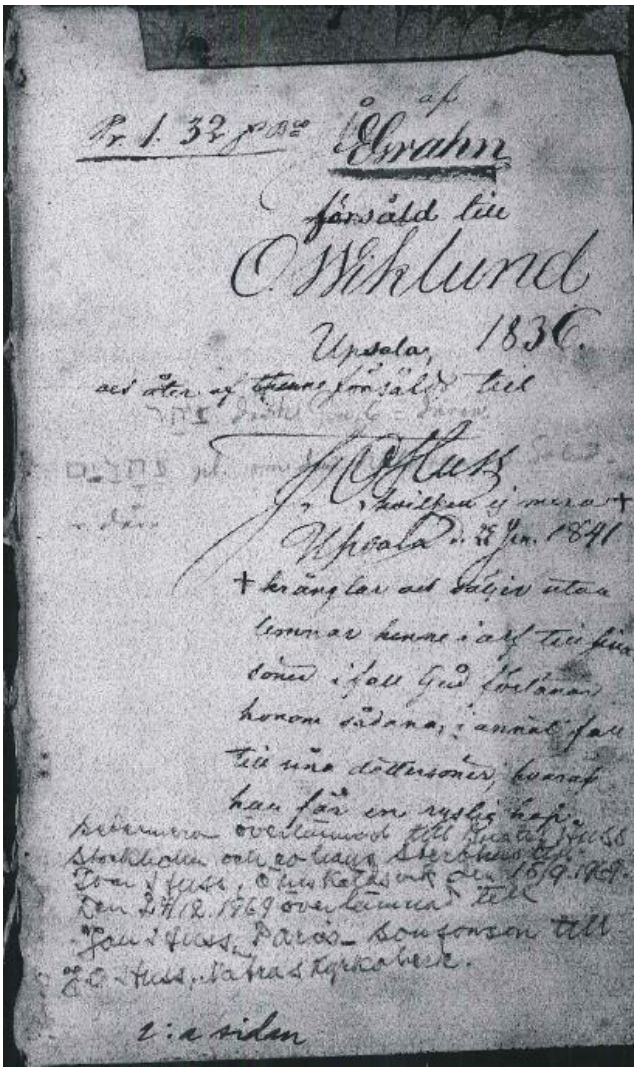

På sidan 2 i bibeln anges några av ägarna. Bibeln är tryckt 1739. Den har af E Grahn sålts till O Wiklund Upsala 1836 (alltså fyra år efter branden i Fredrika!) ”och åter af denne försåld till J. O. Huss Upsala d 22 Jan. 1841, hvilken ej mera krånglar och säljer utan lemnar henne i arf till sina söner ifall Gud förlänar honom sådana, i annat fall till nära dottersöner, hvaraf han får en ryslig kopia (*?)*

Tillagt: Sedermera överlämnad till Gustaf Huss, Stockholm och av hans sterbhus till Ivar Huss, Örnsköldsvik den 16/9 1969. Den 24/12 1969 överlämnad till Jan Huss, Paris – sonsonson till J.O. Huss, Nätras kyrkoherde

Soppslev som sägs ha räddats 1832 ur brunna prästhemmet i Fredrika

Soppsleven är märkt H, silverstämpel (kattfot), M 3 och AUG. M3 visar att den är gjord 1818. Enligt Illustrerat Antikt Lexikon av Britt Tunander med redovisning av Guld- och silversmeder i Sverige 1600 – 1850 verkade i Härnösand 1810 – 1844 en silversmed, Anders Ulrik Grönberg, som sannolikt alltså tillverkat denna slev. Johan Olof Huss (morfars far) föddes enligt gravyren 29/12 1816 men sleven är tillverkad 1818, alltså minst 2 år senare

Chiffonjé gjord av Johan Olof Huss (1816 – 1920) + brev från mamma 1999

Vår mamma Karin har den 23/1 1999 berättat följande om chiffonjén i brev till vår kusin Jan Huss i Paris, ägare till chiffonjén:

” Kära Claudine och Jan!
Äntligen ett livstecken från mig. Tystnaden har berott på en grundlig förkylning med en hosta, som jag trodde skulle knäcka mig helt. Nu är det över och det gäller bara att få krafter. Du frågade om chiffonjén efter Gustaf. Det är mycket riktigt Johan Olof i Nätra som tillverkat den. Jag minns den inte hemifrån men tycks minnas att den stod i hallen hos Gustafs. Är den inte ganska klumpig?

Jag kan hälsa från Karin H. Hon är så glad och pigg numera. Har så god kontakt med Elisabets halvsystrar. Den ena bor med sin familj ett par mil utanför Uppsala bara. Man kan säga att hon fått en stor familj – just vad hon alltid längtat efter.

Till sist önskar jag Er allt gott under detta sista år i detta Millenium.
Kram från
Faster Karin

Johan Olof Huss 1894 om Ulvö nya kapells tillkomst – besök av Oscar II 1890

Oscar II besökte Ulvön 1890 och gav ett personligt bidrag till underhåll av det gamla kapellet. Om detta besök och om det nya kapellets tillkomst och invigning berättar morfarsfar Johan Olof Huss, kyrkoherde i Nätra 1880 – 1907. Hans skildring från 1894 publicerades (utan bilder) till 50-årsminnet av den nya kyrkans tillkomst i Örnsköldsviks Allehanda tisdagen den 22 augusti 1944. Tidningen använder inte konsekvent den gamla tidens stavning. Vad som beror på att vår stamfar eventuellt är inkonsekvent beträffande stavningen i en brytningstid eller på fel i kyrkoherde Siléns avskrift eller tidningens skrivfel är oklart och kan inte klarläggas utan att gå tillbaka till källorna. Här återges vad som faktiskt står i tidningen.

DEN KRISTNA FRONTEN

Då Oscar II besökte Ulvön

”Här skola vi icke göra oss brottoma”

Intressant beskrivning ur Nätra kyrkoarkiv

Kyrkoherde J. O. Huss, som uppehöll kyrkoherdetjänsten i Nätra 1880 – 1907 har i en mycket intressant och givande skildring lämnat en beskrivning på det besök, konung Oscar II gjorde på Ulvön 1890. Det har ju sitt särskilda intresse att läsa denna målande beskrivning för oss, som nyligen deltagit i firandet av Ulvö kapells femtioårs jubileum. Kyrkoherde Huss’ skildring förvaras i Nätra kyrkoarkiv, och kyrkoherde P. Silén har vänligt tillmötesgått vår anhållan och lämnat oss en avskrift som vi i dag äro i tillfälle att publicera för våra läsare.

Man förstår efter genomläsandet att Huss’ skildring mer än väl Biskop Bohlins önskan att prästerna skola i sina egna församlingar lägga upp församlingskrönikor.

Enligt vad man nu kan sluta av läget och andra förhållanden har utan tvivel Ulfön, ej blott för idkande af fiske, utan äfven af jordbruk, varit en av de plattser som tidigast blifvit befolkad och bebodd i Nätra församling; men några säkra uppgifter härom finnas dock icke. Sannolikt hafva de fiske och boningshus med böne-kapell, som äro uppförda i alla större fiskehamnar i Ångermanland, ifrån början blifvit byggda genom fiskare ifrån Städerna, hvilka ännu under 1840 talet voro talrikt representerade i alla fiskehamnar i norra Ångermanland, - och varibland flere, som, utom fiskeriet, idkade ej obetydlig handel.

Af de upplysningar, som kunnat erhållas om Ulfö fiskehamn, skall gamla kapellbyggnaden hafva blifvit uppförd på sin nuvarande platts år 1622 och målad 1719 samt anses det vara troligt att den icke blifvit nybygd utan flyttad till denna platts ifrån ett ställe i vestra hamnen, som ännu bär namn af kapellhamnen, der märken efter fiskeboningar äfven lära förefinnas. Så förmäles ock att under någon af de gamla fäjderna alla hus, utom badstuga, hafva blifvit brända på Ulfön af Ryssarna. Att detta måtte hafva inträffat före 1622 synes bestyrkas af ett af mig tillfälligtvis erhållet utdrag av 1723 års uppbördsbok, hvaraf visar sig ej mindre än 111 gårdar blefvo av Ryssarna brände i Nätra församling under deras härjningar på de norrländska kusterna något av de föregående åren; men att i nämnda utdrag ingen gård finnes upptagen som bränd på Ulfön, hvilket i och för sig själf anmärkningsvärt, synes vara ett bevis för riktigheten af kapellbyggnadens uppgifna ålder.

Ulvö gamla kapell finns ännu kvar och förvaltas av Länsmuseet Västernorrland

De vackra kurbitsmålningarna målade av Roland Johansson Öberg är från 1719

Skrivelse till consistoriet

Att kapellet befinner sig i skröpligt skick är ej att undra. Genast vid min ankomst till församlingen war ock fråga om Ulfö kapells reparation eller nybyggnad; men i detta afseende kunde icke något företagas, enär det fattiga samhället dertill saknade medel. Under följande tid hade Vesternorrlands Läns Museiförening öppnat underhandling med Ulfö-boarne om att de mot någon ersättning skulle åtaga sig att för framtiden underhålla kapellet. Häraf föranleddes en skrivelse den 28 septemb. 1887 tlll Hernösands Consistorium med anmälan om behof att reparera eller nybygga Ulfö gamla kapell, samt enär dess invändiga målningar möjligen voro av kulturhistoriskt wärde, begäran att få rifva eller nybygga kapellet eller ock, om målningar ansågos wärda att bevaras, få kapellet inköpt af Staten.

Följden af denna skrifvelse blef slutligen ett kungl. Maj:ts utslag af den 31 December 1888, innehållande tillåtelse för Ulfö kapellag att rifva sitt gamla kapell.

Musei-föreningen fortsatte emellertid underhandlingen om kapellets underhåll, dock utan afgörande resultat. Men så ingick år 1890 med underrättelse om Hans Maj:t konungens resa till Norrland: att den skulle företagas i Augusti månad, på Ångkorvetten Drott, under befäl af kommendörkapten Palander af Vega till Hernösand, Örnsköldsvik samt att Hans Majt vid passagen derifrån till Nyland och Sollefteå, möjligen skulle komma att besöka Ulfö fiskehamn och Lotsplats.

Anordningar för Hans Maj:ts emottagande

Som denna sista uppgift war willkorlig tänkte jag mig icke, såsom representant för Församlingen behöfva närvara i Ulfön; men den 21 Aug. ankommo några Ulfö-boar till mig med begäran att komma ut till Ulfön den 23, emottaga Hans Majt Konungen och wid detta tillfälle begära någon hjelp för en blifvande kapellbyggnad. Jag måste nu lofva ombuden att resa och den 23 på morgonen, efter att hafva tillbragt natten hos hemmansägaren Johan Roland Johansson i Sörbyn, ankom jag till hamnen, der anordningarna för Hans Majts emottagande syntes mig wara wäl afpassade efter invånarnas förhållanden.

För Hans Majts landstigning war anlagd en brygga af Plank med bägge sidor tätt fästade större granbuskar så att passagen till vägen gick såsom genom en granhäck. Utefter hela hamnens väg woro resta höga flaggstänger, till ett antal af omkring 30 st. med svajande unionsflaggor i topparna m.m. En betydlig folkmängd utom kapellagets personal samlades under förmiddagen, och omkring ½ 12 kom Drott majestätiskt glidande in i hamnen, fällande ankaret i midten af farvattnet snedt emot den förr omnämnda bryggan. Här woro kapellförsamlingens ålderman Joh. Rol. Johansson, hamnens ordningsman för året Er. Aug. Dahlin, Lotskaptenen med sina kronlotsar, Nätra församlings t.f. kronolänsman jämte undertecknad samlade vid Hans Majts landstigning och blef Hans Majt emottagen med några få wälkomstord samt allmänt hurrande. Efter att en stund hafva samtalat med Länsmannen, Lotskaptenen och Lotsarne ställde Hans Majt sin gång till kapellet och der inkommen behagade Han yttra: ”Här skola vi icke göra oss bråttoma.” Sedan Han en stund betraktat målningarna samt fått några frågor, rörande dessa och kapellets ålder besvarade, gick Han upp till Orgeln, satte sig att spela koraler, deribland den för No 3 och fortfor dermed under hela den tid, vistelsen varade i kapellet. Under denna tid fick jag tillfälle att samtala med Hr Landshöfding Ryding och bedja om hans hjelp rörande mitt uppdrag af Ulfö-boarna, för vars uträttande han dock icke ansåg tillfället wara lämpligt. Kort därefter kom Hans Majt ned från Orgeln och bröt med sin swit upp ifrån kapellet för att besöka de tre lappkåtor med sina lappska innevånare, hvilka för tillfället woro anordnade till Ulfö hamn. Utkommen från kapellet ser jag Hans Majt konungen stående mitt i min väg inbegripen i något wiktigt samtal med Hr Landshöfding Ryding och en del Hrr af sin öfriga swit samt att en yngre man ibland densamma upptaga pengar, öfverlämna dem till landshöfding Ryding, vilken åter öfverlämnade dem till nära stående hemmansegaren Joh. Rol. Johanssson. När Hans Majt omedelbart derefter fortsatte sin gång till lapparne, fick jag genast weta, att Han i Nåder gifvit 200 kronor till kapellets underhåll.

Konungen inköpte korgarbeten

Vistelsen hos lapparne blef ock rätt långvarig och skall Hans Majt hos dem hafva gjort inköp af några korgarbeten. Omedelbart derefter begaf sig Hans Majt med swit till landstigningsbryggan, hvarifrån Han inom några ögonblick öfverfördes till Drott. Korvetten låg ännu qvar i hamnen omkring en timme, hvarunder den omsvävades av rodd och segelbåtar samt, såsom jag hörde uppgivas, fotografier togos af hamnen och omnejd af Kommendörkapten Palander af Vega. Hela den tid som Hans Majt tillbragte i land kunde vara omkring 2 timmar. Mellan kl. 2 och 3 em. lemnade Drott Ulföhamn gående sydvestra passagen.

Genom den kungl. gåfvan, som egentligen wäl war gifven till Museiföreningen, kunde en grundplåt anses wara erhållen för möjligheten att i Ulfö hamn få uppförd en ny kapellbyggnad. Efter gudstjenstens slut den 24 Aug. anordnades derför, i ett sammanträde med kapellagets invånare, om den kungliga gåfvans förvaltning till dess att det närmare kunde bestämmas om dess användning. Men på senhösten 1890 eller i början af år 1891 ankommo på min begäran, några deputerade ifrån Ulfön, för att med mig öfverlägga om den Kungl. gåfvan och byggande af ett nytt kapell. Beslutet blef att Museiföreningen skulle erbjudas att inköpa gamla kapellet. Men derpå svarades, att föreningen saknade medel för erbjudna inköpet. Vid ett nytt sammanträde med Ulfö-ombuden öfverenskoms, att jag med första Ångbåt på wåren skulle resa in till Hernösand för att mundtligen tala med dem, som kunde något verka till en önskad utgång i den väckta frågan. Följden af detta besök blef, synnerligast genom Hr Landshöfding Rydlings välvilliga hjälp, att Vesternorrlands Museiförening för ett pris af 500 kronor inköpte gamla kapellet. Köpekontraktet är af den 5 februari 1892 och finnes i pastoral-Archivet under No 75 jemte alla handlingar rörande denna sak.

Nätra församling beviljar medel

Äfven Nätra församling har på hedrande sätt kommit Ulfö kapellag till hjelp genom kyrkostämmobeslutet den 27 mars 1892, hvarigenom Ulfö-boarna till understöd för sin nya kapellbyggnad beviljades 1200 kronor att utgå af församlingen med 300 kronor per år under fyra års tid.

Nu började Ulfö-kapellag med allvar förbereda byggnaden av nytt kapell. Under 1892 års höst lades grunden för den nya byggnaden. Under sommaren 1893 blef densamma uppförd efter ritning af Hr Byggmästare Hultman i Bredånger under förmanskap af Fiskaren Ivar Viberg i Ulfön samt kom under tak. Under den gångna delen af detta år har kapellet genom inredning och målning av Målaren E. Nyberg i Hummelvik blifvit försatt i det fullkomnade skick, att detsamma, enligt H. H, Biskopens forordnande kunde 12:te söndagen efter h. Trefaldighetsdag den 12 Augusti af Hr Kontraktsprosten J. G. Dixelius i Anundsjö till sitt heliga bruk invigas.

Den 12 Aug. var för Ulfö kapellag en synnerligen stor högtidsdag. Kontraktsprosten assisterades vid invigningsakten af Kyrkoherde Björkquist i Gideå, Komminister O. Tirén i Själevad, denna församlings t.f. pastor Joh. Söderlind, som ock predikade, och undertecknad. Ej mindre än 9 á 11 Ångbåtar, lastade med menniskor, uppgående till ett antal af omkring 2,000 personer, utom kapellagets egen befolkning, besökte denna dag Ulfö hamn. På alla som kunde wara närvarande syntes invigningsakten göra ett djupt intryck och allmän war förwåningen öfver den nya både i yttre och inre afseenden prydliga kyrka, som Ulfö fattiga samhälle på så kort tid och med så ringa tillgångar förmått uppföra.

Uppoffrande kärlek och sant kyrklig anda förenar Ulvöns befolkning

Kapellet eller kyrkan som rymmer omkring 300 personer är försedd med torn, hvilket icke war påtänkt ifrån början eller när ritningen uppgjordes, ej heller när grunden lades och sjelfva gudstjensthusets byggnad uppfördes, samt kostar i sitt nuvarande skick 5 300 kronor. Häraf synes Ulfö samhälle ha fått widkännas stora egna penninge-uppoffringar, men detta är derjemte ett synnerligen talande och efterföljansvärt exempel på den självuppoffrande kärlek och sannt kyrkliga anda, som förenar innevånarna i detta lilla samhälle.

Må nu Herren i nåd wälsigna det fullbordade werket och låta en ren evangelisk Luthersk lära alltid förkunnas och med troende hjertan anammas i det lilla prydliga templet!!!
Detta är min hjertevarma önskan ej blott för närwarande tid och slägte, utan äfven för kommande slägten, tidevarfven igenom – och uti denna önskans fullbordande tror jag för wisso, att alla de personer som kraftigast hafva werkat och mest uppoffrat för denna kyrkobyggnads åstadkommande och fullbordan, icke blott skola instämma, utan äfven emotse sin högsta ljufva belöning.
Nätra i September 1894
J; O; Huss

Ulvö kyrka med interiörbild

Om morfar i Vi Hussar 1953 av morbror Gunnar Huss

Vi Hussar

ORGAN FÖR SLÄKTFÖRENINGEN HUSS

No 9 1953

MINNESRUNA

Axel Huss

1848 – 1920

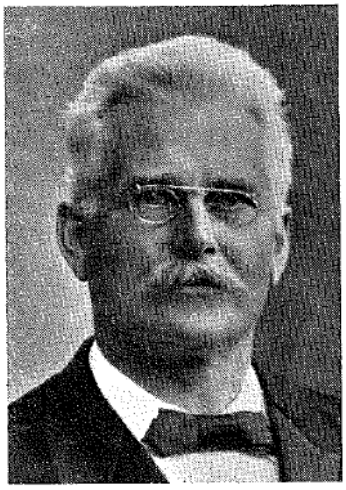

När min pappa Jonas Axel Huss föddes d. 26. 8. 1848 var hans far Johan Olof Huss vice pastor i Grundsunda socken norr om Örnsköldsvik. Familjen flyttade 1853 till Lögde Bruk strax norr om Sundsvall, där farfar tjänstgjorde som brukspredikant och även som lärare. Komminister i Anundsjö 13 år och kyrkoherde i Grundsunda 8 år, blev han 1878 kyrkoherde i Nätra, där han vid 91 års ålder avled 1907. I hemmet fick pappa sin första undervisning, som väl motsvarade vad som gavs vid den tidens folkskolor, men blev sedan elev vid Härnösands läroverk, dit även hans två år yngre bror Johan något senare kom. Om dessa år hade pappa mycket att berätta. Järnväg fanns ju inte, utan resorna fick göras med den tidens "långtradare", foror, lastade med skinn och vilt, som bönder och köpmän färdades med till Härnösand, ja ända ned till Uppsala och Stockholm. Det var strapatsrika färder i det backiga landskapet och på de knaggliga, minst 10-mila vägarna — mest fick de gå till fots. Tempora mutantur! — numera åker man sträckan Örnsköldsvik — Härnösand i bil på högst 2 timmar genom det vackra landskapet; men ännu under mina tre år i Härnösands gymnasium tog resan ett dygn — vi åkte då över Sollefteå, där vi övernattade, för att via Långsele och Mellansel mot kvällsidan nå Örnsköldsvik; detta gjorde att vi aldrig kunde resa hem under mitterminsloven.

En myckenhet mat hade bröderna med sig, avsedd även för en del av terminen, bröd, fläsk och andra rökta och saltade varor, som kunde hålla sig en tid. Prästlönerna var ju på den tiden så små, att det var förenat med stora uppoffringar för farfar att hålla pojkarna i skolan; härtill kom de stora nödåren på 60-talet. Då pappa flyttade till övre sjätte som det då

hette (= Ring II) måste farfar meddela sönerna, att han inte hade råd att låta dem fortsätta. Det var ett tungt budskap för pappa i synnerhet, som inte hade långt kvar till studentexamen. Han kunde inte släppa tanken på skolan, och pojkarna räknade ut, att de genom privatlektioner med kamrater under terminen och på annat sätt skulle kunna bidra till större delen av kostnaderna. Farfar gav sitt samtycke, och de lyckades dra sig fram under läsåret, om ock nödtorftigt — bl. a. kokade de knäck, vilket inbragte en del slantar! Men sedan gick det inte längre, och med tungt hjärta fick pappa finna sig i att avbryta studierna och ägna sig åt praktiskt arbete.

Han kom till Kramfors och praktiserade både vid bruket och i skogarna några år. År 1846 hade J. C. Kempe anlagt ett järnbruk vid Mo, ett par mil väster om Örnsköldsvik, som emellertid redan 1858 nedlades, och en vattendragen ångsåg byggdes i stället. Efter åren vid Kramfors anställdes pappa där. Ångsågar hade då börjat anläggas på flera ställen vid älvarna i Ångermanland och Medelpad, men man fann det snart mera praktiskt att placera dem vid flodernas utflöden närmare havet, där fartygen kunde lasta trävarorna direkt vid verken. Mo bruk flyttades därför på 80-talet till Domsjö, där den industriella driften koncentrerades. Pappa började som kassör och utsågs 1896 till förvaltare efter Gustaf Hedberg, som blivit disponent vid Forss AB. I denna befattning kvarstod han till hösten 1910, då han avgick med pension.

I Domsjö lärde han snart känna församlingens kyrkoherde Gustaf Edström och hans familj, och 1885 ingick han äktenskap med den då 19-åriga dottern Hulda. I ett lyckligt, 35-årigt äktenskap hade makarna åtta barn, samtliga ännu levande. Pappas år på Domsjö sammanföll med sågverksindustrins storhetstid, och ett febrilt arbete pågick särskilt under somrarna med skeppningarna. Man kan förstå detta när man vet, att det kunde ligga mer än 90 fartyg på redden, som alla snabbt skulle lastas. Arbetsdagen blev därför lång, ty personalen på "stora" kontoret bestod av tre man, som skulle snabbt klara av alla skeppningshandlingar, på den tiden var våra dagars arbetsbesparande kontorsmaskiner okända. Trots detta hann pappa alltid ägna familj och gäster någon tid under de ljusa kvällarna på "kullen", varom jag tidigare skrivit i släktbladet.

Arbetsförhållandena var de bästa tänkbara, och som arbetarstammen vid Domsjö alltid varit av präktigaste slag, var friktioner av de slag som förekom vid andra verk okända. Det är märkligt, att arbetarna vid Mo och Domsjö inte förrän omkring 1930 tillhört någon fackförening. Problem, som berörde arbets- och sociala förhållanden dryftades med en av bolaget och arbetarna utsedd förtroendenämnd, som då och då sammankom med pappa och dessutom varje gång dr Frans Kempe besökte Domsjö. Tack vare dennes stora vidsynthet och generositet, kände de aldrig något behov att ansluta sig till Landsorganisationen. Att så till slut skedde, ansågs av både bolaget och arbetarna som en naturlig konsekvens av utvecklingen inom arbetarrörelsen.

Något större intresse för politik hade inte pappa, men han deltog flitigt i det kommunala arbetet under Domsjö-åren, och ända till sin pensionering var han även landstingsman under några perioder.

Domsjö saknade länge ordnade trafikförbindelser till Örnsköldsvik, avskuret som det var mot norr av Moälven i väster och Bonässundet i öster. Då befolkningen efter sågverkets tillkomst starkt ökade, blev behovet av ordnade kommunikationer aktuellt, och jag tror inte att jag misstar

mig, när jag säger, att det var pappa, som började intressera Erik Huss på Järved och Gustaf Schelin i Framnäs härför; snart inköptes två ångslupar, Örn och John, och det s. k. Örnbolaget bildades. Båtarna gjorde reguljära turer i var sin riktning runt fjärden, ett idylliskt inslag i all den andra sjötrafiken. Företaget gick bra, och småningom byggdes en ny båt, Örn II, i stället för John, som såldes. De gick i trafik ända in på 20-talet, då en bro byggdes över Moälven vid Alfredshem, och bilar och bussar konkurrerade ut båtarna, som såldes. Pappa skötte bolagets affärer hela tiden han var kvar vid Domsjö. Vid sekelskiftet bildades Örnsköldsviks Färghandels AB, och om jag minns rätt, var det pappa, som tillsammans med intressenterna i Örnbolaget startade detta företag. I varje fall var pappa alltjämt mycket intresserad av bolaget, som bl. a. även försåg verken med oljor, färger o. d. Det har nu en mycket betydande rörelse och ledes av en av min mammas kusiner, som några år efter dess start anställdes där.

Johan Olof Huss
1816—1907
kyrkoherde i Nätra
fullföljde prosten Johan Huss'
i Selånger "beskrifning om
hussiska slägten" (se släktblad
1946!).

Av livet om sommaren har jag tidigare givit en glimt i släktbladet. Det var ett gästfrihetens hem, där skämtan och gamman rådde, och musik och sång idkades livligt och band alla vänner fast samman. Vintern var sommaren lik i det avseendet. Jag skall därför inskränka mig till att berätta om en årligen återkommande episod vid julen. Redan under Gustaf Hedbergs tid brukade på julafton vänner och bekanta på Domsjö och andra verk inbjudas till dopp-i-grytan. Denna trevliga sed fortsatte hos oss, när pappa tillträdde chefsskapet. Kl. ½1 började doppet, och de som kom från andra platser färdades i rissjor, och hästarna hade bjällerkransar och sladnät på sig, när de kom körandes över fjärden. I det stora köket doppades det, maten intogs i flera av rummen. Gläd-jen stod högt i tak som det skall vara den dagen. Även kuskarna och de egna drängarna på gården undfägnades. Jag kommer än ihåg gubben Arnlund, som gick omkring och tackade och önskade var och en "ett gott nytt jul". Enligt traditionen bröts det upp kl. ½4.

När pappa pensionerades 1910, anmodades han av dr Kempe att överta skötseln av jordbruket och de pensionerade arbetarna vid det kort förut nedlagda Husums sågverk, tre mil norr om Örnsköldsvik. Vi flyttade dit på sensommaren. Herrgården med sina två flyglar var mycket rymlig och i gott stånd. En stor park fanns där med kägelbana, och som Husumsån och Bottniska viken var helt nära, badade vi och fiskade mycket. Men vintrarna blev nog långa och ensamma för pappa och inte minst för mamma, de var ju vana att ständigt ha vänner omkring sig. Pappas yngre bror Karl bodde med sin familj nära intill, så med dem var umgänget mycket livligt, men efter ett par år beslöt de i alla fall flytta till Örnsköldsvik, där ju så många av deras gamla bekanta hade sin vistelseort. Pappa anlitades där av flera företag som siffergranskare, så han fick

den sysselsättning han behövde.

Kraftig, rak och spänstig var han, och folk lade gärna märke till honom. Redan under Domsjöåren fick han daglig motion vid inspektionerna nere vid sågen och hamnkontoret, och det var beundransvärt, hur obesvärat han kom gående uppför den långa branta backen hem varje gång. Promenader älskade han in i det sista, och ofta hade han då mamma med sig. Han hade alltid haft en god hälsa, jag kan inte påminna mig ha sett honom sjuk före 1920. När jag på nyåret detta år var hemma på besök, var han med mig i vedboden en dag för att såga och hugga ved. Jag var mycket van vid detta, men trots sina 71 år stod han mig inte efter. Jag kunde inte heller hindra honom från att vara med om att stapla upp den kluvna veden högst uppe vid taket; när vi slutat vårt arbete, sa' pappa till mig: "Vet du, jag känner mig så frisk och stark, att jag tror jag kommer att bli lika gammal som min egen pappa."

Kyrkoherden i Fredrika *Johan Axel Huss* (1787—1839) och h. h. *Sara Maria Nordenström* (1790—1867) farföräldrar till Axel Deras 21 sonsöner säkerställde släktgrenens bestånd.

Ingen anade då, att hans dagar redan var räknade. Strax sedan jag rest hemifrån blev pappa dålig, och det konstaterades, att han hade en redan långt framskriden kancer. Den 23 april samma år avled han lugnt och stilla.

Stocksund i april 1953. *Gunnar Huss.*

Brev från morbror Gunnar i Petrograd 1917 - 1918

Bakgrund till situationen i Petrograd 1917 - 1918

Ur Nationalencyklopedin hämtas:

Ryssland deltog under första världskriget i ententen, d v s på samma sida som Storbritannien, Frankrike och USA m fl och var 1918 fortfarande i krig med centralmakterna med Tyskland och Österrike-Ungern i spetsen. Ett fredsfördrag slöts mellan Ryssland och centralmakterna 3 mars 1918 i Brest – Litovsk och därvid förlorade Ryssland stora landområden i Europa: Baltikum, Ukraina, Vitryssland, Georgien, Armenien och Azerbajdzjan. Visserligen revs fredsfördraget från Brest - Litovsk upp i samband med stilleståndet i väster 11 november 1918 och en senare serie av fredsfördrag minskade delvis landförlusterna men Ryssland gick ur kriget som en stor förlorare. I jämförelse med fördraget i mars 1918 återfick Ryssland Ukraina och Vitryssland, men man förlorade Finland.

Februarirevolutionen 1917. Motgångarna i första världskriget i kombination med att tsaren upplöste duman ledde i februari (mars enligt vår kalender) 1917 till ett uppror och tsarens abdikation. En provisorisk regering tillsattes med Aleksandr Kerenskij som tongivande gestalt, men en viktig maktfaktor var Petrograds arbetar- och soldatsovjet.

Oktoberrevolutionen 1917. I ett krigstrött och sönderfallande Ryssland störtade bolsjevikerna under Lenin natten till 7 november (oktober enligt den julianska kalendern) 1917 den provisoriska regeringen i en närmast oblodig kupp. Bolsjevikerna hade tack vare löften om fred och jordreformer fått stöd, men var ändå ett litet parti. Genom en långt driven hänsynslöshet mot företrädare för de gamla regimerna och socialister, som protesterade mot statskuppen, lyckades de behålla makten. Tsarfamiljen mördades i juli 1918. Bolsjevikernas successiva undanröjande av allt politiskt motstånd lade grunden till det totalitära och militariserade sovjetsamhället och bildandet av Sovjetunionen.

Tiden då Gunnar var i Petrograd, som sedan bytte namn till Leningrad och efter Sovjetunionens upplösning 25 dec. 1991 återtog gamla namnet S:t Petersburg, var som framgår ytterst turbulent med upproriska och svältande arbetarmassor.

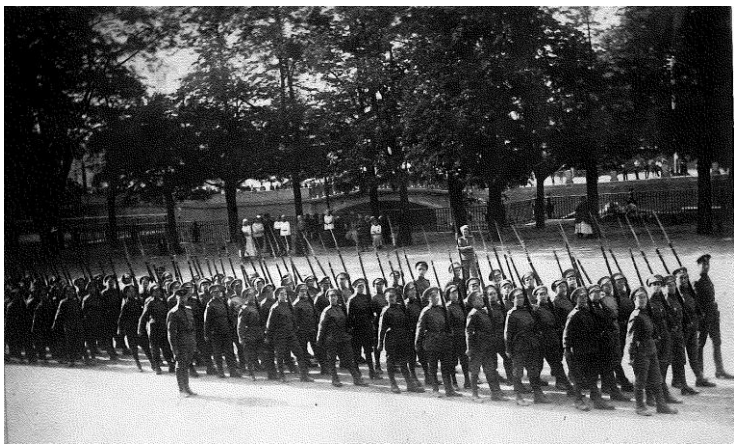

Kort från Gunnar till morbror Gustaf 1917.

Gunnar hade tydligen skaffat sig en Kodak 6x9 och vi har hos Karin Huss återfunnit en del negativ i den storleken och kort som tycks ha tagits i Petrograd

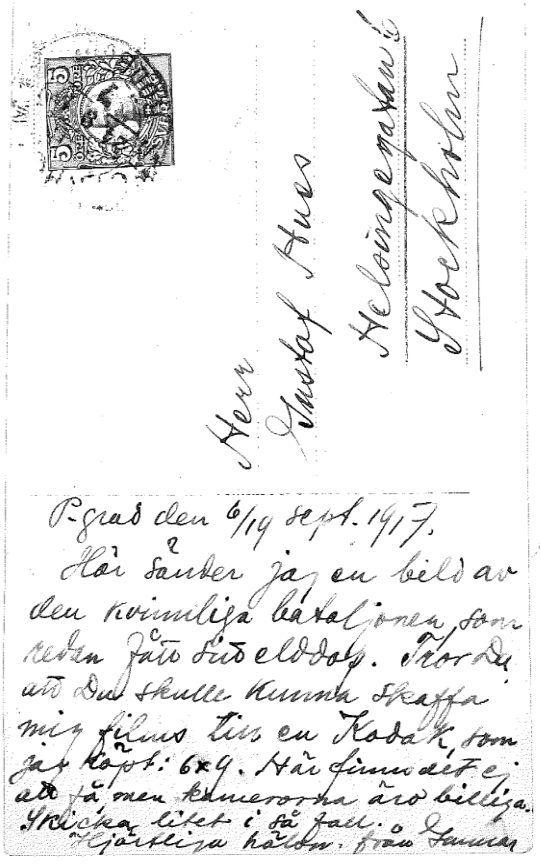

Herr
Gustaf Huss
Heloingegatan 6
Stockholm

P-grad den 6/19 sept. 1917.
Här sänder jag en bild av den kvinnliga bataljonen, som redan fått sitt elddop. Tror Du att Du skulle kunna skaffa mig films till en Kodak, som jag köpt: 6x9. Här finns det ej att få men kamerorna äro billiga. Skicka litet i så fall. Hjärtliga hälsn. från Gunnar

Brev från Gunnar till föräldrahemmet i april 1918

Petrograd den 3 april 1918

Käraste föräldrar och syskon!

Igår äntligen kom det länge väntade och kärkomna brevet. Gammalt var det, nästan en månad, men jag fick ju veta att Ni då voro krya, vilket naturligtvis mycket gladde mig. Vi ha nu fått underrättelse om att vi ha mera post på väg och jag hoppas, att jag då också får lite. Det fanns igår sådana, som hade hela packar fulla. Våra kurirer resa nu i allmänhet över Berlin, vilket ju är betydligt säkrare än genom Finland.

Ni tycks fortfarande vara oroliga för mig. Det är dock alldeles onödigt. Jag mår bra i alla avseenden och någon nöd på mig i matväg går det inte heller. Tvärt om, vi ha nu genom Legationen kommit över en hel del matvaror.

I söndags morse reste jag och en kamrat till mig, som är kanslichef, Nilsson, till ett ställe som heter Jamburg i närheten av Narva, för att försöka få loss fyra tyska officerare som voro häktade där. Det vill säga, vi kommo nu aldrig fram genom att vägarna äro så dåliga, men vi knogade med bilen i drivorna precis hela dagen, då vi fingo lov att vända om. Lyckligtvis var vädret det mest bedårande vårväder, så vi behövde inte frysa. Alla byarna utanför Petrograd åt det hållet bebos av finnar. I en sådan by, då vi fastnat i snön, lyckades vi få köpa lite mjölk. Det var första gången, sedan jag lämnade Sverige, som jag fick det, och att det smakade härligt kunna ni förstå. Det är ruskigt att se där utanför stan hur kolossalt smutsigt det är, och landsvägen är späckad med lik efter hästar och hundar, halvruttna, och det stinker, så man måste hålla för näsan.

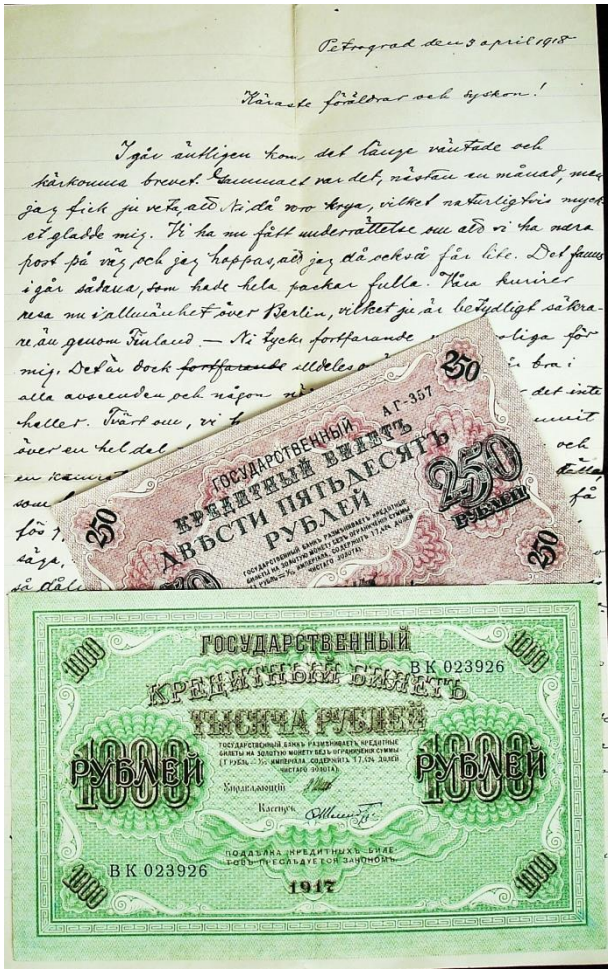

Idag har det kommit nya kurirer med post, och i morgon ska vi väl få veta om det är något hemifrån. Och jag tror att det om ett par dar avgår kurir igen, så jag kan sända detta brevet. Jag skickar också med 200:- kronor och hoppas få veta snart om det kommit fram. Idag är det också riktigt vackert väder, och vi ha ett par timmar varit ute och bilat på de s.k. öarna, där det är särdeles vackert.

I förrgår reste två baroner Leuhusen och Palmstjerna hem härifrån, och den sistnämnde lovade att på Skandinaviska Kredit ABol söka upp Gustav och hälsa från mig. De ha också bott här hos oss. Jag hoppas alltså att ni snart genom Gustav får höra, hur jag har det här. En sak kan jag glädja Er med. Jag har nämligen fått lönen höjd till 700:- kronor i månaden. Samtidigt vill jag be Er att inte tala om det på stan. Det är ju inte alls nödvändigt att de veta allt. Jag skall också sända till Gustav några finare ryska sedlar och be honom sälja dem i Stockholm. De betalas mycket bra där. Så ni få kanske motse ännu en större summa så småningom. (*Per Olof har två fina, ovikta rubelsedlar på 250 respektive 1 000 rubel från 1917 och som ingick i arvet efter Elsa och dessa sedlar är väl sannolikt de Gunnar talar om. Se bild)*

Härute skall jag försöka köpa mig en äkta persisk matta, eventuellt två. Vi äro ofta ute och tittar på saker och ting men de äro nu rätt dyra. Det är särskilt två mönster som jag tycker bra om, och så vill det finnas någon möjlighet, skall jag ha dem med mig.

Innan baronerna reste var det mycket middagar, både hos oss och borta, så inte går det någon nöd på oss inte. De voro mycket trevliga.

Nu är naturligtvis Pappa i Skellefteå, förstår jag, men han torde väl ej så länge bli kvar. Påsken gick härute spårlöst förbi. Vi arbetade alla dagarna som vanligt. Istället ska vi fira den ryska påsken, som är deras största högtid, och som särskilt för en utlänning lär vara mycket intressant.

Roligt var det att också få några ord från Anna. Jag längtar efter att få se Kerstin nu och förstår väl, hur rar och duktig hon skall vara. Det var hon ju även i somras förstås, men talade ju lite och gick nästan ännu sämre; nu däremot är hon ju fullfärdig i båda avseendena. Och att få höra henne sjunga sedan ”Och bladen dallrar på trädens grenar!” Jag har ”dallrat” den ett par gånger för mig själv, och den väckte en hel del glada och ljuvliga minnen sen i somras. Huru längre jag blir kvar här vet jag inte alls ännu. Läget är ju ännu mycket obestämt. Roligt skulle det i alla fall vara att i sommar få segla och fiska och vila sig. Men det är ej säkert, att det blir något av. Och här trivs jag ju mycket bra, och i matväg ha vi det säkert inte sämre här än Ni i Sverige. Ja, måtte det bli lugna och bra tider hemma, så att ni ej behöva vara med om sådana avskräckande saker som här. Längtar efter tidningar hemifrån. Såg häromdagen en Stockholmstidning och har nu även av de sist anlända hört litet om förhållandena hemma och om Finlandsblamagen.

När blir det dragning på lotteriet, som jag är med i? Vore bra om Ingrid även ville skaffa mig lott till nästa dragning. Hoppas, att det är en vackrare vinst nu.

Det börjar nu bli litet si och så med mina kläder. De blå blänka ju som solen, och även jacketten har jag fått lov att begagna rätt mycket. Den ljusa kostymen är ju felfri, men det är också allt. Så jag tror nästan, att jag skulle behöva en ordentlig kostym till. Och i betraktande till de brännheta somrarna här, skulle jag

helst vilja ha en ljus, lätt kostym. Det finns ju även att få tag på här, men de äro så oerhört dyra, så det vore bra skönt om jag kunde få hemifrån. Brita har ju mina mått och likaså Söderström. Kanske har jag tagit av något kilo. Men jag vill gärna ha en modern, fin för att kunna göra mig här, förstås. Den skulle då sändas som vanligt genom Utrikesdepartem. i Stockholm. Pengarna tas naturligtvis av mitt.

Den 9/4. I går middag kom det post igen. Den kommer och går nu lite jämnare lyckligtvis. Jag hade ett långt brev från Linnéa och moster Ester, som mycket gladde mig. Jag skall nu ta och besvara det för att även kunna skicka det på samma gång som detta. Ty det går nog snart kurir.

Skriv snart!

De varmaste hälsningar från er egen Gunnar

Brev från Gunnar till Föräldrahemmet i augusti 1918

Petrograd den 9.8 1918

Älskade föräldrar och syskon!

Härmed ännu en hälsning litet utförligare än förra gången, då jag knappt hann skriva något alls.

Det gick undan för mig i Sthlm, så jag var klar att resa på måndag kväll. Vi sutto uppe länge på båten och beundrade skärgården i det härliga månskenet. När vi nästa morgon vaknade voro vi i Mariestad (*rimligen Mariehamn)* på Åland. Båten gick hela tiden inomskärs, och resan var vacker på alla sätt. Vi voro inne i Helsingfors' hamn, där en läkare kom ombord, eftersom Sthlm är förklarat kolerasmittat av finnarna. Efter ett par timmar kunde vi emellertid fortsätta med Kronstadt som närmaste mål. Där kommo några soldater ombord och glodde i passen, varefter vi åter ångade på mot det i fjärran hägrande Petrograd, där vi landade på torsdag kväll. Resan tog alltså en dryg tid. Det berodde på att båten alltid ankrade, så snart mörkret föll på. Utanför Helsingfors sågo vi Sveaborg, och även Kronstadt hunno vi bekika, så resan var ej utan sitt intresse.

Det kändes egentligen inte alls märkvärdigt att komma till P-grad, men en förkänning av hur allt liv är borta från stan får man redan, då man passera förstäderna, där alla de stora fabrikerna och verken stå stilla och ingen människa synes till. Och längs stränderna ligga lastångare vid lastångare, men inget slammer från vinscharna höres, och ingen rök från skorstenarna synes till.

Nå, så kliva vi iland till eländets och smutsens speciella stamort och kunna efter en synnerligen lindrig tullvisitation sätta oss upp och köra till hotellet, där vi lågo första natten.

Dagen därpå togo vi in hos några kamrater, och bo nu i en bekant kosackofficers våning. Som officer har han blivit tvungen att fly, nu då ju alla officerare häktas. Jag skall berätta närmare om honom nästa gång. Han är en av furst Jussupoffs bästa vänner, han som mördade Rasputin, och han har berättat för oss, hur det tillgick och visat oss, var det skedde. Det avviker rätt mycket från de skildringar, som jag läst om förut.

Han har en betjänt, som nu sköter om oss. Han är en utmärkt kock och förstår sig för övrigt på allting. Han har rest med sin husbonde överallt, är språkkunnig och hygglig, som en kosack skall vara.

Staden har förändrats mycket, sedan jag sist var här. Vad som slår en, när man går ut, är att så gott som alla åkare äro försvunna. Förr myllrade det på gatorna av dessa som myror, och nu är det nästan omöjligt att uppbringa någon enda. Och lyckas man i detta, så hugger han till med ett så löjligt högt pris, så ingen människa kan tänka på att ta honom, utan man föredrar att klänga sig på en överfull spårvagn. På grund

av foderbristen ha ju en hel del hästar stupat på gatan, och de återstående ha till stor del i god tid förts bort från staden.

Det är nu nästan omöjligt att ta sig fram på gatorna för tiggare, och man ser sorgligt nog även mycket finare människor, som blivit tvungna att ta till denna utväg att uppehålla livet. Det är nästan så man drar sig för att gå ut bara för att slippa möta dessa arma varelser. Här och var ses nya kaféer med franska namn. De ha öppnats av förnämare damer. De likna våra konditorier och äro mycket trevliga. De som servera tala franska, och allt är fint och gott. Detta är naturligtvis också ett tvunget sätt att slå sig igenom.

Lyckligtvis tycks det för tillfället finnas mat att få. Jag var häromdagen uppe och hälsade på den där damen jag talade om, när jag var hemma, som vid min avresa härifrån låg sjuk av svält. Hon mådde rätt bra nu och berättade att hon kommit över både smör, mjöl och ägg, fastän priserna naturligtvis voro höga. Dessutom har man här och där börjat med gratisutspisning. Så har jag t.ex. sett, att tsarens lustjakt Standard, som ligger alldeles utanför legationen, nu inrättats till matlokal. Vi ha det ju även i matväg alldeles ypperligt. Jag tror t.o.m. att det är bättre nu, än när jag sist var ute, så lakejen – kosacken är värd de amplaste vitsord även vad matlagning beträffar.

Vad mig själv beträffar, så har jag nu redan börjat tjänstgöra som attaché och är placerad på konsulatet tills vidare. Konsulatet är i samma hus som legationen. Det är rätt intressanta saker vi ha att göra och en hel del viktiga frågor får man även komma in i och höra diskuteras. Jag har ännu inte så mycket att tala om, då jag blott tjänstgjort ett par dagar, men så småningom skall det väl bli mer att tala om. Bl. annat mottar jag rapporterna om koleran, vilket torde intressera Er. Som jag visst nämnde i förra brevet, är det inget farligt med den längre; man hör aldrig någon människa tala om den, och rapporterna visa ju tydligt att faran är i starkt avtagande. Naturligtvis äro vi i alla fall mycket försiktiga. Genast när vi landstego, var första frågan från alla resenärerna angående koleran, men ingen hade något särskilt att säga om den. Det lät nästan, som om ingen kände till att det gick kolera i staden.

Det är nu ej lång tid kvar, förrän Pappa har sin födelsedag, och vem vet, om detta brev kommer fram förrän till den. Även om vi få breven snabbt till Sthlm så har man ingen garanti för att de expedieras därifrån genast. Därför är det nog bäst, att jag för säkerhets skull redan nu framför mina varmaste gratulationer med ett hjärtligt tack för allt vad jag fått genom hemmet. Det är nu vår tur att söka göra något för att återgälda allt, och det är mitt hopp att det skall lyckas. Men då måste vi först och främst hoppas, att både Far och Mor ännu länge måtte få vara bland oss krya och friska, och det finns ju gudskelov ingenting som kan inge fruktan för motsatsen.

Tiden går bra fort. Jag var ju inte många år, när Pappa fyllde 50 år, men det är många poäng från den dagen som stå fullt tydliga för mig. Och först och främst är det då sångarnas hyllning, som jag ser. Huru de helt oförmodat, efter att ha ordnat sig bakom ladugården, tåga upp under sång, nervositeten och glädjen tillsammans o.s.v. Sedan 60-årsdagen och silverbröllopet och nu är Far 70 år, men fortfarande sitter lyckligtvis det gamla gosselynnet kvar. Det är naturligtvis tråkigt att ej få vara hemma denna dag, då det väl i alla fall förekomma en hel del hyllningar, men å andra sidan förstår Ni nog att jag ej ville försitta tillfället när det erbjuder sig ett bra sådant.

Inom närmaste tiden torde jag nog kunna berätta mer om mig själv. Om jag således också befinner mig här ute, så kan Ni i alla fall räkna på mig som gäst vid de festligheter, som eventuellt bli, ty avståndet är ej så stort, att man ej på ett ögonblick kan försätta sig till Ö-vik i tankarna. Men kanske Ni, när allt kommer omkring, ej äro i staden den dagen. Jag hoppas, att Ni snart skriver till mig och låter mig veta, hur det varit. Skicka även då och då litet Ö.P(?)

Ingrid är väl fortfarande snäll och skaffar mig vinstlotter. Pengar skall jag sända. Jag lämnade till Gustaf de andra lotterna, som jag hoppas han tar ut pengar och egendom på!! Adressen till mig är som förut, Kungl. Utrikesdepartementet, Kurirpostavdelningen, Sthlm f.v.b. Kungl. Svenska Beskickningen, Petrograd.

Jag sitter nu nere på konsulatet och skriver. Kl. 12 skall posten inlämnas för att komma med kuriren, och det är nu ej många minuter kvar. Naturligtvis har jag i brådskan glömt en hel del av vad jag tänkt

skriva om; om det är något Ni velat veta, som jag ej kommit ihåg att nämna, så hoppas jag Ni skriver om det.

Till sist nu de varmaste gratulationer och hjärtligaste hälsningar till alla från Er egen

Gunnar

Brev från Gunnar till Hildur och Gustaf i september 1918

Petrograd den 28/9 1918

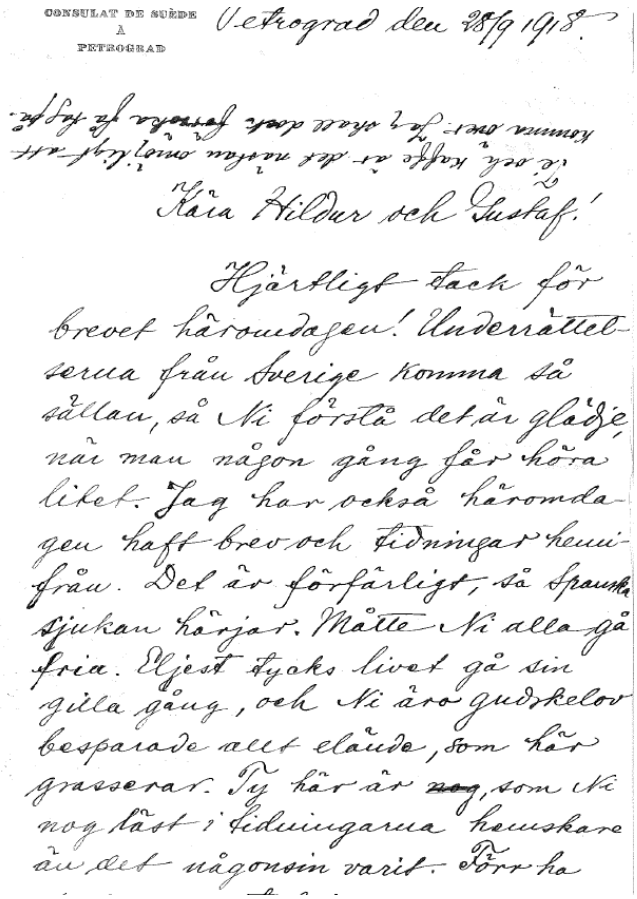
CONSULAT DE SUÈDE
A
PETROGRAD

Petrograd den 28/9 1918.

Kära Hildur och Gustaf!

Hjärtligt tack för brevet häromdagen! Underrättelserna från Sverige komma så sällan, så Ni förstå det är glädje när man någon gång får höra litet. Jag har också häromdagen haft brev och tidningar hemifrån. Det är förfärligt, så Spanska sjukan härjar. Måtte Ni alla gå fria. Eljest tycks livet gå sin gilla gång, och Ni äro gudskelov besparade allt elände, som här grasserar. Ty här är nog, som Ni nog läst i tidningarna hemskare än det någonsin varit. Förr ha

Kära Hildur och Gustaf!!

Hjärtligt tack för brevet häromdagen! Underrättelserna från Sverige komma så sällan, så Ni förstå det är glädje när man någon gång får höra litet. Jag har också häromdagen haft brev och tidningar hemifrån. Det är förfärligt, så Spanska sjukan härjar. Måtte Ni alla gå fria. Eljest tycks livet gå sin gilla gång, och Ni äro gudskelov besparade allt elände, som här grasserar. Ty här är nog, som Ni nog läst i tidningarna hemskare än det någonsin varit. Förr ha konsekvent antibolsjevikisk lyckligtvis.

Vi svenskar ha ju ingenting att frukta, men vi få naturligtvis vara mycket försiktiga, och det gör att vi efter arbetets slut sällan gå ut. Det blir ju rätt trist emellanåt att aldrig kunna gå på några nöjen, men det kan ej hjälpas. Ett förfärligt tråkigt väder ha vi också haft ända sedan slutet av förra månaden. Oavbrutet regn varje dag. I fjol minns jag, att september var så vacker. Träden stå nu nästan bara, och om solen någon enda gång tittar fram mellan ett par regnbyar, så får man känna sig glad.

I morgon ha vi tänkt resa till Tsarskoje Selo och bese härligheterna där, men på vackert väder vågar man nog inte hoppas.

Vad min befattning här beträffar, så är det nog meningen, att jag skall utnämnas till attaché! Det är skrivet därom till departementet, men dess svar låter vänta på sig som vanligt. Hoppas dock att det snart kommer. Hörde just idag att det från Moskva begärts, att jag skulle överföras dit, men det avslogs här.

Vad mina rubler beträffar, så är det väl knappast någon idé att hålla på dem längre. Kanske de stiga, sedan sjöfarten upphört, men i alla fall, tycker jag du kan sälja dem. Skicka då hem 100:- Kr. Pappa har nämligen betalt min livförsäkringspremie. Och om Ivar har det svårt, så ge även honom 100:- Men ej till honom på en gång, utan så att det verkligen användes till något behövligt. Och bed honom skriva. Det är svårare för mig att skriva till alla, utan jag hoppas, att de hemma låta Er andra få del av breven. – Tack för besväret med lotterna.

Blev förvånad att höra, att Linnea fortfarande är i Sthlm. Om Karin skrevo de ingenting hemifrån. Hoppas att hon tar sig. Vore roligt, om jag kunde få något kort av Brita. Hon är ju snart året! Talar hon något ännu?

Skriv snart igen till mig, Skall nu försöka hinna med ytterligare ett par brev. Hälsn. Till alla från Er Gunnar.

Tillskrivet ovan adresseringen: Té och kaffe är det nästan omöjligt att komma över. Jag skall dock försöka få tag på.

Brev från morbror Ivar till morbror Gustaf julen 1919

Örnsköldsvik den 22/12 – 19

Älskade Gustaf samt övriga släktingar!

Enligt Karins utsago går det ej att skriva med bläck på detta papper och därför så tar jag väl blyerts. Har nyss kommit från vedboden så jag är darrhänt båla vette! (sic PO). Sitter i bara byxorna, för övrigt naken.

Ja resan gick bra och roligt hade vi. Hade sällskap av Naima? Hasselberg från Grundsunda och hon gjorde att vi lågo dubbla av skratt. Gunnar och de övriga syskonen vet väl hur hon är så Ni andra som ej känner henne får höra.

Härligt väder är det också här så man mår gott. Ja här hemma är för övrigt sig allt ganska likt, alla krya och duktiga utom pappa förstås som ännu är lite matt men detta ju ej att undra på då han legat så pass länge. Jag blev riktigt förvånad då jag såg pappa ty jag hade föreställt mig mycket värre.

Pappa låg och vilade ovanpå sängen då jag kom hem och den enda förändring som var att märka var att pappa blivit lite magrare samt ännu var en smula gul – dock jag hade föreställt mej mycket värre. Pigg och kry är han ju eljest och vid mycket gott humör.

Pappa får nu föra nån slags diet, d.v.s. han får förtära allt utom det som är fett och det är ju besvärligt ty pappa längtar efter julmat, men han finner sig i det med nöje då han nu känner sig bra. Doktor Lind hade sagt pappa att han ej kunde finna något fel i magen utan trodde att det endast var vanlig gulsot,

något annat har han ej sagt. Urinen som lär ha varit hemsk att skåda var idag på morgonen alldeles normal sade mamma.

Ja det är hemskt roligt att vara hemma. Igår musicerade vi ett slag på aftonen. Se'n sutto pappa och jag och skrevo verser på en skämtjulklapp som Ingrid skulle ge Stolpes. Alla människor ha varit så snälla mot dem hemma och i synnerhet Gidlund på Domsjö. De får också julklappar av dem hemma. Kristina ett blustyg och Manne cigarrer. Mamma har fått ägg och fläsk från dem.

Vi skojade och skämtade igår värre. På lördag ha ungdomarna bal på statt och pappa ville att Ingrid och jag skulle gå ut och dansa ett slag. Han tyckte att hon kunde behöva roa sej ett slag. De sätta också sånt värde på Ingrid här hemma och hon gör ju allt för dem. Arbetsamt har hon det nog, hon får arbeta från halv 10 ända till klockan 9 varje kväll.

På juldagen tyckte pappa att vi skulle ha det lite festligt, både madeira mm gott. Ingrid får ju såna saker billigare. 4 liter punsch har han även låtit brygga på spritbolaget så du hör att intet skall fattas. Mamma säger just nu att hon fått fläsk även från Hesselgren och Björnes. Så hon har gjort sylta mm. Just nu håller mamma på att baka kakor (*var det måhända bruna bröd? PO's kommentar)*. Mamma tycker det är så tråkigt att hon ej hunnit sända er mera till jul, men som hon säger det har ju blivit lite kostsammare genom pappas sjukdom så det kanske blir se'n och så har dom haft så ont om tid.

Jag skall ut med mamma och köpa lite smått med julklappar i afton. Jag får nog lov att hjälpa till med både ärenden och det husliga nu så jag hinner ej skriva mycket. Vi ha ännu ej riktigt färdigt rummen.

Karin är också duktig och längtar till jul. Hon har fått bra betyg och ser duktig ut. Spelar bra!

Brita Person har varit här och ätit frukost med oss idag! Hon skall sy ytterrock åt mig se'n. Ja Gustaf, låt nu syskonen få del av detta. Jag hinner ej mer. Skall skriva mer se'n. Den bästa julklappen är ju att pappa är kry och det bästa vi nån'sin kunnat få. Han ber mej tacka för ditt brev som gladde pappa mycket. De längta så att få se Brita och Elsa. Tårarna tindrade i ögonen när de hörde vad Brita sagt när jag gick i fredags. De tycka det är så roligt att de äro duktiga och försigkomna ty det är verkligen Brita.

Skulle gärna velat ge Brita och Elsa något men du vet ju själv att det blivit dyrt för mig att göra denna resa men strunt i det när jag fått komma hem och pigga upp pappa och mamma.

Just nu kommer pappa och går på klosetten efter en tupplur. Karin sitter och spelar marscher. Ja, mina och pappas, mammas, Ingrids, Karins varmaste julhälsningar till Er alla vänner. Jag skall hålla tal för er alla på julafton vid punschen.

Din broder Ivar

Pappa sitter bredvid nu och vill jag skall säga att igår och idag var första gången på lång tid som han haft öppning utan vidare och det är han så glad över ty det är goda tecken.

Just nu kommer julgranen från Domsjö!

Brev från morbror Ivar till vår kusin Elsa 1936

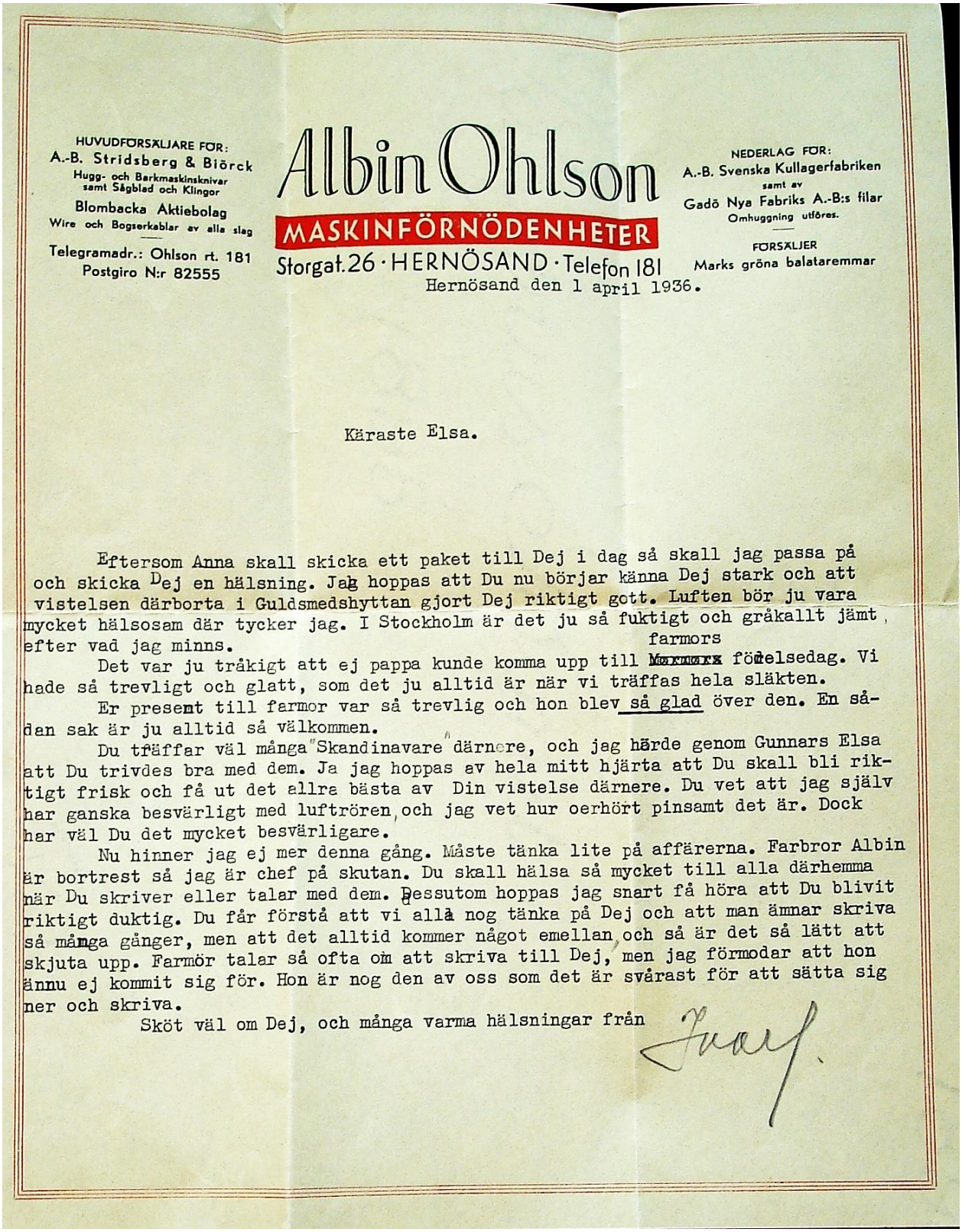

HUVUDFÖRSÄLJARE FÖR:
A.-B. Stridsberg & Biörck
Hugg- och Barkmaskinsknivar samt Sågblad och Klingor
Blombacka Aktiebolag
Wire och Bogserkablar av alla slag
Telegramadr.: Ohlson rt. 181
Postgiro N:r 82555

Albin Ohlson
MASKINFÖRNÖDENHETER
Storgat. 26 · HERNÖSAND · Telefon 181

NEDERLAG FÖR:
A.-B. Svenska Kullagerfabriken
samt av
Gadö Nya Fabriks A.-B:s filar
Omhuggning utföres.
FÖRSÄLJER
Marks gröna balataremmar

Hernösand den 1 april 1936.

Käraste Elsa.

Eftersom Anna skall skicka ett paket till Dej i dag så skall jag passa på och skicka Dej en hälsning. Jag hoppas att Du nu börjar känna Dej stark och att vistelsen därborta i Guldsmedshyttan gjort Dej riktigt gott. Luften bör ju vara mycket hälsosam där tycker jag. I Stockholm är det ju så fuktigt och gråkallt jämt, efter vad jag minns.

Det var ju tråkigt att ej pappa kunde komma upp till farmors födelsedag. Vi hade så trevligt och glatt, som det ju alltid är när vi träffas hela släkten.

Er present till farmor var så trevlig och hon blev så glad över den. En sådan sak är ju alltid så välkommen.

Du träffar väl många Skandinavare därnere, och jag hörde genom Gunnars Elsa att Du trivdes bra med dem. Ja jag hoppas av hela mitt hjärta att Du skall bli riktigt frisk och få ut det allra bästa av Din vistelse därnere. Du vet att jag själv har ganska besvärligt med luftrören, och jag vet hur oerhört pinsamt det är. Dock har väl Du det mycket besvärligare.

Nu hinner jag ej mer denna gång. Måste tänka lite på affärerna. Farbror Albin är bortrest så jag är chef på skutan. Du skall hälsa så mycket till alla därhemma när Du skriver eller talar med dem. Dessutom hoppas jag snart få höra att Du blivit riktigt duktig. Du får förstå att vi alla nog tänka på Dej och att man ämnar skriva så många gånger, men att det alltid kommer något emellan, och så är det så lätt att skjuta upp. Farmör talar så ofta om att skriva till Dej, men jag förmodar att hon ännu ej kommit sig för. Hon är nog den av oss som det är svårast för att sätta sig ner och skriva.

Sköt väl om Dej, och många varma hälsningar från

Ivar.

Den födelsedag morbror Ivar hänvisar till är vår mormor Huldas 70-årsdag

Mormor Huldas dödsannons

†

Hulda Elisabeth

Huss

--- född Edström ---

Avled stilla idag

I sitt 83:e levnadsår

Älskad ----- Saknad

Örnsköldsvik den 9 nov. 1948

BARNEN

Barnbarn och barnbarnsbarn

Kerstin Osterman

född Edström

Selma Edström

född Schmidt

Sv. Ps. N:r 306

Jordfästningen äger rum i

Örnsköldsviks kyrka måndagen

den 15 nov. kl 13.30,

Meddelas endast på detta sätt

Mormor Huldas dödsruna i en Ö-vikstidning

Dödsfall

Fru Hulda Elisabeth Huss, änka efter framlidne förvaltaren vid Domsjö sågverk Axel Huss avled på tisdagen i en ålder av 82 år. Den bortgångna drabbades i somras av lunginflammation och efter denna påfrestning har hon inte kunnat återhämta krafterna utan tynade bort allt mer. Under några år har också varit bunden vid sin rullstol efter ett benbrott, varjämte hon under senare tid även förlorat sin syn. Trots detta bibehöll hon in i det sista mycket av det soliga sinne och den hjärtats godhet som i hennes krafts dagar gav henne en hedersplats i den vidsträckta vänkretsen.

Många som tillhör en äldre generation minns henne med glädje från den tid, då hon var värdinnan och själen i förvaltarhemmet i Domsjö – en högt uppskattad samlingspunkt för vänner och bekanta. Men det var också ett hem med omfattande representationsplikter. Detta gjorde att hon helt ägnade sina krafter åt hemmet och de sina.

Den bortgångna var född i Själevad och dotter till framlidne kontraktsprosten G.R. Edström, sedermera i Nordmaling. År 1912 flyttade familjen Huss in till Örnsköldsvik, där hon allt sedan dess varit bosatt. Närmast sörjande stå åtta barn, en syster, fru Kerstin Osterman, Göteborg, samt styvmodern, prostinnan Selma Edström, Stockholm.

Jordfästning av mormor Hulda

(Avskrift av artikel i Ö-vikstidning)

I Örnsköldsviks kyrka jordfästes på måndagen stoftet efter fru Hulda Huss, Örnsköldsvik.

Kistan omgiven av en rik gärd av kransar och blommor var placerad framme i det vackert smyckade koret. Under det Beethovens Sorgemarsch ur Eroicasymfonin utfördes på orgeln av musikdirektör Anberg samlades de sörjande i kyrkan. En dubbelkvartett ur Domsjö manskör under ledning av herr A. Larsson sjöng Aftonstämning av Melander. Efter ps. 306 höll kyrkoherde Wikmark griftetal och förrättade jordfästningen. De församlade sjöng ps 287, och därefter sjöng officianten begravningsmässan och utförde altartjänst. Sedan följde ps. 21 varefter dubbelkvartetten sjöng ”Jusus är min enda ro” av Wetterling.

Under tonerna av Sorgemarsch av Chopin spelad på orgelfördes kistan ut ur kyrkan för gravsättning.

Pappa Einars tal vid mormor Huldas begravning den 15/11 1948

(manuskript)

I yttre avseende kanske inte Hulda Huss´ levnad var så märklig. Ramen för hennes liv var från dess början till dess slut denna bygd och denna stad, dess händelser, dess utveckling ägnade hon sitt intresse, här hade hon sina vänner, som hon alltid trofast höll fast vid. Men i inre mening var det en människa vars livslåga nu släckts. Mitt i vår tids rotlöshet, slapphet och brist på fasta värdenormer kändes det på något sätt tryggt, att hos Hulda Huss möta en på fäderneärvda tros- och pliktföreställningar grundad, sluten livsåskådning, en trofasthet mot ideal och vänner, som höll i alla livets skiften och en känsla för arbetets ära, helgd och välsignelse, som blir allt mera ovanlig. Få människor i den nu levande generationen torde ha ett så levande sinne för skyldigheten för människan att verka, så länge oss dagen förunnas. Sysslolöshet var otänkbar i samband med Hulda Huss, och hon föredrog den inte hos andra. Och ändå fanns det inte någon atmosfär av glädjelös puritanism i den miljö, Hulda Huss skapade omkring sig. Många här närvarande kan vittna om den naturliga glättighet och det ystra skämt, som förljuvade tillvaron i det Husska hemmet. Inte minst hennes syskon och hennes barn har lätt att minnas den sidan av Moster Huldas väsen. Ännu då ålder och sjuklighet kastade långa skuggor över hennes väg, fann skämtet vägen till hennes läppar, och hon hade den alltför sällsynta förmågan att se sig själv och egna mänskliga svagheter under humorns synvinkel. Under den sista tiden, då vår Herre sänt det barmhärtigt vänliga soldis, som skiljer vad vi vet är liv och vad vi kalla död, sökte sig hennes tankar också ofta just till de arbetsfyllda men bekymmersfria och ljusare dagarna i hennes förra hem.

Vi skall inte sörja för hennes skull – skulle vi inte unna henne vila efter ett långt, arbetsfyllt dagsverk – vila i något som hennes tro visste vara mycket för mer, än vad livet bjuder. Vi sörjer för vår egen skull, för den tomhet vi känner och för att vi inte nått upp till de ideal hon hyste. Vi känner också tacksamhet för att Du så stilla och omärkligt fick gå över gränsen men framför allt tacksamhet för att vi fått stå en sådan människa nära, för allt uppoffrande, hängivet och osjälviskt arbete för Dina barn, för alla steg i tjänandet av andra och för alla glädjestunder, Du skänkt familj och vänner. Och vi känner också en stor tacksamhet mot dessa vänner, som trofast höll fast vid den kära bortgångna och som genom att hedra henne idag med sin närvaro här, genom blommor och andra bevis på hågkomst låtit oss förstå, hur avhållen hon var.

Personligen vill jag också framföra ett tack från den enda nu levande av den stora syskonskaran, Din syster Kerstin. Jag vet att hon idag i tankarna är återförenad med Er alla i prästgården i Själevad.

Älskade Mor, avhållna syster, kära moster, det återstår bara att säga Dig vårt ödmjuka, vördnadsfulla tack från älskande hjärtan. Till vår egen levnads sista dag skall vi tacka Dig för vad Du varit för oss. Frid över Ditt ljusa minne.

Brev från farmor Kerstin till morbror Ivar på 1950-talets mitt

Fyra brev skrivna på korrespondenskort i tidsföljd

Göteborg den 11 sept 1956

Kära Margit och Ivar!

Tusenfalt tack för den stora gåva som vi även i år fått mottaga. Du må tro jag värdesätter den högt och bara jag ser åkerbärssylt så är det så många barndomsminnen som komma. Din mamma var duktig att plocka ej bara smultron utan även åkerbär. Jag ser för mig när hon tog fram en tallrik ur skåpet i matsalen och gick ut för att plocka till pappa och mamma. Hon hade sina särskilda bärställen och så kunde vi syskon även få smaka. Lingon plockade vi alltid själva och köpte ibland för 25 öre kannan. Men åkerbären var det aldrig överflöd på under vår tid i Själevad. Jag skickar, liksom till Ingrid, en sån där virkad ”trasa” till Margit. Karin och Anna ha fått förut och nu skall jag börja på min ”trasa” till Linnea. Jag är tacksam att jag vid mina 88 år ändå kan göra något användbart, även om det är enkelt. Hälsa nu till er lilla Karin från mig och flickorna mina förenar sig med mig i hjärtliga hälsningar till er alla. Kram fr moster Kerstin

---

Göteborg 15 dec. 1956

Kära Ivar och Margit!

Mottag mitt innerliga tack för den härliga presenten, som jag redan ”slickat” igenom och skall sedermera läsa grundligare. Du må tro att jag genomlevde min ungdoms första tid. Vi flyttade ju från Själevad i maj 1891 och jag gifte mig den 14 juli samma år i Nordmalings kyrka. Tänk så uppskattad och älskad Edvard H-n var och det med skäl. Även farbror Huss var ju en pamp. Jag ser honom i klockarbänken nära nummertavlan till höger och vi Edströmare satt bänken framför orgeln på läktaren. Tant Huss var gammaldags rolig. Hon kom ibland för att hälsa på mamma på f.m. kaffe och då hade hon ett uttryck om både min mamma och vi hade så roligt åt – Tack Hanna, det var verkligen ”mungott”. Deras barn lever väl inte än, Erik, Helga, Alma, jag minns ej flera, om de nu är rätta ordningen på döttrarna. Nu till sist ett varmt

tack för din stora vänlighet och generositet. Flickorna hälsa. Hälsa Karin från hennes pappas moster Kerstin

---

Göteborg den 12 oktober 1957

Kära Ivar!

Mottag vårt innerliga tack för den härliga sylten som kom idag. Kram skall du ha käre Ivar, du släkt-familjernas generöse donator,. Jag måste förstås smaka genast på läckerheten och sade till Gunborg och Birgit att bara aromen påminde mig om barndomens ljuva dagar då vi tre systrar gingo och plockade dessa bär direkt vid dikesrenarna och ängskanter. Jag tittade så smått avundsjukt på Hulda som alltid fann mest – likaså med smultron. Nu ber jag Dig hälsa så varmt till Margit och Karin samt Ingrid från flickorna och mig.

Din tillgivna

moster Kerstin

Göteborg den 11 januari 1958

Käraste Margit och Ivar!

Först vill jag tillönska er och lilla Karin en god fortsättning på det nya året. Sen vill jag så innerligt tacka den väldigt generöse systersonen Ivar för hans nyårsgåva. Men käre Ivar har du glömt att vi fått åkerbärs-sylt. Tycker du ej att det var nog present till din gamla moster. Det tycker vi och att det är övernog. I morgon söndag skola vi till efterrätt ha åkerbärssylt och vispgrädde. Birgit kommer hem i morgon middag efter några sköna dagar på ett pensionat i Småland. Där har de mycket snö och många minusgrader. Vi har också snö och efter 4 dagars lätt snöfall kostade det Göteborg 150.000 kronor att avlöna skottare. Ännu finnes det kvar, men ej längre vit. O, jag minns snön i Själevad, då kunde man instämma i versen: ”jag ville vara så ren, så ren som nyfälld snö i solens sken”. Gunborg ber hälsa så innerligt till hela familjen, vari vi inräknar syster Ingrid. Än en gång tack för allt!

Stora famnen från moster

Kerstin

Om moster Anna och hennes man Albin – berättat av sonen Lars Ohlson

Berättat vid möte med Lasse Osterman och i efterföljande brev den 29/5 2011

Anna

Min mor, Anna Maria Huss, föddes den 5 november 1888, dotter till Hulda Huss, vars make Axel var förvaltare vid Mo och Domsjö. Det var en stor familj med inalles åtta barn. Huldas syster Kerstin Osterman kom upp från Göteborg och hälsade på i Örnsköldsvik ibland. Vid ett tillfälle lär hon ha yttrat ungefär följande: ”Du har så många barn att Du nog har svårt att hinna med allt. Nu tar jag med mig Anna till Göteborg, så att Du får lite lättnad!”

Detta ska verkligen inte tolkas som att Anna var ett sällsport besvärligt och bångstyrigt barn, som Hulda skulle befrias från! Alldeles tvärtom. Anna var nio år, när förflyttningen ägde rum och självklart innebar den en stor förändring i min mors liv. Hon fick plötsligt 3 (egentligen 2 eftersom pappa Einar då inte var född, PO’s anm) nya syskon och blev kanske lite bortskämd av sina nya föräldrar. Det vet jag inget om – bara att hon trivdes bra i sin nya familj.

Dock vet jag – och kan förstå – att hon kände sig lite utanför. Det var ju inte hennes egen mamma och pappa och det var inte hennes ”riktiga” syskon! Göteborgsdialekten var också något helt nytt. Hon har berättat från skolan, att när fröken ville låta en elev läsa högt, sa några ”Låt henne (Anna) läsa för det låter så roligt!” Hon hade ju sin genuina ångemanlandsdialekt!

Den saken är i alla fall fullt klar: hennes ”bondmål” slipades bort och hon lärde att uppföra sig samt att tala väl. När hon fick egna barn fick dessa grundlig kännedom om hur man bör tala rikssvenska! Det minns jag mycket, mycket starkt.

Pappa hade tjänstgjort som kanslist under Axel Huss’ ledning på Mo och Domsjö. Gissningsvis träffade han Anna i Ö-vik och sedan han studerat i England under ca ett år kom han på hemresan förbi Göteborg och hämtade där upp sin ”brud”. Giftermålet ägde rum den 6 augusti 1915.

Albin

Min far John Olof Albin Ohlson föddes i norra Ångermanland (Ramsele) den 29 mars 1883. Hans mor ville låta döpa honom till Jonas. Prästen sade dock JOHAN men skrev John!

Albin skaffade sig sin utkomst på sågverk, där han arbetade sig upp för att till sist bli förvaltare på Norrbyskär. Skaparen av detta sågverk samt till Mo och Domsjö hette Franz Kempe, som var synnerligen initiativrik och som hade många järn i elden. Albins far (Olof) arbetade också åt Kempe – nämligen med att köpa upp skog, som behövdes för sågverken.

Vid ett tillfälle uppstod brand i ett hus, där Olof hade papper/handlingar som gällde skogsinköp för Kempes räkning. Han gav sig in i det brinnande huset för att rädda pappren men omkom!

Kempe var generös och hjälpte änkan (Kristina), som plötsligt stod ensam med fem barn. Dessa fick utbildningar (civilingenjör, teckningslärare, sjuksköterska) eller medel för att starta eget. Albin startade en maskinaffär i Härnösand, som han drev till sin död 1960.

Minnesord över morbror Gunnar Huss från SHT 1970

Nederst på vår minnessten står namnet DÖDA FALLET, f. d. avdelningschefen *Gunnar Huss*. Den 6 oktober, några dagar före sin 78-årsdag gick han bort för att »i den Milde Fadrens egen famn högtidlighålla evinnerliga ordenskapitel».

Gunnar Huss var språkman och avslutade sina akademiska studier i Uppsala med en filosofie magisterexamen. När han pensionerades, hade han en skiftande levnadsbana bakom sig, bl. a. i Röda korsets och UD:s tjänst i Ryssland. Senare blev han lärare och sist avdelningschef vid Naturmetodens språkinstitut i Stockholm. Sin trattiska bana inledde DÖDA FALLET i Jojachim 1941. Längsta tiden tillhörde han dock Carl Michael.

DÖDA FALLET (f. avdelningschefen fil. mag. *Gunnar Huss*) avled den 6 oktober 1970 i en ålder av nära 78 år.

Efter studentexamen 1912 bedrev han studier vid de juridiska och filosofiska fakulteterna i Uppsala och avlade fil. mag. examen i tyska, engelska och franska. Under en tid studerade han även vid Sorbonneuniversitetet i Paris. På grund av sina gedigna språkkunskaper fick han ett erbjudande av minister Beck-Friis angående ett uppdrag i Ryssland. Han anlände till dåvarande S:t Petersburg samma dag som Kerenskij-revolutionen bröt ut 1917. Under 2 år tjänstgjorde han dels vid Svenska legationen dels vid Röda Korset, varvid han medverkade vid utväxlingen av krigsfångar, ett uppdrag som han utförde på ett föredömligt sätt.

Vid återkomsten till Sverige 1919 fick han anställning vid Exportföreningen. På grund av sina goda kunskaper i ryska språket, som han förvärvat under Rysslandsåren, verkade han som tolk vid de svensk-ryska handelsförhandlingarna.

Härefter engagerades han av Br. BURCAS (*Folke Goding*) som språklärare och intendent vid Solbacka läroverk.

Efter 1949 var han verksam vid Nordiska Språk- och Kulturförlaget Naturmetoden i Stockholm.

Han recipierades under Solbackatiden i Jojachim 1941 och flyttade 1949 över till Carl Michael, där han blev Knyffel 1954 och S.H.T.B. 1966.

DÖDA FALLET hade en sällsport fin och gedigen karaktär. Han var blyg och tillbakadragen. Han var en förnämlig sångare och medverkade hängivet som förste bas i vår kör liksom i åtskilliga divertissemang där man kunde höra hans vackra stämma. Högst skattade han Vänskapen.

VÅR EGEN FAMILJ

Brev från mormor Hulda till mamma 1933

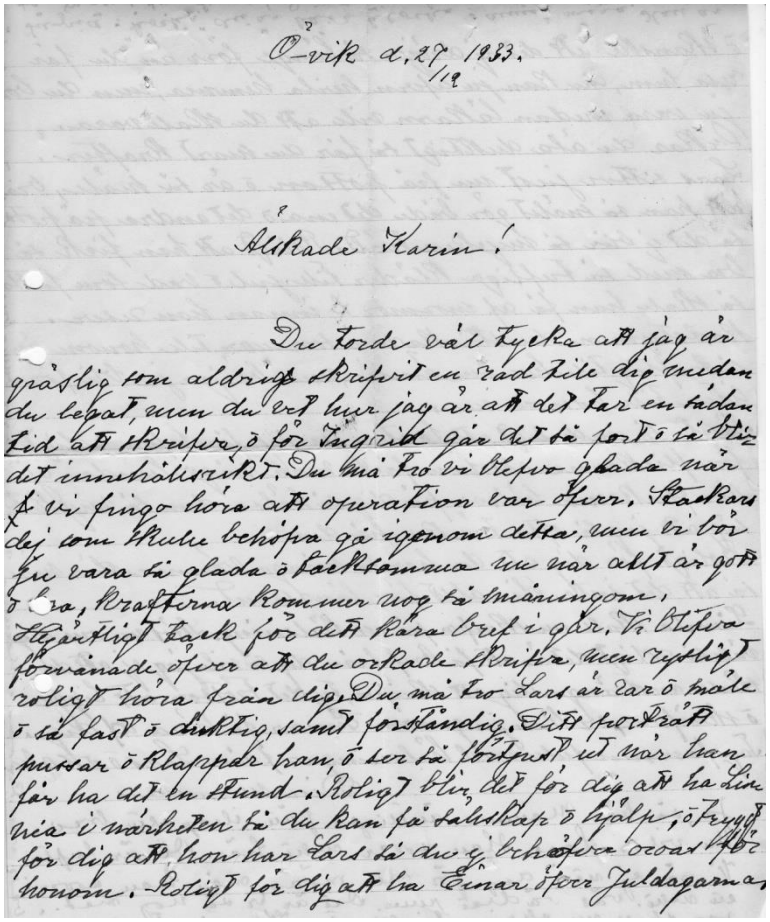

Ö-vik d. 27/12 1933

Älskade Karin!

Du torde väl tycka att jag är gräslig som aldrig skrifvit en rad till dig medan du legat, men du vet hur jag är att det tar en sådan tid att skrifva och för Ingrid går det så fort och så blir det innehållsrikt. Du må tro att vi blefvo glada när vi fingo höra att operationen var öfver. Stackars dej som skulle behöfva gå igenom detta, men vi bör ju vara så glada och tacksamma nu när allt är gott och bra, krafterna kommer nog så småningom.

Hjärtligt tack för ditt kära brev igår. Vi blefvo förvånade öfver att du orkade skrifva, men rysligt roligt att höra från dig. Du må tro Lars är rar och snäll och så fast och duktig, samt förståndig. Ditt porträtt pussar och klappar han, och ser så förtjust ut när han får ha det en stund. Roligt blir det för dig att ha Linnéa i närheten så du kan få sällskap och hjälp och tryggt för dig att hon har Lars så du ej behöver oroas för honom. Roligt för dig att ha Einar över juldagarna och kanske att det ej dröjer så länge förr än du får resa hem, du kan ju äfven vila hemma, men du bör ju vara medan läkarn vill att du skall vara. Brukar du äta duktigt så får du snart krafter.

Lars sitter just nu på pottan och är så snäll, bra att han så snällt gör både det ena och det andra på pottan så det ej blir så mycket tvätt. Roligt att han fick så bra med så trefvliga kläder till jul och vad som fattas så skall han få av mormor innan han reser. Kostymen du stickade i sommar till honom är så trefvlig till honom ännu, men börjar ju bli för liten till honom nu.

Tänk så underligt att faster Jenny får lefva, roligt för flickorna att hon fick vara någorlunda till jul. När flickorna hälsar på dig så hälsa dem så mycket. Säg att jag så ofta tänker på dem.

Roligt för dig att du har så många vänner där nere så att det inte blir allt för långsamt.

Linnéa skall nu skrifva på en hälsning. Sköt nu om dig väl, så roligt det är att få bref från dig så vill jag ej att du skall anstränga dig att skrifva, ty det tröttar att ligga och skrifva, vi kan ju genom Einar få höra af dig.

Tag famnen full av hälsningar från Lars och oss alla.

Din mamma.

Ja, så har mamma äntligen fått ihop ett brev. Nu vilar Lars. Han sover mycket här. Det är luften. Vi gå ej ut idag för det snöar men han sover i ett mycket väl vädrat rum. Det är vi så noga med. Jag skall nu skriva till moster Kerstin och tacka från Lars och tala litet om honom . Det är just inget nytt. Han vet både var pappa och mamma är. Han säger brum-brum om björnen han fått av Ingrid och ”kocka” det är både klocka och ??? mera. Han är så snäll i sin hage! Det dröjer kanske inte länge förrän du är hos oss. Ja, vi hör nog av varann mera! Roligt ju förr de kommer. Du får säkert en kyss från Lars.

Din Linnéa

Einars brev daterade 5/5 – 22/5 1935 till Karin från bilresa i Europa

Älskade! 5/5 1935 Adr. L. Huss Borganäsvägen 12 Borlänge

Tack för telefonsamtalet. Underbart att höra Din röst. Känner mig allt litet trött, men hoppas det snart ger med sig. Vi ha nu varit hos Englunds, som föreföllo mycket glada över att få se oss. Träffade också Kjellins. De beklagade så att Du ej var med och att Du skulle behöva gå miste om detta nöje. Tittade på Pelle, som verkade duktig och väl utvecklad där han låg. De ha gjort ett väldigt trevligt litet rum av det rum, han låg i.

Skriver detta på stationen, därför blir det så slarvigt. Adressen är för närmaste veckan tio dagarna: Madame Robert Hatt, 4 Sentier du Colibri, Mulhouse (Haut Rhein) France.

Skriver mera om våra upplevelser i morgon

Kram från Din egen Einar

Älskade

6/5 1935 Adr Linnéa Huss, Borganäsv. 12, Borlänge.

Hoppas Du är kry, vännen min, och vilar Dig riktigt. Kl. ½ 10 i dag startade vi från J-köping och i dag hinner vi väl en bit in i Danmark. Vi skall om några timmar åka över med färjan. Åh, om Du vore med, käraste. Resan har hittills gått utmärkt – vägarna äro ju storartade i Skåne. Körsbärsträden hade på ett par ställen börjat slå ut sina blommor och överallt lyste björkarnas späda grönska. Vi ha i dag ej gjort några uppehåll annat än för mat. Känns underligt lämna sitt fosterland på ett tag. Min mage krånglar litet, ömsom hård och lös väl beroende på den oregelbundna dieten.

So long, kära. Krama Lasse och hälsa Linnéa.

Älskade Mulhouse den 13 maj 1935

Innerligt tack för Ditt brev som gladde mig obeskrivligt. Vad det är roligt höra att Du är litet bättre, kanske snart obehagen skola ge sig helt. Förargligt med Elsa - Det var väl bra konstigt, men jungfrufrågan är då ett kapitel för sig. Hos Linnéa borde man väl kunna trivas om någonstans.

Ja, nu äro vi framme vid första etappen och jag måste säga att det var mera tröttsamt än jag trodde. Särskilt därför att vi ville studera folklivet och således komma sent i säng och vidare därför att alla tyska rum äro utan rullgardiner. Här har jag emellertid sovit bra.

Elsass är underbart vackert och idag skola vi se det vackraste, Vogeserna. Grand Ballon är 1400 m. och möjligen kampa vi där i närheten. Fr. M. kommer ej med, då hon ej är riktigt kry. Man skall kunna se ända till Alperna från les Voges. Familjen Hatt är förtjusande älskvärd, kultiverad och fin och vi hade en skön vilodag i går i deras trädgård: pioner, syrener, jordgubbsblommor o. många andra. På en långpromenad i går såg vi en pinie och här finns rätt mycket vin. Staden som sådan är ful (utom den högmoderna stationen) men Colmar, dit vi kommer i dag är visst lika intressant och vacker som Strassbourg. Jag försöker så gott jag kan parlera min skolfranska och det går bättre nu än i början så att en och annan person synbarligen förstått mig.

Nu, älskade, måste vi packa inför dagens färd. Tusen kyssar och kramar. Hälsa Nea och krama Lassegubben.

Din egen make

Älskade! Mulhouse, den 15 maj 1935

Du kära, Vad jag längtar efter Dig. Allting skulle varit dubbelt så roligt om jag fått dela med Dig, älskling. Hoppas Du fått mina kort så att Du fått höra om vår tur i Vogeserna. Att det finns något så vackert som dessa fjäll och dalar. Och ändock har så många människor haft sitt helvete där! Jag har med nig en granatskärva och en patron, som jag hittat. Krigskyrkogården i Hartmanswiller var underbart ståtlig, ett kolossalt gravmonument, en hel stenterass över de oidentifierades ben" Ici reposent des soltats morts pour la France" står det över. Gårdagens besök i Strasbourg var trots en rätt påfrestande värme härligt: Katedralens ur var verkligen ett underverk och den blandade gotiska och romanska stilen gör ett egendomligt intryck. Den har bara ett och ett halvt torn egendomligt nog. Fönstermålningarna äro gamla och vackra. – I går kväll voro vi bjudna till monsieur Hatts bror och svägerska, förtjusande älskvärde spirituella människor. Idag har vi varit en liten tur in i Basel som bara ligger 4 mil härifrån. Flott bebyggd stad men föga pittoresk. K.E. tycker det är för dyrt här i landet (sk bensinen) varför vi nu skola fara till Insbruck i Österrike och därefter till Praha (l. München).

Jag är rätt trött på flackandet och skulle gärna vilja stanna litet och vila här l. i närheten, vilket väl skulle bli lika billigt, om man tänker på den dyra bensinen, men detta går ju också. Vi får ju nu se de Österrikiska Alperna. På hemvägen vill jag gärna över Praha, när man ändock är i de trakterna. Älskade, vill Du därför skicka mig ett brev, kan Du därför göra det (om Du skickar det omedelbart) till Praha (förmodligen Hauptpostkontor Poste Restante. Skulle vara underbart ha ett brev från Dig där. Jag är så rädd att K.E. sträcker ut det hela för mycket, så att jag kommer för sent hem. Jag får visst taga tåg från Malmö, då ju K.E. har ett par dagar till ledigt och tänker stanna hos sin bror i Malmö.

Älskade hur mår Du och Lasse. Jag tänker på Er alltid! Nu måste jag krypa till kojs. Hälsa Nea. Kram från Din Einar.

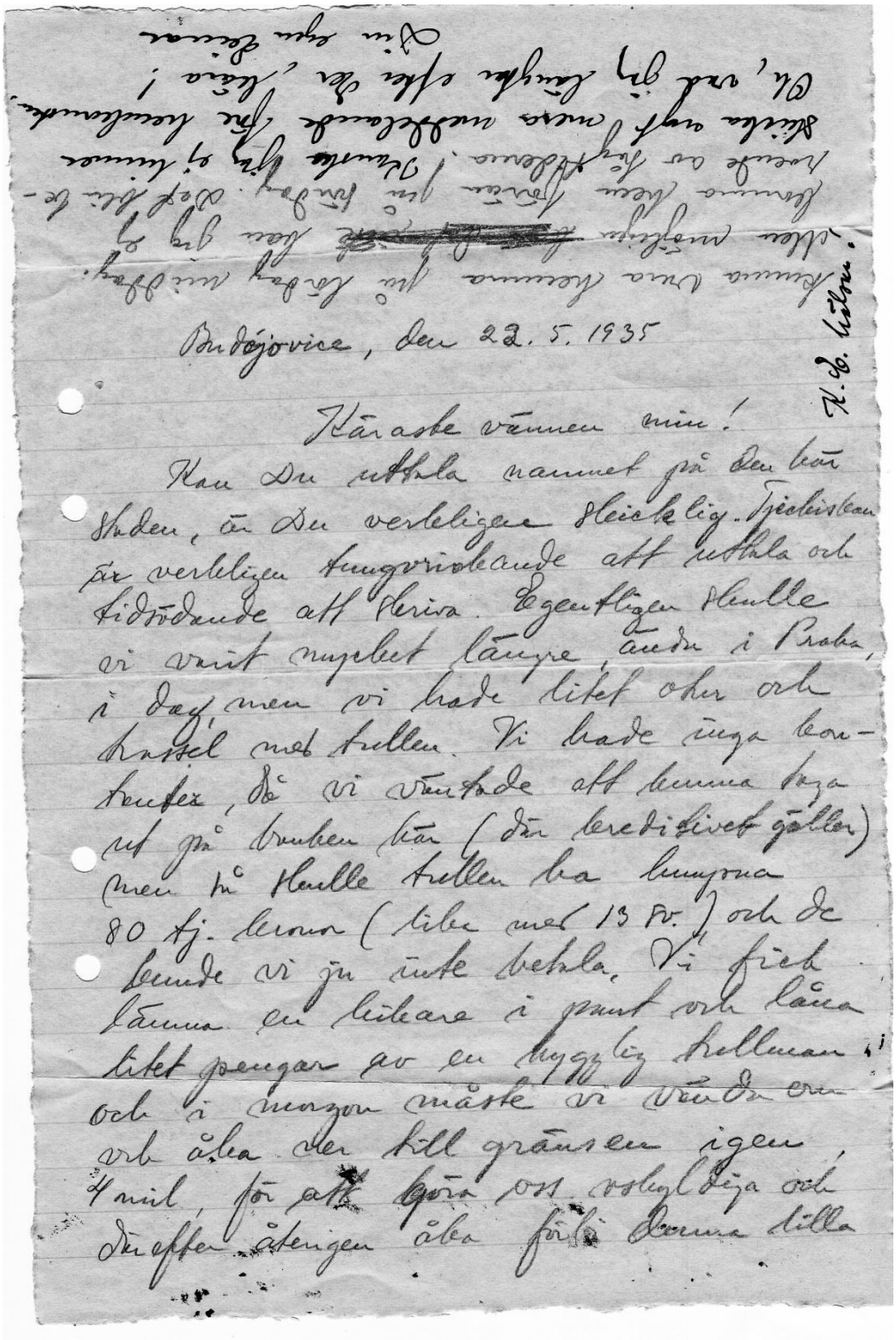

Budéjovice 22.5.1935

Käraste vännen min!

Kan Du uttala namnet på den här staden är Du verkligen skicklig. Tjeckiskan är verkligen tungvrickande att uttala och tidsödande att skriva. Egentligen skulle vi varit mycket längre, ända i Praha i dag men vi hade litet otur och trassel med tullen. Vi hade inga kontanter, då vi väntade att kunna taga ut på banken här (där kreditivet gäller), men så skulle tullen ha lumpna 80 tj. Kronor (litet mer än 13 sv.) och det kunde vi ju inte betala. Vi fick lämna en kikare i pant och låna litet pengar av en hygglig tullman och

i morgon måste vi vända om och åka ned till gränsen igen 4 mil, för att göra oss oskyldiga och därefter återigen åka förbi denna lilla håla på väg till Praha. Men den har ett stort, fint café och vi bo riktigt fint och ändock riktigt billigt. Detta är nog det billigaste land vi besökt, vi drucko idag kaffe lemonsquash och togo in en ask cigaretter för sammanlagt 16:40 i tj. Kronor (ungefär 2.75). Rummen kosta 16 tj. Kr och däri tycks delvis ingå Bedienung! Hit skulle vi rest från början! Men då hade man ju ej fått göra bekantskap med det förtjusande österrikiska folket. Landskapet påminner ganska mycket om ett mellansvenskt med mjuka linjer i dalar och höjder och föga skogbevuxet. Moldau (Vltava tror jag att den heter) flyter här förbi, grå liksom den blåa Donau som vi for över vid Linz. I Överösterrike sågo vi många exempel på ,den verkliga nöd som finns i Österrike på många håll. Icke mindre än tre människor fingo åka med oss i bilen på en ganska kort sträcka och var och en hade sin tragedi att berätta om.

Nu skall vi försöka vara i Praha i morgon e.m. och i övermorgon resa till Dresden. Om jag hinner tar jag därifrån nattåg till Sassnitz och skulle då kunna vara hemma på lördag middag. Men möjligen kan jag ej komma hem förrän på söndag. Det blir beroende av tågtiderna. Kanske jag ej hinner skicka något mer meddelande före hemkomsten.

Oh, vad jag längtar efter Er kära!

Din egen Einar

K.E. hälsar

Pappa och finsk - ryska kriget vintern 1939

Vi har hört att pappa var mycket engagerad för Finlands sak (”Finlands sak är vår”) under det finsk-ryska kriget och att han gav uttryck för sina åsikter i en debatt med redaktören H.- K. Rönblom vid Västerbottenskuriren. Denna debatt utspelades dock inte i VK-s spalter som vi trott utan torde ha varit en debatt via brev mellan de båda debattörerna, brev som Rönblom aldrig publicerade. Vi har inte kunnat finna något debattinlägg från vår pappa i den mikrofilmade VK från denna tid och det ter sig ju mest logiskt att han inte tilläts publicera sig, när man läser Rönbloms egna inlägg i den infekterade krigsdebatten, särskilt den med rubriken ”Inställ demonstrationerna!”, som återges nedan. VK:s, även vid den tiden, ryggradslösa hållning skiljer sig dock inte mycket från den man fann i flertalet svenska tidningar i början av kriget.

Umeå 4 december 1939

Inställ demonstrationerna!

Händelserna i Finland har känts djupt i folksjälen – och det märks. Känsloyttringarna äro talrika och temperamentsfulla. Att folk samlar sig utanför bolsjeviktidningarnas redaktionslokaler och med rop och skrik uppmanar dessa att nedlägga driften, det må vara hänt. Kommunisterna är i alla fall inhemsk vara, även om deras åsikter icke äro det. Men när samma folkhopar under skriande och hojtande bege sig till ryska legationen för att där ådagalägga sin utrikespolitiska analfabetism får saken genast ett allvarligare utseende. Ryska legationen är utländsk mark, och en kränkning av den – i det här fallet gudskelov hindrad av polisen – är liktydig med en kränkning av ryskt område.

Vidare har nära hälften av Uppsala studentkår under loppet av en dag satt sina namn under en vädjan till kungen att "aktivt hävda sina intressen i konflikten mellan Finland och Ryssland" – de be inte uttryckligen att det skall förklaras krig; de mena tydligen att kungen skall begripa litet själv också.

Har folk förlorat allt förstånd? Fattar de inte att tiderna är allt för allvarliga för att ge utlopp åt vilka chauvinistiska känslostämningar som helst? Ha de kunnat undgå att läsa den välbefogade varning med tre kronor över som sitter överallt: Allvarstid kräver samhällsanda, vaksamhet, t y s t n a d!

Tystnaden i det sammanhanget betyder inte munlås på en saklig kritik. Men den betyder kapson (nosklämma, nosgrimma) på den nervösa lust att skräna och sladdra, som alltid uppträder i orostider och som har nervositeten till sin förnämsta drivfjäder;

Utlandet lyssnar på oss! De lyssnar inte bara på obetänksamt uttalade upplysningar om fartygs avgång och militära förbands förläggning. Det lyssnar också på folkhopars skrän och på studenters kampglada resolutioner. Vi har själva dragit på mun åt telegrammen om stigande upphetsning i Moskva och kampglädje bland ryska örlogsflottans matroser. Propaganda säger vi åt varann; det är regeringen som vill ha det så, helt enkelt! Vad skola vi nu tro att utlandet – Ryssland inberäknat – anser, när det läser om våra krigiska manifestationer? Vill vi att det skall tro att detta är vår regerings avsikter, som får ett propagandamässigt uttryck? Eller kan vi hoppas att det skall förstå saken som det är – att en skock upphetsade och okunniga personer tillåter sig att bete sig så som ögonblicket ingiver dem?

Kriget är oss fruktansvärt nära. Kan det vara möjligt att svenska folket önskar frambesvärja det? Varom icke: Inställ demonstrationerna och låt dem som bära ansvaret delge världen vad vårt folk vill!

Nedan följer en avskrift av VK-redaktörens sista? Brev till pappa.

Redaktör H.-K. Rönblom

Umeå den 9 december 1939

Herr överläkare,

Endast några rader till tack för Edert brev. Den hellenska frihetskärlekens förkunnare bruka eljest – åtminstone i våra bygder – företrädesvis framföra sina tankar från anonymitetens bombfria skyddsrum.

Det är inte min avsikt att försvara de åsikter, som jag ger uttryck åt i Västerbottens-kurirens spalter. Kan jag icke, med dagligt spaltutrymme till förfogande, klargöra vad de grunda sig på, lär jag icke kunna göra det i ett brev heller.

Endast på en punkt skulle jag vilja be Eder ta Edert upplysta omdöme i bruk. Det gäller den påstådda bristen på moraliskt mod hos dem, som i dessa dagar vägrar att ryckas med av den utbredda känslostämningen till förmån för ett behjärtat ingripande i den rysk-finska konflikten. Jag tror i regel inte den moraliska fegheten brukar befinna sig i rörelse <u>mot</u> strömmen.

Dock, det är en bisak. Det är resultatet, som är avgörande. Framtiden skall komma att avgöra mellan den segerstedtska ideologiska kamplinjen och den som ni, något ytligt, karaktäriserat med orden cenakelfrisinne**, folkfrisinnat snusförnuft och défaitism.*

Högaktningsfullt

H.-K. Rönblom

* *Torgny Segerstedt = känd antinazistisk redaktör för Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning.*

** *Cenakel = klostermatsal. Förklenande= trångsynta nykterhetsvänner.*

Brev från Churchills privatsekreterare

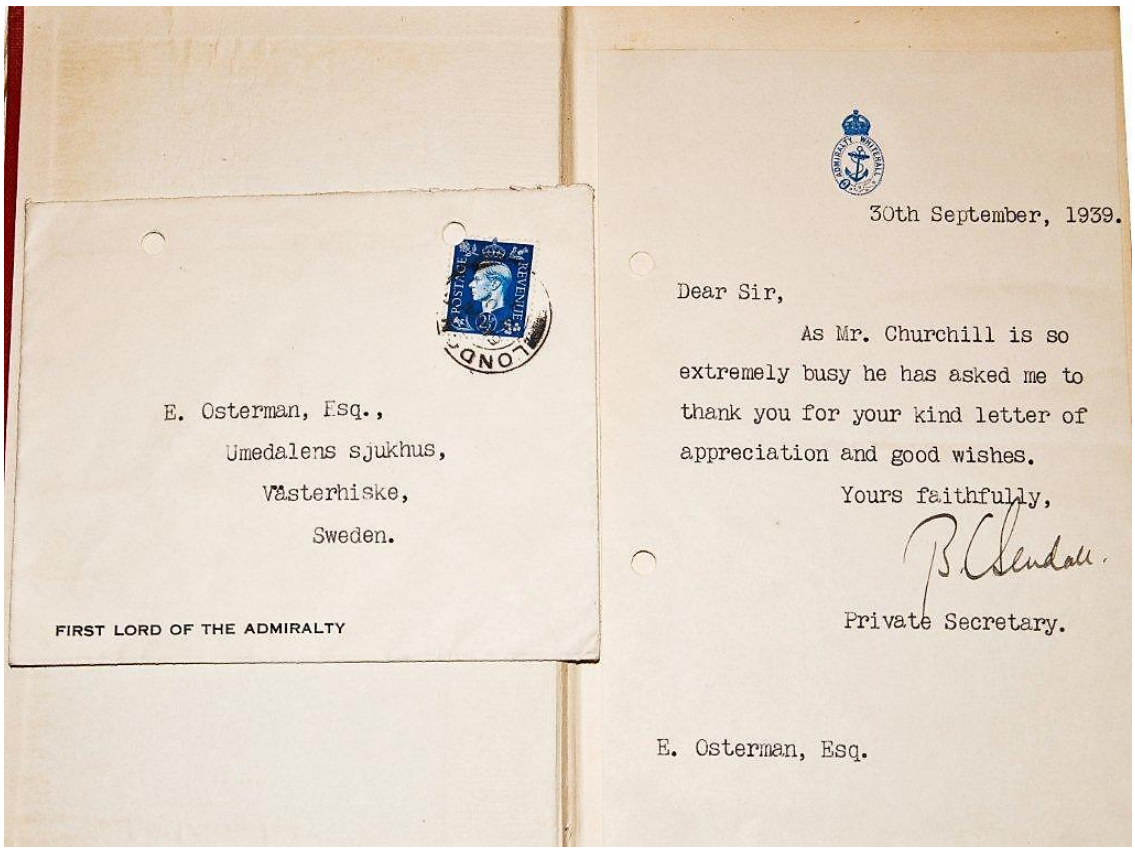

E. Osterman, Esq.,
Umedalens sjukhus,
Västerhiske,
Sweden.

FIRST LORD OF THE ADMIRALTY

30th September, 1939.

Dear Sir,

As Mr. Churchill is so extremely busy he has asked me to thank you for your kind letter of appreciation and good wishes.

Yours faithfully,

Private Secretary.

E. Osterman, Esq.

Brevet finns inklistrat i Churchills bok ”My early life” som Per Olof äger

---

Tjeckiska legationens i Stockholm brev till Einar 1938 – 1948

Stockholm den 30 september 1938

Ärade Herr Doktor,

Jag ber Eder mottaga mitt djupaste tack för Edra vackra ord av sympati för mitt land i denna prövnings-tid.

Mitt land skall aldrig glömma dem, som i tider som dessa visat det förståelse och uppskattning.

Jag är
Med utmärkt högaktning

??????????????????

Minister

Bakgrund till brevet av den 30 september 1938 från Tjeckiska legationen i Stockholm

Münchenöverenskommelsen är en benämning på det avtal rörande Tjeckoslovakien, som ingicks den 30 september 1938 mellan Tyskland, Storbritannien, Frankrike och Italien. Avtalet innebar bland annat att Tjeckoslovakien skulle avträda det tyskspråkiga så kallade Sudetlandet till Tyskland.

Avtalet föregicks av Münchenkonferensen den 29-30 september, 1938 med Adolf Hitler som värd. Vid hemkomsten visade Storbritanniens premiärminister Neville Chamberlain upp avtalet, varvid han yttrade de klassiska orden: Fred i vår tid. Han menade att avtalet hade "blidkat" Nazityskland och därmed garanterat freden i Europa. Då Tyskland i strid med överenskommelsen införlivade hela Tjeckoslovakien valde Storbritannien och Frankrike att ge Polen en försvarsgaranti. I september 1939 utbröt andra världskriget, då Tyskland invaderade Polen och västmakterna svarade med att förklara Tyskland krig.

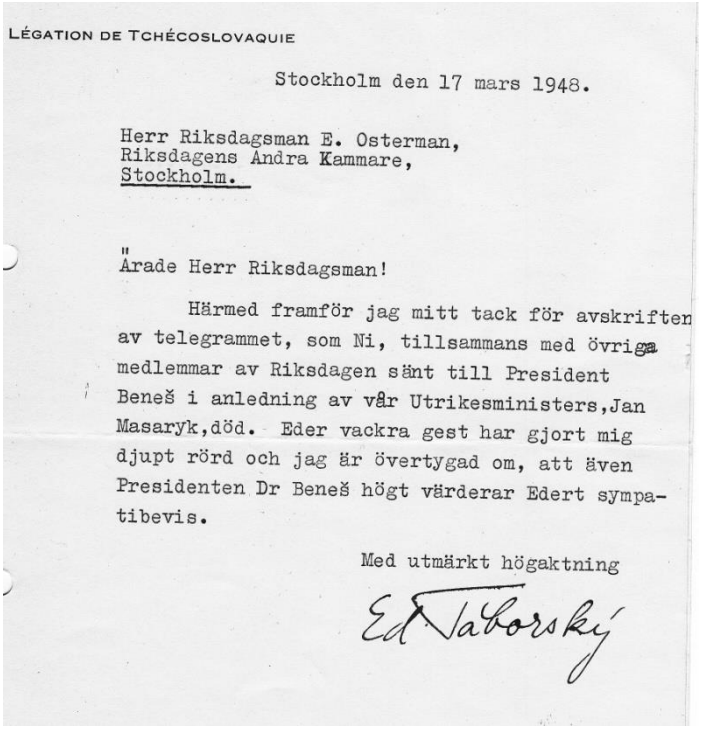

LÉGATION DE TCHÉCOSLOVAQUIE

Stockholm den 17 mars 1948.

Herr Riksdagsman E. Osterman,
Riksdagens Andra Kammare,
Stockholm.

"
Ärade Herr Riksdagsman!

Härmed framför jag mitt tack för avskriften av telegrammet, som Ni, tillsammans med övriga medlemmar av Riksdagen sänt till President Beneš i anledning av vår Utrikesministers, Jan Masaryk, död. Eder vackra gest har gjort mig djupt rörd och jag är övertygad om, att även Presidenten Dr Beneš högt värderar Edert sympatibevis.

Med utmärkt högaktning

Ed Taborský

Stockholm de 17 mars 1948

Herr Riksdagsman E. Osterman,

Riksdagens andra kammare.

Stockholm

Ärade Herr Riksdagsman!

Härmed framför jag mitt tack för avskriften av telegrammet, som Ni, tillsammans med övriga medlemmar av Riksdagen sänt till President Benes i anledning av vår utrikesministers, Jan Masaryk, död. Eder vackra gest har gjort mig djupt rörd och jag är övertygad om, att även Presidenten Dr Benes högt värderar Edert sympatibevis.

Med utmärkt högaktning

Ed. Tabors

Stockholm den 30 mars 1948

Ärade Herr Riksdagsman!

Tjeckoslovakiska republikens president, Dr Edvard Benes, har givit mig i uppdrag att till Eder och övriga medlemmar av Riksdagen framföra hans varma tack för Edert vackra sympatibevis i anledning av vår utrikesminister Jan Masaryks bortgång

Bakgrund till breven om utrikesmnister Jan Masaryk 1948

Jan Masaryk, född 14 september 1886 i Prag, död 10 mars 1948 i Prag, var en tjeckoslovakisk politiker och landets utrikesminister. Han hittades död under ett toalettfönster på det tjeckoslovakiska utrikesdepartementets byggnad 10 mars 1948. Omständigheterna kring hans död är oklara men det antas att han blev mördad eftersom han motsatte sig den kommunistiska Pragkuppen.

Jan Masaryk var son till Tjeckoslovakiens grundare och förste president, Tomáš Garrigue Masaryk.

Korrespondens med polska legationen och ubåtsbesättning

POSELSTWO REZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

I ett brev 1 september 1939 uttrycker den Polska legationen i Sverige sitt tack för en generös gåva till det polska nationalförsvaret och vänlig omtanke.

Pappa hade kontakt med två polska u-båtskaptener, som när Polen anfölls av Tyskland 1939, minerade farvattnen utanför Gdansk och lämnade Polen. De och många andra fartyg kom till svenska hamnar särskilt Vaxholm där båtarna togs omhand, undanhölls tyskarna och återlämnades efter kriget. Av breven framgår att pappa lämnat pengar till besättningarna och en del franska tidningar till befälen.

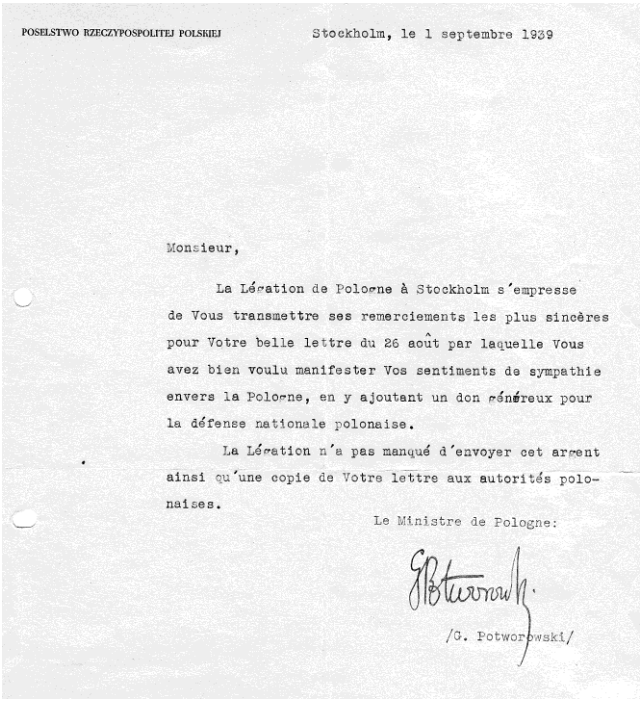

POSELSTWO RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Stockholm, le 1 septembre 1939

Monsieur,

La Légation de Pologne à Stockholm s´empresse de Vous transmettre ses remerciements les plus sincères pour Votre belle lettre du 26 août par laquelle Vous avez bien voulu manifester Vos sentiments de sympathie envers la Pologne, en y ajoutant un don généreux pour la défense nationale polonaise.

La Légation n´a pas manqué d´envoyer cet argent ainsi qu´une copie de Votre lettre aux autorités polonaises.

Le Ministre de Pologne:

/G. Potworowski/

Stockholm, le 1 septembre 1939

Monsieur,

La Legation de Pologne à Stockholm s´empresse de Vous transmettre ses remerciements les plus sincères pour Votre belle letter du 26 août par laquelle Vous avez bien voulu manifester Vos sentiment de sympathie envers la Pologne, en y ajoutant un don généreux pour la defense nationale polonaise.

La legation n´a pas manqué d´envoyer cet argent ainsi qu´une copie de Votre letter aux autorités polonaises.

Le minister de Pologne
/G. Potworowski/

Min herre,

Polens legation I Stockholm är ivrig att tillsända Er sina mest uppriktiga tack för Ert vackra brev av den 26:e augusti, genom vilket Ni så väl har velat visa Era känslor av sympati för Polen, då Ni därtill bifogat en generös gåva till det polska nationalförsvaret.

Legationen har inte försummat att sända dessa pengar liksom en kopia av Ert brev till de polska myndigheterna.

Polens minister:

/G. Potworowski/

Vaxholm le 5 octobre 1939

Monsieur!

J´ai l´honneur de transmettre les éxpressions de remérciements les plus sincères pour Votre lettre biens aimable et réconfortante, ainsi que paroles de reconnaissance de l équipage pour Votre cadeau.

Nous sommes heureux de trouver la compréhension de nôtre situation, pour laquelle nous sommes obligés de lutter contre des ennemis avec une force trop inégale pour pouvoir éviter le maleur de nôtre Pays.

Veuillez agréer, Monsieur, les éxpréssions de notre reconnaissance et salutations respectueuses.

Michelle Zebrowski

Capitaine de corvette

Commendant du sous-marin "Zbik"

T.S. Nous serons heureux de pouvoire obtenir quelques livres francais et anglais, pour les o

Vaxholm den 5:e oktober 1939

Mr

Overläkare

Einar Osterman

Umedalens sjukhus

Västerhiske

Jag har äran att översända de mest uppriktiga uttrycken av tacksamhet över Ert mycket vänliga och trösterika brev, liksom ord av erkänsla från besättningen för Er gåva.

Vi är glada över att finna förståelse för vår situation, i vilken vi är tvungna att kämpa mot fiender med en mycket ojämlik styrka för att kunna undvika vårt lands olycka.

Mottag, min herre, uttrycken för vår tacksamhet och våra vördnadsfulla hälsningar.

Michelle Zebrowsk
Corvettkapten
Kommendant på U-båten "Zbik"

Vaxholm, le 25 XII 1939

J´ai l´honneur de vous transmettre de la part des officiers et de l´equipage de sous-marins polonais les meilleurs souhaits pour la Novelle Année.

Salomon

Jag har äran att på officerarnas och besättningens på de polska u-båtarna vägnar översända till Er de bästa välgångsönskningar inför det nya året.

Salomon

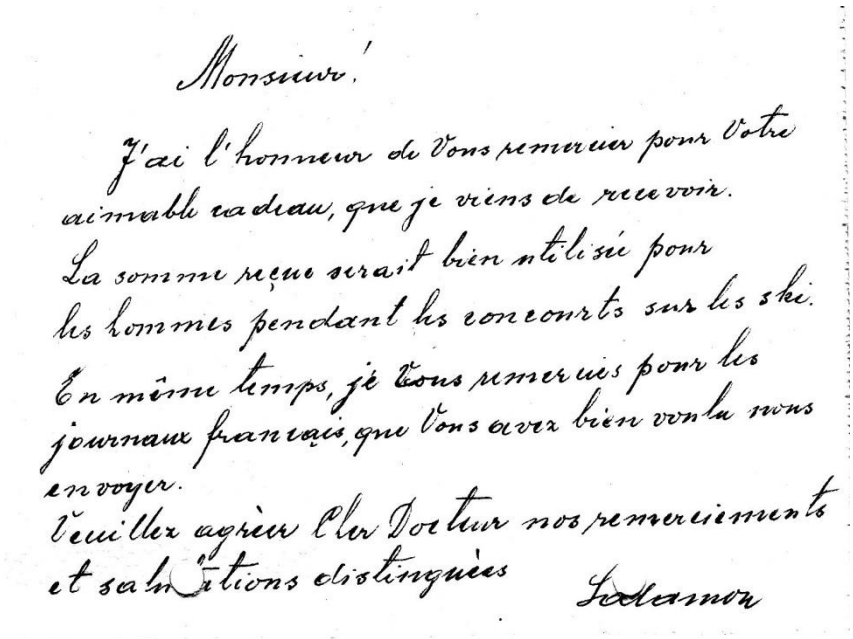

Monsieur!

J'ai l'honneur de Vous remercier pour Votre aimable cadeau, que je viens de recevoir. La somme reçue serait bien utilisée pour les hommes pendant les concourts sur les ski. En même temps, je Vous remercie pour les journaux français, que Vous avez bien voulu nous envoyer.

Veuillez agréer Cher Docteur nos remerciements et salutations distinguées

Salomon

Vaxholm 14.II.40

S/M Polonais

Monsieur!

J ´ai l´honeur de Vous remercier pour Votre aimable cadeau, que je viens de recevoir. La somme recue serait bien utilisée pour les homes pendant les concourts sur les ski. En même temps, je Vous remercies pour les journaux francais que Vous avez bien volu nous envoyer.

Veuillez agréer Cher Docteur nos remerciements et salutations distinguées.

Salomon

Min Herre!

Jag har äran att tacka Er för Er älskvärda gåva, som jag nyss mottagit. Den mottagna summan kommer att användas väl för manskapet under skidtävlingarna. Samtidigt tackar jag Er för de franska tidningarna, som Ni har haft godheten att tillsända oss.

Mottag kära Doktor våra tack och mest distingerade hälsningar.

Salomon

/Corvett eller liknande tecknad på postkortet/

Från nätet har följande uppgifter hämtats om ubåten ORP Zbik

Usel översättning av polska till engelska till svenska. Rättat så långt man vågar utan att inkräkta på innehållet i texten

Ubåtflottiljen lämnade Polen med uppgiften av avbryta av den fientliga rörelsen i området Gdanskbukten, såväl som att bryta rutterna från Tyskland till Ostpreussens hamnar i Operation Worek. Under befäl av lten. Cmdr. Adam Mohuczy, den inklusive flottiljen:

- ORP Wilk under Capt. Bogusław Krawczyk
- **ORP Żbik under Lt. Cmdr. Michał Żebrowski**
- ORP Ryś under Lt. Cmdr. Aleksander Grochowski
- **ORP Sęp under Lt. Cmdr. Władysław Salomon**
- ORP Orzeł under Lt. Cmdr. Henryk Kłoczkowski

Warship Commands listed for Michal Zebrowski, ORP

Ship	Rank	Type	From	To
ORP Zbik	Kmdr ppor.	Submarine	Jul 1938	25 Sep 1939

Career information

We currently have no career / biographical information on this officer.

Events related to this officer

Submarine ORP Zbik

8 Sep 1939

Zbik (Lt. Cdr Zebrowski) laid 20 mines in Gulf of Gdansk.

25 Sep 1939
Due to the lack of fuel, Zbik was forced to enter the Swedish harbor of Sandhamn where she was kept in confinement until the end of the war.

Allied Warships

ORP Zbik

Submarine of the Wilk class

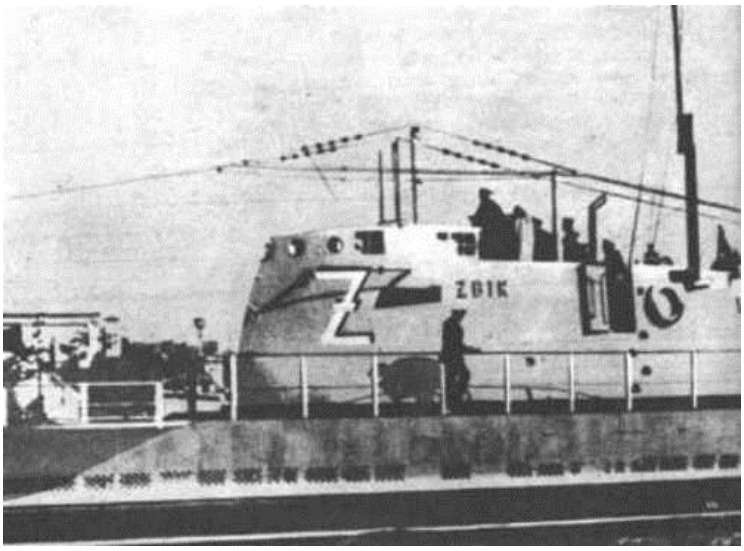

Navy	The Polish Navy
Type	Submarine
Class	Wilk
Pennant	
Built by	Chantiers Navals Francais (Caen, France)
Ordered	
Laid down	1929
Launched	14 Jun 1930
Commissioned	20 Nov 1932
End service	
Loss position	

History	Zbik means Wild Cat in Polish. Zbik was interned in Sweden on 27 September 1939 after she had patrolled in the Baltic. She was returned to Poland after the war. Decommissioned in 1955. Scrapped in 1956.

Commands listed for ORP Zbik

	Commander	From	To
1	Kpt. mar. *Henryk* Kloczkowski, ORP	Dec 1932	Jul 1938
2	Kmdr ppor. **Michal** Zebrowski, ORP	Jul 1938	25 Sep 1939

Noteable events involving Zbik include:

8 Sep 1939
Zbik (Lt. Cdr Zebrowski) laid 20 mines in Gulf of Gdansk.

25 Sep 1939
Due to the lack of fuel, Zbik was forced to enter the Swedish harbor of Sandhammn where she was kept in confinement until the end of the war.

1 Oct 1939
The German minesweeper **M85** hit a mine laid by Zbik on 8 September 1939 and sank of the Hel Peninsula. (24 dead). Zbik = polska för vildkatt

On 24.VIII.1939 the mobilization was declared, ship took 6 torpedoes (plus 4 extra), 22 mines and 114 shells for 100 mm gun. On 1.IX.1939 when the war broke out, according to "Operation Worek" *Zbik* was patrolling area to North-East of Jastarnia. In accordance with planes Polish submarine didn't attack small ships (under destroyer) and unarmed ships.

***Zbik* leaving Gdynia for patrol**

On 7.IX.1939 *Zbik* was attacked by *U 23* (lt. cmdr. Werner Winter) in position 55°38'N and 18°54' O. Enemy submarine fired one magnetic torpedo which explode to soon (about 200 m from *Zbik's* board). Polish submarine submerge emergency, without any damages. Next day lt. cmdr. Werner reported wrongly, sinking of one Polish submarine. On 9.IX.1939 *Zbik* placed mine pole from 20 mines about 9 Mm from Hela Peninsula. On that mine pole on 1.X.1939 German minesweeper *M 85* sunk hit by one mine with lost of 24 hands in position 54'45N/18'45E. Later on 23.I.1940 on the one of *Zbik's* mines another German vessel was lost. This time it was motor fishing vessel *Mühlhausen* (327 BRT) which was lost with all hands in position 54°53' N / 18°42' E. On 12.IX.1939 according to new directions *Zbik* was displacement North to the coasts of Sweden. On 14.IX.1939 *Zbik* received from KMW permission to break through to England, but days later during heavy storms ship sustained several damages, and what most important the main hatch started to leak. On 17.IX.1939 water started to leak into batteries and chlorine started to emit. The submerge wasn't attainable at that time. On 18.IX.1939 lt. cmdr. Zebrowski decided to sail to England, but because of the bad condition of the ship (leakings limited dive to a few meters for a short time) this idea was rejected. On 25.IX.1939 *Zbik* arrived at Stavans where she was interned, ship was disarmed and immobilized. In April 1940 *Rys*, *Sep* and *Zbik* were moved to Vaxholm. During internation *Zbik* was dock twice in August 1942 and April 1944.

On 5.IX.1945 Polish Sea Mission took over Polish submarines from Swedish and on 21.X.1945 *Zbik* returned to Gdynia. On 30.XI.1945 *Zbik* was officially enlisted into Polish Republic Navy under command of lt. cmdr. Zygmunt Grabowski. From July 1946 to February 1947 ship was staying in repairs. In 1948 torpedo tubes were converted to Russian type, the MG were removed. In July 1953 ship received honourable title of Best Ship of the Polish Republic Navy. In September 1953 *Zbik* was moved to reserve and soon in 1956 was scrapped.

Korrespondens rörande 2 polska medborgare

Två polska undersåtar mottogs av pappa på Umedalen, där de vistades under den tid det tog för de svenska myndigheterna att bestämma om deras öde. De blev senare av någon anledning utvisade till Finland, där de ville studera vid universitetet i Hälsingfors, men eftersom de inte kunde finska tilläts inga studier. Deras öde är okänt. De skänkte enligt ett brev till pappa den segelbåt de kommit med till Sverige, men vi har aldrig sett till den båten.

Från Landsfiskalen i Umeå distrikt

FÖRPASSNING

Under bevakning av fjärdingsmannen Erik Anton Hörnberg, Hörnefors, varda polska undersåtarna Wladyslew Czurak och Pioth Szefler härmed införpassade från Hörnefors till Överläkaren Osterman, Umedalens Sjukhus, för att där förbida länsstyrelsens beslut huru med dem skall förfaras.

Utlänningarna, som transporteras med omnibus till Umeå och därifrån med personbil till Umedalen, föras ofängslade och skola av Hörnberg förses med nödig förplägnad.

Umeå i Umeå distrikts landsfiskalskontor den 9 september 1940.

Brmd. nr 195/1940 C.R. Edström

Här ovan upptagna polska undersåtar, som kl anlände med personbil, kvitteras

Umedalen den 10 september 1940

Brev från de två polackerna till Einar 24 september 1940 från Stockholm

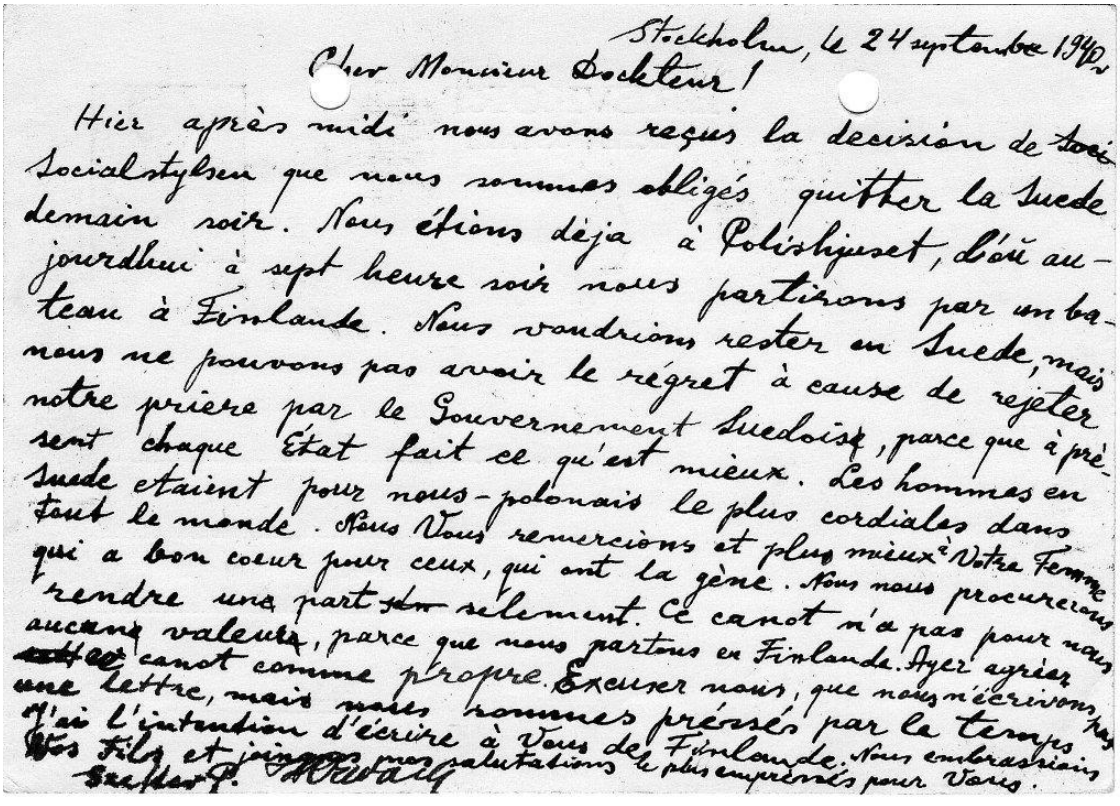

Stockholm, le 24 septembre 1940

Cher Monsieur Docteur!

Hier après midi nous avons reçus la decision de Socialstyrelsen que nous sommes obligés quitter la Suede demain soir. Nous étions déja à Polishjuset, d'où aujourdhui à sept heure soir nous partirons par un bateau à Finlande. Nous voudrions rester en Suede, mais nous ne pouvons pas avoir le régret à cause de rejeter notre priere par le Souvernement Suedois, parce que à présent chaque État fait ce qu'est mieux. Les hommes en Suede etaient pour nous-polonais le plus cordiales dans tout le monde. Nous Vous remercions et plus mieux à Votre Femme qui a bon coeur pour ceux, qui ont la gène. Nous nous procurerions rendre une part seulement. Ce canot n'a pas pour nous aucune valeur, parce que nous partons en Finlande. Ayez agréer ce canot comme propre. Excuser nous, que nous n'écrivons pas une lettre, mais nous sommes pressés par le temps. J'ai l'intention d'écrire à Vous de Finlande. Nous embrassions Vos Fils et joignons mes salutations le plus empressés pour Vous.

Chèr Monsieur Docteur!

Hier après midi nous avons recus la decision de Socialstyrelsen que nous sommes obligés quitter la Suède demain soir. Nous étions déja à Polishuset, d´ou aujourdhui à sept heure nous partirons par un bateau à Finlande. Nous voudrions rester en Suède, mais nous ne pouvons pas avoir le regret à cause de rejeter nôtre priere par le Gouvernement Suèdois, parceque à present chaque état fait ce qu´est mieux. Les homes en Suède étaient pour nous-polonais le plus cordiales dans tout le monde. Nous vous remercions et plus mieux à Votre Femme qui a bon coeur pour ceux qui ont la gène. Nous nos procurerons render un part seulement. Ce canot n´a pas pour nous aucun valeur, parceque nous partons en Finland. Ayez agréer ce canot comme proper. Excusez nous, que nous n´écrivons une letter, mais nous sommes pressés par le temps. J´ai l´intention d´écrire à Vous de Finlande. Nous embrassions Vos fils et joindrons nos salutation les plus empressés pour Vous.

Szefler P. *W. Czuwak*

Käre Herr Doktor!

I går eftermiddag mottog vi Socialstyrelsens beslut att vi är tvungna att lämna Sverige I morgon kväll. Vi är redan på polishuset, varifrån vi skall åka klockan sju idag med båt till Finland. Vi skulle vilja stanna i Sverige, men vi kan tyvärr inte på grund av den svenska regeringens avslag på vår begäran. Människorna i Sverige har för polacker de mest godhjärtade i världen. Vi tackar Er och allt gott till Er Fru som har ett gott hjärta för dem som är i knipa. Vi önskar bara ge en sak. Den här båten har inget värde för oss. Eftersom vi åker till Finland. Mottag den där båten som Er egen. Förlåt oss att vi inte skriver ett brev, men vi är pressade av tiden. Jag har för avsikt att skriva till Er från Finland. Vi omfamnar Era söner och bifogar våra mest hängivna hälsningar till Er.

Szefler P. W. Czuwak

LE MINISTRE DE POLOGNE *Stockholm, den 30. IX. 1940*

Högtärade Herr Doktor,

För några veckor sedan har Herr Doktorn behagat intressera sig för och taga hand om två polska medborgare – W. Czuwak och P. Szefler, vilka i en segelbåt anlände till Umeå från Finland.

Jag tillåter mig därför härmed på det hjärtligaste tacka herr doktorn för den hjälp Ni lämnat dessa polska medborgare och för det oss tillkomna paketet med gåvor till de polska flyktingarna.

Jag begagnar tillfället att bedja Herr Doktorn meddela mig kostnaderna för hrr. Czuwak och Szeflers vistelse i Umeå och för deras resa från Umeå till Stockholm. Beloppet skall jag tillåta mig översända på Herr Doktorns namn eller till av Herr Doktorn anvisad adress.

Med utmärkt högaktning

Oläsligt namn

Brev från de två polackerna till Einar från Helsingfors

Helsinki 4. 10. 1940

Nous sommes arrivés en Finlande dépuis 8 jour par un bateau suèdois très grand et beau. Après le débarquement à Åbo (Turku) nous nous mettions en route à Helsinki, ou nous avons l´intention demeurer. Avant quelques jours nous avons recu le visa qui nous permets d´habiter à Helsinki: Ici nous étudierons á université d´Helsingfors; moi – philosophie laïque et Czuwak W. agronomie. Nos papier sont déja à l`université, mais la reponse definitive nous réceverrons dans la semaine prochaine. Maintenant nous sommes plus tristes, parceque nous aurons moins de chance de rendra à Vous ce que Vous avez donné pour nous. J´espère que non longtemps nous écrirons une letter à Vous. Maintenant nous voudrions de saluer Vôtre famille, Vôtre femme, Jöran, celui qui est plus jeune et celui qui est ainé. Je ne sais exprimer nos remerciemants pour Vôtre bonté.

Ayez agréer nos salutations les plus empressives.

Szefler Czuwak

Vi har anlänt till Finland för 8 dagar sedan med en mycket stor och vacker svensk båt. Efter landstigningen i Åbo (Turku) ställde vi kosan till Helsingfors, där vi har för avsikt att bo. För några dagar sedan fick vi visa som tillåter oss att bo i Helsingfors; jag – icke religiös filosofi och Czuwak W. agronomi. Våra papper är redan på universitetet, men det definitiva svaret får vi nästa vecka. Nu är vi mer ledsna för att vi inte har någon möjlighet att återgälda Er vad Ni har gjort för oss. Jag hoppas att vi om inte allt för lång tid skall kunna skriva ett brev till Er. Nu skulle vi vilja hälsa Er familj, Er fru, Jöran, han som är yngst och han som är äldst. Jag vet inte hur jag skall kunna uttrycka vår tacksamhet för Er godhet.

Mottag våra mest hängivna hälsningar.

Szefler Czuwak

Postkort från Czuwak och Szefler från Repslagargeg. 1B-21 i Helsingfors.

Till Dr Osterman, Ryhovs sjukhus, Jönköping.

We thank you for your letter and for rendering service to us. We beg your pardon that we didn´t write no letter long. On the university we were not accepted. The reason of the refusing was that we didn´t know the finish language. As "the time is money" we spend it by learning of English language and we hope to know it for hole winter. On spring the new hope will bright to all people of a better future. The ills that prevail now in the world shall be vanished because God is just.

(Otydbart två ord) to your wife and children particularly to Göran. Your faithful friends

Czuwak and Szefler

Herr Doktor!

Vi tackar för Ert brev och för de tjänster Ni gjort oss. Förlåt att vi inte skrivit på länge. Vi antogs inte på universitetet. Orsaken till detta avslag var att vi inte kunde det finska språket. Eftersom ”tid är pengar” tillbringar vi den med att lära oss engelska och vi hoppas läsa det hela vintern. Till våren kommer ett nytt hopp att lysa över alla folk för en bättre framtid. Det onda som vinner segrar nu i världen skall försvinna eftersom Gud är rättvis.

Czuwak och Szefler

Brev från Ian Maerac, engelsk flygare i Helsingmo

Engelska Förläggningen,

Hälsingmo, Novemer 17/10/40

Dear Dr Osterman,

As you can see from the address we have now safely installed in Hälsingland. The much talk about road-work has started and things are going fairly smooth by. The accommodation is rather decent and they seem to have thought of almost everything for our comfort. Of course it was rather a change to be taken from Jörn and slung back into barracks again but I don´t suppose we can grumble. The main trouble about the shift was that during our stay in Jörn we made quite a number of friends and naturally didn´t like parting from them. If we had been going back to England it would have been different but as we still must remain in Sweden we would have preferred to stay there.

I have been rather lucky about the work. All I have to do is to help the surveyor and to inspect when necessary for which I draw rather good wages. The others are on piece work and being inexperienced find it hard to make their money.

How is our Arabian friend going getting on? From what I saw from the hospital and its staff I think he should be enjoying him self. Give him my best wishes and my hopes for his quick recovery.

I am afraid there is very little to write about this place. Hälsingbo consists of about five houses. There is a cinema once a week and the usual café and that sums upp the entertainment value of the village. If we wish to, we can obtain permission to visit Söderhamn but the bus service is rather bad and you would have to leave early from the town to be back to barracks.

At present there doesn´n seem to be hope of being returned to England but of course we are always optimistic. Anyway I think we will get back before the war finishes and that is all that matters.

Remember me to Mrs Osterman and thanks ever so much for the wonderful time you gave me.

Cherio for now

Sincerely Ian Maerac

Käre Dr Osterman

Som ni kan förstå av adressen är vi nu säkert installerade I Hälsingland. Det mycket omtalade vägarbetet har börjat och allt går ganska lugnt. Förläggningen är ganska hygglig och de tycks ha tänkt på nästan allt för vår bekvämlighet. Naturligtvis var det en ganska stor förändring att bli förd från Jörn och kastad tillbaka till baracker igen men jag tycker inte att vi kan klaga. Huvudproblemet med förändringen var att vi under vår vistelse i Jörn skaffade oss ett antal vänner och att vi därför inte gillade att skiljas från dem. Om vi skulle ha åkt tillbaks till England skulle det ha varit en annan sak men eftersom vi fortfarande måste förbli i Sverige skulle vi ha föredragit att stanna där.

Jag har haft rätt mycket tur med arbetet. Allt jag behöver göra är att hjälpa övervakaren och att tolka när det är nödvändigt och får ganska bra lön. De andra är på (svårläst ord, piece-work?) och då de är oerfarna finner de det svårt att tjäna pengar.

Hur mår vår arabiske vän? Från vad jag såg av sjukhuset och dess stab tycker jag att han borde roa sig själv. Ge honom mina bästa önskningar och mitt hopp om hans snara tillfrisknande.

Jag är rädd för att det finns mycket litet att skriva om denna plats. Hälsingmo består av omkring fem hus. Det finns bio en gång i veckan och det vanliga kaféet och det beskriver hela byns underhållningsvärde. Om vi vill kan vi få tillstånd att besöka Söderhamn men busservicen är ganska dålig och man skulle behöva lämna staden tidigt för att hinna tillbaka till barackerna.

För närvarande verkar det inte finnas mycket hopp om att bli återsänd till England. Jag tror att vi kommer att vara tillbaks innan kriget slutar och det är allt som betyder något.

Hälsningar till Fru Osterman och tack så väldigt mycket för den underbara tid Ni gav mig,

Hej så länge!

Högaktningsfullt Ian Maerac

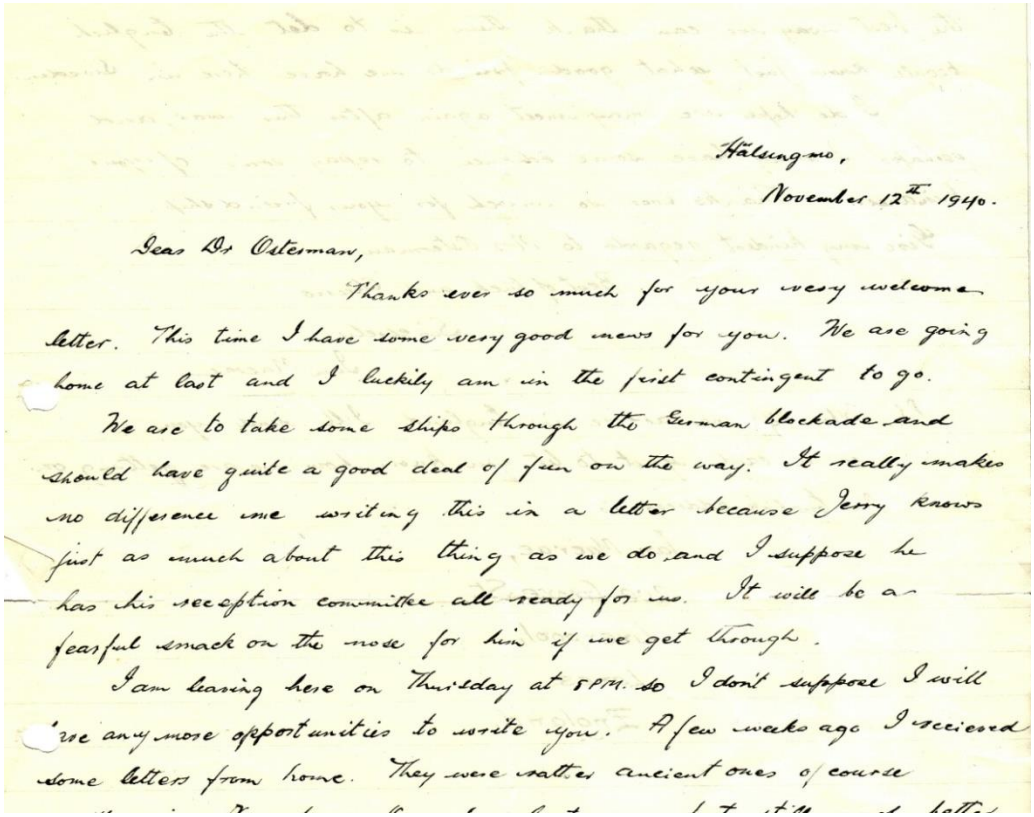

Hälsingmo,
November 12th 1940.

Dear Dr Osterman,

Thanks ever so much for your very welcome letter. This time I have some very good news for you. We are going home at last and I luckily am in the first contingent to go.

We are to take some ships through the German blockade and should have quite a good deal of fun on the way. It really makes no difference me writing this in a letter because Jerry knows just as much about this thing as we do and I suppose he has his reception committee all ready for us. It will be a fearful smack on the nose for him if we get through.

I am leaving here on Thursday at 5 PM. so I don't suppose I will have any more opportunities to write you. A few weeks ago I received some letters from home. They were rather ancient ones of course

Hälsingmo

November 12 th 1940

Dear Dr Osterman

Thank you ever so much for your very welcome letter. This time I have some very good news for you. We are going home at last and I luckily am in the first contingent to go.

We are to take some ships through the German blockade and should have quite a good deal of fun on the way. It really makes no difference me writing this in a letter because Jerry (engelsmännens namn på fienden tyskarna, övers. anm.) knows just as much about this thing as we do and I suppose he has his reception committee all ready for us. It will be a fearful smack on the nose for him if we get through.

I am leaving here on Thursday at 5 pm so I don´t suppose I will have any more opportunities to write you. A few weeks ago I received some letters from home. They were rather ancient ones of course written in November + December last year but still much better than nothing. Anyway I think they know where I am at last so that´s the main thing.

It is rather strange after all these months of idleness to be getting the chance of a little action again. If we do come back to England again I don´t think I will have enough words to describe the kindness of the Swedish people to us. Ever since we came into Sweden they have been simply marvelous and I think the best way we can thank them is to let the English people know just what good friends we have here in Sweden.

I do hope we may meet again after the war, and perhaps I may have some chances to repay some of your kindness. Thanks ever so much for your friendship.

Give my kindest regards to Mrs Osterman.

Best of luck and Cherio

Sincerely

Ian Marerac

P.S. When (if) we arrive in England I´ll send you on a card just to let you know how we are getting on.

My English address is

Ian Maerac, 200. Grove St. Liverpool, Lanc, England

Käre Herr Osterman

Tack så mycket för Ert mycket välkomna brev. Den här gången har jag några mycket goda nyheter till Er. Vi skall åka hem till slut och jag är lyckosamt nog i den första kontingenten som avgår.

Vi skall ta några fartyg genom den tyska blockaden och borde ha en hel del roligt under tiden. Det gör verkligen ingen skillnad att jag skriver detta i ett brev eftersom Jerry (tysken) vet lika mycket som vi om den här saken. Jag antar att han har en mottagningskommitté i berdeskap för oss. Det kommer att bli en faslig smäll på näsan för honom om vi kommer igenom.

Jag far härifrån på torsdag kl 5 på eftermiddagen så jag antar att jag inte kommer att ha några fler tillfällen att skriva till Er. För några veckor sedan fick jag några brev hemifrån. De var ganska gamla naturligtvis skrivna i november – december förra året men ändå mycket bättre än ingenting. Hur som helst tror jag att de äntligen vet var jag är så det är huvudsaken.

Det är ganska underligt att efter alla dessa månader av sysslolöshet få chansen till litet aktivitet igen. Om vi kommer tillbaks till England igen Tror jag inte jag kommer att ha ord tillräckligt för att beskriva den vänlighet som det svenska folket visat oss. Allt sedan vi kom till Sverige har de helt enkelt varit un-

derbara och jag tror att det bästa sättet vi kan tacka dem på är att låta det engelska folket veta vilka goda vänner vi har här i Sverige.

Jag hoppas att vi får träffas igen efter kriget, och kanske kommer jag att få några möjligheter att återbetala något av Er älskvärdhet. Tack så mycket för Er vänskap.

Hälsa till Fru Osterman

Allt gott och hej

Högaktningsfullt

Ian Maerac

Norsk utmärkelse – Kung Haakon VII:s Frihetskors

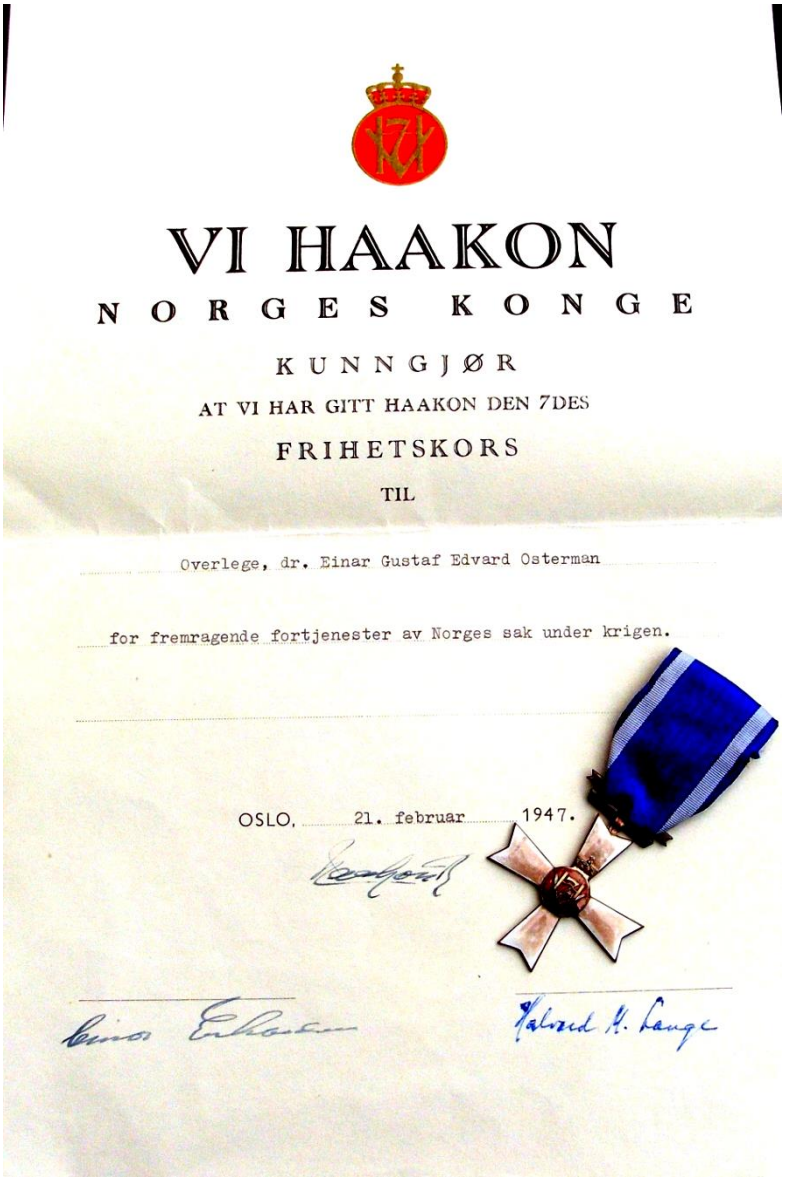

VI HAAKON

NORGES KONGE

KUNNGJØR

AT VI HAR GITT HAAKON DEN 7DES

FRIHETSKORS

TIL

Overlege, dr. Einar Gustaf Edvard Osterman

for fremragende fortjenester av Norges sak under krigen.

OSLO, 21. februar 1947.

H.M. Kong Haakon VII gav den 21 februari 1947 **Haakon VII:s Frihetskors** till ”Overlege, dr. Einar Gustaf Edvard Osterman for fremragende fortjenester av Norges sak under krigen”

Haakon VIIs Frihetskors är en norsk utmärkelse från andra världskriget. Medaljen instiftades 18 maj 1945. Den utdelades till norska eller utländska militärer eller civila för framstående militära eller civila insatser under krig, både i strid och för administrativa tjänster. Haakon VIIs Frihetskors rankas som nummer två av de norska krigsmedaljerna och som nummer fem bland norska utmärkelser. För att spåra bakgrunden till att pappa hedrades med denna medalj kontaktade Per Olof i turordning norska hovet, försvarsdepartementet och utrikesdepartementet. Därifrån kunde man lokalisera beslutsunderlaget i Riksarkivet, Oslo. Nedan visas mail från försvars- och utrikesdepartementen samt det underlag för beslutet som återfunnits på norska riksarkivet samt bild på medalj, vilken förvaras hos Per Olof.

Mail besvarat den 17 januari 2011 från Forsvarsdepartmentet, Oslo

God aften herr Osterman.

Vi har ikke i Forsvarsdepartementet noe bakgrunnsinformasjon om den tildeling du viser til vedrørende din far. Vi har derfor gjort en henvendelse til Riksarkivet og fått den opplysning at 15 svenske statsborgere, deriblant din far, ble tildelt Haakon VII Frihetskors for "fremrakende fortjenester av Norges sak under krigen" i statsråd 21. februar 1947. Det fulgte ikke med noen ytterligere opplysninger som besvarer ditt spørsmål om hva som konkret lå til grunn for tildelingen.
Tilrådningen var fremmet av Utenriksdepartementet og dette departement kan muligens ha noen opplysninger om de enkelte som mottok utmerkelsen.

Vi vil til din orientering opplyse om at den dekorasjon din far mottok er meget høyt rangert i det norske dekorasjonssystem og kommer som nummer to av våre krigsdekorasjoner, etter Krigskorset med sverd!

Såfremt du ønsker å undersøke mer om bakgrunnen for tildelingen, må vi anbefale deg å ta kontakt med vårt Utenriksdepartement.

Med vennlig hilsen

Even Enge
Underdirektør, FD avd.

Mail besvarat den 25 januari 2011 från Utenriksdepartementet, Oslo

Det vises til din e-post datert 18. januar d.å., med spørsmål om begrunnelse for tildeling av Haakon den 7des Frihetskors til din far i 1947.

Dessverre har vi ingen informasjon til disposisjon i departementet for den angjeldende periode, da UDs arkivmateriale frem til 1959 er avlevert til Riksarkivet.

Selv om det fremgår av din henvendelse at det allerede har blitt foretatt undersøkelser i Riksarkivet, kan det synes som om det hittil bare er søkt i *Forsvarsdepartementets* arkivmateriale for perioden. Vi foreslår derfor at du henvender deg direkte til Riksarkivet, og ber om at ytterligere arkivsøk blir foretatt i *Utenriksdepartementets* arkivmateriale. Ifølge UDs arkivtjeneste kan det muligens finnes opplysninger av interesse i det materialet som Riksarkivet har fått fra UD, på arkivkoden som heter **20.23 Krigsdekorasjoner**

Riksarkivets kan kontaktes på e-post riksarkivet@arkivverket.no eller telefon 22 02 26 00
Se for øvrig lenke til deres side på internett: http://www.arkivverket.no/

Jeg håper dette var til noe hjelp, og at du finner de opplysninger du søker. Har du behov for ytterligere opplysninger fra UD, kan du kontakte Enhet for publikumshenvendelser på e-post f-ph@mfa.no

Lykke til med videre undersøkelser,

Vennlig hilsen

Anne-Grethe S. Webb
Rådgiver
Diplomatseksjonen
Utenriksdepartementet

Motivering för utdelande av Frihetskorset

ARKIVVERKET
RIKSARKIVET

Per Olof Osterman

per.olof.osterman@telia.com

Din ref.	Vår ref.	Dato
25.01.2011	2011/2116 MAGSOL	21.02.2011

Tildeling av Haakon VII Frihetskors

Vi viser til henvendelse av 25.01.2011, og beklager den lange svartiden.

Vedlagt følger kopi av dokumenter fra arkivet etter S-2259 Utenriksdepartementet, serie Dyd, eske 10347 Fremmede statsborgeres St.Olavs Orden (inkluderer krigsdekorasjoner). Dokumentene viser bakgrunnen for tildelingen av Haakon VII Frihetskors til Einar Gustaf Edvard Osterman i 1947.

Med hilsen

Magnus Sollid e.f.
konsulent

Vedlegg

Kgl. Norsk Legasjon

Dekorering av svenske statsborgere i Nord-Sverige med Haakon VII Frihetskors og Haakon VII Frihetsmedalje.

1383 L. 26.8.46.
1863 L. 31.10.46.

Stockholm, 5. februar 1947.

Nr. 224

Vedlegg.

J.nr. 005166 I UD.
1947

Skrive Kort

INNK TIL UD
10 FEB 1947
20 | 20 | 106

Det Kgl. Utenriksdepartement,

O s l o.

./. Legasjonen sender vedlagt avskrift av en skrivelse av 12. desember f. å. fra Konsulatet i Sundsvall med
./. originalbilag, avskrift av et notat av 15. januar d. å.
./. fra presseattasjé Hedemann og utskrift av en henvendelse fra en av Legasjonens beste forbindelser i Statens Utlänningskommission vedrörende overlege Osterman. I henhold hertil og under henvisning til ovensiterte skrivelser fra Legasjonen foreslår en fölgende dekoreringer:

1383 L 26/8 46

Haakon VII Frihetskors:

Domprost Gunnar Axel Engelbrekt Hultgren, Härnösand.
Doktorinnan Eva Dahlstedt, Österås.
Rektor David Rudolf Mauritz Palm, Fränsta.
Overlege, dr. Einar Gustaf Edvard Osterman, Sundsvall.
Bibliotekarie Carl Nordlander, Sundsvall.
Visekonsul Karl Arvid Blomberg, Skellefteå.
Landshövdingskan Göta Hansen, Luleå.
Biskopinnan Eva Jonzon, Luleå.
Rörmontör Östen Johansson, Lulsundet, Luleå.
~~Fröken Anna Lindroth, Luleå.~~
Familien Svante Lindroth, Luleå

J.nr. 005166 I UD.
1947

Forts. Haakon VII Frihetskors:

Stadsfullmäktiges ordförande, chefredaktör N.S. Norling, Gävle.

Herr Stadsmäklare Folke Löfgren, Gävle.

Folkskollärare Gösta Ahlstrand, Gävle.

Herr Komminister Per Bolinder, Sandviken.

Landskansellist Erik Petter Hamrell, Östersund.

Haakon VII Frihetsmedalje:

Länsjägmästare Svante Lindroth, Luleå.

Fru Ida Lindroth, Luleå.

Legasjonen har konferert med herr Goude om disse forslag til dekorasjoner.

En rekke av de svenske landshövdinger har vært meget virksomme under og etter krigen i arbeidet for Norge. Legasjonen vil skrive særskilt angående spörsmålet om dekorering av disse.

Hva angår dekorering av visekonsul Kjellerstedt vil dette spörsmål bli tatt opp i særskilt skrivelse.

Etter bemyndigelse:

Legasjonssekretær.

Under samtale med [illegible] 1/2 ble vi - efter mitt forslag - enige om å tildele frihetskorset til "familien" Lindroth, Luleå, istedenfor 1 kors + 2 medaljer til datteren Anna og herr & fru L.
DK 4/2 47

Avskrift.

DET KGL. NORSKE KONSULAT

Sundsvall den 12 dec. 1946.

KGL. NORSK LEGASJON,

STOCKHOLM.

Betr. insatser för Norge under krigsåren.

Konsulatet översänder härmed uppgifter, som inkommit från vicekonsulaten i Luleå, Örnsköldsvik och Gefle över personer, som under kriget utfört fruktbringande och oegennyttigt arbete för Norge och dess sak.

Vad Sundsvalls distrikt angår, äro följande personer enligt konsulatets mening de som utfört ett arbete utöver det vanliga och väl värt att ihågkomma med lämplig dekorering:

Ingeniören L. Schibbye, Essvik.
Fru Linken Schibbye, Essvik.
Chefredaktören Olof Alström, Sundsvall.
Rektorn David Palm, Fränsta.
Överläkaren E. Osterman, Sundsvall.
Bibliotekarie Carl Nordlander, Sundsvall.

Enligt tidningsuppgifter torde dock flera av ovannämnda personer redan erhållit dekorationer och utmärkelser, varför någon ytterligare motivering här ej torde vara nödvändig.

Många hava givetvis i kraft av ämbete eller förtroendeuppdrag varit den norska saken till ovärderlig nytta i allt insamlingsarbete etc., men konsulatet anser ej att alla dessa kunna komma ifråga, då gränserna äro svåra att angiva.

Om förre vicekonsuln i Skellefteå distrikt, förre dixponenten A. Blomberg, ej erhållit någon utmärkelse, får konsulatet härmed fästa uppmärksamheten på det goda arbete han under krigsåren i form av insamlingar etc. gjorde för Norge. Hans nuvarande adress är ej känd av konsulatet, men uppgift härom kan anskaffas, om så skulle vara önskvärt.

Det Kgl. Norske Konsulat i Sundsvall
som ovan:
för K O N S U L N
.....(u)

Avskrift.

STATENS UTLÄNNINGSKOMMISSION Stockholm den 3 februari 1947.

Sociala byrån

Till

Herr förste legationssekreteraren A. Fleischer,
Norska legationen,
S t o c k h o l m.

.....

I samband med Norges ihågkomst av vissa svenskar, som under kriget aktivt och passivt hjälpte Norge har jag i jämförelse med en del personer som dekorerats velat fästa uppmärksamheten på överläkaren och chefen för Sidsjöns sjukhus, Sundsvall, doktor Einar Gustaf Edvard Osterman, född den 20 juni 1902. Som bekant äro ju våra sinnessjukhus överfyllda och det är ytterst svårt att få någon placerad även om han är svensk. Då sådana sjukdomsfall som motiverade ett intagande tillfälligt eller å längre tid inträffade bland norrmännen i Sverige under kriget visade Osterman sitt stora intresse för norrmännen genom att alltid - jag höll på att säga vare sig det fanns möjlighet eller icke - tillse att vederbörande norrman blev intagen och detta var i Sverige vederbörande än befann sig. Detta spelade för oss i socialstyrelsen och sedermera i utlänningskommissionen liksom för flyktingkontoret och rättskontoret en stor roll, då det gällde disciplin och ordning såväl i de slutna förläggningarna som ute på arbetsmarknaden där vederbörandes rotlöshet i egenskap av flykting blev ännu mera markerad och synlig genom den iråkade själssjukdomen.

Ostermans insatser i övrigt såsom ordförande i Föreningen Nordens Sundsvallsavdelning är, förmodar jag, redan kända av Eder varför jag väl icke behöver uprepa dem här.

.....

Pappas förtjänsttecken

1. H.M. Kong Haakon VII gav den 21 februari 1947 **Haakon VII:s Frihetskors** till ”Overlege, dr. Einar Gustaf Edvard Osterman for fremragende fortjenester av Norges sak under krigen”

   Medaljen finns kvar hos Per Olof, se ovan

2. **Riddare och kommendör av Nordstjärneorden**

   Hans Maj:t Konungen utnämnde i nåder Överläkaren och sjukhuschefen vid Sidsjöns sjukhus i Sundsvall med.lic Einar Gustaf Edvard Osterman den 15 november 1948 till Riddare av Kungl. Nordstjärneorden. Ordensavgiften var 100 kr.

   6 juni 1961 behagade Hans Maj:t Konungen utnämna Einar till Kommendör av Kungl. Nordstjärneorden. Denna gång var avgiften 350 kr. I samband med utnämningen återlämnades riddartecknet och efter Einars död 1964 kommendörsmedaljen. En miniatyrmedalj finns kvar i släkten hos POO

   Nordstjärneorden instiftades av Fredrik I 1748 för belöning av bl.a. medborgerliga förtjänster och insatser inom vetenskap, samhälle och kultur. Ganska snart kom den att utdelas som en allmän civilförtjänstorden åt ämbetsmän efter viss tids tjänst. Den tilldelas sedan 1975 endast medlemmar av det svenska Kungahuset samt till utländska medborgare eller statslösa, som gjort personliga insatser för Sverige eller för svenska intressen.

   Orden bars ursprungligen i ett svart band, från och med 1975 i ett mellanblått band med gula kantränder. Tecknet bär ordens devis "Nescit occasum" (Den vet inte av någon nedgång).

   Graderna är: kommendör med stora korset, kommendör, riddare av 1. klass och riddare (ledamot).

Sundsvalls Filmstudio – I som här inträden – skildring av filmvisning

Sundsvalls Filmstudio är Sveriges äldsta. I samband med Sundsvalls Filmstudios 25-årsjubileum 1970 skrevs en historisk tillbakablick

”Sundsvalls Filmstudio såg dagens ljus i en dunkel källare. I det andra världskrigets sista skälvande veckor – den 11 april för 25 år sedan – samlades ett tjugofemtal filmentusiaster – det hette så på den tiden – i W:6 fuktiga jordvalv. Vid stearinljusens fladdrande sken drogs riktlinjerna upp för en filmstudio i Sundsvall, sedan initiativtagarna kapten Ragnar Westlin på Lv 5 och redaktör J B Vedin talat sig varma för saken.

En interimstyrelse, som skulle leda studions första stapplande steg, tillsattes, och den kom att bestå av kapten R Westlin, fröken Karin Berg, redaktör Jack Geller och kriminalkonstapel T Palén. Sedan interimstyrelsen under två sammanträden utarbetat förslag till stadgar, samlades man den 3 juni 1945 på Hotel Knaust, där stadgeförslaget lades fram och antogs med några smärre ändringar. Som förebild hade man haft Göteborgs Filmsällskap. Därefter valdes styrelse. Till filmstudions ordförande utsågs läroverksadjunkt Stig Watz, som på ett klokt, skickligt och föredömligt sätt ledde studions arbete till 1964, då han flyttade till Göteborg. Övriga styrelsemedlemmar blev kapten R Westlin, fröken Karin Berg, driftsförman Ewald Nilsson, distriktschef Einar Sjögren, redaktör Jack Geller och fotograf Holger Larsson.

Premiärfilmen för den nybildade studion var Julien Duviviers film Drömmarnas vals, skådeplats Saga, som under en lång följd av år blev studions eget lilla smultronställe. Hösten 1945 bjöds studiomedlemmarna på fem filmer och ett föredrag. Filmerna som visades var Min barndom, Pastor Angelicus och Körkarlen. Ett kortfilmsprogram hade arrangerats på Lv 5, där man fick se en färgfilm om slaget vid Ivojima, samt en kort och en lång militärfilm, vars titlar tydligen var hemligstämplade, eftersom de inte finns med i årsberättelsen.

En visning av den ocensurerade versionen av I som här inträden ägde rum på Knaust. Filmens regissör Arne Mattsson hade jämte en av huvudrollsinnehavarna i filmen – Ingrid Borthen – kommit upp för att framlägga de synpunkter som varit grundläggande vid filmens tillkomst. Vid det därpå följande samkvämet utspann sig en mycket livlig diskussion mellan å ena sidan studions medlemmar och å andra sidan de läkare *som mött upp från Sidsjöns Sjukhus med dr Osterman i spetsen.* Läkarna reagerade häftigt mot filmen och påpekade med skärpa att de förhållanden som skildrades från ett mentalsjukhus inte överensstämde med verklig-heten. Debattens vågor gick därvid så höga att dr Osterman inbjöd de närvarande till en nattlig rond på Sidsjöns Sjukhus för att övertyga sig om att läkarnas uppgifter var riktiga. Det blev en kuslig nattvand-ring på den s k stormen, där det under studiomedlemmarnas besök var tystare än i graven.

Tillsammans med Sundsvalls Föreläsningsförening anordnade studion den 23 oktober en föredragafton på Godtemplarlokalen, där redaktör Per Erik Lindorm, Stockholm, talade över ämnet ”Hur en film blir till”. Kvällen avrundades med supé och diskussion på W:6.
Vid det första verksamhetsårets slut uppgick antalet medlemmar till 136.”

I som här inträden – ur en avhandling

Ur en avhandling om Astrid Väring av Karin Edlund – ”en avhandling som vill lyfta fram ett författarskap före 1940-tals och 1950-tals modernismen i Sverige men ett författarskap som står i ett ambivalent förhållande till moderniteten.”

”Astrid Väring hyllar i sina romaner periferin i motsatstill centrum men drar sig heller inte för att i ”helig indignation”angripa sinnessjukvården i 1940-talets Sverige iromanen I som här inträden… (1944). Karin Edlund undersöker fyra romaner i ett författarskap”

FRÅN DEN VÄSTERBOTTNISKA FROSTMYREN TILL DEN SOCIALPOLITISKA HETLUFTEN

Filtyp: PDF/Adobe Acrobat
av TDENS HETLUFTEN
småstad (diss. Umeå; Stockholm, 1994). Olsson, Jan, Svensk spelfilm under andra **världskriget** (diss. Lund, 1979). **Osterman**, **Einar**, ”Av herr **Osterman** m.fl., **...**
umu.diva-portal.org/smash/get/diva2:144635/FULLTEXT01

”Den tredje gruppen recensioner har jag funnit i några norrländska tidningar. I dem är upprördheten av ett något annat slag än den i storstadspressen. Dessa recensenter tror sig veta bakgrunden till romanen och betraktar den som en nyckelroman. Omdömena blir därefter. Signaturen E. O. i *Sundsvalls Tidning* utesluter inte att ”boken är ett smart utnyttjande av ett på allmänhetens sensationslystnad ockrande uppslag”. Recensenten frågar sig om ”författarinnan tänkt på de oförvitliga personer, som hon tager heder och ära av, och de psykiska lidanden, som kunna tillfogas dem”. Skulle boken ha ”några litterära aspirationer” överlåter recensenten ”deras bedömande åt andra”. E. O. vill med sin kritik bara vederlägga de påståenden som framförs i boken.

Varför blev då aktionen från den psykiatriska läkarkåren så aggressiv? När man misslyckades med att få fi lmen stoppad, försökte man nämligen att med en stor upplysningskampanj bemöta Astrid Värings angrepp. Denna kampanj var möjligen initierad av överläkaren E. Goldkuhl, ordförande i svensk Psykiatrisk förening. I ett brev till överläkaren Gösta Eriksson vid Umedalens sjukhus den 20.10.1945 – innan Statens Biografbyrå ännu hade tagit ställning till censureringen

– uppmanar Goldkuhl Eriksson att på sin ort bemöta ”fru Väring et consortes smutskastning” mot sinnessjukvården ”med enobjektiv upplysningsverksamhet”. Det är troligt att Goldkuhl skickade likartade brev till andra överläkare vid sinnessjukhus, eftersom han betonar att ”alla ute på linjen måste vara på sin vakt”. Filmen *I som här inträden…* som Goldkuhl sett i ocensurerat skick avfärdade han såsom varande ”rå, sensationsbetonad och genomgående lögnaktig”.

Fruktade läkarna månne att svenska folket skulle uppfatta de svenska sinnessjukhusen som tyska koncentrationsläger? Fasansfulla bilder från dessa läger hade just börjat spridas i världspressen. Helt befängd är inte den tanken, för en av de första recensionerna av filmen

– Robin Hoods i *Stockholms Tidningen* – har som rubrik ”Svenskt Belsen i problemfi lm”. Som jag tidigare nämnt använde ju Astrid Väring begreppet koncentrationsläger om statliga sinnessjukhus både i förordet och i själva romanen 1944.

Rosander hade tydligen inte klart för sig att romanen var skriven innan kriget var slut och innan koncentrationslägren hade öppnats av segrarmakterna. Läkarna menade som sagt att *I som här inträden…* var en förtäckt skildring av en förvanskad verklighet. För att vara helt säkra på att det förhöll sig så lyckades de via Medicinalstyrelsen ta reda på att det var Martin Öhman som var förebilden till Tomas Eckert. I ett brev till Astrid Väring i början av november 1945 påstod de att hans sjukjournal visade att ”den av Eder lämnade skildringen av fallet och dess behandling är grovt felaktig och missvisande”. Men eftersom de inte kunde publicera utredningen, dvs. sjukjournalen på grund av sekretesslagen begärde de

av Astrid Väring ”att utverka tillstånd hos vederbörande patient till utredningens offentliggörande”, något som Astrid Väring naturligtvis sa blankt nej till. Men det stannade inte vid detta. Överläkaren vid Sidsjöns sjukhus Einar Osterman, tillika riksdagsman för folkpartiet, inlämnade en motion till andra kammaren efter att Astrid Väring sagt nej till sjukjournalens offentliggörande. Den viktigaste orsaken till motionen var följande:

Särskilt en mycket uppmärksammad roman framträder med anspråk på att utgöra en verklighetsskildring och föregiver sig alltså återge ett fall ur verkliga livet. Med anledning av denna bok, som även gav stoff till en fi lm, uppstod en livlig pressdebatt. Motionären ansåg att denna och liknande publikationer ”med deras föregivna verklighetsskildringar” hade rubbat förtroendet för sinnessjukvården hos allmänheten. Därför anhöll Osterman om ett visst offentliggörande av sjukjournaler i sådana fall då sekretessen ensidigt hade brutits ”genom en vilseledande framställning av sådana personliga förhållanden”.

Osterman hade ingen framgång med sin motion, men att han över huvud taget skrev en sådan motion är anmärkningsvärt.”

Sjukhusstad utanför Sundsvall, Aftonbladet juni 1942

Sidsjösjukhuset kostar 12 miljoner. – Färdigt till hösten. – Plats för över 900 patienter.

Det stora Sidsjösjukhuset, som påbörjades 1939 börjar nu närma sig sin fullbordan. Ännu dåna sprängskotten, men det är slutspurten, ty till hösten hoppas man kunna ta den väldiga anläggningen, som kostar över 12 miljoner kr. i bruk. Sjukhuset som är avsett för sinnessjuka omfattar 10 vårdpaviljonger med en genomsnittslängd av 70 meter. Höjden är fyra våningar. Till dessa byggnader kommer kontors- och ekonomilokaler, uppvärmningscentral med skorsten på inte mindre än 52 meter.

Det har gått åt miljontals tegel från Mälardalens tegelbruk, och bara till dessa leveranser har åtskilliga godsvagnar och pråmar använts. Därtill kommer byggnader för personalen, vilka just nu håller på att uppföras. Man förstår att det går åt bostäder här då 363 befattningshavare behövs för att sköta cirka tusen patienter. Räknar man samman de anställda och patienterna blir Sidsjösjukhuset en stad i staden. Sjukhuset får vidare egen telefonstation, egen kyrka, egna verkstäder och mycket annat som sammanhänger med ett komplex det här är fråga *om (tvättinrättning, mangelstuga för personalen, arbetsterapilokaler, trädgårdsodlingar med flera växthus, fullstor idrottsanläggning för fotboll, löpning, hopp, kast och två tennisbanor med terre bâttue-underlag, stor skog för rekreation, och en sjö med fiske av abborre, foreller och gädda, samt för paddling och jollesegling men med badförbud. Renskrivarens tillägg).*

För kommunikationerna mellan de olika avdelningarna är det väl ordnat. Något som helst utomhusspring behövs inte för att komma från och till de olika avdelningarna och paviljongerna. Från ekonomibyggnaden utgår nämligen en drygt halv kilometer lång kulvert som har anknytning till byggnaderna.

Utrymmena i vårdpaviljongerna är uppdelade i större och mindre sjuksalar med specialavdelningar för olika arter, grader och karaktärer av sjukdomar.

Som sagt, till hösten skall allt vara klart för inflyttning, men sedan återstår en del yttre arbeten av olika slag, som beräknas kunna slutföras till våren nästa år. Arbetschef för Sidsjösjukhuset är ingenjör Anton Hederén, som varit med om att bygga flera sjukhus i statens regi.

Arbetstakten har hela tiden gått utmärkt. Ett tag var arbetsstyrkan uppe i 600 man, men nu är det ungefär halva antalet. När man började i Sidsjöområdet var det bara skog runt omkring. Det är hundratals ton berg som måst sprängas bort men sedan gick det undan med uppförandet av paviljongerna, som nu ligga badande i solsken.

Sjukhuset behöver inte lida brist på patienter. Överallt i landet gör sig bristen på vårdmöjligheter för de stackars sjuka kännbar. Inte minst under senaste tiden har det gång efter annan framkommit klagomål över olägenheterna att på ålderdomshem sammanföra åldringar med sinnessjuka.

Chef för sjukhuset är överläkare E.G. Osterman, som sedan en tid tillbaka varit verksam vid anläggningen, liksom sysslomannen (*intendenten kallades det senare*) och andra befattningshavare. Doktor Osterman har tidigare varit chef för Umedalens sjukhus.

Det senare är inte korrekt och var en av anledningarna till ett brev till Einar från medicinalstyrelsens Gunnar Lundquist 30/7 1942 varur hämtas:

”En ödets skickelse eller skall vi säga ironi har låtit Ditt porträtt inflyta i ”Stockholmer Abendblatt”. Stor är förstämningen i Medicinalstyrelsens övervägande engelskbetonade kretsar över Ditt avfall. Vi hade dock trott att vi kunde lita på ”Ostis”. För den händelse ett attentat är begånget bifogas från ”Glada Sköldpaddans” gäng ett litet urklipp (det ovanstående). Förgrymmad läser Eriksson i Umeå om vem som varit den verklige sjukhuschefen i Umeå!”

Medelpadssång (Skriven av Einar Osterman)

På vår hembygds färdevägar
vandrar sena tiders släkt.
Där en källas friska bägar
svalkat man i pilgrimsdräkt.
Det är samma hav som sköljer
bremöklippors röda band.
Furuskogen tegar döljer
brukade av fäders hand.

Lidens allvarstyngda fägring,
Holmsjöns långa blanka kropp.
Siljebergens blågrå hägring,
Ljungans istidsgrävda lopp.
Det var fädrens, går till barnen;
som symboliskt framtidshopp,
sköt vid enkla vattenkvarnen
massans tegelmurar opp.

Gamla land Du evigt unga,
Smek oss med Din sträva hand.
Bröd ger Dina granar tunga,
Styrka Dina älvars band.
Lär oss då med villig möda
Öka skördars sekelrad,
Andens växt och munnens föda,
Lär oss trohet, Medelpad.

Nedan den text som idag anges som medelpadssången:

Här, här vid älv, vid sjö och hav
en bygd, ett hem oss livet gav
som Medelpad vi kalla.
Hell dig vårt land, vårt eget land
från Havern ned till Bottnens strand!
Tag sångens varma hyllning från oss alla.

Mot havet öppnar du din famn,
och bort till fjärranväga hamn
du sänder skogens stammar.
I dina dalar hör man plog,
och yxan viner i din skog,
fabrikens rök står grå mot blåa kammar.

I högarna vid älv och strand
där ligga de som byggt vårt land
i kamp mot nöd och faror.
I deras spår med lust och tro
vi alla som i landet bo
för framtids sak må samla våra skaror.

Brev från Per Olof till mormor Hulda 1946

Till mormor Från Per Olof

Det är så rolikt att gå i skolan och vi pufas och vi jagar varan. För snönn har nästan smelt bort. Det är rolikt att gå och spela. Jag har komit ända Till basen och jag kan spela och flickan hon går i ringen och fjerilviad syns på haga

---

Brev från mamma Karin till pappa Einar 2 april 1947

Sundsvall 2 april 1947

Min Älskade!

Utmattad av barnkalaset sjunker jag tacksamt ner på min stjärt för att skriva en första hälsning till Dig. Kanske den kan vara Dig till möte i London. Vi tala mycket om Dig, pojkarna och jag. Nu ska jag väl berätta litet, hur vi ha det. Per Olof vaknade förstås mycket tidigt av spänning inför födelsedagsuppvaktningen; hörde honom stöka i hallen vid halvfemtiden, men eftersom jag ej lagt fram några presenter fann han det klokast att gå och lägga sig igen. Längre än till halvsju ville jag ej hålla honom på sträckbänken, utan då tågade vi in, sjungande så gott det gick för mig med min hesa stämma och Lars med sin målbrottsrostiga dito. Pelle blev så lycklig över allt han fick. Se´n satte jag på kaffe och vi drucko i hallen och åto en liten tårta, som jag bakat igår liksom även kokosbröd. Och nu i eftermiddag har här varit 12 gäster, omöjliga att bli av med. De kommo klockan 4 och en del upplyste om att de fingo vara

till kl 8. Ack ja! De flesta hade med en slant, 50 öre eller 1 kr, så jag befarar att hans girighet är känd på sjukhuset.

Du hann aldrig i går få höra om Brita Alströms begravning. Det var ej i kyrkan utan i gravkapellet på kyrkogården. Hon skulle brännas och föras till fam.graven på Rödön. Gamle Alström verkade mycket bruten, tycker jag. Mycket vackra kransar. Pastor Lindén förrättade jordfästningen. Men vad gravkapellet är fult!!! Särskilt golvet* tyckte jag var stötande fult med en smutsgul matta i mittgången.

Käraste, vd det är tomt att inte få höra Din röst i telefonen ikväll! Jag undrar just om Du är framme i Hamburg nu. Jag följer Dig i tankarna. Jag har skrivit så slarvigt och gjort en massa fel, så det ser rent rysligt ut. Förlåt! (ser prydligt ut – Per Olofs kommentar). Jag skriver ytterligare en hälsning i morgon. Lars hade B på provräkningen och fick ingen varning.

Jag kramar och kysser Dig många, många gånger och hoppas Du har det bra. Här är allt så bra det kan vara, när du inte är med. Vi längtar efter Dig!

Din Karin och pojkarna

* någon massa, tror jag, i svart och grått, rutigt. Såg så tråkigt ut framme i koret.

Drapa i fornnordisk-homerisk stil av Einar vid ett SHT-möte

i Härnösand *hos ordensbroderföreningen där. Texten säger att det inträffade 1950 (före den tennisspelande konung Gustaf V:s död den 29 oktober).*

Uti det år som var konungens, bollekarns, nittioandra
och när Stattinus Ytterlennensis var procurator,
vintern, som till hävderna går, som den kalla och varma,
kall så att både falerner och O.P. frös uti krusen,
varm så den lockade skriande läkedomsmän till vårt Thule
året efter det att på marknaden åter blev saluförd ”Karlshamn”,
utan att folket som tärdes av skatter dock kunde köpa,
nyssnämnda år i Janus dubbelhövdade månad,
utgick ett påbud från väktarna av den mystiska tratten
att till det norra Athen skulle samlas vad vittert och vettigt,
som i provinsen det fanns, bland så kallad vulgus profanum.
Phoibos Appollo själv hade lovat att spelen beskydda,
Tävlan i skaldekonst talades om bland de invigdes skara,
Mystiska riter också med ångest för fyrtitalister.
Detta alltså var skrivet, och eftersom året var heligt,
Skulle adepter i kulten invigas och erudieras
Från de fåfängliga tankar, som förut trängts i kalotten,
Två från Pireus, hamnstaden, fyra från själva Athenae,
Detta en rättvis fördelning med hänsyn till bildning och logos.
Sträng var den späkning, som ålåg de darrande sex respondenter
Morfeus vek från dess bädd de sista vakande nätter
Grubbel på namn och på valspråk hotat familjernas lycka.
Manad var från Pireus areopagens preses,
Den där sig ock sengångare kallas, en lustelig titel,
Syftar, vågar man tro, måhända på underlig vana,
Att alla utslag och mål gå igen i mellandomstolar

Eller att domarsätet han ärvt av herr sengångarbroden.
Ovärdig hedern, kom ock från Pireus den shockande Edvard
Frigång beviljad en kväll, mot löfte att höviskt sig skicka.
Treroddarskeppen instängda lågo av isen i viken.
Högtalarn upplyste siffrorna 2,6 i Klingerfjärden,
Därför på Hägglunds kareter drog Gaffelby-herrarna norrut,
Nötta vägen, som vindlar sig fram förbi Snurrans osteria,
Lämnande Gaffelby med dess sabbatssuputer i finkan.
Eldvagnen gungade tungt under Trichters korpus fullvuxna.
Bleka, darrande, villrådigt undrande recipienter
Träffa, framkomna, herrar i väntan på ovissa öden.
Lagkloke Knagenhjelm Karlsson, numera med namn Pio Nono,
Väntar tillsammans med länsöversåten herr Ljunggren,
Namnet hans är mig fördolt liksom långväga jämtens,
Svår var prövningen, som vi bestått med växlande framgång,
Hellre jag mönstrade än vid abiturienters examen.
Nyttigt alltid dock är att lära sin skröplighet känna,
Aldrig discipeln tävlar på allvar med vördad preceptor,
Fördelen denne ju har av att sitta inne med facit.
Väl, nu är prövningen lagd bakom ryggen, och cirkulationen
Åter har kommit igång hos ischemiska recipienter.
Rädslan i tacksamhet bytts och oro i lugnande visshet,
Att här i salen blott vänner det finns, där vi anade bakhåll.
Vida är känt, vilken ära det är, och vi buga för hedern,
Svårt blir att bära den uppe, men vilja skall finnas till änden.
Tacka gör vi ock de tålige herrar som lett oss,
På våra första stapplande steg och visat oss ljuset.
Samtliga bröder och herrar vi lova trofasta varda,
När vi vår bägare höja och manligt vårt evoe ropa.

Förklaringar:
Stattin från Ytterlännäs var
Procurator = Landshövding
Falerner och O.P. = Berömt antikt vin resp. en sorts brännvin.
Thule (ultima Thule) = Norden
Karlshamn = Punsch
Janus = romersk Gud med två ansikten
Tratten = SHT-symbol
Vulgus profanum = den oinvigda massan
Erudieras = läras upp
Pireus = Sundsvall, Athen = Härnösand
Logos = mänsklig kunskap
Morpheus = sömnens Gud
Areopagen = klippa öster om Akropolis en gång platsen för en domstol mm mm
Preses = president
Shockande = Elshockande (ECT) Edvard = Einar
Hägglunds = Hägglunds och söner i Ö-vik
Karet = fyrhjulig vagn dragen av hästar.
Gaffelby = Sundsvall. I vapnet finns en muskötgaffel, stöd för ett gevär.
Osteria = matställe med övernattningsmöjlighet.
Trichter var troligen Sundsvalls berömde tjocke kirurg Sölve Richter. Trichter = tyska tratt.
Pio nono = spanska för Pius IX.

Preceptor = Forskare närmast underställd professor.
Ischemi = blodbrist
Evoe = extatiskt utrop i antiken (Dionysoskulten).

Farmor Kerstins tal till Einar 50 år

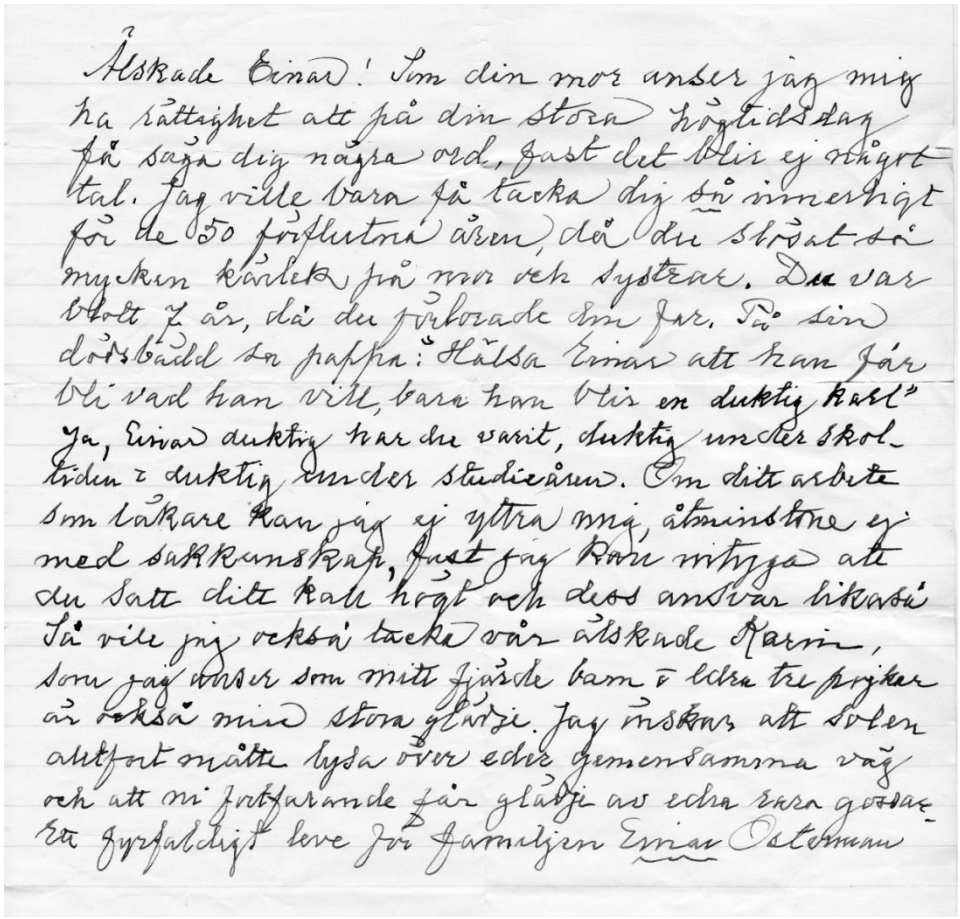

Älskade Einar!

Som din mor anser jag mig ha rättighet att på din stora högtidsdag få säga dig några ord, fast det blir ej något tal. Jag ville bara få tacka dig så innerligt för de 50 förflutna åren, då du slösat så mycken kärlek på mor och systrar. Du var blott 7 år, då du förlorade din far. På sin dödsbädd sa pappa: ” Hälsa Einar att han får bli vad han vill, bara han blir en duktig karl”. Ja, Einar duktig har du varit, duktig under skoltiden och duktig under studieåren. Om ditt arbete som läkare kan jag ej yttra mig, åtminstone ej med sakkunskap, fast jag kan intyga att du satt ditt kall högt och dess ansvar likaså. Så vill jag också tacka vår älskade Karin, som jag anser som mitt fjärde barn och alla tre pojkarna är också min stora glädje. Jag önskar att solen alltfort måtte lysa över eder gemensamma väg och att ni fortfarande får glädje av edra rara gossar.

Per Olofs tal till pappa Einar vid hans 50-årsdag 20/6 1952

Kära Pappa!

Jag skall å familjens vägnar tacka dig för vad du gjort för oss under årens lopp. Du har varit skämtsam och ofta har du hjälpt oss med ”matten”. Den hjälpen har vi inte alltid uppskattat förrän vi sett resultatet av ”matteskrivningarna”. Fast det kanske har varit ont om pengar har du punktligt betalat vår veckopeng. Vilket jag f ö hopps att du fortsätter att göra eftersom jag är pank. Fast du arbetat hårt har du ändå hunnit med att sysselsätta dig med familjen. Tack vare din vänlighet har du skaffat dig en stor skara beundrare. Jag hoppas att allt lovprisande inte går dig åt huvudet utan att du fortsätter att vara som du är. Familjen håller på dej och önskar dej lycka. Ett fyrfaldigt leve!

Einars tal till kvinnan vid middagen vid Medelpads läkarförenings möte år??

Mina damer och herrar!

Åt mig har anförtrotts den smickrande uppgiften att framföra den svenske mannens återkommande hyllning till den svenska kvinnan. Huru gärna hade jag inte överlåtit denna uppgift åt någon av Medelpads läkarförenings professionella charmörer. Men Lindahl har inte lyssnat till mitt kvalda hjärtas bön. Uppgiften kompliceras av att det här rör sig om två grupper av kvinnor, som skall hyllas, dels den så att säga primärt akademiska, dels den som genom giftermål eller andra legala band kan betraktas som sekundärt akademisk. Ytligt sett erbjuda dessa grupper ju också en till förväxling driven likhet, inte minst i dag när Io vanessas, påfågelfjärilens, granna festskrud bryter den pinguinliknande manligheten. Ett artighetstest kan möjligen ge ledning för skiljandet mellan de två kategorierna, och jag blir mer och mer övertygad, att det inte i någotdera fallet är fråga om artighet. Till våra primärt akademiska damer kan vi entusiastiskt utbrista: Och vilken skönhet och grace har Ni inte också, och till våra kära hustrur och fästmör: Min vän, vad Du också är klok och intelligent, en idealisk livskamrat.

Efter detta kanske vi kan inskränka oss till att tala om den akademiska kvinna och akademikernas kvinna som helhet. Låt oss då först konstatera de nära relationerna mellan kvinnan och det akademiska livet rent språkligt och grammatikaliskt sett. De flesta ord på lärdomens språk, som har att göra med vetenskap och bildning är ju feminina, inte sant. Från Pallas Athenes Partenon till Alma mater i Ultima Thule går en bred allfarväg med vandrande djäknar, djupsinniga magistrar och bistre lagmän. Universitas och facultas är feminina, ägande samma beundran och minnesgoda hängivenhet som någonsin sjömannen älskade sin skuta, ”Hon”. (med stort H). Vid de akademiska sollenitetera har kvinnan också alltmer fått en framträdande plats, som med rätta tillkommer henne. Liksom människolivet kan också den akademiska kvinnans liv indelas i tre delar, eller aetates.

1.

Vårbalsflamman, som inkarnerade drömmen om allt, vi ville av livet, allt hett och vackert som vi kände, tänkte och ville. Det blev kanske inte hon till slut, men ännu sedan tinningarna grånat minns vi kjolens fras i sista valsen i soluppgången, kindens värme vid avskedet i porten vid Bredgränd och handtryckningen på Slottsbacken. Hur livserfarna och cyniska vi än trodde oss vara, så representerade vårbalsflamman vårt första inspirerade möte med en romantik, som vi kanske sedan sökte men aldrig återfann.

2.

Av vårbalsfästmön blev den unga hustrun, om vi för att fullfölja de akademiska analogierna skulle kalla henne akademiräntmästaren. Det var hon som skulle få det hela att gå ihop, som skulle utföra mäster-

stycket att manipulera så att skulderna kunde bokföras på tillgångssidan, ett konststycke, som de skickligaste finansministrar gått bet på. Det var hon som alltid fick vänta, både på mannen, som arbetade över, doktorn som kom från nattliga sjukbesök eller tvingande operationer, extralektioner och fortsatta vetenskapliga studier. Det var också hon, som fick vänta på den nya klänningen och vända på den gamla. Vi tackar henne för att hon alltid gjort det med gott humör och utan missunnsamma sidoblickar. Utan vår kvinna, livskamraten, hade vi stått oss slätt. Och när vi gör det tänker vi också på alla dem, som i gångna tider, slet och sparade för att mannen, akademikern, skulle vara ståndsmässigt representabel.

3

Och till slut kvinnan, tredje opponenten. Hon som med ett milt, moderligt och överseende löje, fann sig i våra yverborna gester, som sannerligen inte minskar i yvighet med tilltagande ålder. Tack för den milda ironien, den pedagogiska blicken för pojken hos mannen, som kräver sin tillfredsställelse i diverse underliga lekar och hyss, akademiska avhandlingar och ordensglitter. Tack vare Er förlorade vi aldrig kontakten med det livsnära och väsentliga i livet, Ni nornor, genomskådar men förstår och överser.

Tack mina damer, för den uppenbara romantiken i unga dar, för trofast stöd i hårda dagar och för underfundig och mild opposition.

Till slut, mina herrar, ett fyrfaldigt leve för kvinnan, vår kvinna

---

Recept på två julkakor

Per Olofs mammas pepparkakor

250 g socker, 1 dl sirap, 1 dl vispgrädde, 2 msk mald ingefära, saft och skal av 1 citron, 250 g margarin, 4 hg vetemjöl, 1 nätt msk bikarbonat

Smält margarinet. Blanda socker, sirap, vispgrädde, ingefära, citron och rör ned margarinet. Tillsätt vetemjöl med bikarbonatpulvret. Grädda längst ned i ugnen i 150 gr i ca 30 minuter. PS. Degen blir lös, rulla små bullar.

Per Olofs mormors bruna bröd utan kanel

1 ägg, 3 hg smör, 2 hg socker, 1-2 tsk kardemumma, 125 g mald sötmandel, drygt 225 g (5 dl) vetemjöl

Blanda ägg och mandel. Rör smör och socker (smöret inte smält). Blanda alla ingredienserna. Ställ degen kallt så går det lättare att rulla kulor sedan. Rulla kulor, sätt dem på bakplåtspapper och platta till dem något. Grädda 13-15 minuter i 160^0.

Kongressresa till Zürich 1957

Skildrad av Börje Lassenius 2011-04-17 efter samtal med Per Olof

En kvinnlig tysk läkare Gerda Bertram, jungiansk psykoanalytiker, vikarierade på Sidsjöns sjukhus några år på 1950 talet. Hon hade tidigare tjänstgjort i Schweiz på ett privat sjukhus ägt av en kollega, Hinderer (förnamnet minns jag inte). Hennes kontakt med familjen Hinderer gjorde att din pappa och mamma, jag och min dåvarande fru Berit blev bjudna att som gäster bo hos Hinderers i deras hus utanför Zürich i samband med kongressen. Varje morgon körde sedan Hinderer oss kongressdeltagare in till stan i sin bil. Vi gjorde också en utflykt upp i alperna till floden Rhone's källor och hade på alla sätt en trevlig vecka hos dem.

Flygresan från Bromma till Zürich gjorde också ett djupt intryck. Einar och jag flög första klass och satt och åt en flerrätters måltid med vin under resan. Inför landningen svepte vi konjaken till kaffet. Einar hade stipendium eller uppdrag av staten som betalade resan. Ytterligare bidrag hade vi säkert av läkemedelsbolaget Leo.

På kongressen fanns många kända psykiatrer som Delay som lanserat klorpromazinet. Vidare fick vi lyssna till CG Jung, Freuds konkurrent. Einar och jag höll några fördrag. Vi hade bl.a. studerat vissa biverkningar till klorpromazinbehandlingen såsom frågan om leverförfettning. För det ändamålet hade vi gjort ett antal leverpunktioner och menade att förfettningen sammanhängde med den viktökning som var vanlig vid denna typ av behandling.

Det är imponerande att så många efter sin tid på Sidsjöns sjukhus blev professorer. Förutom de tre du nämnde var det ännu en italienare men han kom till sjukhuset först efter din pappas tid 1963 eller 1964. Det var en av Perris vänner: Giacomo d'Elia, som följde Perris till Umeå och sedan Ottosson till Göteborg. Han blev först professor i Norge och sedan i Linköping.

Einars brev från Milano 11/5 År 195?

Älskade Karin!

I största hast skriver jag detta brev. Symposiet är slut, och det var ganska mastigt och lärt. Italienarna pratade en väldig massa "spagetti", som Bengt Melander säger. Sten Mårtens, Melander och jag sitter just nu på balkongen och pratar i en underbar värm, en mild fläkt kommer då och då från parken nedanför. Mårten har berättat om Milles, som han träffat. M:s fru är skulptris, amerikanska, och har studerat hos Milles.

7:30

Nu sitter vi och äter middag före La Scala-föreställningen. Det är en utsökt men billig restaurang, som jag upptäckt, "Siena" med lukullisk mat till hyggligt precis. I går åt vi här för 8 kr (3 rätter, enkelt vin, kaffe och ett litet glas italiensk likör). Här är verkligen fantastiskt billigt, om man väljer rätt plats. På måndag skall jag försöka hinna köpa några små minnessaker. Vi reser på middagen till flygfältet.

Vi äter en utsökt middag: antipasto, frityrkokta kräftor o. ost. Sedan skall vi på La Scala. Om Du vore med käraste! KABI är verkligen en underbar värd, inga skyldigheter*, bara förmåner. Jag har haft en underbar tid, tack vare det trevliga sällskapet och det underbara klimatet. Här skriver herrarna i sällskapet på:

(*Vi för väl se hur det blir med skyldigheterna)

Einar är faktiskt den som är mest entusiastisk och gör oss alla glada även när vi är sura efter att ha suttit 5 timmar i en kall (men ”klassiskt vacker”) föreläsningssal och hört på måttligt intelligenta föredrag. Vi har haft förfärligt trevligt tillsammans och jag hoppas vi någon gång får träffas ”en famille”.

Med okända, men inte desto mindre hjärtliga hälsningar
Nils A Hellström

Härmed intygas på begäran att överläkare Einar Osterman inte befinner sig i dåligt sällskap utan tvärtom i synnerligen respektabelt sådant.

Hjärtliga hälsningar
Sten Mårtens

”And the rest is silence” sa Shakespear och
Bengt Melander.

Hälsningar. Nu går vi till La Scala. Kram. Einar

Brev från Einar till en gammal klasskamrat (Urban)

Sidsjöns sjukhus, Sundsvall den 11/4 1960.

Gamle vän.

Vilken glad överraskning att få en hälsning från Dig, alla barndomsminnen blev plötsligt så levande mitt i detta fruktansvärda jäkt, som äter en bit av en för var dag. Jag har glatt mig så åt möjligheten att få träffa Er alla igen – det är nog med sina studentkamrater man känner den intimaste samhörigheten och för vilkas öden, man intresserar sig mest. Tyvärr har jag ju så sällan träffat någon av Er, ibland har slumpen gjort att man indirekt fått höra av någon.

Det är gränslöst snällt av Dig att tilltro mig en sådan uppgift som att hålla högtidstalet vid detta kamratmöte. Att Du kunnat göra det beror nog på att Du inte kunnat följa min utveckling till hälften byråkrat, hälften ”arbetsnarkoman”, som mina underläkare brukar säga. Jag försäkrar Dig, att jag inte skulle dra mig undan uppdraget, om jag trodde mig om att gå i land med det. Det skulle jag inte kunna göra av flera skäl. Jag är inte längre så glad, skulle knappast kunna komma i den befriade, något juvenila, överdecennierspännande studentikosa stämningen längre. Mina kontakter har varit för bristfälliga under alla åren, även om jag försökt följa med i ”Gamla latinare”. Lärare och kanske även kamrater kan ha gått bort utan att man vetat det. Men framför allt vårens program är så ohyggligt komprimerat att jag nästan får angina pectoris, när jag tänker på det. Först måste jag avsluta en längre artikel om psykoser hos åldringar, som bygger på ett stort eget material. Tänkte försöka publicera det i höst. Vidare måste jag därefter komma i gång med att bearbeta ett material av förlossningspsykoser, som jag har forskningsanslag för. Tiden är överskriden med tre år nu på grund av mellankommande arbeten. Efter påsk kommer en personaldelegation från mentalsjukvårdsberedningen för studier av metoder, ”frekvensundersökningar”, attitydundersökningar etc. i bästa Vilda Västern-psykologisk stil (metod i stället för faktiskt kunnande), och i samma veva skall en statistiker från Sthlm komma hit för att organisera en databehandling av sjukhusets samtliga patienter från starten. Det är för mentalvårdsberedningens räkning, i vars expertgrupp jag är medlem. Den 11 och 12 juni skall Svenska psykiatriska föreningen ha vårmöte

här på sjukhuset; vi skall sköta arrangemangen, jag skall hålla ett föredrag och i huvudsak skriva en utländsk kollegas dito. Första veckan i maj kommer den nya överinspektören på inspektion, och då går det också några dagar. I allt detta skall man också sköta om den löpande sjukvården med en intagning som ökat 40% på fyra år. – Broder Urban, jag säger inte det här annat än för att förklara varför det faktiskt är omöjligt för mig att ytterligare ta på mig något, som jag inte skulle vilja göra, om det inte blev bra. Jag orkar helt enkelt inte. På min avdelning har jag bara en svensk läkare. Tror Du inte Stig Holm skulle vilja åta sig uppdraget, om Du inte själv vill, vilket vore den allra bästa lösningen. Det har varit så roligt att läsa vad Du skriver i årsskriften. Åke Wiberg är kanske också villig, han kan vara rätt magistral i sina tonfall och har nått en sådan ställning i samhället, att de största hedersbetygelser bör tillfalla honom.

Jag hoppas att Du inte vill förmena mig att komma och vara glad, även om jag inte ser mig någon utväg att få en oration utarbetad. Men vi skall ha verkligt roligt, och en och annan improviserande talare kanske kan få uppträda senare på kvällen.

På ett glatt återseende. Skall försöka stanna om möjligt två dagar extra. Kunde vi inte träffas och äta lunch en av dagarna några av oss, som höll ihop i grekavdelningen

Många hälsningar

Tuus

Tredje psykiatriska världskongressen i Montreal 1960

Klipp ur en lång artikel i Sundsvalls tidning om makarna Ostermans besök i Kanada.

…….

Genom ett flertal utflykter, studiebesök och andra arrangemang fick makarna Osterman också en god inblick i det kulturella och sociala livet i Kanada.

……

Ett 20-tal större eller mindre salar i det magnifika Queen Elisabeth Hotel, ett av det brittiska imperiets största hotell, hade reserverats för kongressens plenarsessioner föreläsningar och paneldiskussioner. Allt var mycket välorganiserat och tiderna hölls fint.

Liksom vid alla stora internationella kongresser simultantolkades samtliga plenarsammanträden……kongressens officiella språk engelska, franska, spanska och ryska. En fyrspråkig bulletin…… utgavs varje morgon.

……..

Dr Osterman försökte ändå att bevaka så mycket som möjligt i sina ”favoritämnen” åldringsvård, biokemi, organiska psykoser samt psykofarmakologi..

Dr Osterman bidrog också själv med ett föredrag rörande organiska psykoser dvs. åldringspsykoser, varvid han tillsammans med dr Knud Jensen, Danmark, påvisade förekomsten av ett visst enzym i ryggmärgsvätskan vid fall av cerebral atrofi (”hjärnskrumpning”). ……

utvecklingsländer börjar nu göra sitt intåg även på internationella kongresser…….men dr Osterman berättar att dessa länder ändå kommer med mycket intressanta bidrag. Som exempel kan nämnas en kubansk delegat som talade om folklorens betydelse inom psykiatrin Voodoo- och annan svart magi-psykiska störningar hos offer för ”rasförföljelser” samt yoga var också uppe till diskussion……..

Däremot rådde många missuppfattningar om vår socialvård, och många talade om den svenska socialismen, berättar dr Osterman vidare. De flesta hänvisade i samband därmed till en film om svensk socialvård som visats i Kanada och USA…….

Dr Osterman hann också besöka flera sjukhus och andra institutioner bl.a. Albert Prevost-institutet som används som universitetsklinik för Montreal och är organiserat på ett alldeles strålande sätt……..(lång utlägg om kanadensisk psykiatrisk vård) …….

Förutom de cocktailpartis, officiella mottagningar, utflykter och kulturella arrangemang som ordnades av kongresskommitén hann makarna Osterman även gå på egna upptäcktsfärder i Québec och staden Montreal. Montreal är näst Paris den största fransktalande staden i världen……Det är betecknande för det starka franska kulturinflytandet i provinsen Québec att dess blåvita flagga har en vit lilja i vardera fältet och att man på dess vapen liksom på många byggnader kan läsa orden:”Je me souviens” – Jag minns.

Je me souviens får nog också både dr Osterman och hans fru anledning att säga många gånger om sitt händelserika och intressanta Kanada-besök, när de så småningom hinner ordna upp alla de dokument och andra minnen, som fick följa med hem efter denna resa i Nya Världen.

Pappas brev från Basel till mamma 7/7 1960

Basel 7/7 1960

Älskade Karin!

Tack för brev, flera stycken, det senaste i dag. Det är bra rart av Dig att skriva så ofta. Och ändå har jag inte haft tid att skriva ett ”riktigt” brev. De som nu kommer till mig får väl f.ö. ligga kvar i S-vall. Brevet från Uppsala var från Astras kvinnliga propagandist, som fick vara med på vårmötet. Hon tackade så vänligt och snällt. Ja, i morgon börjar hemfärden, som Malmgren tänker sig över Luzern och Bodensjön, möjligen litet in i Österrike. Jag hade ju hört Dig tala om Stein am Rhein, så jag förslog att vi skulle fara över den staden också och kanske ligga över där. Det vore bra skönt att få vara stilla någon dag och inte köra så långt, det har ju varit rätt sena kvällar med alla bekanta, banketter och mottagningar, så litet vila skulle inte skada. Kan vi inte resa tillsammans till något pensionat sista veckan av min semester, det blir nog ändå litet jäktigt för mig att fara ytterligare norrut till Haparanda. Ev. kunde vi mötas i Sthlmstrakten. Jag kommer att få pengar över, så Du behöver inte tänka på det ekonomiska, käraste!

Innan jag nu lägger mig skall jag börja berätta litet om resan. I Göteborg var det trevligt men vädret ostadigt. Flickornas lilla sommarställe alldeles förtjusande. Birgit kom på onsdagen till Gtbrg och på barndomsminnen. På fredag morgon for jag från Gtbrg och Harry M. mötte vid stationen i H-borg. Lunch åt vi på Leo och småningom gick vi ombord på ”Nordland”, en tysk båt på linjen H-borg – Travemünde. Vi delade en 1:a klass hytt (t.o.m. med en liten dusch och eget W.C.), men det var rätt mycket skrål och raggarliv på båten (även utanför 1:a klass hytterna, trots att däcket där var avstängt), så det var skralt med sömnen. Det var en massa bilar med båten, så vi fick vänta nästan 2 timmar på att bilen skulle bli hissad upp ur innandömena, d.v.s. till kl 10 ungefär och då stack vi iväg över Hamburg – Hanover – Kassel, med lunchpaus söder om Hanover. Vi mötte f.ö. Linderoth (i Leo) med fru och svägerska där av en ren slump. Han hade farit över Gedser. Vi beslöt att titta på Moseldalen och vek därför av åt väster och övernattade i Koblenz vid Rhen. Det var väl en bra tur på nära ?5 mil. Söndagen for vi genom Moseldalen, sagolikt vackert, till Trier, en gammal romarstad, och sedan över Luxemburg, Metz, Nancy,

Mulhouse till Basel, en ännu längre dagsetapp skulle jag tro. Vogeserna passerade vi i månsken, vackert det också, även om dagsljus hade varit att föredra. Först vid 1-tiden på natten var vi framme i Basel. Då hade vi dock ätit middag i Epinal, där mina vänner fransmännen lurade mig på en massa pengar på växelkursen. Dom är verkligen inte skt hederliga mot utlänningar.

8/7 Kongressen visade sig vara oerhört späckad med ganska mycket enskilda föredrag. De första dagarna var det mest mera likgiltigt gods så att säga, men i går då man diskuterade biokemiska problem och psykologiska testmetoder var det mycket intressant. Sobrit talade bl.a. om gammaaminosyra som anestetiskt medel. Svensken Arvid Carlsson (senare nobelpristagare, renskrivarens anmärkning) höll ett väldigt fint översiktsföredrag om adrenalin och noradrenalin, men då var jag på en parallellsektion för att höra Sehman fr. Montreal och Pietrot om testmetodernas betydelse vid prövning av nya psychopharmaca. Pietrot har varit mycket vänlig, han hade också sin fru med sig; och jag fick värdefulla upplysningar om ett visst läkemedel, som jag förmedlade till Leos representanter. Han är väldigt klok och vettig. I kongressens lunchrum (vi höll till på universitetet) satt jag en dag mitt emot Sobrit, som i sin tur hade väldiga svårigheter med konversationen med prof. Gaddum (brittisk farmakolog). Vi kom i samtal och jag fick värdefulla informationer. Han är verkligen sydländsk, orden strömmade. Sobrit har startat en tidning ”Aggressologie”, som Fernö i Leo sa, att deras bolag prenumererade på.

En dag gick jag fram till den snart 80-årige nobelpristagaren W.K. Hess från Zürich (neurofysiolog), som satt med sin maka i parken. Han hade hållit ett inledningsföredrag (givetvis inga aktuella saker) och han läste bara en bit själv, sedan lästes det tyvärr upp av en annan på engelska. Jag sa att jag var svensk och gärna ville hälsa på den store Hess. Han var riktigt vänlig och kan Du tänka Dig, käraste, att han frågade efter Agerberg. D.v.s. han fick ha hjälp med namnet av sin fru. Förmodligen har Agerberg i samband med sin avhandling varit hos Hess. – En annan nobelpristagare, Bovet i Rom, höll ett kort föredrag om en apparatur för att skapa ”betingade reflexer”; annars dominerade nog amerikanarna, som tydligen resa som professionella tennisstjärnor från bana till bana. Dom är sällan populära, efter vad jag kan förstå, inte bland den befolkning där dom bor heller tydligen (tänker på atlantpaktens trupper t.ex.).

Första dagen var det mottagning i stadens representationshus på kvällen, sedan åt vi middag några stycken (bjudna av Leo) på en rhenterassrestaurang. Andra dagen var en del av oss Hoffman la Roches gäster på en rätt bra middag, som gudskelov slutade tidigt. Jag satt bredvid firmans cancerforskare. Av Ravn hade han tydligen hört något om våra erfarenheter med phenthiazinderivater och cytostatisk effekt och han var oerhört intresserad och återkom ideligen till frågan. Lovade skriva till honom om våra fall etc. Jag framhöll dock hela tiden, att alla iakttagelser var osäkra.

I dag reser vi norrut. D.v.s. först går det väl åt sydost. Harry M. vill fara över Luzern och Bodensjön, men det öser ner idag, och kan väl aldrig tro att man ens kan se alperna. Hade väl varit skojigare att få se Lausanne och Genève, vid Vierwaldstättersjön har man ju varit (bilresan med Hinderers). Om man ändå inte ser något av den vackra naturen är det väl bättre att fara genom vackra städer, som t. ex. de belgiska, om vi farit upp genom Frankrike (via västra Schw.). Nå, det blir nog trevligt det här också men eftersom M. sett det mesta här förut, kunde kanske jag fått bestämma vägen. – Du har väl fått kortet från Titisee i Schwartzwald, dit vi for på några timmar (enda eftermiddagen jag uteblev från symposiet).

Nej nu måste det packas, badas och tas ut pengar på resecheckar. Hoppas hinna skriva kort på från resan. Hälsa Per Olof och Karin Ocklind. Ringer, då jag kommer till Sverige. Apropos, vi har sett zongränsen på ett ställe från båten till Travemünde, den* går alldeles intill plagen; öde och övergiven, inte en människa, två vakttorn synliga, kusligt. I Västtyskland verkar levnadsstandarden vara mycket hög, man

bygger mycket, människor är mycket välklädda o.s.v. Och matportionerna (liksom i Schw. Och Italien) gigantiska.

Kram och kyss och på återseende

Din Einar

*gränsen nämligen

P.S. Besöket i Zoo på kvällen 6/7 efter banketten på restaurangen där var fantastiskt, den bästa Zoo, jag sett. Elefanter och andra djur minutiöst rena, troligen kammade eller handborstade (om dom har hår). Två svarta pantrar! Tigrar i monumentala ställningar, som föraktfullt tittade på oss. En okapi som fått ett föl! (eller kalv?)

Pappa Einar promoveras till hedersdoktor 1963 vid Uppsala universitet

Utdrag ur program och UNT referat

Ur Programmet framgår:

Einar promoverades till med dr h.c den 31 maj 1963. Promotor för medicinska fakulteten var Gösta Hultquist, professor i patologi. Övriga 3 hedersdoktorer var Michele Arslan, Terence Cawthorne och John Lindsay, samtliga framstående otolaryngologer i Padua, London respektive Chicago. Två jubeldoktorer promoverades: Gaston Backman och Johan Wilhelm Nordenson (frånvarande).

Doktorer efter avlagda prov var Leif Wide, Joachim Riebe, Bengt Nordgren, Lars Bäcklund, Urban Krause, Carl-Gunnar Engström samt Nils-Holger Areskog = 7 doktorer

Ur UNT:

Vädrets makter satte upp en tämligen trumpen uppsyn på fredagen, ilande moln och svala fläktar i stället för den senaste tidens jämna solvärme. Men den detaljen kunde inte minska glansen och högtiden över det akademiska läsårets avslutningsfest som firades enligt traditionella former. Det blev en stilfull och värdig promotionshögtidlighet, inte rekordartad på något vis – mot 88 promovendi i fjol ställde 42 upp i år – men för dagens huvudpersoner förstås den främsta av alla. Och täta åskådarskaror önskade lycka till.

En anledning till att tre vestibularisforskare promoveras till hedersdoktorer nämns i UNT, att ”fakulteten i samband med årets promotion ytterligare velat hugfästa Bárányminnet genom att arrangera ett internationellt vestibularissymposium 29-31 maj. I samband med promotionen utdelades Robert Bárány jubileumsmedalj till professorn i anatomi vid Oslo universitet, Alf Brodal.

Om pappa skrivs följande:

”Överläkaren vid Sidsjöns sjukhus

i Sundsvall, Einar Osterman, är född 1902, och har bedrivit sina medicinska studier i Uppsala där han 1925 avlade kandidatexamen och 1929 licentiatexamen. Efter tjänstgöringar vid olika sjukhus utnämndes han 1938 till överläkare vid Umedalens sjukhus och då det nyuppförda Sidsjöns sjukhus 1941 skulle tas i bruk fick Osterman transport dit. Han har från 1941 hela tiden fungerat som sjukhuschef.

Det torde inte vara för mycket sagt att Sidsjöns sjukhus under Einar Ostermans ledning kommit att intaga en plats i främsta ledet bland de statliga mentalsjukhusen i Sverige, påpekar fakulteten i sin moti-

vering. Nya uppslag och behandlingsmetoder har där påfallande snabbt tagits upp till prövning på ett kritiskt och omdömesgillt sätt och den vetenskapliga aktiviteten har trots en ofantlig belastning av löpande göromål varit imponerande.

Einar Osterman har själv ensam eller i samarbete med underordnade medarbetare publicerat ett 30-tal vetenskapliga arbeten, flertalet ägnade psykofarmakologiska problem. Osterman har också ägnat sin uppmärksamhet åt andra viktiga kliniska problemställningar och han är i färd med att avsluta ett arbete baserat på ett genom många år bearbetat material av puerperalpsykoser, varom han också publicerat ett förelöpande meddelande. Verksamheten vid Sidsjöns sjukhus har under Ostermans ledning varit inspirerande för, kan man säga, hela den svenska mentalvården".

Sist i referatet från promotionshögtidligheten nämner UNT: "ett olyckstillbud inträffade under promotionen. Den nye medicinske hedersdoktorn Einar Osterman fick en hjärtattack och fördes till Akademiska sjukhuset, varifrån senare meddelas att ingen fara förelåg."

Tre brev från pappa Einar till Per Olof månaderna innan han avled

1.

Sundsvall 13/1 1964

Kära Karin och Per Olof

Stort tack för P O's långa och innehållsrika brev. Det var verkligen snällt av honom att ta sig tid att skriva till gamle far. Det är mycket som talar för P O synpunkter på en överflyttning till U, även om jag knappast kan räkna på flera års förordnande att med bibehållen lön tjänstgöra vid Ulleråker, så är ju också ett tänkbart alternativ sjukpensionering (som jag dock i det längsta inte vill tänka på), och då är det ju utmärkt att ha en pensionärsbostad. Och om jag ett eller annat år komme att tjänstgöra i Lund, ginge den ju att få uthyrd, och f ö blir det väl också en rätt lång expektans, även om man finge en gynnad plats i bostadskön. I så fall vore väl 3 rum + kök, men modernt, helst i 1:a vån eller med hiss o s v, det som vi i första hand skulle tänka oss. Ock så finge vi väl magasinera, sälja eller fördela på Er barn rätt mycket av möblerna, som inte passar i en liten lägenhet.

Det var intressant att höra vad Ni anser om psykiatrikursen. Det är ju egentligen skada, att inte dessa synpunkter kommer fram till vederbörande klinikchefer. På ett eller annat sätt borde de få del av studenternas synpunkter, åtminstone teoretiskt är det vad de flesta professorer säger sig vilja. Är assistenttjg inte obligatorisk? Kan någon del av den göras vid mentalsjukhus med förordnande? Jag fick just idag ett urklipp ur GHT av faster Birgit där Torsten Frey på sitt klara och övertygande sätt behandlar psykiatrins dilemma. Det borde komma åtminstone en artikel till. Jag har själv inte sett första delen av mitt arbete i tryck; på Sidsjön hade man upphört att prenumerera på L'Encephale förra året (!). Separaten har ännu inte kommit men så snart de anlänt, åker ett iväg till Uppsala. Jag har ju också exemplar på svenska (av alla tre artiklarna), och det kanske vore förståndigt att titta igenom dem, åtminstone i händelse Ni tenterar för Forssman, eftersom han granskat allt och kunde tänkas, mera på skämt, ge några frågor på min undersökning.

Mamma har visst i telefon igår berättat lite om hur vi har det. De sista dagarna har jag varit uppe minst halva dagen men legat någon timme mellan lakan efter lunch, f ö läst, sett på TV o s v. Jag får nog inte stanna mer än veckan ut, även om man kände det skönt och tryggt att få stanna längre. Men egentligen är jag väl nu i nästan lika gott skick som i oktober eller början av november, före den sista "perioden". Och känner mig nog starkare än i juni, då jag kom till Vendel. Pix-värdena har sjunkit igen (var rätt höga ett tag) och med de ökade chinidindoserna tycks man ha fått bort extrasystolierna, om än inte helt så dock i betydande grad. Men visst ringer det ibland i öronen och känns lite "yrsligt". Har förresten

varit nere för audiogram, som visar samma förhållanden som förut, nedsättning av tröskeln på de allra högsta tonernas område. Om dessa besvär inte direkt hänger samman med hjärtats funktion, torde man väl kunna ge något för susningarna. Glömde tala om att hjärtvolymen är ca 550 cm^3 (tror jag), ”en snaps för stor” som Sven Johnson uttryckte saken.

Hemma har granen åkt ut, liksom på avdelningen idag. För min del har det ju inte blivit mycket av stämningsstunder vid granen, men när Mamma kommer hit om en stund, kanske vi i alla fall tänder några ljus.

Hoppas Ni alltjämt mår bra. Mamma hälsar!

Pappa

2.

Länslasarettet, Sundsvall 29/2 1964

Käre Per Olof

Det var bra rart av Dig att skriva så långt, trevligt och utförligt. Du förstår att det glatt mig mycket, inte minst att veta, att Ni är med oss med goda tankar och välönskningar. Det känns nu, som om det höll på att gå mot det bättre, pulsfrekvensen håller sig hyggligt uppe med bara ca 1 ½ tablett erydin om dagen, bltr växlar litet men är ibland uppe i 140 á 150, extrasystolierna (eller de bortfallna slagen eller vad det nu kan vara som kvarstår, då jag har sinusrytm) är visserligen inte helt försvunna men kommer mer sällan och är inte så ”otrevliga”. Jag har nu bara 6 mg Kenacort om dagen, som visst skall kvarstå som underhållsdos en längre tid. För den skull har man tagit rtg av kotpelaren (för att få jämförelse-material vid ev urkalkning). Hjärtrtg visade snarare ngt mindre volym och i aorta fanns inga kalkskållor. Det var mexikanen Mallu (?) som tog lungor och hjärta, och han var mycket vänlig och hygglig, liksom alla personal där nere, trots brådskan, vilket jag väl har Dig att tacka för. Doc Johnson räknar med att jag skall komma hem om en vecka. I så fall tar vi väl några dagar på oss hemma, ev far vi upp till H-sand, där ingenting dramatiskt ännu förekommit. Sedan kan Ni väl vänta oss till Uppsala (på genomresa); genom Stig Björklund försöker vi ordna 10 dagars vistelse (eller kanske 2 veckor) i Tranås, men vi behöver väl mellanlanda i Uppsala. Enl Sven Johnson finns det egentligen inte något egentligt hinder mot att jag går i trappor försiktigt, jag har även fått börja träna här. Det är ju inte någon inkompensation. På återvägen tänkte vi vara litet längre i Uppsala och det skall då bli roligt att få träffa Er, det är väl mot slutet av er Ulleråkerstid. Skall bli roligt få höra hur Ni trivs. Under våren har jag emellertid, om allt får väl, en hel del insamlingsarbete här på Sidsjön för mitt arbete om schizofrenifrekvensen (tror mig nämligen ha funnit att hospitaliseringsfrekvensen minskat i denna sjukdom), Sannolikt kommer det att bli litet fram och tillbaka mellan U och S under våren. Eftersom jag nu varit sjuk tre månader (i slutet av mars) av den tid, jag skulle ha ledigt för att arbeta på forskningsavd. får väl departementet förlänga den tiden istället.

Roligt att höra om Ert arbete. Särskilt roligt var det också att genom mamma höra om erbjudandet av neurologiprofessorn. Jag tycker du skall fundera mycket starkt och pos. på det. Underläk här, en med kand är uppsaliensare och heter Frykman, har tidigare ganska mycket öron. Också det på lasarettet. Han säger att han själv skulle vara mkt intresserad av neurologi och skulle kunna tänka sig att välja den specialiteten. Han har med mig diskuterat ett fall som ligger inne på avd här och förefaller ha ett moget och sansat omdöme. Man skulle väl nästan kunna säga att neurologien är medicinens analytiska geometri,

Vad roligt att Birgitta nu är klar! Vi gläder oss med henne och Göran och hoppas Ni firar hennes examen med allehanda lustbarheter. De bodde väl i vår dubblett sedan Göran kommit ner? Det blev en kort tripp men så mycket intensivare. Vi funderar mycket på vad vi ska ge Birgitta, Göran får väl ge tips. Göran tillsammans med Snells!

Har nu deklarerat och lämnat in. Lasarettsvistelsen motiverade ju uppskov. Om deklarationen (framför allt avdragen för Uppsalavistelsen) godtages skulle även denna gång få en del pengar tillbaka. Ni har väl inte glömt att dra av överallt där det är möjligt.

Mamma, hon sitter här bredvid och stickar på en barnfilt, hälsar.

Kära hälsningar till Karin

Pappa

3.

Sundsvall, odaterat men sannolikt någon vecka in i mars 1964

Käre Per-Olof!

I all hast några rader. Jag skickar Dig som tjänste de två sista artiklarna (på svenska) av mitt arbete om gestationstillstånden. Jag har talat med Göran, och han tyckte, att det var en bättre ordning, att Du fick dem först. Du och Karin kan ju titta på det och skicka pappren till Göran sedan. Men jag är ganska rädd om dem.

Dom ringde från Haparanda i går. Pojken var då döpt och heter Jonas Edvard William, så att både jag och William får ju våra namn fortplantade åtminstone i en generation. Det är ju roligt att Birgitta klarade sin examen. Otroligt duktigt när man tänker på, under vilka förhållanden hon arbetat och läst.

Mamma och jag kommer troligen till Uppsala med tåget från Sundsvall omkring ½ 2, alltså något över 6 i Uppsala. Vi försöker att bo på Ulleråker, om jag är mycket trött tar vi in på Ugglan. Kom hem igår och har hittills känt mig rätt kry. Tyvärr fick mamma ont i vänster fot (den gamla historien), förmodligen av allt springet mellan hemmet och lasarettet. Men på det hela taget har det blivit bättre.

I all hast. Hälsningar till Karin

Din

Pappa

Pappa Einars dödsruna i Sundsvalls Tidning

Einar Osterman död

Sjukhuschefen vid Sidsjöns sjukhus i Sundsvall, med. dr. Einar Osterman, har under en resa till Tranås avlidit. Han var 61 år gammal.

Einar Osterman har varit chef för sjukhuset sedan det togs i bruk 1943. Dit kom han från Umedalens sjukhus, där han sedan 1938 varit överläkare. Han var född i Göteborg och tog studentexamen där 1929. Med. kand. examen avlade han i Uppsala 1925 och blev med.lic. fyra år senare.

Sina första år som läkare arbetade Einar Osterman inom kroppssjukvården men övergick senare till mentalsjukvården och tjänstgjorde innan han kom till Umeå och Sundsvall bl a vid sjukhusen i Källhagen, Säter, Restad utanför Vänersborg och Strängnäs.

Chefsåren på Sidsjöns sjukhus sammanföll med sjukhuset tillkomst och utveckling. Vid sidan av sina administrativa och medicinska sysslor ägnade Einar Osterman särskilt på senare år sin tid och sina krafter till forskning. Den förde fram till ett hedersdoktorat vid Uppsala universitet. Forskningsresultaten förde honom ut på det internationella planet som föreläsare. Han tillhörde också flera läkarsällskap.

De senaste åren tvang sjukdom den eljest mycket aktive läkaren och forskaren till att hushålla med sina krafter. Det var dock hans mening att efter tillfrisknandet återuppta forskningsverksamheten.

Einar Osterman kommer att minnas inte endast som läkare och vetenskapsman. Han var också politiskt verksam. Sedan ungdomsåren knuten till den liberala folkrörelsen invaldes han 1944 i riksdagens andra kammare som representant för Västernorrlands län. Bristande tid tvang honom emellertid att avbryta en rikspolitisk karriär och han lämnade folkrepresentationen efter en period. Sina kommunala uppdrag avvecklade han först i fjol, då han avgick ur sjukhusdirektionen i Sundsvall (alltså Sundsvalls lasarett, PO:s anm). Dessförinnan hade han åren 1946-1962 varit landstingsman och en tid suppleant i förvaltningsutskottet. Han har vidare tillhört stadsfullmäktige och dess beredningsutskott.

Han var ledamot av Riks-Saras styrelse* och anförtroddes olika slags expertuppdrag i anslutning till sjukvården.

Einar Osterman var en ovanligt charmfull och intellektuellt rikt utrustad människa, en erkänd läkarkapacitet och i alla läger omtyckt och respekterad politiker, mångkunnig och briljant debattör som han var. Sannolikt avstod han från en framskjuten rikspolitisk ställning, när han 1948 lämnade riksdagen. Men det riksdagen förlorade vann staden, länet och landstinget. Inom sistnämnda kommunala representationen är Einar Ostermans namn redan smått legendariskt. Det var kanske den politiska församling, han trivdes bäst i, mycket därför att där fanns praktiska arbetsuppgifter inom hans eget område att syssla med och mindre med partipolitiska småtterier och för det allmännas bästa irrelevanta hänsynstaganden. Men främst var Einar Osterman medmänniskan, läkaren och vetenskapsmannen.

Närmast sörjande är makan, fru Karin Osterman, född Huss, sönerna Lars, sergeant vid KA 5, Härnösand, Göran, med.lic. och läkare vid Bodens lasarett samt Per-Olof, med.kand., Uppsala, sonhustrur, barnbarn, syskon och övrig släkt

E.V.

* Sveriges centrala restaurang-ab., populärt men oegentligt kallat Riks-Sara, ett statsägt företag, som tillkom efter en ändring i rusdrycksförsäljningsförordningen 1945. PO:s anm.

Pappa Einars ”Jordfästning” i Sundsvalls Tidning

Einar Ostermans griftefärd

Överläkaren Einar Ostermans jordfästning ägde på fredagen rum i Gustav Adolfs-kapellet i Sundsvall. Kistan, som var smyckad med vita tulpaner och röda nejlikor var i förväg placerad i koret omgiven av en vacker blomstergärd. Under samlingen i kapellet utförde kantor Hans Björklund på orgel ”Partita nr 1 i

B-dur av J.S.Bach. Församlingen sjöng psalmen 144:1-3 ”I himmelen, i himmelen..” varefter följde griftetal av prosten Karl Hovelius. Officianten utgick från orden i 2 Kor.br. 1:3-4 och framhöll bl a att dessa apostelns ord hade sin tillämpning på Einar Ostermans livsverk, som officianten i korta drag tecknade. Efter den ritualenliga delen av akten sjöngs psalmen 458:1-3 och komminister John Mårtén, tidigare sjukhuspredikant på Sidsjöns sjukhus, utförde begravningsmässan, varefter följde Välsignelsen och psalm 400:10-11. Komminister Per Arne Dahlin sjöng ”Är du med mig” av J.S. Bach varefter kantor Björklund spelade ”Arioso” av Daniel Olson, då kistan av sex vårdare vid sjukhuset bars ut till familjegraven. Enligt den bortgångnes och anhörigas uttalade önskan skulle akten försiggå i stillhet, varvid inga tal hölls.

I den vackra blomstergärden märktes kransar från bl a Kungl. Direktionen för Sidsjöns sjukhus, direktionen för Gådeå sjukhus, Svenska Sjukvårdares förening avd 49-50, Medelpads läkareförening, Svenska Psykiatriska föreningen, Statsanställdas Psykiatriska förening, patienterna på avd K 3 B, AB Leo, Hälsingborg och Sara-bolaget.

Referatet i Dagbladet Nya Samhället Sundsvall kortare men med samma innehåll.

Pappa Einars dödsruna i Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning (28/3-64)

Einar Osterman

Överläkaren och sjukhuschefen vid Sidsjöns sjukhus, med dr Einar Osterman, har avlidit efter en längre tids sjukdom, 61 år gammal. Han avled under en resa till Tranås. Han har varit chef för Sidsjöns sjukhus sedan detta uppfördes och där gjort betydande insatser. Han var född i Göteborg och son till dåvarande kyrkoherden i Oscar Fredrik, Edvard Osterman och hans maka f Edström. Einar Osterman blev student vid Göteborgs Högre latinläroverk 1920, med kand i Uppsala 1925 och med lic där 1929. Efter en kortare tids lasarettstjänstgöring, bl a som assistentläkare vid kirurgkliniken på Sahlgrenska sjukhuset 1929, övergick han till mentalsjukvården. Efter tjänstgöring vid bl a Långbro, Strängnäs, Källhagens och Restads sjukhus var han förste läkare vid Säters sjukhus 1933-1938 och överläkare vid Umedalens sjukhus 1939-1941. ’Sistnämnda år blev han överläkare och sjukhuschef vid Sidsjöns sjukhus. För sina förtjänster inom mentalsjukvårdens område kallades han förra året av medicinska fakulteten i Uppsala till hedersdoktor. Han har utgett skrifter i psyko-farmakologi, tillhörde flera läkarsällskap och har varit anlitad föreläsare på det internationella planet. Rastlös verksam som läkare hann han också med att ägna sig åt allmänna värv. Han var stadsfullmäktig i Sundsvall 1943-1946, var landstingsman sedan 1943 och representerade folkpartiet som riksdagsman i andra kammaren 1945-1948. Han efterlämnar som närmast sörjande makan Karin Osterman, f Huss, och tre söner, Lars, sergeant vid Kustartilleriet i Härnösand, Göran, med lic och lasarettsläkare, Boden, och Per-Olof, med kand, Uppsala, jämte sonhustrur samt tvenne systrar, f sjuksköterskan Gunborg Osterman, Göteborg, och f ämneslärarinnan Birgit Osterman, Göteborg.

Stig Holms kondoleansbrev till mamma Karin

Kära Karin!

Din sorg är min sorg och Emmas. Men tänk så roligt vi som vanligt hade, när vi av en lycklig slumprätt nyss träffades och vandrade tillsammans genom det gamla Göteborg. Det är ett vackert minne. Och vi har förvisso många sådana efter ett långt liv tillsammans. För vi har hört ihop även om vi i rummet långa tider varit åtskilda. Tyvärr hann jag inte skriva och tacka Einar för hans sista skrift, som jag alldeles nyligen fått: ”Les états psychopathologiques du postpartum” skriven på det sköna franska språket som även jag något känner, eftersom den franske lektorn i Lund översatte min avhandling till fin franska. Även i så hänseende hade Einar och jag en gemensam böjelse, liksom i så många andra hänseenden. Annars har vi grälat hela livet. Men det var en munter och högeligen stimulerande väntävlan, stundom rätt barnslig, polemisk tuppfäktning, som roade oss båda kolossalt. Ja, Du känner väl till den, eftersom vi gärna spelat upp i Din närvaro.

Birgit har varit så snäll och hållit mig underrättad om vad som hänt den sista veckan. Gärna ville jag resa till begravningen, men eftersom denna äger rum torsdag eller fredag, kan jag tyvärr inte. Mottagningen i Varberg på fredagen är fulltecknad, och en vikarie kan inte uppdrivas i en hast. Nu kan Ejnar Andersson (min svåger), Gayler White och jag bara samla oss till en enkel gest, en krans, som dr Lassenius varit så vänlig att ombesörja. Men nog hade jag bra gärna vid kistan velat säga Einar några ord till tack för all den glädje han berett oss, om nu detta hade passat. Han slet ihjäl sig på goda läkares vanliga vis. Och att få dö vid 62 års ålder, innan den arteriosklerotiska hjärntvätten satt in, det är ingen tragik för den döde, men väl för de närmaste.

Vi, klasskamraterna, minns Einar som den fasligt duktige skolgossen, men framför allt som den store glädjespridaren. I själva verket var han naturligtvis en pessimist, som likt oss andra vantrivdes i den självbelåtna välfärden och allmänna nerbusningen. Desto viktigare att ta vara på varje humoristisk poäng i den mänskliga parodien. I detta hänseende var hans begåvning ganska enastående. För att uthärda livet är två ting nödvändiga: humor och religion. Humorn var hans nådegåva. Och religionen var hans arv, förutom att den hölls levande av Viktor Rundgren. Många gånger satt Einar och jag tillsammans i kyrkbänken i Oscar Fredriks kyrka under gymnasietiden.

Som Du förstår, så kunde jag fortsätta hur länge som helst med detta brev. De dyrbara minnena är nästan hur många som helst.

Einar var väl ingen helt lycklig människa. Men en sak är säker. Han var fasligt bra gift.

Vi tänker på varandra

Din gamle tillgivne vän Stig

Emma hälsar. Och hälsa Dina barn från onkel Stig

Vasagatan 14 Gtbg den 30/3 1964.

Per Olofs tal vid begravningsmiddagen 3 april 1964

Utarbetat tillsammans med familjen

Efter Pappas bortgång har det kommit en mängd kondoleansbrev, av vilka många på ett, som vi tycker riktig sätt, karaktäriserar hans personlighet. Man skriver t. ex. om hans intellektuella rörlighet, hans generositet och charm, hans livlighet och entusiasm och hans personliga värme. Man skriver också om hans stora arbetskapacitet, om hans insatser i samhällslivet och inte minst om hans insatser för svensk

psykiatri. Professor Frey i Uppsala talar om honom som en ”ljusglimt i den psykiatriska kåren” och doc Gerle i Lund brukade kalla honom ”Maestron”.

Vad som inte framgår och naturligtvis inte kan framgå av dessa brev är hans egenskaper som vi i familjen och släkten upplevt dem. Mycket av det som han visade utåt visade han även i familjen i modifierad form. Aldrig får vi glömma den entusiasm och det stora intresse han visade för vårt arbete och hur han gladdes över våra framgångar och deltog i våra bekymmer även när det för honom måste ha framstått som småttigheter. Under hela vår utbildningstid ställde han sina gedigna kunskaper till vårt förfogande. Han fräschade upp sitt kunnande i matematik, fysik, latin o s v för att kunna hjälpa oss med förberedelser och genomgång av skrivningar. Delvis var väl detta senare också ett utslag av hans vilja till mångkunnighet – och mångkunnig var Pappa också i högsta grad. Han hade ännu när han närmade sig de 60 förmågan att på kort tid sätta sig in i de mest skiftande ämnen såsom statistik, medicinsk kemi och psykofarmakologi. Den sista tiden studerade han t o m finska och provençalska. Man skulle kanske kunna säga att Pappa hade något av Ciceros livsfilosofi, såsom den kommer till uttryck i ”De senectute”.

Som exempel på Pappas allmänbildning kommer jag ihåg att vi ibland roade oss med att förhöra varandra på ord ur Petit Larousse, som vi trodde den andre inte skulle kunna klara. Det var alldeles märkligt så många generaler i 30-åriga kriget, så många bifloder i Frankrike, så många sydamerikanska politiker och så många biskopar från medeltiden som han kände till och som vi andra aldrig ens hade hört talas om.

På senare år började han intressera sig för fåglar, som blev ett gemensamt intresse för Pappa och Mamma. Han var också botaniskt mycket kunnig och har nog största förtjänsten i att din växtsamling blev så stor Göran. Hans mångsidighet var så stor att man i ett kort tal inte kan gå in på allt. Ni känner alla till hans intresse för och kunskaper i de europeiska språken, hans engagemang för tanken på ett enat Europa, hans sympatier för den franska kulturen och i inrikespolitiken hans sunda skepsis.

Också inom familjen fick vi dela glädjen över vetenskapliga framgångar, vilka konfirmerades förra året i Uppsala. Vi är alla mycket tacksamma över att Pappa fick avsluta sitt kanske största vetenskapliga arbete innan han gick bort, det om gestationspsykoserna. De sista 10 åren kom forskningsarbetet att uppta en allt större del av Pappas tid. Även Mamma engagerades mycket i detta då arbetet ofta förlades till hemmet. Utom rent vetenskapliga framgångar förde forskningsarbetet med sig möjligheter för Pappa och Mamma att få resa på ett flertal utrikes kongresser. Inte minst under dessa resor visade Pappa vilken extrovert personlighet han var, hur lätt ha skapade nya kontakter, hur receptiv han var när det gäller nya idéer och hur snar han var att omsätta dem i praktiken. För oss söner har Pappas vetenskapliga framgångar ofta gett oss anledning att känna oss stolta.

När familjen samlades, speciellt vid jularna, var Pappa alltid den store glädjespridaren. Hans spiritualitet visade sig i allt, inte minst hans roliga julklappsverser, som ofta också hade djup. Han var smått genial när det gällde förmågan att uttrycka sina tankar i tal och skrift och anslog alltid den rätta tonen. Hela livet behöll han också sitt studentikosa sinnelag, spexförfattare som han var under studietiden. Han kunde t. ex vid ett tillfälle som Landstingets 100-årsjubileum skicka följande telegram:

”För sekelgammal självstyrelseförsamling
vi ödmjukt niger och bockar.
Det är dock en livaktig gamling
Som i Härnösand twistar och rockar.
Men från slaven en Danaergåva räcks.
Se Predikaren 10, vers 5 och 6.”

Pred 10 5-6: Ett elände gives som jag sett under solen.
Ett fel som beror på den som har makten:
Att dårskap sättes på höga platser
Medan förnäma män får sitta i förnedring

Beundransvärd var också den säkerhet med vilken Pappa rörde sig på litterära marker. De moderna svenska och de halvmoderna författarna fick visserligen ofta träda tillbaka för exempelvis de moderna franska skriftställarna, men han hade vissa svenska favoritförfattare, bl a Pär Lagerkvist. Av hans dikter vet jag att han mycket tyckte om denna, som jag också tycker passar sig att läsa vid detta tillfälle

”En gång i evigheten okänd sitter
en gud vars namn vi aldrig lärt oss stamma
men som oss likväl ännu minnas gitter,
och rör i askan efter livets flamma

Vad finner han bland slocknad glöd och bränder,
som elden tålt och av att i den brinna
fått evigt liv?
Med sina gamla händer
han rör i askans hög att något finna

Ut gråa mörjan lyfter han ett stycke
Av slagg och någonting som dunkelt blänker.
En gång var det ett kostbart ädelt smycke. –
Han sitter länge tyst med det och tänker”

Minnesskål!

Brev från Olga Börjesson den 20/3 1965 till mamma

Olga skriver i brevet avslutningsvis:

”Skickar Dig en fortsättning på den Ostermanska släkten, alltjämt den yngre grenen. Hoppas det kan roa Dig eller barnen. –Till slut, Karin, jag förstår , att det i dessa dagar är särskilt tungt för Dig. Jag tänker så ofta på Dig och jag saknar Einar djupt och tycker det är svårt att acceptera, att ej mer få diskutera saker och ting med honom och ej stimuleras av honom. Han var i alla fall för mig nr 1 bland alla kollegger, det tyckte jag i Sundsvall och det ändrade sig aldrig. Och jag är bara en bland många, som saknar honom. Senast sa Lennart Ljungberg, att han kände det så tomt och trist på sammanträdena numera, då inte Einar var där. Det bör vara en tröst för Dig, att man minns honom med så stor glädje – om det finns någon tröst inför en sådan förlust.

Din tillgivna Olga”

Minnesord av medicinalrådet Lennart Ljungberg 1980

Mamma fick kopian av dessa minnesord nyåret 1981 i ett brev från Monica Granbeck, som var första kanslibiträdet på Sidsjöns sjukhus och som sedan arbetade på Sv Läkarsällskapet i många år till pension och hade regelbunden kontakt med mamma Karin. Hennes dotter är gift med Jerker Osterman. Monica

skrev att de publicerades i en psykiatrisk jubileumstidskrift. Mamma gissade att författaren var Lennart Ljungberg som var med i Paris. Med hjälp av pappas nära kollega på Sidsjöns sjukhus, Börje Lassenius, har identifierats att det rör sig om en jubileumstidskrift i anslutning till Svenska psykiatriska föreningens 75 års jubileum: ***Svenska psykiatriska föreningen - en återblick***. I den finns några minnesporträtt av Lennart Ljungberg och ett av dem gäller Einar.

”Einar Osterman

1902 – 1964. Överläkare och sjukhuschef vid Sidsjöns sjukhus. Med dr h.c.

Mitt första minne av Einar var intrycket av honom som spirituell talare vid den Nordiska psykiatriska kongressen i Stockholm 1952. Spontan, livlig och utåtriktad utgjorde han ett ovanligt inslag i den svenska psykiaterkåren, oftast fylld av glada infall, men också med förmåga att träffande karakterisera händelser och personer på ett sätt som ofta bar sanningens men inte alltid älskvärdhetens prägel.

Tillsammans med nedtecknaren av dessa minnesord var Einar en av de fyra svenska psykiater som var närvarande vid Colloque International sur la Clorpromazine i Paris i oktober 1955, där de första resultaten redovisads av behandling med Largactil, som det första klorpromazinpreparatet hette. Därtill glada minnen under dessa fyra dagar med stormning uppför trapporna till Elyséepalatset med franska miniatyrflaggor i händerna, vilka bärgats efter en fransk måltid. En övning som väl passade Einars galliska esprit, mera fransk än svensk som han var till kynnet, en varm beundrare av Frankrike och allt franskt. Detta kände en patient på Sidsjön väl till och skrev en gång till general de Gaulle, då Frankrikes president, med begäran att erhålla ett ex av en av hans memoirböcker. En sådan kom också med högtidligt följebrev honom tillhanda. Jag har själv läst just den boken.

”En Osterman som egentligen är en Västerman” för att citera Jörgen Ravn, alluderande på Einars uppväxt i ett prästhem på Västkusten. Fadern var den på sin tid i Göteborg kände kyrkoherden Edvard Osterman. Einar var riksdagsman för liberalerna en period, anlitad i utredningsarbete, bl a sinnesjuklagstiftningskommittén, med uppgift att utarbeta förslag till lag om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall, ett arbete vars avslutande han dock inte fick uppleva.

Hårt arbete på dagarna och forskningsarbete nattetid. Einar kunde hålla igång, nattuggla som han var. Inspektionerna av Sidsjöns sjukhus avslutades i regel med en middag, åtföljd av sen vickning mellan 2 och 3 på natten, allt under livliga diskussioner. Under sådana former avåt jag f ö min första pizza, då något ovanligt och icke den kulinariska farsot den blivit i våra dagar.

Einar sparade sig aldrig utan spände bågen hårt. En hjärtattack 1962 kom att tona ned hans krafter, men knappast hans temperament. Mindre betungande arbetsuppgifter blev därför nödvändigt och sådana kunde erbjudas honom som vikarierande sjukhuschef på Gådeå sjukhus i Härnösand. Där kom han att verka under något mer än ett år intill dess han avled under hemfärd från en konvalescentvistelse i Tranås vårvintern 1964. ”En fackla i mörkret” hade slocknat för att använda en formulering av en vän som i grunden kände honom.”

Einar Osterman – mamma Karin intervjuad av Helena Osterman Gärskog

Einar föddes 1902 i Göteborg på Linnegatan 11.

Han gick i en privat småskola, och sedan på latinläroverket (numera Hvitfeltska), där han tog studenten. Någon sommar var han lärare på ett privat gods i Västergötland. Eleverna kallade honom för pastorn, för det brukade i regel vara en präst, som undervisade.

Einar fullgjorde sin värnplikt i Sollefteå och en helg var han bjuden till Anna och Albin Olsson i Härnösand (Anna var äldre syster till Karin Huss). Där träffade han Karin, som då var 14 år, och tycke uppstod. Återkommen till Sollefteå skickade han ett vykort till Karin, ”Västernorrlands vita ros”, och alla lumparkompisarna hade också skrivit under, varför Karin förargad rev sönder kortet och lät inte höra av sig.

Einar började läsa medicin först i Lund och senare i Uppsala och blev med kand 1925. Han träffade då kanske många andra bl a Gerda, dotter till en häradshövding, men det hör inte till historien.

Sommaren 1926 bjöd familjen Osterman, Karin hem till Göteborg. Karin hade just inte varit långt borta från Örnsköldsvik, frånsett ett besök i Stockholm hos Gustaf och Gunnar Huss 1923. I Göteborg for man ut till Marstrand, promenerade i Slottsskogen, besökte Skansen kronan samt Långedrag med Einars mor Kerstin med flera. Besöket varade i minst 3 veckor och alla hade trevligt.

Einar gick BB-kursen i Stockholm, men för övrigt läste han i Uppsala och tog examen 1929. Efter examen förlovade sig Karin och Einar i Göteborg hos farmor Kerstin. Hon bjöd på middag med många präster. Det gjordes många visiter bland annat hos Beatrice Dickson, högaktad fröken i Göteborg, m fl.

Einar blev assistentläkare på kirurgiska kliniken i Göteborg. Ingen lön, men ersättning för rum och mat, eftersom han bodde hemma. För att kunna tjäna lite pengar tog han vikariat på Långbro sjukhus, och där stannade han till sommaren 1930. Då flyttade han till Sundby sjukhus i Strängnäs. Senare kom han till Källshagens sjukhus i Vänersborg. Där bodde han i en dubblett. Karin och Einar gifte sig 4 okt 1930 i Seglora kyrka på Skansen i Stockholm och de vigdes av prästen Filip Lundahl. Middag på hotell Anglais. Karins bror Gunnar sjöng i kyrkan. Gunnar och Ester var goda sångare. Bröllopsresan gick till Vänersborg. Återfärden försvårades i Stockholm av trafik på grund av återhämtning av medlemmarna i Andréexpeditionen.

Lars föddes nyårsaftonen 1932 och Einar arbetade nu på Restads sjukhus utanför Vänersborg. När Karin slutade amma Lars, fick hon Basedov. Efter operationen blev hon kvar på lasarettet till januari 1934, trots att Einar flyttat till Säters sjukhus i Dalarna i okt 1933, där Göran föddes 20 december 1935. Man hade mycket umgänge både i Säter och i Hedemora samt en stor våning med utsikt över Ljustern.

I februari 1936 flyttade familjen till Umedalen i Umeå, där Einar blev överläkare på manliga avdelningen. Där erbjöds en villa med köks- och fruktträdgård. Per Olof föddes på Umeå lasarett på kirurgen 2 april 1939.

Sidsjöns sjukhus i Sundsvall började byggas 1940. Einar blev hösten 1941 utnämnd till överläkare. Familjen kom efter med hembiträde i januari 1942. Då bodde alla provisoriskt i en blivande avdelning. Pojkarna hade roligt i de långa korridorerna, där det kunde spelas kägelspel. Där fanns även egna badkar mm.

December 1942 var villan på området färdigbyggd och familjen kunde flytta in.

MAMMA EFTER PAPPAS BORTGÅNG

Allsång vid mamma Karins 85- och 90 årsmiddagar

Med byte endast av sista ordet. Text Göran; Musik: Fritiof i Arkadien

1
Vi visste visserligen väl att viljan
till denna festen ju var ganska klen
hos jubilaren här på Kungsängsliljan,
som inte riktigt nappa´ på idén
att hela släkten skulle finna in sej
till denna fest, (”det var ett dumt förslag”).
Hur hon blev övertalad vi nu minns ej,
men bättre orsak träffas säkert finns ej
än mamma Karins åttiofemårsdag.

2
Vår farmor är för hela tjocka släkten
centralfiguren, sanna mina ord.
Och inte blev den lurad på konfekten,
som nu förtärs vid festligt dukat bord.
Vad kan i trivsamhet väl träffa över
en festmåltid i släkt och vänners lag?
Ja, det är vad vi alla nu behöver.
Och som det inte kostar oss nå´n klöver
så njuter vi med största välbehag.

3
Den gamle Cicero är inte ute
i farmors värld på hennes ålderdom.
Där gäller det han skrev ”de senectute”
liksom en gång det gällde uti Rom.
Så vill vi åldras ock ”cum dignitate”
och träna hjärnans celler, särskilt grå.
Den endast övar brottning och karate
han slutar bara som en stackars sate
med onda muskler och med tankar få.

4
Ja, farmor Karin hon är pigg och vaken
och osedvanligt söt och än vital.
I korsordslösning får man söka maken.
Hon är beläst och kunnig men frugal.
Nu bör vi alla här vid bordet dryfta
att bringa ut ett leve, hipp hurra!
Och med vår blick mot kära farmor syfta
på hennes åttiofemårsfö´lseda´.

Bordplacering 28 mars-98 Friiberghs herrgård

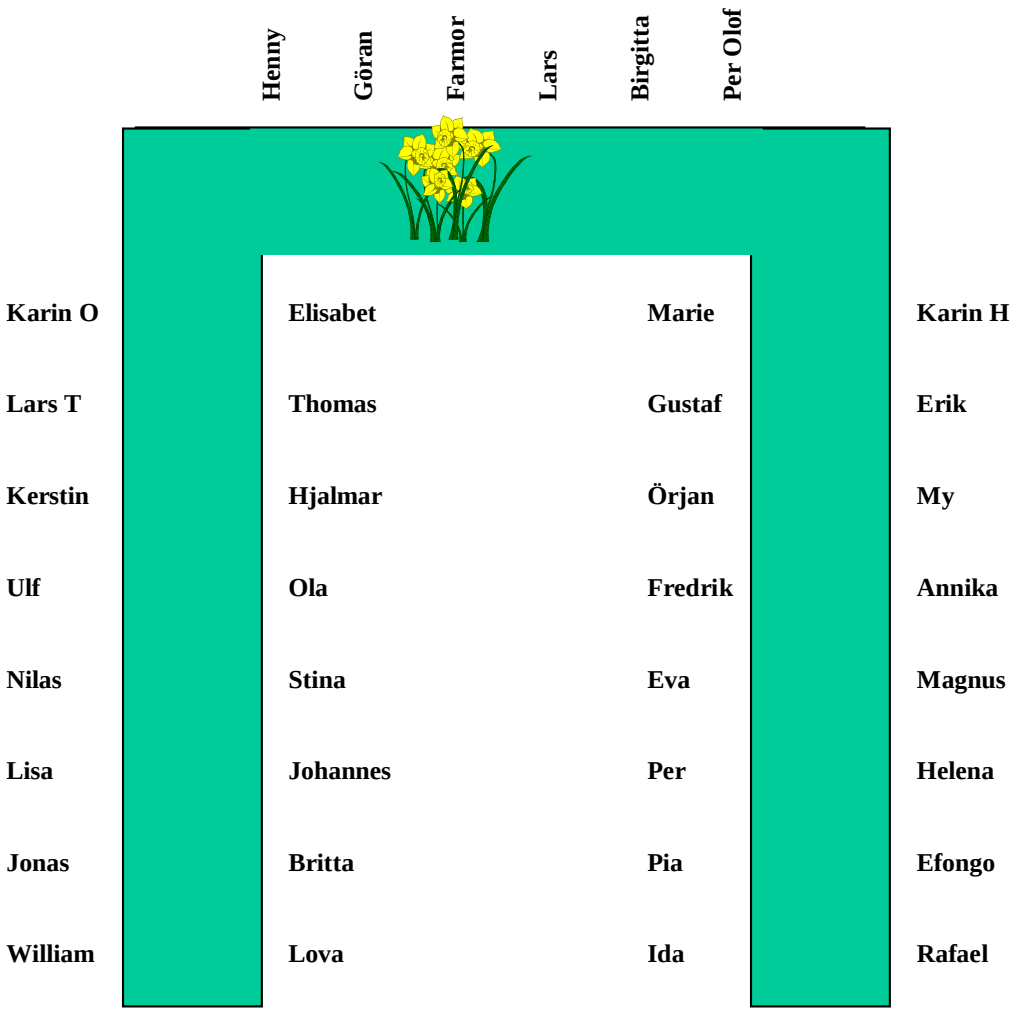

Hyllningsång till farmor Karin på 90-årsdagen

Text Göran; Melodi: I Apladalen

Framförd av sönerna

1. Hon kom att hamna på hospitalen,
   såsom i Säter och Umedalen,
   om vi skall dra hennes historik,
   vår Huldas Karin från Örnsköldsvik.

2. Medan hon ännu var på Källshagen (ej intagen)
   fanns en som sparkade vilt i magen
   och sedan lekte vid Vänerns strand:
   vår pensionär ifrån Härnösand.

3. I Säter nära den paviljongen
   som kallas fasta, för andra gången
   blev hon i lycklig omständighet:
   Son nummer två blev en stor poet.

4. Den tredje föddes på Umedalen.
   Han blev kontemporär med hibernalen
   och i Uppsala var han ej lat,
   vår akademiske byråkrat.

5. På cykelturer for ni så gärna. (du och pappa)
   En gång så hamnade ni i Tärna.
   Det var på grusväg och dåligt glid
   Och det var långt före Stenmarks tid.

6. Från Sundsvall minns vi de många fester
   med svenska gräddan som middagsgäster,
   från Artur Engberg till herr Ohlin.
   Vi satt i köket och smutta´ vin.
7. Man blev ju aldrig nå´n vinskvättsrest-man,
   ej heller som fröken Svenssons fästman.
   Vi lärde oss föredra Chablin,
   och ej som han Watzins Keratin.

8. Ni for till Florens med firman Leo
   och kvar blev Lasse och jag och P O.
   När ni bland konstverk och kyrkor sprang
   var vår period utav Sturm und Drang.

9. Då ingen kunde Dig övertyga
   Atlanten korsa genom att flyga
   fick ni till fots på ett cunarddäck
   gå många sjömil emot Quibec.

10. Till många barnbarn, tio för dagen,
    har Du fått sprida de arvsanlagen
    som vi betraktar såsom ett plus:
    Man åldras värdigt i släkten Huss.

11. Om man som Du, när man spelar TP,
    De svåra frågorna så begrepe,
    som Du och var i sitt hjärnarkiv
    en liten aning mer receptiv.

12. Och barnbarnsbarnen, hur många är de?
    På gammelfarmor de sätter värde.
    Hon håller ordning på sina får
    och skickar slant när dom fyller år!

13. Ja, Du är centrum i hela släkten
    och av de samlade intellekten
    finns knappast något som är så klart,
    som gamla farmors, vad underbart!

When I'm ninety-four

1.
Hur skall den bli
min äldreomsorg,
when I'm ninety-four?
Kommer man att skicka hit
en hemsamarit,
som städar, dammar,
tvättar min skit?

Får jag min sjukvård
av apparat?
Handlar nå'n min mat?
Bor jag på sjukhem,
saknar jag hår,
when I'm ninety-four?

2.
Får man ha barnbarn
som lever bus
i vårt servicehus?
Barnbarnsbarn som
springer uti korridor,
slår kull dom som med
käppar knappt går?

Får man bli gramse,
får man bli ilsk
- kanske lite pilsk?
Får man ta' nubbe,
kanske ett rus,
i ett servicehus?

3.
Får man se TV,
väder och sport,
varje kväll Rapport?
Vinna över tävlande
i Jeopardy,
Se Röda rummet,
antikt Rederi?

Får man ha katter,
får man ha hund,
gå på Gröna Lund?
Istället för dragspel, lyssna på jazz;
slippa ha alarm på sitt dass?

4.
Ja, hur skall den bli
min äldreomsorg,
when I'm ninety-four?
Får jag skippa käppen,
ta mig en dans,
när jag fyller år?

Får jag va' naken,
vifta på baken,
when I'm ninety-four?

Tal av Per Olof vid samlingen vid mammas begravning 2006

Mamma levde som änka i 42 år och hon levde ensam men hon var långt ifrån ensam. Mamma hade hög grad av integritet och trivdes bäst med att få styra själv och läsa sina böcker ostört, förutom då hon själv ville ha sällskap eller fick besök. Då hade hon en hög social kompetens, som man säger nuförtiden, alltid angelägen om att vara vänlig, tillmötesgående, lyssnande med kloka och intelligenta kommentarer. Hon kunde uppskatta både skämt och allvar; hon var nyfiken på livet i allmänhet och var en allätare i smaken både när det gäller böcker och TV-program. Till och med under sista åren tittade hon på en del idrottsprogram i TV om det var omtalade evenemang och hon ville veta vad tidningarna skrev om K G Hammars avskedspredikan. Hennes nyfikenhet, receptivitet och intelligens gjorde att hon blev mycket allmänbildad och svårslagen i frågesporter och korsordslösning. Ett av älsklingsprogrammen var Jeopardy.

Nej, hon var inte ensam. I Sundsvall, där hon bodde i 48 år, hade hon en etablerad vänkrets och som tillsammans brukade gå på teater och konserter och som ordnade gemensamma middagar. Dessvärre glesnade skaran förstås med åren och på 80-talet var det ganska få och dessutom vårdkrävande väninnor kvar och därför tror jag det var en lättnad för henne då hon 1989 flyttade till Uppsala och Kungsängsliljan. Jag har förstått att hon på Kungsängsliljan snabbt blev mycket uppskattad för sitt vänliga och varma sätt och all omtanke som hon visade mot de andra äldre i huset och hon är väl ihågkommen än idag vet jag.

Det som fick en allt större betydelse för henne var emellertid hennes kära anhöriga. Hon blev verkligen vår släkts centralgestalt. Hon fick uppleva 3 barn, 10 barnbarn och 16 barnbarnsbarn och alla dessa höll hon väl reda på. Hon ringde och skrev till alla i samband med födelsedagarna och andra högtidsdagar in i det sista. Till och med för barnbarnsbarnen upplevdes hon, ”Gammelfarmor”, som en viktig person, som man träffade och som kommer att bli saknad. Dessutom var hon angelägen att hålla kontakt med syskonbarnen och deras familjer och inte nog med det, även nära anhöriga till de ingifta höll hon kontakt med. Omvänt har få gamla i mammas ålder så många besök från en så stor krets och så många telefonkontakter. Hon blev på så sätt också en informationscentral för oss som man vände sig till för att få reda på det senaste när det gällde släkten. Olof Palme lär ha sagt att vi inte blir riktigt vuxna förrän föräldrarna är döda. Jag hoppas att någon av oss föräldralösa nu på något sätt kan axla mammas uppgift som sammanhållande kraft, men det blir inte lätt.

Mammas engagemang för sina kära fortsatte in i det sista. När hon kände att krafterna började sina på allvar gjorde hon ett slags bokslut. Hon tänkte igenom sitt liv och vad hon varit med om. Hon tänkte på var och en av er som är här och talade om er och hon verkade väldigt nöjd med det liv hon haft och hur bra det gått för hennes barn, barnbarn, barnbarnsbarn och andra som hon höll av. Dessutom var det ju väldigt många av er som är här som besökte henne under den sista tiden och som kunde ta ett personligt farväl.

Insikten om att livet höll på att ta slut fanns förstås länge och aktualiserades av den mindre hjärnblödning hon fick på skärtorsdagen. På ett sätt längtade hon efter att få slippa sina plågor med smärtor, rörelsehinder och att vara så totalt utelämnad till andras hjälp. Det hände att hon klagade över att det verkade ta så lång tid innan det tog slut. Samtidigt var hon ambivalent och det fanns trots allt en fortsatt nyfikenhet på livet och glädje att hänga med, målsättningen var nog att leva för att få se Lisas baby. När hon kände att det inte skulle gå och efter det att hon fått besked om det väntade barnets kön och att allt såg bra ut vid senaste kontrollen så slutade hon att kämpa sista dygnet. Någon ångest inför döden märkte man inte utan den var både accepterad och efterlängtad när hon väl somnade in. Jag tror att Hjalmar Gullbergs dikt ”Broder Död” väl speglar mammas inställning:

”Död, jag tror
att du står bak rutan,
där jag ensam bor,
ej som ovän utan
som en äldre bror.

Din gestalt
glatt jag igenkänner.
O, du har befallt,
att en gång som vänner
vi ska dela allt.

Ur sin grav
stiger mitt väsen,
rinner av sav,
gror bland gräsen,
andas i doft
av blommande lind,
blandas med stoft
Och vind …….”

Tal av Per Olof vid begravningsmiddagen 2006

Jag läste i sista numret av Forskning och Framsteg att engelska forskare genom analys av s.k. mitokondrie DNA, som ärvs enbart via mödrarna, kommit fram till att 95 % av alla européer tillhör någon av 7 klaner. Varje klan har en urmoder från vilken går en obruten linje på mödernet. Den äldsta urmodern levde för 45 tusen år sedan och den yngsta för 10 000 år sedan. Vår mamma är ju av något färskare datum men hon är urmoder till de flesta av oss som är här eller i alla fall till ättlingarna. Den goda uppslutningen till hennes begravning vittnar om den stora betydelse som hon haft för oss och som berördes vid samlingen. Hon har verkligen varit den samlande centralgestalten i släkten.

Birgitta har berättat att när hon och Annika talade om mamma för ett par veckor sedan så reflekterade Annika ungefär så här: ”vet du att farmor faktiskt är den enda fina människa som jag känt”. Med det menade hon inte bara att mamma hade en fin personlighet utan kanske främst att mamma skiljde sig från andra hon känt genom det liv hon levt och den sociala tillhörigheten.

Mamma var sladdbarn, yngst av 8 syskon och växte upp i ett relativt välbärgat hem. Hon föddes på herrgården i Domsjö där morfar arbetat som förvaltare åt Kempefamiljen. Hon gifte sig redan vid 20 års ålder med pappa och i mer än tre decennier var värdinneförpliktelser och representativa uppgifter framträdande i hennes liv. Som överläkare, engagerad antinazist, SHT-broder, riksdagsman, mångårig landstingsman och chef på det nybyggda statliga Sidsjöns sjukhus hade pappa en stor krets bekanta och vänner som träffades vid middagsborden och det förekom många representationsmiddagar som på den tiden ofta hölls i hemmet. Vid sådana tillfällen kallades serveringspersonal och kokerskan fru Edström in att basa i köket medan barnen, i alla fall dom som var yngre än 12 år, skickades i säng redan före kl 18 för att vara ur vägen. Vi hade hembiträden under 30- och 40-talen, vi syskon minns fröken Dagny och fröken Svensson, som bodde i pigkammaren och som avlastade mamma mycket av hushållsbestyren. I mammas roll ingick också odla kontakter med ett antal andra doktorinnor och fruar med titlar som slutar på - inna och –ska och att bedriva välgörenhetsarbete. Hon var aktiv i främst Röda Korset och i insamlingar för Lutherhjälpen tror jag.

Mycket av mammas personlighet och sätt har naturligtvis kommit att präglas av hennes sociala situation och de krav som ställdes på en värdinna som ville vara perfekt. Mamma var ju alltid mån om att vara till lags och att inte ställa till besvär och att barn och barnbarn skulle sköta sig, exempelvis vid besöken på Kungsängsliljan.

Mamma hade säkert annars klarat sig fint i yrkeslivet med sin intelligens, receptivitet och nyfikenhet på livet. Hon tog motsvarande realen i Örnsköldsvik 1925 men genom det tidiga giftermålet så blev det inte aktuellt med yrkesutbildning och arbete utanför hemmet och när hon blev änka vid 56 års ålder så var det för sent med yrkesarbete. Istället var hon vid flera tillfällen en värdefull hjälp med barnbarnens passning och hon fick under lång tid en vårdarroll åt två av våra mostrar, Ingrid i Örnsköldsvik och Nea i Borlänge, när dom utvecklade demens.

Det finns en historia om ett gammalt kloster där verksamhetsidén var att man skulle tala så lite som möjligt för att kunna koncentrera sig på att lyssna på Gud och förkovra sig. Var tredje år fick dock munkarna ett utvecklingssamtal med abboten och då hade man chansen att säga sin mening - men bara i två ord. Tre år efter nyanställningen blev alltså broder John inkallad till abboten för sitt första samtal. ”Nå, broder John, är det något du vill framföra i två ord”, sa abboten. ”Mjukare säng”, sa broder John. ”Det kan vi nog ordna” sa abboten. Så gick det tre år och det var dags för nästa samtal. ”Nå, broder John, är det något du vill framföra”, sa abboten. ”Varmare mat”, sa broder John. ”Jaha” sa abboten och trodde det kunde ordna sig. Så gick på nytt tre år och när broder John då fick chansen till ett utvecklingssamtal så meddelade han abboten: ”Vill sluta” ”Ja gör det för all del”, sa abboten. ”Du har ju inte gjort annat än sprungit här och klagat alla dessa år”.

Mamma har fått sluta och ingen kan anklaga henne för att ständigt klaga, trots att hon under sista åren hade god anledning i form av värk och inskränkt rörlighet vilket medförde att hon sista 3,5 åren blev helt beroende av andras hjälp. Det måste ha varit väldigt jobbigt för mamma med tanke på hur mån hon var om sin integritet och att klara sig själv. Trots denna svåra situation så bibehöll hon viljan att leva och nyfikenheten på vad livet kunde erbjuda in i det sista - och sitt klara intellekt. Vi hade fullt upp med att försörja henne med böcker och hon följde med i aktuella debatter i tidningar och på TV. Bara 4 dagar före det hon avled svarade hon på husläkarens fråga om vad hon ville: ”Jag vill leva” och på följdfrågan om varför med tanke på hennes svåra belägenhet viskade hon ”Lisa”, hon ville helt enkelt förvissa sig om vem det var som skulle bli det sjuttonde barnbarnsbarnet och att det skulle gå bra för Lisa och barnet.

Att mamma hade beslutssvårigheter vet alla som försökt bjuda henne på en drink och hon ville framför allt inte vara till besvär – ”tänk inte på mig för all del”. Det ska ärligt sägas att det kunde ställa till vissa tolkningsproblem när det inte gick att få klara besked. De flesta av oss firade hennes 90-årsdag på Friiberghs herrgård tillsammans. Preludierna till denna fest skedde med väldigt kluven inställning hos mamma som sa att hon helst ville fira dagen utan stora åthävor och fest. Att hon sedan gladde sig när hon väl var på Friibergh vet alla som var med. Jag vet att hon rekommenderade senare en dam på Kungsängsliljan som skulle fylla 90 att ordna en släktfest på Friibergh och jag har fått höra av syster Barbro på Höganäs äldreboende att hon gärna berättade för andra om denna fest när man frågade om fotografiet och då framhöll hur roligt hon hade haft. Det var faktiskt något liknande då hon och jag talade om den kommande begravningen. Hon trodde inte det skulle just vilja komma några, därför skulle det vara en liten begravning för de allra närmaste och inte med angivande av insamling, det skulle vara pinsamt för ingen skulle ju ändå betala in. Jag är övertygad om att hon i sin himmel är väldigt glad för att så många av er slutit upp och att hon gärna själv skulle ha deltagit. Jag är också övertygad om att hon vill att denna middag ska vara en glad och trivsam släktfest, inte en sorglig begravningsmiddag. Så låt oss alltså nu ha riktigt glatt och trevligt tillsammans. Jag föreslår att vi skålar för allt det mamma stod för och för en fortsatt god sammanhållning i vår släkt. Skål!

Kusinträff 2010

Text: Birgitta

Än i dag gamla herrgår´n ligger kvar
som den låg uti Annas Albins dar.
Stilla smekt utav samma sommarvind
som en sommar smekte gammelfarmors kind.
Nu vi alla på Norrbyskäret går.
Tusen minnen från förr emot oss slår
som de säkert slagit dem som bott här förr,
när de stått där framför barndomshemmets dörr.

Men i Ö-vik fanns farmors käre far.
Som förvaltare på MoDo var han kvar.
Gift med farmorsmor och far på äldre dar
till Karin som ju yngst i barnaskaran var.
Farmors farfar och farmors farfars far,
farmors morfar och säkert fler där var,
som till predikstolen gingo upp och ner.
Yrket är i släkten ej så poppis mer

Men i Götet fanns ännu mera släkt.
Även farfarsfar bar prästens ämbetsdräkt.
Farfarsmor och farfars systrar två
på Prinsgatan lärde farfar Einar gå.
Farfarsmor och farmorsmor var nära släkt:
Kusiner möttes och det sa´ klick direkt.
Mormor blev visst faster och tvärtom
Det blev jättesvårt att skilja mellan dom.